

7

Ο Δ Η Γ Ο Σ
ΤΗΣ
Ο Λ Υ Μ Π Ι Α Σ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

ΚΑΙ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

(ΜΕΘ' ΕΝΟΣ ΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΠΙΝΑΚΟΣ)

ΥΠΟ

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΟΥ

ΕΦΟΡΟΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1904

34

Ο Δ Η Γ Ο Σ
ΤΗΣ
Ο Λ Υ Μ Π Ι Α Σ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

ΚΑΙ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

(ΜΕΘ' ΕΝΟΣ ΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΠΙΝΑΚΟΣ)

ΥΠΟ

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΟΥ

ΕΦΟΡΟΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1904

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.		Σελ.
Ὀλυμπία	1	Βραβεῖα	10
Ἄλτις	2	Κότινος	10
Ὀλύμπια	2	Ἡραῖα	11
Ἐπιμέλεια ἀγώνων	3	Τελευταία Ὀλυμπιάς	11
Πῖσα	3	Παρακμὴ ἀγώνων	11
Ἥλις	3	Καταστροφὴ Ὀλυμπίας	12
Ἀρχὴ ἀγώνων	3	Ὁ Ὀλυμπία κατὰ τὸν μεσαῖωνα	
Ἐκχειρία	4	καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους	12
Ἰερομηνία	4	Ἀνασκαφαὶ Ὀλυμπίας	12—13
Χρόνος τελέσεως ἀγώνων	5	Παλαιστρα	15—18
Θεωροί	5	Θεοκολεῶν	18—19
Ἀγωνισταί	5	Ἡρῶν	19—20
Ἑλλανοδίκαι	5	Βυζαντιακὴ ἐκκλησία	20—21
Ἀγῶνες	6	Ἐργαστήριον Φειδίου	22
Στάδιον	6	Φαιδυντα	22
Δίαυλος	6	Λεωνίδαιον	23—24
Δόλιχος	7	Πομπικὴ εἴσοδος	25
Δρόμος ὀπλιτῶν	7	Βάθρα Ῥωμαίων	25
Πάλη	7	Βάθρον Φιλωνίδου	26
Πυγμὴ	7	Σοφοκλέους (Ἀγαλματοποιού)	
Παγκράτιον	8	βάθρα	27
Πένταθλον	8	Βυζαντιακὸν τεῖχος	27
Ἄλμα	8	Νοτία Στοά	27—28
Δίσκος	9	Βουλευτήριον	28—30
Ἀκόντιον	9	Βάθρον Πραξιτέλους	31
Ἰππόδρομος	9	Ναὸς Διός	31—40
Κέλῃς τέλειος	9	Ἐπισκόπησις μνημείων ἀπὸ	
Συναγῆς	9	Ναοῦ Διός	40
Τέθριππος	9	Βάθρον ἐννέα ὀμηρικῶν ἡρώων	41—42
Ἀγὼν κηρύκων καὶ σαλπικτῶν	10	Βάθρον Νίκης Παιωνίου	42
Ἀγῶνες παίδων	10	Βυζαντιακοῦ τεῖχους ἀνατολι-	
Διάρκεια ἀγώνων	10	κὸν σκέλος	43

	Σελ.		Σελ.
Θριαμβευτική πύλη	43	Προπύλαια Γυμνασίου	60
Οικία Νέρωνος	43	Μουσείον Ὀλυμπίας	61—63
Στοὰ Ἥχους	44	Γλυπτά	63—93
Ζᾶνες	45	Ἦρας κεφαλὴ	63
Κρυπτή	46	Ἀέτωμα θησαυροῦ Μεγαρέων	66—67
Στάδιον Ὀλυμπίας	47—48	Ἑρμῆς Πραξιτέλους	69—72
Θησαυροί	48—51	Νίκη Παιωνίου	72—74
Μητροῦν	51	Ἀέτωμα ἀνατολικὸν Ναοῦ Διὸς	74—78
Βωμὸς Διὸς	52	Ἀέτωμα δυσμικόν	78—82
Ἐξέδρα Ἡρώδου Ἀττικοῦ	52—54	Χρόνοι κατασκευῆς αἰτωμάτων	82—83
Ἡραῖον	54—58	Μειόπαι Ναοῦ Διὸς	83—87
Τόπος εὐρέσεως Ἑρμοῦ	57	Πήλινα	93—101
Πελόπειον	59	Ἀρχιτεκτονικὰ λίθινα	101—103
Φιλίππειον	59	Χαλκᾶ	103—112
Πρυτανεῖον	60		

Α'.

᾽Ολυμπία — ᾽Ολύμπια.

᾽Ολυμπία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὠνομάζετο ὁ τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον συνηθροίζοντο οἱ Ἕλληνες διὰ νὰ τελέσωσι τοὺς ᾽Ολυμπιακοὺς ἀγῶνας. Ἡ ᾽Ολυμπία ποτὲ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν ἦτο κατοικημένη ὑπὸ τακτικοῦ πληθυσμοῦ, ὥστε δὲν ἦτο ὅπως αἱ λοιπαὶ πόλεις. Ἐντὸς αὐτῆς εὐρίσκοντο τὰ οἰκοδομήματα εἰς τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο οἱ ἀγῶνες, ὡς τὸ στάδιον καὶ ὁ ἵπποδρομος, καὶ πρὸς τούτοις εἶχον κτισθῆ κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἄλλα πολυτελῆ κτίρια, καὶ πρὸ πάντων ναοὶ καὶ στοαί, ἀφιερωμένα εἰς διαφόρους θεοὺς καὶ κυρίως εἰς τὸν Δία, ὅστις ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν λατρευόμενος εἰς τὴν ᾽Ολυμπίαν Θεός. Ὑπῆρχον δὲ ἐντὸς τῆς ᾽Ολυμπίας καὶ ἀναρίθμητα ἀγάλματα ἰδρυμένα ὑπὸ τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν πόλεων εἰς ἀνάμνησιν πολέμων, τῶν ὁποίων τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο εὐνοϊκὸν δι' αὐτάς, καὶ πρὸς τούτοις ὑπὸ τῶν νικάντων εἰς τοὺς ᾽Ολυμπιακοὺς ἀγῶνας, οἱ ὁποῖοι ἀπέκτων διὰ τῆς νίκης των τὸ δικαίωμα νὰ ἰδρῦσωσιν εἰς τὴν ᾽Ολυμπίαν ἄγαλμα εἰς διαιώνισιν τῆς μνήμης ταύτης.

Ἡ ᾽Ολυμπία εἶνε μία μικρὰ γωνία ἐπὶ τῆς κοιλάδος τῆς εὐρισκομένης ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ᾽Αλφειοῦ, ἐκεῖ ὅπου τὸ ρεῦμα τούτου ἐνοῦται μεθ' ἑτέρου πολὺ μικροτέρου ποταμοῦ, τοῦ Κλαδέου, ὅστις κατέρχεται ἐκ τῆς Φολόης καὶ ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Ἔχει δὲ ἡ ᾽Ολυμπία πρὸς μὲν τὸ νότιον αὐτῆς μέρος αὐτὸν τὸν ᾽Αλφειόν, πρὸς Βορρᾶν καὶ Ἀνατολὰς μικροὺς λόφους καὶ κυρίως τὸ Κρόνιον καὶ πρὸς Δυσμὰς τὸν Κλάδεον.

Ἐκτὸς τῆς ἀξίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ Ὀλυμπία, ὥς ἐν τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ ἐπισημοτάτων θρησκευτικῶν κέντρων, ἦτο καὶ ὥς τόπος ἀληθινὸς παράδεισος. Ἦτο πλήρης πλουσιωτάτων καλλιτεχνικῶν οἰκοδομημάτων καὶ εἶχεν εἰς πολλὰ μέρη δροσερώτατα μικρὰ ἄλση πλατάνων καὶ λευκῶν περικλείοντα ἕκαστον ἀνὰ μίαν μυθικὴν παράδοσιν. Ὁ εὐρισκόμενος ἐντὸς τῆς Ὀλυμπίας ἐβλεπε γύρω του ὥραϊα βουνὰ μὲ πυκνότατα δάση κοσμούμενα διὰ ποικίλων μικρῶν χαράδρων, αἱ ὁποῖαι διέκοπτον γραφικώτατα τὰς γραμμὰς τῆς ἐπιφανείας των, βουνά, ἀρκετὰ ὑψηλὰ ὥστε νὰ φαίνωνται, ὅτι περικλείουσι τὸν τόπον, ὅχι ὅμως καὶ τόσον ὥστε νὰ περιορίζωσι τὴν θεὰν τοῦ πάντοτε σχεδὸν αἰθρίου οὐρανοῦ. Ὁ ἀρχαῖος Ἕλλην ἀπερχόμενος τῆς Ὀλυμπίας μετὰ πόθου ἀνεπόλει τὸν ὥραϊον τόπον· ἐφαντάζετο τὸ δῆγμα τοῦ Ἀλφειοῦ μὲ τὰς πολλὰς καὶ ἰδιοτρόπους καμπὰς του καὶ τὰ μαγευτικὰ παίγνια τοῦ φωτὸς εἰς τὰ ἀργυρᾶ ὕδατά του κατὰ τὰς σεληνοφωτίστους νύκτας, καὶ ἀναλογιζόμενος τὰς στιγμὰς τῆς εὐφροσύνου συγκινήσεως, τὰς ὁποίας εἶχε κατὰ τὰς ὀλίγας ἡμέρας τῆς διαμονῆς του εἰς τὴν Ὀλυμπίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων, δὲν ἐδίσταζε νὰ ἀποκαλῇ ταύτην τὸ ὥραιότατον μέρος τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ χῶρος ἐντὸς τῆς Ὀλυμπίας, ὃ ὁποῖος περιελάμβανε τὸν ναὸν τοῦ Διὸς ὥς καὶ τοὺς ναοὺς τῶν ἄλλων θεῶν καὶ τὰ περιφημότερα ἄλλα ἀφιερώματα ὠνομάζετο Ἀλτις τὸ ὁποῖον σημαίνει ἄλσος. Ἦτο δὲ περικλεισμένος διὰ χαμηλοῦ τοίχου ἢ περιβόλου.

Ἡ Ὀλυμπία τακτικὸς κατοίκους εἶχε μόνον τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ὑπηρέτας τῶν διαφόρων ναῶν, οἱ ὁποῖοι ἔμενον ἐν αὐτῇ διὰ νὰ προσφέρωσι τὰς τακτικὰς θυσίας εἰς τοὺς λατρευομένους θεοὺς καὶ διὰ νὰ φροντίζωσι διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ναῶν αὐτῶν, μόνον δὲ πάντοτε ὀλίγον χρόνον πρὸ τῶν ἀγώνων ἤρχιζον νὰ συναθροίζωνται εἰς αὐτήν, ὅπως προογυμνασθῶσιν, οἱ ἀγωνισταὶ καὶ προσέτι οἱ ἐπιμεληταὶ τῶν ἀγώνων, κατὰ δὲ τὰς ἡμέρας τῆς τελέσεως τῶν ἀγώνων συνέρρεον καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες.

Οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζον Ὀλύμπια τοὺς ἀγῶνας, οἱ ὁποῖοι ἐγίνοντο εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ὅπως ὠνόμαζον Νέμεα τοὺς ἀγῶνας τῆς Νεμέας, Ἰσθμια τοὺς παρὰ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου ἀγῶνας καὶ Πύθια τοὺς ἀγῶνας τῶν Δελφῶν, οἱ ὁποῖοι εἰς παναρχαίους χρόνους ὠνομάζοντο Πυθῶ.

Τὰ Ὀλύμπια ἦσαν κατ' ἀρχὰς τοπικὸς ἀγὼν τῶν παρὰ τὴν Ὀλυμπίαν γειτονικῶν πόλεων, ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐγένετο ἀγὼν κοινός, εἰς τὸν ὁποῖον προσήρχοντο διὰ τὰ ἀγωνισθῶσιν οἱ Ἕλληνες ἐξ ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐκ τῆς Κυρίως Ἑλλάδος, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Μία ὅμως πόλις, ἐκείνη εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ὁποίας ἀνῆκεν ἡ Ὀλυμπία, εἶχε πάντοτε τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀγώνων καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς Ὀλυμπίας.

Ἐν ἀρχῇ ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἡ Πῖσα, μικρὰ χώρα κειμένη πιθανώτατα Ἀν. τῆς Ὀλυμπίας πλησίον τοῦ τόπου, ὅπου σήμερον εἶνε τὸ χωρίον Μεράκα, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀγώνων εἶχεν ἡ Ἥλις, ἡ ὁποία ἔκειτο πλησίον τῆς Γαστούνης.

Χάριν τῶν Ὀλυμπίων ἡ Ἥλις ἐθεωρεῖτο ἱερὰ ὑπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπρόσβλητος, μόνον δὲ οἱ κάτοικοι τῆς Πίσσης ἔνεκα τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐνόμιζον ὅτι εἶχον ἐπὶ τῆς Ὀλυμπίας ὡς πρῶτοι ἐπιμεληταὶ ταύτης, προσέβαλλον ἐνίστε συμμαχοῦντες μετ' ἄλλων τοὺς Ἥλείους καὶ ἐγίνοντο κύριοι τῆς Ὀλυμπίας ἐπὶ μικρόν.

Πότε ἤρχισαν νὰ γίνωνται τὰ Ὀλύμπια δὲν κατῳρθωσαν νὰ ἔξακριβώσωσιν οὔτε οἱ ἀρχαῖοι οὔτε οἱ νεώτεροι ἱστορικοί, ἀλλ' ὅμως ἐκ τῶν παραδόσεων ὅσαι ὑπῆρχον περὶ τῆς ἰδρύσεως αὐτῶν, φαίνεται ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν ἀνάγεται ἀκόμη εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος.

Μία ἐκ τῶν ἀρχαίων τούτων παραδόσεων ἀναφέρει, ὅτι τοὺς ἀγῶνας ἵδρυσε κατὰ πρῶτον ὁ ἐκ τῆς Κρητικῆς Ἰδῆς Ἡρακλῆς, εἰς ἐκ τῶν πέντε ἀδελφῶν *Δακτύλων* ἢ *Κουρήτων*, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ μήτηρ τῶν θεῶν καὶ σύζυγος τοῦ Κρόνου Ἑρά εἶχεν ἐμπιστευθῇ τὴν φύλαξιν καὶ διστροφὴν τοῦ Διός, τὸν ὁποῖον κατῳρθωσε διὰ τῆς γνωστῆς ἀπάτης νὰ σώσῃ ἀπὸ τὰς τεκνοφάγους διαθέσεις τοῦ συζύγου της, δώσασα εἰς αὐτὸν νὰ καταπῇ σπαργανωμένον λίθον ἀντὶ τοῦ νεογεννήτου υἱοῦ του.

Ἄλλ' ἡ μᾶλλον διαιεδομένη μεταξὺ τῶν πολλῶν παραδόσεων περὶ τῆς ἰδρύσεως τῶν ἀγώνων εἰς παναρχαίους χρόνους ἦτο ἡ περὶ τοῦ Πέλοπος, ὅστις ἐρχόμενος ἐκ τῆς Φρυγίας ἐτέλεσε τὰ Ὀλύμπια, ἀφοῦ ἐνίκησε εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρματοδρομίας τὸν βασιλεῖα τῆς Πίσσης καὶ πατέρα τῆς Ἰπποδαμείας Οἰνόμαον, καὶ ἔλαβε ταύτην καὶ τὴν βασι-

λείαν ὡς βραβεῖον τοῦ ἀγῶνος. Περὶ τοῦ μύθου τούτου θὰ ὁμιλήσωμεν καὶ κατωτέρω κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

Τὸ *πρῶτον ἱστορικὸν γεγονός*, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ τὴν Ὀλυμπίαν καὶ τὰ Ὀλύμπια εἶνε ἡ σύμβασις, τὴν ὁποίαν συνῆψαν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 9 π. Χ. αἰῶνος οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἡλίδος Ἰφίτος, τῆς Σπάρτης Λυκοῦργος καὶ τῆς Πίσσης Κλεοσθένης, ἥτις ἀναγραφεῖσα ἐπὶ χαλκοῦ δίσκου εὗρίσκετο ἐντὸς τοῦ Ἡραίου τῆς Ὀλυμπίας μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Πανσανίου δηλαδὴ μέχρι τοῦ 2 αἰῶνος μ. Χ.

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἀνεγνωρίσθη καὶ ἡ Ἥλις ὡς ἱερὰ καὶ ἀπρόσβλητος χώρα, καὶ ἀπεφασίσθη πρὸς τούτοις νὰ ἐπικρατῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα *ἐκεχειρία*, δηλαδὴ νὰ παύωσιν ὅλαι αἱ ἐχθρικαὶ πράξεις μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, κατὰ τὸν μῆνα τῆς τελέσεως τῶν ἀγώνων, τὸν χρόνον δηλαδὴ, ὅστις ὠνομάζετο *ἱερομηνία*.

Ὡς ἐκ τῆς ἐκεχειρίας ταύτης ἠδύναντο οἱ Ἕλληνες τῶν διαφόρων πόλεων, καὶ ἂν εἶχον ἐχθραν πρὸς ἀλλήλους, ἀφόβως νὰ συναντῶνται εἰς τὴν Ὀλυμπίαν καὶ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ γίνωσιν οἱ ἀγῶνες.

Διὰ νὰ γνωρισθῇ πόσον πιστῶς ἐτηρεῖτο ἡ διάταξις αὐτὴ καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα, ἀναφέρομεν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Φίλιππος τῆς Μακεδονίας ἐξήτησεν ἐπισημῶς συγγνώμην, ὅτε ποτὲ τινες ἐκ τῶν στρατιωτῶν του συνέλαβον μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἱερομηνίας καὶ ἐλήστευσαν Φρύνωνα τὸν Ἀθηναῖον, πρὸς τὴν πόλιν τοῦ ὁποίου εὗρίσκετο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, ἐδικαιολογήθη δὲ εἰπὼν, ὅτι οἱ στρατιῶται δὲν ἐγνώριζον τὴν ἔναρξιν τῆς ἱερομηνίας.

Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰφίτου ἐτελοῦντο τὰ Ὀλύμπια τακτικῶς πάντοτε ἕκαστον πέμπτου ἔτος, δηλαδὴ ἀφοῦ παρήρχοντο πλήρη τέσσαρα ἔτη ἀπὸ τῆς τελέσεως τῶν ἀγώνων, ἐτελοῦντο οὗτοι ἐκ νέου εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πέμπτου ἔτους, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ ἀγὼν τῶν Ὀλυμπίων ἐλέγετο, ὅτι ἦτο πεντετηρικός.

Τὸ χρονικὸν διάστημα μεταξὺ τῆς τελέσεως τῶν Ὀλυμπίων ὠνομάζετο Ὀλυμπιάς, διὰ τῶν Ὀλυμπιάδων δὲ τούτων ὥριζον οἱ ἀρχαῖοι τὴν χρονολογίαν των, θεωροῦντες ὡς πρώτην Ὀλυμπιάδα τὴν ἀρχίζουσαν μὲ τὸ ἔτος 776 π. Χ., διότι ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἤρχισε

να φυλάττεται ἀκριβῆς κατάλογος τῶν Ὀλυμπιονικῶν, ὅπως ὠνομάζοντο οἱ νικῶντες εἰς τὰ Ὀλύμπια.

Τὰ Ὀλύμπια ἐτελοῦντο κατὰ μῆνα Ἰούνιον ἢ Ἰούλιον πάντοτε ἐν καιρῷ πανσελήνου· ἀνηγγέλλετο δὲ ὁ χρόνος τῆς τελέσεως αὐτῶν διὰ τῶν Ἥλείων, οἱ ὅποιοι ἀπέστελλον εἰς τὰς διαφόρους Ἑλληνικὰς πόλεις τοὺς ὀνομαζομένους σπονδοφόρους καὶ ἐκάλουν ἐπισήμως τὰς πόλεις καὶ τοὺς ἰδιώτας εἰς τοὺς ἀγῶνας.

Εὐθύς ὥς ἐγίνετο τὸ κήρυγμα τοῦτο, ὥφειλον, καθὼς εἵπομεν, νὰ παύσωσιν ὅλοι αἱ ἐχθροπραξίαι μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἤρχιζον δὲ νὰ προετοιμάζωνται ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι θὰ μετέβαινον εἴτε ὥς ἐπισημοὶ ἀπεσταλμένοι τῶν πόλεων, ὥς θεωροί, ὅπως ἐκαλοῦντο, εἴτε καὶ ὥς ἰδιῶται εἰς τὴν Ὀλυμπίαν.

Εἰς τοὺς ἀγῶνας ἠδύναντο νὰ προσέρχωνται ὥς θεαταὶ πάντες, μόνον δὲ αἱ ἑγγαμοὶ γυναῖκες δὲν ἐπετρέπετο νὰ παρίστανται εἰς τούτους.

Διὰ νὰ λάβῃ τις μέρος ὥς ἀγωνιστῆς εἰς τὰ Ὀλύμπια, ἔπρεπε νὰ εἴναι Ἑλλήν καὶ ἐλεύθερος καὶ νὰ μὴ εἴχῃ ποτὲ καταδιωχθῇ διὰ φόνον ἢ ἱεροσυλίαν, οὐδεὶς δὲ νόμος ὥριζεν, ἂν οὗτος ἔπρεπε νὰ εἴναι πλούσιος ἢ πτωχός· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ προγύμνασις διὰ τοὺς ἀγῶνας, καὶ αἱ ἐφορταί, τὰς ὁποίας ἐχορήγουν οἱ νικῶντες μετὰ τοὺς ἀγῶνας, ἀπῆτουν μεγάλας δαπάνας, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ ἀγωνιζόμενοι συνήθως ἦσαν εὐποροὶ.

Ὡς καταγόμενοι ἐξ Ἑλλήνων ἐλάμβανον μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας, ὑστερώτερον δὲ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι. Κριταὶ τῶν ἀγώνων ἦσαν οἱ Ἑλλανοδίκαι, οἱ ὅποιοι συνήθως ἦσαν δέκα καὶ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν Ἥλείων ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων συμ-ολιτῶν των.

Οἱ μέλλοντες νὰ ἀγωνισθῶσιν εἰς τὰ Ὀλύμπια ὥφειλον δέκα μῆνας πρὸ τῶν ἀγώνων νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ὠρισμένην δίαιταν ὥς πρὸς τὴν τροφήν καὶ τὴν ἄσκησιν τοῦ σώματός των, τριάκοντα δὲ ἡμέρας πρὸ τῶν ἀγώνων μετέβαινον εἰς Ἡλίδαν καὶ ἐκεῖ πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν Ἑλλανοδικῶν ἐξηκολούθουν νὰ προγυμνάζωνται.

Πρὶν γίνῃ ἔναρξις τῶν ἀγώνων οἱ ἀθληταὶ ὠρκίζοντο ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ὀρκίου Διὸς πρὸ τῶν Ἑλλανοδικῶν, ὅτι ἐξετέλεσαν πιστῶς ὅλα, ὅσα ὠρίζοντο διὰ τὴν προετοιμασίαν εἰς τοὺς

ἀγῶνας, καὶ συγχρόνως ὅτι θὰ ἡγωνίζοντο συμφώνως πρὸς τοὺς διέποντας τὰ Ὀλύμπια κανόνas. Ὅσοι, ἐνῶ ἡγωνίζοντο, *παρέβαινον τοὺς κανόνas*, κατεδικάζοντο εἰς πρόστιμον, καὶ ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ προστίμου τούτου κατεσκευάζετο ἄγαλμα τοῦ Διός. τὸ ὅποιον ἰδρύνετο πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Σταδίου μετ' ἐπιγραφῆς δηλούσης τὴν αἰτίαν τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἀγάλματος. Τὰ ἐκ τῶν χρημάτων τούτων ἰδρυνόμενα ἀγάλματα ὠνομάζοντο *Zānes*, τὸ ὅποιον εἶνε διαλεκτικὸς πλῆθυντικὸς τοῦ Ζεύς.

Οἱ ἀγῶνες ἦσαν *γυμνικοὶ καὶ ἱππικοί*. ἔτελοῦντο δὲ οἱ μὲν γυμνικοὶ ἐντὸς τοῦ Σταδίου, οἱ δὲ ἱππικοὶ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ.

Οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες ὠνομάζοντο οὕτω, διότι οἱ ἀγωνιζόμενοι ἦσαν γυμνοί, ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ δρόμος, ἡ πάλη, ἡ πυγμή, τὸ ἄλμα, ὁ δίσκος καὶ τὸ ἀκόντιον, ἀλλὰ οἱ τρεῖς τελευταῖοι δὲν ἔτελοῦντο ἰδιαιτέρως ἕκαστος, ἀλλ' ὁμοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα, ὅστις ἑκαλεῖτο *πένταθλον*, εἰς τὸν ὅποιον οἱ ἀθληταὶ ἡγωνίζοντο συγχρόνως εἰς τὰ τρία ταῦτα καὶ εἰς τὸν δρόμον καὶ τὴν πάλην.

Ἡ πάλη καὶ ἡ πυγμή συνηγοῦντο ἐπίσης εἰς ἓνα ἀγῶνα, ὅστις ἐλέγετο *παγκράτιον*.

Ὁ ἀγὼν τοῦ δρόμου ἦτο τριῶν εἰδῶν, ὁ ἀπλοῦς δρόμος καλούμενος στάδιον, ὁ *διάνυλος*, καὶ ὁ *δόλιχος*.

Τὸ *στάδιον* ἦτο ἀγὼν ταχύτητος, διέτρεχον δὲ κατ' αὐτὸν οἱ ἀγωνισταὶ ἅπαξ μόνον τὴν ἀπόστασιν τοῦ σταδίου, ἡ ὁποία ἦτο 600 ἀρχαίων ποδῶν ἢ, ὅπως ἐφάνη μετὰ τὰς ἀνασκαφάς, ἀκριβῶς 192, 37 μέτρων. Ἐξεκίνουν δὴλα δὴ κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ σταδίου οἱ ἀγωνισταὶ ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας τοῦ σταδίου καὶ ἔφθανον εἰς τὴν ἄλλην.

Ἐπειδὴ συνέβαινε πάντοτε οἱ ἀγωνισταὶ νὰ εἶνε πολλοὶ, διεμοιράζοντο οὗτοι εἰς ὁμάδας ἐκ τεσσάρων, διηγωνίζοντο δὲ ἐν τέλει πρὸς ἀλλήλους οἱ ἐκ τῶν ὁμάδων τούτων νικηταί, καὶ ὁ νικητὴς τοῦ τελικοῦ τούτου ἀγῶνος ὠνομάζετο *σταδιονίκης*.

Ὁ *σταδιονίκης* ἦτο ὁ ἐπισημότερος τῶν νικητῶν, διότι καὶ τὸ στάδιον ἦτο ὁ ἀρχαιότατος ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀγὼν, τὸ ὄνομα δὲ τοῦ σταδιονίκου ἐγράφετο πάντοτε εἰς τὰς χρονολογίας, ὅταν ἀνέφερον τὴν Ὀλυμπιάδα κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνίκησεν.

Ὁ *διάνυλος* ἦτο διπλοῦν στάδιον. Κατ' αὐτὸν οἱ ἀγωνισταὶ ἔξε-

κίνουν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας τοῦ σταδίου ἔφθανον εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἐκεῖθεν ἐπέστρεφον εἰς τὸ σημεῖον, ἐξ οὗ ἐξεκίνησαν.

Εἰς τὸν δόλιχον ὑπεχρεοῦντο οἱ ἀγωνισταὶ νὰ διατρέχωσι 24 φορὰς τὴν ἀπόστασιν τῶν 192 μ. τοῦ σταδίου, περίπου $4\frac{1}{2}$ χιλιόμετρα.

Πλὴν τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν τοῦ ἀγῶνος τοῦ δρόμου ὑπῆρχε καὶ ὁ δρόμος τῶν ὀπλιτῶν, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ δρομεῖς ἔτρεχον κατ' ἀρχὰς μὲν ἔχοντες ὀλόκληρον πανοπλίαν καὶ μετὰ ταῦτα μόνον ἀσπίδα καὶ κράνος.

Καὶ οἱ παλαισταί, ὅπως ἐν γένει οἱ ἀθληταὶ τῶν γυμνικῶν ἀγῶνων, ἐπάλαιον γυμνοί, ἡλείφοντο δὲ δι' ἐλαίου καὶ ἔρριπτον ἐφ' ὅλον τοῦ σώματός των λεπτὴν κόνιν.

Διὰ νὰ νικήσῃ τις εἰς τὴν πάλην ἔπρεπε νὰ ῥίψῃ τρεῖς φορὰς τὸν ἀντίπαλόν του χαμαὶ εἰς τρόπον ὥστε οἱ ὦμοι αὐτοῦ νὰ ἐγγίσωσι τὴν γῆν. Υπῆρχεν ὁμως καὶ εἶδος πάλης εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθει καὶ ἀφοῦ ὁ ἕτερος τῶν ἀντιπάλων ἔπιπτε κατὰ γῆς, μέχρις ὅτου οὗτος ὕψωνε τὴν μίαν χεῖρα εἰς σημεῖον, ὅτι παρεδέχετο, ὅτι ἐνικήθη.

Οἱ ἀρχαῖοι παλαισταὶ εἶχον πολλὴν ἐλευθερίαν ὥς πρὸς τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο διὰ νὰ καταβάλωσι τὸν ἀντίπαλόν των.

Τὸ ὑποσκελίζειν, δηλαδὴ ἡ τρικλοποδιὰ ἡ ὁποία εἶνε ἀπηγορευμένη κατὰ τοὺς σημερινοὺς κανόνας τῆς πάλης, ἐπετρέπετο τότε, ἐπίσης ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ λαμβάνῃ τις τὸν ἀντίπαλον ἀπὸ τὸν ἕνα πόδα καὶ οὕτω ὑψώνων αὐτὸν νὰ προκαλῇ τὴν πτώσιν του. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀπητεῖτο εἰς τὴν ἀρχαίαν πάλην πολλὴ τέχνη καὶ μεγάλη ἄσκησις διὰ νὰ μὴ ἀφίνη τις νὰ συλλαμβάνηται κατὰ τοιοῦτον ἐπικίνδυνον τρόπον.

Ἡ πυγμὴ ἦτο τὸ σκληρότατον τῶν ἀρχαίων ἀγωνισμάτων. Οἱ πυγμαχοῦντες ὥπλιζον τὰς χεῖράς των διὰ δερματίνων ἱμάντων καὶ διὰ τούτων προσεπάθουν νὰ καταφέρωσι κτυπήματα πρὸ πάντων κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ ἀντιπάλου των καὶ συγχρόνως ἡμποδίζον τὰ κτυπήματα ἐκείνου. Τραύματα, τὰ ὁποῖα παρεμόρφωνον τὰ μέλη τῶν ἀγωνιστῶν καὶ πρὸ πάντων τὰ πρόσωπα ἦσαν συνήθη, ἐνίοτε δὲ ἀπέβαινε καὶ θανατηφόρος ὁ ἀγὼν τῆς πυγμῆς.

Καὶ ἡ πυγμὴ ἐξηκολούθει μέχρις ὅτου ὁ ἕτερος τῶν ἀγωνιζομένων ἐδήλου, ὅτι ἐνικήθη.

Ἐπίσης φοβερός ἀγὼν ἦτο τὸ *παγκράτιον*. Κατ' αὐτὸ οἱ ἀγωνιζόμενοι ἐπάλειον καὶ προσέβαλλον ἀλλήλους συγχρόνως διὰ τῶν πυγμῶν. Καὶ εἰς τὸ παγκράτιον συνέβη πολλάκις νὰ μείνῃ νεκρός ὁ εἷς τῶν ἀνταγωνιστῶν.

Περὶ ἑνὸς παγκρατιαστοῦ, τοῦ Ἀρραχίωνος ἐκ τῆς Ἀρκαδικῆς Φιγαλείας διηγοῦνται, ὅτι ἐνῶ ποτε ἠγωνίζετο, ὁ ἀντίπαλός του κατώρθωσε νὰ τὸν λάβῃ ἀπὸ τὸν λαιμὸν καὶ τὸν ἔσφιγγε τόσον, ὥστε ἐπὶ τέλους ἀπέθανεν, ἀλλὰ πρὸ τούτου κατώρθωσε νὰ θραύσῃ ἓνα τῶν δακτύλων τοῦ ἀντιπάλου του, ὅστις ἐκ τοῦ πόνου ἐδήλωσεν, ὅτι ἐνίκηθη, ἐνῶ ὁ Ἀρραχίων ἀπέθνησκεν ἀνακηρυχθεὶς καὶ μετὰ θάνατον νικητής.

Εἰς τὴν πάλην, ὅπως καὶ εἰς τὴν πυγμὴν καὶ τὸ παγκράτιον, οἱ ἀγωνισταὶ διηροῦντο εἰς ζεύγη διὰ κληρώσεως, ἐμάχοντο δὲ πρὸς ἀλλήλους καὶ οἱ νικηταὶ τῶν διαφόρων ζευγῶν, ἕως ὅτου εἰς ἕμενον ὁ τελικὸς νικητής.

Τὸ *πένταθλον* ἦτο τὸ εὐγενέστερον τῶν ἀγωνισμάτων, συνίστατο δὲ ἐκ πέντε συγχρόνως ἀγωνισμάτων, τοῦ δρόμου, τοῦ ἄλματος, τοῦ δίσκου, τοῦ ἀκοντίου καὶ τῆς πάλης.

Δὲν εἶνε τόσον βέβαιον, πῶς ἀνεδεικνύετο ὁ νικητής εἰς τὸ πένταθλον, φαίνεται ὅμως ὅτι εἰς τὴν πάλην, ἡ ὁποία ἀφίνετο τελευταία, ἠγωνίζοντο οἱ πρωτεύσαντες εἰς τοὺς λοιποὺς τέσσαρας ἀγῶνας, καὶ ὁ νικῶν εἰς ταύτην ἐκηρύττετο νικητὴς τοῦ πεντάθλου.

Ὁ ἀγὼν τοῦ ἄλματος περὶορίζετο εἰς τὰ Ὀλύμπια, ὅπως καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἐπισήμους ἀγῶνας, εἰς ἄλλα μήκους. Οἱ ἀγωνισταὶ δῆλα δὴ προσεπάθουν ἀπὸ ὠρισμένου σημείου νὰ πηδήσωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν μακρότερον.

Τὸ σημεῖον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐπήδων ὠνομάζετο *βατήρ*, εἰς τὸ μέρος δέ, ὅπου ἠδύναντο νὰ φθάσωσιν οἱ πηδῶντες, ἔσκαπτον ὀλίγον τὸ ἔδαφος διὰ νὰ πατῶσιν οὗτοι μαλακώτερον.

Οἱ ἀρχαῖοι πηδηταὶ ἐκράτουν εἰς τὰς χεῖράς των, ὅτε ἐπήδων, μικρὰ βάρη, τὰ ὁποῖα ἐλέγοντο *ἀλτήρες*, καὶ ἐβοήθουν αὐτοὺς, ὅπως κρατῶσι τὴν ἰσορροπίαν, ὅταν ἔφθανον εἰς τὸ τέλος τοῦ πηδήματος. Ἐπήδων δὲ οἱ ἀρχαῖοι ἀθληταὶ τοῦ ἄλματος ἀποστάσεις, τὰς ὁποίας σήμερον δυσκόλως ἠμποροῦμεν νὰ πιστεῦσωμεν ἐν ἀρχαῖον ἐπίγραμμα,

τοῦ ὁποίου ἄλλως τε τό κύρος ἀμφισβητεῖται διὰ πολὺ ἰσχυρῶν λόγων, ἀναφέρει, ὅτι ἀθληγῆς τις, ὁ Φάϋλλος, ἐπήδησεν εἰς μῆκος 16 μέτρων.

Καὶ εἰς τὸν δίσκον ἐπίσης ἐνίκα ὁ ῥίπτων μακρότερον τὸν δίσκον του. Ἦτο δὲ ὁ δίσκος ἐκ μετάλλου, εἶχε σχῆμα στρογγύλον καὶ βάρος συνήθως δύο χιλιογράμμων.

Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀκοντίου ὠρίζετο ὅσόν τὸ δυνατόν μακρότερον σημεῖόν τι καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τούτου ἐρρίπτετο τὸ ἀκόντιον. Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐνίκα, ὅστις ἔρριπτε τὸ ἀκόντιόν του μακρότερον χωρὶς νὰ παρεκκλίνη τῆς ὠρισμένης διευθύνσεως.

Τὸ ἀκόντιον ἦτο εἶδος δόρατος, δῆλα δὴ στρογγύλον ξύλον μετρίου πάχους καὶ μήκους πλέον τῶν δύο μέτρων, ἔχον εἰς τὸ ἔτερον ἄκρον αἰχμὴν σιδηρᾶν.

Περὶ τοῦ σταδίου, τοῦ κτιρίου δῆλα δὴ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐγίνοντο οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες θὰ ὀμιλήσωμεν κατωτέρω.

Ὁ ἱππόδρομος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐγίνοντο οἱ ἱππικοὶ ἀγῶνες ἦτο μέγα κτίριον πρὸς τὸ Ἄν. μέρος τῆς Ὀλυμπίας πλησίον τοῦ Ἀλφειοῦ, ἀλλὰ παρεσύρθη ὑπὸ τούτου, καὶ σήμερον δὲν ὑπάρχει ἕχνος αὐτοῦ. Τὸ σχῆμα αὐτοῦ θὰ ἦτο ἀνάλογον πρὸς τὸ στάδιον· θὰ ἀπειλεῖτο δῆλα δὴ καὶ ὁ ἱππόδρομος ἐκ μιᾶς μεγάλης πλατείας, ἣ ὁποία εἶχε τριγύρω ὑψώματα διὰ νὰ κάθηνται οἱ θεαταὶ καὶ οἱ κριταὶ τῶν ἀγῶνων. Ἡ ἀπόστασις τῆς πλατείας ἦτο διπλασία τοῦ σταδίου. Ὁ Πανσανίας διηγεῖται ὅτι καθ' ὃ μέρος ἐξεκίνουν τὰ ἄρματα διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἄρματοδρομίας, ὑπῆρχεν πολὺ τεχνικὸν μηχανήμα, διὰ τοῦ ὁποίου κατωρθώνετο, ὥστε τὰ ἄρματα καὶ οἱ ἵπποι, μολονότι δὲν ἐξεκίνουν ὅλοι διὰ μιᾶς, εὗρίσκοντο ὅμως εἰς τὴν αὐτὴν γραμμὴν, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ κινηθῇ ὁ τελευταῖος ἀγωνιστής.

Οἱ ἱππικοὶ ἀγῶνες ἦσαν ἀγῶνες ἐφίππων καὶ ἀγῶνες δι' ἄρμάτων, διηροῦντο δε καὶ οὗτοι πάλιν εἰς διαφόρους ἀγῶνας ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τῶν ἵππων ἢ τῆς ἀποστάσεως τὴν ὁποίαν διήνουν.

Ἀγὼν κέληςτος τελείου ἐλέγετο ὁ ἀγὼν ἱππασίας δι' ἵππων ἀνεπτυγμένων.

Ἐνωρὶς ἐλέγετο ὁ ἀγὼν δι' ἄρματος συρομένου ὑπὸ δύο ἵππων, τέθριππος δὲ δι' ἄρματος συρομένου ὑπὸ τεσσάρων ἵππων.

Εἰς τὰς ἄρματοδρομίας ἡγωνίζοντο καὶ γυναῖκες ὡς ἰδιοκτήτριαι

ἀρμάτων, διότι δὲν ἐβραβεύετο ὁ ἀρματηλάτης, ἀλλ' ὁ κύριος τῶν ἵππων καὶ τοῦ ἄρματος.

Ἐκτὸς τῶν ἀγώνων, τοὺς ὁποίους μέχρι τοῦδε ἀνεφέραμεν, ἐγίνοντο ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ἀγῶνες *κηρύκων καὶ σαλπυγκτῶν*. Διηγωνίζοντο δῆλα δὴ τίς νὰ κηρύξῃ διὰ φωνῆς λαμπροτέρας καὶ ἰσχυροτέρας ἢ τίς νὰ σαλπίσῃ ἡχηρότερον. Ο νικητὴς τοῦ ἀγῶνος τῶν κηρύκων εἶχε καὶ τὸ προνόμιον νὰ ἐκφωνῇ εἰς τὸ στάδιον τὰ ὀνόματα τῶν νικητῶν τῶν λοιπῶν ἀγώνων.

Εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν Ὀλυμπίων ἐλάμβανον μέρος καὶ *παῖδες*, οἱ ὁποῖοι ἡγωνίζοντο εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῶν γυμνικῶν ἀγώνων πλὴν τοῦ παγκρατίου, ἐννοεῖται, πρὸς ἀλλήλους καὶ ὄχι πρὸς ἀνεπτυγμένους ἄνδρας.

Οἱ ἀγῶνες καὶ ἐν γένει αἱ ἑορταὶ τῆς Ὀλυμπίας διήρουν *πέντε ἡμέρας*. Τὴν πρώτην ἡμέραν προσεφέρετο ἡ μεγάλη θυσία ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διὸς καὶ ἐγίνετο ἡ ὄρκισις τῶν ἀθλητῶν καὶ ἡ κλήρωσις αὐτῶν εἰς ζεύγη, τὴν δευτέραν καὶ τρίτην ἡμέραν οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες, τὴν τετάρτην οἱ ἵππικοὶ καὶ τὴν πέμπτην ἐστεφανοῦντο οἱ νικηταὶ καὶ ἐχωρτάζοντο αἱ νύκαι τῶν.

Ἡ τελευταία ἡμέρα ἦτο ἡ ὥραιότερα ὅλων.

Κατὰ ταύτην ἐγίνοντο καὶ αἱ παρελάσεις τῶν *θεωριῶν*, δηλαδὴ τῶν ἀπεσταλμένων τῶν διαφόρων πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἡμιλλῶντο ποῖα νὰ δεῖξῃ περισσότερον πλοῦτον.

Ὁ νικητὴς ὡς βραβεῖον ἐλάμβανε στέφανον ἐξ ἀγριελαίας, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὠνομάζετο *κότινος*. Παῖς, τοῦ ὁποίου καὶ οἱ δύο γονεῖς ἦσαν εἰς τὴν ζωὴν, ἔκοπτεν ἀπὸ μιᾶς ἀγριελαίας, εὕρισκομένης πλησίον τοῦ ὀπισθοδόμου τοῦ Ναοῦ τοῦ Διὸς παρὰ τὸν βωμόν τῶν Καλλιστεφάνων Νυμφῶν, μικροὺς κλάδους, οἱ ὁποῖοι ἐπλέκοντο εἰς στεφάνους.

Εἰς τοὺς ἐνδοξοτέρους χρόνους τῶν Ὀλυμπίων, κατὰ τὸν 5 αἰῶνα π. Χ., κατεσκευάσθη ἐν τῷ Ἡραίῳ ὑπὸ τοῦ περιφήμου καλλιτέχνου Κωλῳότου, μαθητοῦ τοῦ Φειδίου, πολύτιμος χρυσελεφαντίνη τράπεζα με περίφημα ἀνάγλυφα· ἐπὶ ταύτης ἐτίθεντο οἱ στέφανοι οὗτοι, ὅπως διανεμηθῶσιν εἰς τοὺς νικητάς, ἀφοῦ πρῶτον ἀνεκηρύττοντο ὑπὸ τῶν καλλιτέρων κηρύκων τὰ ὀνόματα αὐτῶν, τοῦ πατρός των καὶ τῆς πα-

τρίδος των. Πλὴν τοῦ στεφάνου τούτου, ὅστις ἐφέρετο ἐπὶ κεφαλῆς, ἔφερον οἱ νικηταὶ καὶ κλάδον φοίνικος διὰ τῆς δεξιᾶς χειρός.

Τὸν στέφανον τῶν Ὀλυμπίων θεώρουν οἱ ἀρχαῖοι ὥς τὸ πολυτιμότερον ἐπὶ τῆς γῆς ἀπόκτημα, ἐθεωροῦντο δὲ εὐτυχεῖς καὶ οἱ γονεῖς τῶν νικητῶν, καὶ ἡ πατρις αὐτῶν εἶχε μέγα καύχημα. Μετὰ τὴν στέψιν αὐτῶν οἱ νικηταὶ προσέφερον θυσίας εὐχαριστηρίους εἰς τοὺς θεοὺς καὶ μεγάλα συμπόσια πρὸς ἐορτασμὸν τῆς νίκης των, αὐτοὶ δὲ ἐφιλοξενοῦντο ὑπὸ τῆς πόλεως τῶν Ἑλλείων ἐν τῷ Πρυτανείῳ τῆς Ὀλυμπίας.

Ἡ ἐπιστροφή τῶν νικητῶν εἰς τὴν πατρίδα των ὁμοιάζε πρὸς ἀληθῆ θριάμβον. Πάντες οἱ συγγενεῖς αὐτῶν καὶ οἱ φίλοι καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐξήρχοντο, ὅπως τοὺς ὑποδεχθῶσιν, κατηδαφίζετο δὲ καὶ μέρος τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον ἀλληγορικῶς ἐσήμαινεν, ὅτι ἡ ἔχουσα τοιοῦτους πολίτας πόλις δὲν εἶχεν ἀνάγκην τειχῶν.

Οἱ νικηταὶ πλὴν τῶν ἄλλων εἶχον καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἀναθέωσιν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἄγαλμα μὲ ἐπιγραφὴν ἀναφέρονσαν τὸ ὄνομα αὐτῶν καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἀγῶνος εἰς τὸ ὁποῖον ἐνίκησαν.

Εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς Ὀλυμπίας μετέβαινον ὅλοι οἱ ἐπίσημοι ἄνδρες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καὶ σοφοὶ δὲ καὶ ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι ἐπωφελοῦντο τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξωσι τὰ ἔργα των.

Εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἀνεγίνωσκε τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ καὶ ὁ Ἡρόδοτος, ὅτε ὁ Θουκυδίδης, παῖς ἀκόμη, ἀκροώμενος τούτου συνεκινήθη μέχρι δακρύων, καὶ παρωρμήθη νὰ συγγράψῃ καὶ αὐτὸς ἀργότερον τὴν ᾠραίαν του ἱστορίαν.

Πλὴν τῶν Ὀλυμπίων ἐτελοῦντο ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ τὰ Ἡραῖα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀγῶνες παρθένων εἰς τιμὴν τῆς Ἥρας. Αἱ νικῶσαι εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀνέθετον τὴν εἰκόνα των εἰς τὸ Ἡραῖον.

Τὰ Ὀλύμπια ἐτελέσθησαν τελευταῖον τῷ 393 μ. Χ., ἀλλ' ἤδη ἤρχισαν νὰ χάνωσι τὴν λαμπρότητά των, ἀφότου ἡ Ἑλλὰς ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἠνθόουν ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ Ὀλύμπια, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ αὐτοκράτορες, ὅπως ὁ Νέρων, μετεῖχον τῶν ἀγώνων ὥς ἀθληταί, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐδίσταζον καὶ νὰ ἀφαιρῶσιν ἐξ Ὀλυμπίας τὰ καλλίτερα ἀγάλματα διὰ νὰ κοσμῶσι τὴν πρωτεύουσάν των. Ἄλλ' ἦτο καὶ φυσί-

κὸν νὰ καταπέσωσιν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἅμα τῇ ὑποδουλώσει τῶν Ἑλλήνων, διότι ἀγῶνες ὡς τὰ Ὀλύμπια μόνον παρ' ἐλευθέρῳ λαῷ ἠδύναντο νὰ εὐδοκιμῶσι.

Τὸ τελευταῖον κτύπημα κατὰ τῶν Ὀλυμπίων κατέφερεν ἡ ἐπικράτησις τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Θεοδόσιος ἀπηγόρευσεν ὀλοτελῶς τὴν τέλεσιν τῶν Ὀλυμπίων.

Ἐκτότε ἤρχισε καὶ ἡ καταστροφή τῆς Ὀλυμπίας. Τῷ 395 μ. Χ. οἱ εἰσβαλόντες εἰς τὴν Πελοπόννησον Γότθοι ὑπὸ τὸν Ἀλάρικον ἐληλάτησαν καὶ τὴν Ὀλυμπίαν τὰ ἀγάλματα κατεστράφησαν, ἀνηράσθησαν δὲ ὅσα ὑπελείποντο καλλιτεχνήματα ἐκ μετάλλου.

Ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς κατεστράφη δι' ἐμπρησμοῦ τὸν 5 μ. Χ. αἰῶνα κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως Θεοδοσίου τοῦ II, σεισμὸς δὲ συνεπλήρωσε τὴν καταστροφὴν του κατὰ τὸν 6 αἰῶνα.

Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν ἀρχαίων ναῶν κατόκησαν ἔκτοτε χωρικοὶ χριστιανοὶ καὶ ἐχρησιμοποίησαν εἰς οἰκοδομὴν τῶν καλυβῶν των τὰ ἀρχιτεκτονικὰ καὶ γλυπτὰ αὐτῶν κοσμήματα. Οἱ τάφοι τούτων καὶ τὰ λείψανα τῶν ἀθλίων αὐτῶν οἰκημάτων εὐρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφάς. Τότε ἐκτίσθη καὶ ἡ σφριζομένη κατὰ τὸ πλεῖστον Βυζαντινὴ ἐκκλησία. Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων, οἵτινες ἐλυμαίνοντο τότε τὴν Πελοπόννησον, ῥυθωμένη καὶ ἰσχυρὸν τεῖχος ἀπὸ τῶν παντοειδῶν λειψάνων τῶν ἀρχαίων κτιρίων.

Τὸν 13 μ. Χ. αἰῶνα, ὅτε οἱ Φράγκοι κατεῖχον τὴν Πελοπόννησον, φαίνεται ὅτι κατεφκειτο καὶ ἡ Ὀλυμπία, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐσώζετο πλέον· εἶχε μετονομασθῇ εἰς Σέρβια ἢ Σερβιανὰ.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐπὶ τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας ἦτο καὶ πάλιν ἔρημος, τὸ δ' ὄνομα τῆς μικρᾶς αὐτῆς κοιλάδος ἦτο Ἀντίλαλο. Ἀπὸ τοῦ 18 αἰῶνος, ὅτε ἐγένετο γνωστὴ εἰς Εὐρωπαίους ἐπιστήμονας ἡ θέσις τῆς Ὀλυμπίας, ἤρχισαν οἱ φιλόλογοι καὶ ἀρχαιολόγοι νὰ ἐπιζητῶσι τὴν ἀνασκαφὴν αὐτῆς.

Τῷ 1829 ὁ Γάλλος ἀρχαιολόγος Ἀβελ Μπλουέ (Abel Blouet), ὅστις ἠκολούθει τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μαιζῶνος κατὰ τοῦ Ἰβραήμ Πασσᾶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀνέσκαψε μέρος τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμ-

πίου Διὸς καὶ ἀνεῦρε καὶ μετέφερεν εἰς Παρισίους ὀλίγα ἐκ τῶν γλυπτῶν κοσμημάτων αὐτοῦ.

Ἡ τελευταία μεγάλη ἀνασκαφή, ἣτις ἀπεκάλυψεν ὅλον σχεδὸν τὸν χῶρον τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας ἐγένετο ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, πρωτοστα τοῦντος τοῦ Ἑρνέστου Κουρτίου, κατὰ τὰ ἔτη 1875 - 1881.

Στρώματα ἄμμου πάχους 3-5 μέτρων ἐκάλυπτον πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς τὰ κατεστραμμένα κτίρια καὶ λοιπὰ λείψανα τῆς Ὀλυμπίας. Ἐπιστημονικαὶ παρατηρήσεις ἀπέδειξαν, ὅτι τὸ κάλυμμα τοῦτο εἶχεν ἐπισωρεύσει ὁ Κλάδεος ὑπερπλημμυρῆσας ποτὲ τὴν Ἄλτιν, καὶ αἱ βροχαὶ παρασύρουσαι τὸ χῶμα ἀπὸ τῶν ὑπερκειμένων ὑψωμάτων, καὶ πρὸ πάντων τοῦ Κρονίου.

Σήμερον ἡ Ὀλυμπία ὀνομάζεται παρὰ τῶν κατοίκων τῶν γειτονικῶν χωρίων τὰ Ὀλύμπια, οὕτω δ' ὀνομάζεται αὕτη καὶ ἐπισήμως, ὅπως διαφέρει ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας.

Τὰ ἐν τῷ χώρῳ τῶν ἀνασκαφῶν σωζόμενα μνημεῖα.

Ὁ ἐρχόμενος εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἔχει νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν χώρον τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας μετὰ τῶν ἐπὶ τούτου σωθέντων μνημείων, καὶ τὰς ἐντὸς τοῦ Μουσείου ἀρχαιότητας. Ἐὰν δὲν ἐμποδίσῃ κακοκαιρία ἢ ἄλλο τι προτιμότερον εἶνε νὰ μεταβαίνη τις πρῶτον εἰς τὸν ἀνεσκαμμένον χώρον τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὸ Μουσεῖον.

Διὰ νὰ μεταβῇ τις ἀπὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ εἰς τὸν χώρον τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας ἀκολουθεῖ τὴν δημοσίαν ὁδόν, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀριστερὰ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ συνδέεται μετ' ὀλίγον πρὸς τὴν μεγάλην ἀμαξιτὴν ὁδὸν Πύργου - Ὀλυμπίας. Ἀφοῦ διέλθῃ διὰ μέσου τῶν Ὀλυμπίων, ὅπως ὀνομάζεται σήμερον τὸ ἐξ ὀλίγων εἰσέτι οἰκιῶν καὶ τῶν ξενοδοχείων ἀπαρτιζόμενον μικρὸν χωρίον καὶ παρακάμψῃ τὸ μικρὸν ὕψωμα ἐπὶ τοῦ χαμηλοτέρου ἐπιπέδου τοῦ ὁποίου εἶνε ἐκτισμένον τὸ Μουσεῖον προχωρεῖ πάντοτε ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὰς ἀνασκαφάς.

Ἀπὸ τοῦ σημείου, ὅπου ἡ ὁδὸς παρακάμπτουσα τὸ ὕψωμα τοῦ Μουσείου στρέφεται πρὸς δεξιὰ βλέπει τις πέραν τοῦ Κλαδέου τὴν μικρὰν κοιλάδα τῆς Ὀλυμπίας μετὰ τῶν ὠραίων πευκῶν, αἵτινες ἀνεπτύχθησαν πάλιν ἐντὸς αὐτῆς μετὰ τὰς ἀνασκαφάς. Μεταξὺ τῶν πευκῶν διακρίνονται καὶ τὰ λείψανα τῶν ἀρχαίων κτιρίων. Πέραν τῆς Ὀλυμπίας διακρίνονται τὰ ὕδατα τοῦ Ἀλφειοῦ.

Ἐπὶ τοῦ ἐτέρου μέρους τοῦ Ἀλφειοῦ ἀποκλείουσι τὴν θέαν τὰ βουνὰ τῆς Τριφυλίας, ἀνήκοντα σήμερον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ὀλυμπίας. Τούτων τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα εἶνε Λαπίθας καὶ Τυπαῖον. Ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ἔπρεπε νὰ κρημνίζωνται αἱ ἔγγαμοι γυναῖκες, ὅσαι παραβαίνουσαι τὸν νόμον θὰ συνελαμβάνοντο ἐντὸς τῆς Ὀλυμπίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων.

Ἐπὶ τῶν ὁρέων τούτων, πιθανῶς πλησίον τοῦ σημερινοῦ χωρίου Μακρυσίων, ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις τοῦ Ξενοφώντος Σκιλλοῦς.

Ὁ μικρότερος ποταμός, ὅστις ῥέει ἀριστερὰ χαμηλότερον τῆς ὁδοῦ εἶνε ὁ Κλάδεος, τοῦ ὁποίου ἡ βαθεΐα καὶ ἀνώμαλος κοίτη οὐδέποτε ξηραίνεται, μολονότι συνήθως ἔχει μόνον ὀλίγον ὕδωρ. Ὁ ποταμίσκος οὗτος, ὅστις ἐγένετο διάσπημος διὰ τῆς πρὸς τὴν Ὀλυμπίαν γειτνιασέως του, σχηματίζεται ἐπὶ τῆς Ἀρχαδικῆς Φολόης πλησίον τοῦ Λάλα καὶ χύνεται παρὰ τὴν Ὀλυμπίαν εἰς τὸν Ἀλφειόν. Ὁ πράσινος κωνικὸς λόφος ὀλίγον μακρὰν τῆς ὄχθης τοῦ Κλαδέου εἶνε τὸ Κρόνιον, ὁ ἱερὸς τοῦ Κρόνου λόφος.

Ἡ ἀμαξιτὴ ὁδὸς τελειώνει ἐκοτοντάδας τινας μέτρων μακρὰν τοῦ λόφου τοῦ Μουσείου εἰς μίαν ξυλίνην γέφυραν, ἐπὶ τῆς ὁποίας διερχόμεθα τὸν Κλάδεον διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν ἀνεσκαμμένον χῶρον τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας.

Πρὸ τῆς γεφύρας καὶ μετ' αὐτὴν ἡ ὁδὸς εἶνε βαθέως ἐσκαμμένη διότι ἡ γέφυρα εὐρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον μὲ τὸ ἔδαφος τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρκετὰ βαθύτερον τοῦ σημερινοῦ. Ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ ὕψους τοῦ ἐδάφους ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ πρὸς τὸ ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὐρισκόμεθα, ἀφοῦ διαβῶμεν τὴν γέφυραν, δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἀμέσως ἰδέαν περὶ τοῦ στρώματος, τὸ ὁποῖον ἐκάλυπτεν ὅλον τὸν χῶρον τῆς Ὀλυμπίας πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν.

Διὰ νὰ εὐκολυνώμεθα εἰς τὸν ὁρισμὸν τῆς διευθύνσεως ἡμῶν σημειοῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἡ γέφυρα εὐρίσκεται εἰς τὸ δυσμικὸν μέρος τῆς Ὀλυμπίας, τὸ δὲ Κρόνιον εἶνε πρὸς Βορρᾶν.

Ἀφοῦ προχωρήσωμεν ὀλίγα βήματα μακρὰν τῆς γεφύρας συναντῶμεν πρὸς τὰ δεξιὰ ἡμῶν τὸ πρῶτον μέγα οἰκοδόμημα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου φαίνονται διάφοροι κίονες ἢ μέρη κίωνων, ἄλλοι μὲν ὄρθιοι, ἄλλοι δὲ κατὰ γῆς ἐξηπλωμένοι.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εἶναι ἡ *παλαίστρα*.

Οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον παλαίστρας τὰ μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἐγυμνάζοντο καὶ ἐδιδάσκοντο οἱ παῖδες, ἦσαν δὲ αὗται ἢ ἰδιαίτερα κτίρια ἢ μέρη τῶν γυμνασίων. Κατὰ τὰς ὁδηγίας, τὰς ὁποίας δίδει εἰς ἀρχαῖος ἀρχιτέκτων, ὁ Βιτρούβιος, τὰς παλαίστρας ἀπετέλουν τὰ ἐξῆς

μέρη: Ἐν τῷ μέσῳ μία μεγάλη αὐλὴ τετράγωνος περιτριγυρισμένη ἀπὸ κίονας, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐγίνοντο αἱ ἀσκήσεις, εἰς τὴν πάλην καὶ τοὺς ἄλλους γυμνικοὺς ἀγῶνας. Τῆς αὐλῆς ταύτης ἡ περίμετρος ἔπρεπε νὰ ἔχη μῆκος διαύλου ἤτοι δύο σταδίων, διὰ νὰ συνειθίζωσι τὴν ἀπόστασιν οἱ προγυμναζόμενοι ἐν αὐτῇ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ διαύλου τρέχοντες γύρω καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν αὐτῆς. Πέριξ τῆς αὐλῆς ἦσαν στοαὶ ἐστεγασμένοι διὰ νὰ δύνανται νὰ περιπατῶσι καὶ νὰ γυμνάζωνται, ὅσakis ὁ καιρὸς ἦτο βροχερός, καὶ μετὰ τὰς στοὰς εἰς μὲν τὰς τρεῖς πλευρὰς διάφορα δωμάτια μετὰ θρανίων, ὅπου οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ῥήτορες ἐδίδασκον τοὺς νέους, εἰς δὲ τὴν τετάρτην πλευρὰν ἐν τῷ μέσῳ ἓν μέγα δωμάτιον μετὰ θρανίων, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο ἐφηβεῖον, καὶ παρ' αὐτὸ δεξιὰ μὲν ἄλλα μικρότερα δωμάτια χρησιμεύοντα εἰς διάφορα γυμνάσια, καὶ τὸ ψυχρὸν λουτρόν, ἀριστερὰ δὲ τὸ ἐλαιοθέσιον, ὅπου ἠλείφοντο δι' ἐλαίου, καὶ ἄλλα δωμάτια μετὰ λουτρῶν διαφόρων εἰδῶν.

Ἡ παλαίστρα τῆς Ὀλυμπίας ἦτο κατ' ἀρχὰς ἐκτισμένη ὡς αὐτοτελὲς οἰκοδόμημα, ἀλλὰ βραδύτερον συνεδέθη πρὸς τὸ γυμνάσιον τῆς Ὀλυμπίας.

Διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν τὸ σχέδιον τῆς Ὀλυμπικῆς παλαίστρας προχωροῦμεν πρὸς τὰ δεξιὰ διὰ τοῦ πρώτου ἀνοίγματος, τὸ ὁποῖον ἔχει ὁ χαμηλὸς μακρὸς τοῖχος, ὅστις εἶνε ἡ βορεία ἐξωτερικὴ πλευρὰ τῆς παλαίστρας καὶ φθάνομεν μετ' ἀπόστασιν ὀλίγων μέτρων ἐντὸς μεγάλου τετραγώνου.

Τοῦτο εἶνε ἡ αὐλὴ τῆς παλαίστρας καὶ ἔχει περίμετρον 192 μέτρων ἤτοι ἀκριβῶς τὴν ἀπόστασιν ἑνὸς Ὀλυμπικοῦ σταδίου. Ἡ θέσις τῶν κίωνων, οἱ ὅποιοι ἦσαν πέριξ τῆς αὐλῆς φαίνεται καλλίτερον εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν, ὅπου μετὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἐστήθη πάλιν εἰς ὀλόκληρος καὶ σφόνδυλοι πολλῶν ἄλλων κίωνων. Εἰς τὰς ἄλλας πλευρὰς φαίνεται μόνον ἡ γραμμὴ τοῦ τοίχου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἴσταντο οἱ κίονες εἰς τὴν αὐτὴν σχεδὸν μὲ τὸ ἔδαφος ἐπιφάνειαν. Εἰς ὀλίγα μέρη σώζονται καὶ αἱ βάσεις τῶν κίωνων. Πλησίον τῶν κίωνων ὑπῆρχε πέριξ τῆς αὐλῆς λίθινος ὑδραγωγὸς διὰ τὴν διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων ταύτης, ἀλλ' οὗτος εἶνε πολὺ κατεστραμμένος.

Οἱ κίονες τῆς αὐλῆς ἦσαν δωρικοῦ ὀρθοῦ, ὥς δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ ἐκ τοῦ κιονοκράνου τοῦ ὀρθοῦ κίονος.

Εἰς τὰς τέσσαρας πλευρὰς βλέπομεν πέραν τῶν κίωνων τὰ διάφορα δωμάτια καὶ τοὺς τοίχους, οἵτινες ἀπέκλειον ἔξωθεν τὴν παλαίστραν καὶ οἵτινες σώζονται εἰς ὕψος ἐνὸς περίπου μέτρου.

Τὰς λεπτομερείας τοῦ οἰκοδομήματος εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπισκοπήσωμεν ἔξ ἐνὸς σημείου καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν ἰδιαίτε-
 ρως ἐκάστην τῶν τεσσάρων πλευρῶν. Ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς, ὁποία εἶνε ἐκείνη διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆλθομεν, βλέπομεν ἐν τῷ μέσῳ ἐν μακρὸν δωμάτιον, τοῦ ὁποίου ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ πρὸς τὴν αὐλὴν πλευρὰ ἦτο ἀνοικτὴ καὶ εἶχε κατὰ σειρὰν ἐννέα κίονας καὶ εἰς τὰς γωνίας παραστάδας. Τῶν κίωνων σώζονται καὶ ἐδῶ μόνον αἱ βάσεις καὶ τὰ κατώτατα μέρη, φαίνεται δ' ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν βάσεων καὶ ἐκ κιονοκράνων εὐρεθέντων πλησίον τούτων, ὅτι οὗτοι ἦσαν Ἰωνικοί. Τὸ δωμάτιον τοῦτο συνεκοινώνει διὰ μιᾶς μικρᾶς θύρας πρὸς τὸ βορείως τῆς παλαίστρας εὐρισκόμενον γυμνάσιον. Πέριξ, εἰς τοὺς τοίχους, εἶχε τὸ δωμάτιον τοῦτο λίθινα θρανία, ὥς φαίνεται ἀκόμη ἐπὶ τοῦ τοίχου δεξιὰ τῆς πρὸς τὸ γυμνάσιον θύρας, ὅπου σφύζεται ἀκόμη μικρὸν μέρος τῶν θρανίων τούτων. Συμφώνως πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Βιτρούβιου τὸ δωμάτιον τοῦτο φαίνεται, ὅτι εἶνε τὸ Ἐφηβείον. Δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τούτου ὑπάρχουσιν ἀνὰ δύο ἄλλα μικρότερα δωμάτια· τὸ τελευταῖον πρὸς ἀριστερὰ δὲν ἀπεκαλύφθη εἰσέτι. Τὰ δωμάτια ταῦτα εἶχον μόνον θύρας μετὰ μεγάλων παραστάδων πρὸς τὴν αὐλὴν. Εντὸς τοῦ τελευταίου δωματίου πρὸς δεξιὰ ὑπάρχει καὶ μεγάλη δεξαμενὴ ἐκτισμένη διὰ πλίνθων, καὶ φαίνεται ὅτι τὸ δωμάτιον τοῦτο ἦτο τὸ ψυχρὸν λουτρόν.

Ἐπὶ τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς ὑπῆρχον πέντε δωμάτια, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο ἐν τῷ μέσῳ ἦσαν μεγαλείτερα καὶ εἶχον ἀνοίγματα μετὰ Ἰωνικῶν κίωνων πρὸς τὴν αὐλὴν. Τὰ δύο βορειότερα δωμάτια τῆς πλευρᾶς ταύτης δὲν ἀνεσκάφησαν εἰσέτι. Τὸ τρίτον δωμάτιον κατὰ τὸ νότιον ἡμισυ τῆς πλευρᾶς ταύτης εἶχε πέριξ θρανία, τὰ ὁποῖα σφύζονται καλῶς.

Ὅμοια δωμάτια εἶχε καὶ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ, ἡ δὲ νοτιά πλευρὰ εἶχεν ἐν τῷ μέσῳ ἐν μακρὸν δωμάτιον, τὸ ὁποῖον εἶχε μόνον κίονας

Ἡμεῖς φθάνομεν κατὰ πρῶτον εἰς τὸν ρωμαϊκὸν θεοκολεῶνα. Τὸ σχέδιον αὐτοῦ δὲν παρουσιάζει τι ἀξιοπεριέργον. Ἀπετελεῖτο ἐκ μιᾶς μεγάλης αὐλῆς μὲ κίονας πέριξ, τῶν ὁποίων μόνον αἱ βάσεις ποῦ καὶ ποῦ φαίνονται καὶ ἐκ πολλῶν δωματίων συνορευόντων μὲ τὴν αὐλήν. Ἡ βορεία σειρὰ τῶν κίωνων τῆς αὐλῆς διήρχετο ἐκεῖ, ὅπου σήμερον ἴσταται εἷς μέγας πίθος, ὅστις εἶνε βυζαντινῶν χρόνων. Ἐκ τοῦ σημείου τούτου βοηθούμενοι δυνάμεθα νὰ εὗρωμεν καὶ τὰς τέσσαρας πλευρὰς τῆς αὐλῆς καὶ νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὰ διάφορα δωμάτια, τῶν ὁποίων οἱ τοῖχοι μόλις ὀλίγα ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου σφύζονται ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους.

Ἄν προχωρήσωμεν ὀλίγον πρὸς Δυσμὰς μέχρι τοῦ σημείου, ὅπου φαίνεται ὑψηλὸν στόμιον φρεάτος, θὰ εὗρεθῶμεν ἐντὸς μικροῦ τετραγώνου ἐστρωμένου διὰ μεγάλων πλακῶν. Τὸ τετράγωνον τοῦτο εἶνε ἡ αὐλὴ τοῦ παλαιότερου θεοκολεῶνος. Τὸ φρέαρ εὗρίσκετο εἰς τὸ ΒΑ. ἄκρον αὐτῆς.

Καὶ πέριξ τῆς αὐλῆς αὐτῆς ὑπῆρχον δωμάτια, ὅκτὼ ἐν ὅλῳ, τὰ ὁποῖα εἶχον εἴσοδον κοσμουμένην διὰ κίωνων δωρικῶ ὀρθοῦ πρὸς τὴν αὐλήν. Καλλίτερον διακρίνεται τὸ σχέδιον τοῦ δωματίου πρὸς Β. τῆς αὐλῆς πλησίον τοῦ φρεάτος.

Τὰ ἀνατολικά δωμάτια τοῦ παλαιότερου τούτου θεοκολεῶνος συνεχωνεύθησαν εἰς τὸ σχέδιον τοῦ μεταγενεστέρου Ῥωμαϊκοῦ. Ἐπὶ τῆς πλακοστρώσεως τῆς αὐλῆς ὑπάρχουσι μεγάλαι στρογγύλαι ὁπαὶ ἐντὸς τῶν ὁποίων ἦσαν φυτευμένα δένδρα.

Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν δωρικῶν κιονοκράνων τῆς αὐλῆς τοῦ παλαιότερου θεοκολεῶνος συμπεραίνεται, ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐκτίσθη τὸν 4 π. Χ. αἰῶνα.

Τὸ πλινθόκτιστον κτίριον, τὸ ὁποῖον εὗρίσκεται πρὸ ἡμῶν νοτίως τοῦ θεοκολεῶνος εἶνε ἡ Βυζαντιακὴ ἐκκλησία, περὶ ἧς θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

Ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ θεοκολεῶνος προχωροῦμεν ὀλίγον πρὸς Δυσμὰς μέχρι τοῦ τόπου, ὅπου φαίνεται τὸ κάτω μέρος ἑνὸς στρογγύλου οἰκοδομήματος. Ἐκεῖ ἦτο τὸ *Ἡρῶν*, δηλαδὴ μικρὸν ἱερὸν ἢ νοδὸς πρὸς τιμὴν ἑνὸς τῶν ὑπὸ τῶν Ἡλείων λατρευομένων ἐν Ὀλυμπίᾳ Ἡρώων.

Τὸ *Ἡρῶν* ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς τετραγώνου οἰκοδομήματος ἔχοντος

Ἡμεῖς φθάνομεν κατὰ πρῶτον εἰς τὸν ρωμαϊκὸν θεοκολεῶνα. Τὸ σχέδιον αὐτοῦ δὲν παρουσιάζει τι ἄξιοπερίεργον. Ἀπετελεῖτο ἐκ μιᾶς μεγάλης αὐλῆς μὲ κίονας πέριξ, τῶν ὁποίων μόνον αἱ βάσεις ποῦ καὶ ποῦ φαίνονται καὶ ἐκ πολλῶν δωματίων συνορευόντων μὲ τὴν αὐλήν. Ἡ βορεία σειρὰ τῶν κίωνων τῆς αὐλῆς διήρχετο ἐκεῖ, ὅπου σημεῖον ἵσταται εἰς μέγας πίθος, ὅστις εἶνε βυζαντινῶν χρόνων. Ἐκ τοῦ σημείου τούτου βοηθοῦμενοι δυνάμεθα νὰ εὗρωμεν καὶ τὰς τέσσαρας πλευρὰς τῆς αὐλῆς καὶ νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὰ διάφορα δωμάτια, τῶν ὁποίων οἱ τοῖχοι μόλις ὀλίγα ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου σφύζονται ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους.

Ἄν προχωρήσωμεν ὀλίγον πρὸς Δυσμὰς μέχρι τοῦ σημείου, ὅπου φαίνεται ὑψηλὸν στόμιον φρέατος, θὰ εὗρεθῶμεν ἐντὸς μικροῦ τετραγώνου ἐστρωμένου διὰ μεγάλων πλακῶν. Τὸ τετράγωνον τοῦτο εἶνε ἡ αὐλὴ τοῦ παλαιότερου θεοκολεῶνος. Τὸ φρέαρ εὗρίσκετο εἰς τὸ ΒΑ. ἄκρον αὐτῆς.

Καὶ πέριξ τῆς αὐλῆς αὐτῆς ὑπῆρχον δωμάτια, ὅκτῳ ἐν ὄλῳ, τὰ ὅποια εἶχον εἴσοδον κοσμουμένην διὰ κίωνων δωρικῶν θυσιαρίου πρὸς τὴν αὐλήν. Καλλίτερον διακρίνεται τὸ σχέδιον τοῦ δωματίου πρὸς Β. τῆς αὐλῆς πλησίον τοῦ φρέατος.

Τὰ ἀνατολικά δωμάτια τοῦ παλαιότερου τούτου θεοκολεῶνος συνελκόμενα εἰς τὸ σχέδιον τοῦ μεταγενεστέρου Ῥωμαϊκοῦ. Ἐπὶ τῆς πλακοστρώσεως τῆς αὐλῆς ὑπάρχουσι μεγάλαι στρογγύλαι ὁπαὶ ἐντὸς τῶν ὁποίων ἦσαν φυτευμένα δένδρα.

Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν δωρικῶν κιονοκρανῶν τῆς αὐλῆς τοῦ παλαιότερου θεοκολεῶνος συμπεραίνεται, ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐκτίσθη τὸν 4 π. Χ. αἰῶνα.

Τὸ πλινθόκτιστον κτίριον, τὸ ὁποῖον εὗρίσκεται πρὸ ἡμῶν νοτίως τοῦ θεοκολεῶνος εἶνε ἡ Βυζαντιακὴ ἐκκλησία, περὶ ἧς θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

Ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ θεοκολεῶνος προχωροῦμεν ὀλίγον πρὸς Δυσμὰς μέχρι τοῦ τόπου, ὅπου φαίνεται τὸ κάτω μέρος ἑνὸς στρογγύλου οἰκοδομήματος. Ἐκεῖ ἦτο τὸ *Ἡρῶν* δηλαδὴ μικρὸν ἱερὸν ἢ νσὸς πρὸς τιμὴν ἑνὸς τῶν ὑπὸ τῶν Ἡλείων λατρευομένων ἐν Ὀλυμπίᾳ Ἡρώων.

Τὸ *Ἡρῶν* ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς τετραγώνου οἰκοδομήματος ἔχοντος

τὴν εἴσοδον πρὸς Δυσμὰς καὶ διαιρουμένου εἰς δύο μέρη· ἐντὸς τοῦ βορειοτέρου τμήματος ὑπῆρχε τὸ στρογγύλον κτίριον, ὅπερ εἶχε καὶ αὐτὸ τὴν εἴσοδόν του πρὸς Δυσμὰς. Καὶ τοῦτο τὸ οἰκοδόμημα ἦτο ἐκ λίθου μέχρι τοῦ σφωζομένου ὕψους, ἀνωτέρω δὲ ἐκ ξύλου ἢ ἐκ πλίνθων.

Τὸ ὄνομα τοῦ κτιρίου τούτου ἀνεγνωρίσθη ἐξ ἑνὸς μικροῦ βωμοῦ εὐρεθέντος ἐντὸς τοῦ στρογγύλου δωματίου, ὃ ὁποῖος ἦτο κατεσκευασμένος ἐκ κοινοῦ πηλοῦ καὶ εἶχε πολλὰ ἐπάλληλα ἐπιχρίσματα ἔχοντα τὴν ἐπιγραφὴν Ἑρωος. Ὁ βωμὸς οὗτος εὐρίσκεται ἐν τῷ Μουσείῳ (ἀριθ. 332). Τὸ Ἑρῶν φαίνεται, ὅτι ἦτο ἐκτισμένον πρὸ τῶν Μηδικῶν πολέμων, δηλαδὴ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5 αἰῶνος.

Ἡ Βυζαντιανὴ Ἐκκλησία εἶνε ἐκτισμένη ἐπὶ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κτιρίου. Ὅπως σώζεται σήμερον τὸ οἰκοδόμημα εἶνε Ἑλληνικὸν μὲν μέχρις ἑνὸς μέτρου ὕψους, δηλαδὴ τὸ κατώτερον μέρος αὐτοῦ, ὅσον εἶνε ἐκ λίθων· Ῥωμαϊκῶν δὲ καὶ βυζαντινῶν χρόνων τὸ ἄνω μέρος, τὸ διὰ πλίνθων ἐκτισμένον. Τὰ παράθυρα ὑπῆρχον καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον κτίριον, δύο δὲ τούτων μεγεθυθέντα μετεβλήθησαν εἰς θύρας, ὅτε τὸ κτίριον μετετράπη εἰς ἐκκλησίαν· τότε προσετέθη κατὰ τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς καὶ ἡ ἀψὶς (κόγχη), ὅπερ εἶνε καὶ ἡ μόνη σπουδαία παραλλαγὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ σχεδίου τοῦ παλαιοῦ κτιρίου. Παρίστα δὲ τὸ παλαιὸν κτίριον ἐξωτερικῶς ἐν ὀρθογώνιον· πέραξ αὐτοῦ ἔρρεεν ὕδωρ ἐντὸς αὐλάκων ἐκ λίθων παρίνων μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον μικραὶ στρογγύλαι λεκάναι.

Εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσερχόμεθα σήμερον διὰ τῆς ἀψίδος, ἣτις ἐν μέρει ἔχει κρημνισθῆ, διὰ νὰ φαίνεται εὐκόλως ἡ εἴσοδος τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κτιρίου, ἡ ὁποία ἦτο ἐκεῖ ὅπου διακόπτεται χαμηλὰ ὁ ἐκ μεγάλων πύρων τοῖχος. Τὸ ἱερὸν τῆς ἐκκλησίας ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρισκόμεθα, ὅταν διέλθωμεν τὴν ἀψίδα, μόλις ἀναγνωρίζεται ἐκ τῶν ὀλίγων μαρμαρίνων κιγκλιδωμάτων, ἅτινα σφύζονται εἰσέτι χωρίζοντα τοῦτο ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ναοῦ. Ἡ ἁγία Τράπεζα θὰ ἴστατο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χώρου τούτου πέραξ δὲ ταύτης πρὸς τοὺς τοίχους τῆς ἀψίδος ὑπῆρχον, ὡς φαίνεται, θρανία, ὅπως κάθηνται οἱ μεταλαμβάνοντες. Μετὰ τὸ κιγκλίδωμα δεξιὰ σφύζεται κατεστραμμένος λίθινος ἄμβων μὲ δύο λιθίνας βαθμίδας. Ὁ ἔχων τὰς τρεῖς θύρας τοῖχος ἀντικρὺ τοῦ ἱεροῦ ἐκτίσθη ὅταν τὸ κτίριον μετετράπη εἰς ἐκκλησίαν. Τὸ ὅπισθεν τοῦ τοί-

χου τούτου μέρος είχε χωρισθῇ εἰς δύο δωμάτια· ἐντὸς τοῦ ἐνὸς ἐκ τούτων ὑπῆρχον πολλοὶ τάφοι, ἱερέων ἴσως ἢ ἄλλων προσώπων σχετιζομένων πρὸς τὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ κυρία εἴσοδος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἦτο ἐκ τῆς θύρας, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὸ δυσμικὸν ἄκρον τῆς νοτίας πλευρᾶς, πρὸ τῆς ὁποίας εἶχε κτισθῇ πρόπυλον. Τὸ ἔδαφος τῆς ἐκκλησίας ἦτο πολὺ ὑψηλότερον τοῦ σημείου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει προχωρήσει ἡ σκαφή ἐντὸς αὐτῆς, ἀπετελεῖτο δ' ἐκ μαρμαρίνης στρώσεως, τῆς ὁποίας αἱ πλάκες εὐρίσκονται ἀκόμη κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας. Ἡ στρώσις αὕτη ἀφηρέθη κατὰ τὴν ἀνασκαφήν, διότι αἱ περισσότεραι πλάκες εἶχον ληφθῇ ἐκ παλαιῶν κτιρίων καὶ πρὸ πάντων τῆς ἐξέδρας τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ καὶ εἶχον ἐπιγραφάς.

Τὸ κύριον μέρος τῆς ἐκκλησίας διηρεῖτο κατὰ μῆκος εἰς τρία παράλληλα μέρη διὰ τοίχων καὶ μαρμαρίνων κιόνων πολλῶν ἐκ τῶν ὁποίων σώζονται ἀκόμη αἱ βάσεις ἐπὶ τῶν τοίχων.

Καὶ τὸ ἀρχαῖον κτίριον ἦτο ἐσωτερικῶς διηρημένον κατὰ μῆκος εἰς τρία παράλληλα μέρη, τῶν ὁποίων τὸ μεσαῖον ἦτο πλατύτερον· ἀριστερὰ πλησίον τοῦ τοίχου μὲ τὰς τρεῖς θύρας σώζεται τὸ κάτω μέρος ἐνὸς τῶν κιόνων, οἱ ὁποῖοι ἐχώριζον τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀρχαίου κτιρίου· οἱ κίονες οὗτοι ἦσαν ἐκ λίθων παρίων. Παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἀρχαίου κτιρίου ἐσχηματίζετο πρὸς τούτοις μικρὸς πρόδομος χωριζόμενος ἀπὸ τοῦ λοιποῦ κτιρίου διὰ κιόνων. Ἡ διὰ πλίνθων ἐκτισμένη στρογγύλη καὶ ἐπιμήκης λεκάνη, ἡ ὁποία προχωρεῖ ἐν μέρει ὑπὸ τὸ ἱερὸν ἀνῆκεν εἰς τὸ ἀρχαῖον κτίριον.

Μεταξὺ τῶν πλακῶν, αἵτινες ἀφηρέθησαν ἐκ τῆς στρώσεως διακρίνονται πλησίον τοῦ νοτίου ἐσωτερικοῦ τοίχου δύο μεγάλαι ἔχουσαι ἐπιγραφὰς μὲ μεγάλα γράμματα, τὰ ὁποῖα εὐκόλως γνωρίζονται, ὅτι εἶνε βυζαντινῶν χρόνων. Ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή τοῦ καταβαλόντος τὴν δαπάνην διὰ τὰ κατασκευασθῇ ἡ στρώσις, ὅστις ὠνομάζετο Κυριακός, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐτέρου λίθου ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή τοῦ κατασκευάσαντος τὴν στρώσιν τεχνίτου, ὅστις ἐλέγετο Ἀνδρέας καὶ χαρακτηρίζεται ὡς ἀναγνώστης καὶ μαρμαράριος.

Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῶν ἐπιγραφῶν τούτων εἶνε τοῦ 5 καὶ 6 αἰῶνος μ. Χ. ἐπικυρώνει ἐπομένως καὶ τοῦτο τὴν ἐξ

ἄλλων δεδομένων γενομένην ὑπόθεσιν, ὅτι τότε περίπου ἐκτίσθη ἡ ἐκκλησία.

Ἄξια παρατηρήσεως ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας εἶνε καὶ πολλὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέρη, πρὸ πάντων κίονες μὲ χονδροειδῆ κοσμήματα βυζαντινῶν χρόνων.

Αἱ διαστάσεις τοῦ ἀρχαίου κτιρίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκτίσθη ἡ Βυζαντινὴ ἐκκλησία συμφωνοῦσι πρὸς τὰς διαστάσεις τοῦ σηκοῦ τοῦ μεγάλου ναοῦ τοῦ Διός, ἐκ τούτου δὲ καὶ διότι τὸ οἰκοδόμημα δὲν εἶνε πολὺ μακρὰν τοῦ Λεωνιδαίου, ὥς θὰ ἴδωμεν μετὰ ταῦτα, πλησίον τοῦ ὁποίου ὁ Παυσανίας λέγει, ὅτι εὗρίσκετο τὸ ἐργαστήριον τοῦ Φειδίου, ὑποθέτουσί τινες, ὅτι τοῦτο εἶνε τὸ ἐργαστήριον τοῦ Φειδίου, τοῦ ὁποίου τὸν χῶρον ἐπίτηδες κατεσκεύασαν σύμφωνον πρὸς τὸν σηκὸν τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, διότι ἐν αὐτῷ ἔπρεπε νὰ ἰδρυθῇ τὸ μέγα πῆλινον πρόπλασμα, κατὰ τὸ ὁποῖον θὰ κατεσκευάζετο τὸ περίφημον χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Διός.

Ἄλλοι λέγουσιν, ὅτι τὸ κτίριον τοῦτο ἦτο αἰθουσα σχετιζομένη πρὸς τὸν Θεοκολεῶνα· τοῦτο δὲ φαίνεται ὅτι εἶνε καὶ πιθανώτερον.

Ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐξερχόμεθα πάλιν διὰ τοῦ μέρους δι' οὗ εἰσήλθομεν. Ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ ἡμῶν βλέπομεν κακοκτισμένους τοίχους, λείψανα χριστιανικῶν οἰκιῶν.

Προχωροῦντες πρὸς δεξιὰ δηλαδὴ πρὸς Νότον συναντῶμεν ὀλίγα βήματα μακρὰν τῆς γωνίας τῆς ἐκκλησίας ἐν πολὺ μακρὸν καὶ στενὸν ἀρχαῖον οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἐπὶ χριστιανικῶν χρόνων διηρέθη διὰ τοίχων εἰς δωμάτια. Οἱ μὴ παραδεχόμενοι, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ ἐκκλησία ἦτο τὸ ἐργαστήριον τοῦ Φειδίου, θεωροῦσι τὸ κτίριον τοῦτο ὡς αὐτὸ τὸ ἐργαστήριον, ἄλλοι δὲ πάλιν ὑποθέτουσιν, ὅτι ἐν αὐτῷ κατόκησαν οἱ *Φαιδυνταί*, δηλαδὴ οἱ ὑπηρέται τοῦ ἱεροῦ, τῶν ὁποίων ἔργον ἦτο ἡ συντήρησις καὶ ὁ καθαρισμὸς τῶν ἁγαλμάτων.

Ὑπερπηδῶμεν τὸν χαμηλὸν τοῖχον τοῦ κτιρίου τούτου καὶ ἐξερχόμεθα διὰ τῆς ἄλλης αὐτοῦ πλευρᾶς εἰς τὴν πλατεῖαν ὁδόν, ἡ ὁποία ὑπῆρχε μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ Λεωνιδαίου. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ ταύτης εἶχον κτισθῇ χριστιανικαὶ οἰκίαι, τῶν ὁποίων σφύζονται οἱ τοῖχοι.

Τὸ Λεωνίδαιον εἶναι τὸ μεγαλείτερον ἐκ τῶν ἀποκαλυφθέντων οἰ-

κοδομημάτων τῆς Ὀλυμπίας Αἱ πλευραὶ αὐτοῦ εἶνε 73,51 κατὰ μῆκος καὶ 80,18 κατὰ πλάτος.

Τὸ ἀρχικὸν κτίριον φαίνεται, ὅτι ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν πρώτων μακεδονικῶν χρόνων, μετετράπη δὲ ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων. Εἰς τί ἐχρησίμευε τοῦτο κατ' ἀρχὰς εἶνε ἄγνωστον· τινὲς ὑποθέτουσιν ὅτι ἦτο γυμνάσιον, ἄλλοι δ' ὅτι ἦτο ξενὼν τῶν ἐρχομένων εἰς Ὀλυμπίαν θεωρῶν, τῶν ἀπεσταλμένων, ὅπως ἀντιπροσωπεύσωσιν ἐπισήμως τὰς διαφόρους πόλεις. Ο Πausanías λέγει, ὅτι ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας κατέλυν ἐκεῖ οἱ Ῥωμαῖοι μεγιστᾶνες, ὑπ' αὐτοῦ δὲ μανθάνομεν, ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ Λεωνίδου τινός, παρὰ τοῦ ὁποίου ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα.

Ἐπὶ τεμαχίων ἐκ τῶν ἐπιστυλίων τοῦ οἰκοδομήματος εὕρισκομένων ἐν τῷ Μουσεῖῳ (ἀρ. 394) ὑπάρχει διὰ μεγάλων γραμμάτων κεχαραγμένη ἡ ἐπιγραφή τοῦ Λεωνίδου, ὅστις ἦτο υἱὸς τοῦ Λεώτου ἐκ Νάξου.

Τὸ Λεωνίδαιον εἶνε τετραγωνικὸν οἰκοδόμημα, καὶ ἔχει καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς στοὰν μὲ κίονας πρὸς τὰ ἔξω. Μετὰ τὰς στοὰς ταύτας ὑπῆρχον μεγάλα δωμάτια, καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ οἰκοδομήματος μία εὐρύχωρος αὐλὴ κιονοστολιστος καὶ αὕτῃ ἔχουσα γύρω τῆς τὰ δωμάτια. Τῶν κίωνων τῆς ἐξωτερικῆς στοᾶς σφύζονται μόνον αἱ βάσεις εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν θέσιν, ἦσαν δ' ἐν ὧν 138 καὶ διακρίνονται πολὺν εὐκόλως. Ὑπὸ τούτων βοηθούμενοι δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχέδιον τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος. Τὰ διάφορα δωμάτια, τὰ ὁποῖα ἦσαν μεταξὺ τῆς ἐξωτερικῆς στοᾶς καὶ τῆς κεντρικῆς αὐλῆς δὲν ἀναγνωρίζονται σήμερον εὐκόλως, διότι ἐπ' αὐτῶν ἐκτίσθησαν βυζαντιναὶ οἰκίαι. Ἀρχαῖοι τοῖχοι δωματίων σφύζονται μόνον πλησίον τῆς ΒΔ γωνίας.

Ἀκριβῶς ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ οἰκοδομήματος βλέπομεν μεγάλην δεξαμενὴν ἔχουσαν σχῆμα σχεδὸν κυκλικὸν καὶ ἐν τῷ κέντρῳ μικρὸν στρογγύλον ὕψωμα, ὡς μικρὰν νησίδα μὲ ἄλλας μικροτέρας δεξαμενάς ἐκτισμένας διὰ πλίνθων. Διὰ ξυλίνων γεφυρῶν ἔφθανέ τις εἰς τὴν νησίδα ταύτην. Αἱ δεξαμεναὶ ἐκτίσθησαν ἐπὶ ρωμαϊκῶν χρόνων, φαίνεται δ' ὅτι τότε ἡ αὐλὴ μετεβλήθη εἰς ὥραϊον κήπον, τὸν ὁποῖον ἐπότηζον καὶ ἐκόσμουσαν αἱ δεξαμεναί. Οἱ κίονες τῆς αὐλῆς ἦσαν δωρικῶν ὀρθοῦ, οἱ δὲ τῶν ἐξωτερικῶν στοῶν ἰωνικοῦ Ἡ στέγη ἦτο ξυλίνη,

αἱ δὲ κεραμίδες καὶ τὰ γείσα πήλινα καὶ κεκοσμημένα με ζωηράς γραφάς καὶ με ἔξεχούσας λεοντοκεφαλὰς ὡς ὕδρορροάς. Τῶν γείσων τούτων πολλὰ τεμάχια θὰ ἴδωμεν ἐν τῷ Μουσεῖῳ.

Τοῦ Λεωνιδαίου τὸ νότιον ἡμῖς σχεδὸν δὲν ἀνεσκάφη.

Ἐγκαταλείπομεν τὸ Λεωνιδαῖον διὰ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς, καὶ πρὶν προχωρήσωμεν πρὸς τὸν τοῖχον καὶ τὴν ἀντικρὺ τῆς ΒΑ. γωνίας τοῦ Λεωνιδαίου πύλην τῆς Ἀλτεως παρατηροῦμεν τὸ μῆμα τῆς στενῆς ὁδοῦ πρὸ τοῦ Λεωνιδαίου μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ τοίχου τῆς Ἀλτεως. Ὁ Πανσανίας περὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης λέγει, ὅτι εἶνε ἀπορίας ἄξιον πῶς οἱ Ἕλεῖοι ὠνόμαζον ταύτην ἀγυιὰν δηλαδὴ πλατεῖαν ὁδὸν, ἐνῶ ἐν Ἀθήναις θὰ ὠνόμαζον ταύτην μόνον στενωπὸν, θαυμάζων καὶ αὐτὸς τὴν στενότητά της. Ἐπὶ ταύτης παρατηροῦμεν διάφορα βάθρα, τῶν ὁποίων ἡ θέσις ἔχει σπουδαιότητα, καθότι συνδυαζομένη, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, πρὸς τὴν θέσιν ἄλλων ὀπισθεν τοῦ τοίχου τῆς Ἀλτεως εὗρισκομένων βάθρων συντελεῖ εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς διευθύνσεως τῆς παλαιᾶς πρὸς τὴν Ἀλτιν ὁδοῦ.

Ἀκριβῶς παρὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ Λεωνιδαίου ὑπάρχοσι τὰ θεμέλια ἑνὸς ἡμικυκλικοῦ βάθρου, καὶ μετὰ τοῦτο ἕτερα βάθρα μακρά, τὰ ὅποια εἶχον τὴν πρόσοψιν πρὸς τὴν ὁδὸν καὶ ἔφερον ἐφίππους ἀνδριάντας.

Ἀλτις ἐκαλεῖτο, ὡς εἵπομεν ἤδη ἀνωτέρω, ὁ ἱερὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ χῶρος, ὅστις περιεῖχε τὸν ναὸν τοῦ Διὸς καὶ τὰ λοιπὰ ἱερὰ ὡς καὶ τὰ ἄλλα σπουδαιότερα οἰκοδομήματα τῆς Ὀλυμπίας. Ὁ χῶρος οὗτος ἦτο σχεδὸν τετραγωνικός, εἶχε μεγάλην ἔκτασιν καὶ ἦτο κλειστός καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων πλευρῶν καὶ μόνον διὰ πυλῶν ἡδύνατό τις νὰ εἰσέρχεται εἰς αὐτόν.

Ὁ πρὸ ἡμῶν ἐκ μεγάλων πύλων ἐκτισμένος μακρὸς τοῖχος, ὅστις βαίνων παραλλήλως πρὸς τὸ Λεωνιδαῖον ἐκτείνεται εἰς μεγάλην ἀπόστασιν καὶ πρὸς Βορρᾶν, εἶνε ὁ δυσμικὸς τοῖχος τοῦ περιβόλου τῆς Ἀλτεως καὶ ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Πρῶτερον ὁ περίβολος τῆς Ἀλτεως ἦτο μικρότερος. Τὰ ἐπὶ τῶν τοίχων τούτων ἔξ ὀπτῶν πλίνθων κτίσματα εἶνε λείψανα τόξων, ἐπὶ τῶν ὁποίων διήρχετο ὕδραγωγεῖον κατερχόμενον ἐκ τῆς ἐξέδρας τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ.

Ἡ ἀντικρὺ τῆς ΒΑ γωνίας τοῦ Λεωνιδαίου πύλη ἦτο ἐπὶ Πανσανίου ἢ κυρία πύλη τῆς ᾿Αλτεως· ὁ Πανσανίας ὀνομάζει ταύτην *πομπικὴν εἴσοδον*. Ἦτο διὰ δύο κίωνων διηρημένη εἰς τρεῖς θύρας καὶ εἶχε πρὸς τὴν ὁδὸν μικρὸν πρόπυλον, ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον τέσσαρες κίονες· ὅμοιον δὲ ἐξώστην θὰ εἶχε καὶ πρὸς τὰ ἐντὸς τῆς ᾿Αλτεως. Σήμερον βλέπομεν μόνον τὸ πρὸς τὴν ὁδὸν πρόπυλον ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ εἶνε τις πολὺ πεπειραμένος διὰ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς θέσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων ἴσταντο οἱ τέσσαρες κίονες. Καὶ ὑπεράνω τῆς πύλης ταύτης διήρχοντο τὰ πλίνθινα τόξα τοῦ ὕδραγωγείου.

Θὰ ἐδυσκολεύετό τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἡ κυρία πύλη τῆς ᾿Αλτεως ἠδύνατό ποτε νὰ εἶνε τόσον μικρά, ἐν τούτοις ἡ μαρτυρία τοῦ Πανσανίου εἶνε σαφῆς καὶ ἐκτὸς τούτου φαίνεται, ὅτι εἰς τὴν ᾿Αλτιν δὲν εἰσήρχοντο ἄρματα.

Εἰσερχόμενοι διὰ τῆς πύλης βλέπομεν πρὸς ἀριστερὰ ἡμῶν χαμηλὸν τοῖχον ἐκ μεγάλων πῶρων χωροῦντα πρὸς ᾿Ανατολάς, ὁ ὁποῖος διακόπτεται μετ' ὀλίγον καὶ ἀναφαίνεται πάλιν μετὰ ταῦτα εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν. Ὁ τοῖχος οὗτος ἐχρησίμευε διὰ νὰ ὑποβαστάξῃ ἐκ τοῦ νοτίου μέρους τὰ χώματα τοῦ ἐπιπέδου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο ἐκτισμένος ὁ μέγας ναὸς τοῦ Διός. Τὰ κολοσσαῖα θεμέλια τούτου ὥς καὶ τὰ ἀτάκτως περὶ αὐτὸν ἐρριμμένα διάφορα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη βλέπομεν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀριστερὰ πρὸ ἡμῶν, ἀλλὰ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ θὰ ἐπιχειρήσωμεν ἀφοῦ ἐξετάσωμεν τὸ ΝΔ. τμήμα τῆς ᾿Αλτεως. Ἀπὸ τῆς πύλης τῆς ᾿Αλτεως ἡ ὁδὸς ἔφερε πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ταύτης κατ' εὐθείαν γραμμὴν πρὸς ᾿Ανατολάς· πρὶν ὅμως ἡμεῖς προχωρήσωμεν εἰς ταύτην στρέφομεν δεξιὰ, ὅπως παρατηρήσωμεν τὰ τέσσαρα μεγάλα βάθρα, τὰ ὁποῖα ἴστανται εἰς συμμετρικὰ διαστήματα ἀντικρὺ τοῦ τοίχου τῆς ᾿Αλτεως. Εἶνε καὶ ταῦτα ἐκτισμένα, ὅπως καὶ τὰ πρὸ τοῦ Λεωνιδαίου βάθρα, πρὸς τὰ ὁποῖα, φαίνεται, ὅτι ἀγιστοικοῦσι, θὰ ἔφερον δὲ καὶ ταῦτα ἐφίππους ἀνδριάντας. Τὸ πρῶτον ἔχει διεύθυνσιν παράλληλον πρὸς τὸν τοῖχον τῆς ᾿Αλτεως καὶ ἔχει τὸ πρόσωπόν του πρὸς τὴν ἐκ τῆς πύλης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἄγουσαν ὁδόν, τὰ δὲ λοιπὰ τρία διευθύνονται καθέτως πρὸς τὸν τοῖχον τῆς ᾿Αλτεως καὶ ἔχουσι τὴν πρόσοψιν πρὸς τοῦτον ἐστραμμένην. Τοῦ προτελευταίου σφύζεται ἐπὶ τῆς προσόψεως ἐπιγραφή, ἐξ ἧς μανθάνομεν ὅτι τὸ βά-

θρον ἔφερε τὸν ἀνδριάντα τοῦ Μάρκου Μαικιλίου Ῥούφου, Ῥωμαίου ἀνθυπάτου τῆς Ἀχαΐας.

Ἀλλὰ οἱ Ἡλεῖοι βεβαίως δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ στήσωσι τὸν ἀνδριάντα ἐνὸς τοιούτου ὑποκειμένου εἰς μέρος μὴ εὐρισκόμενον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, καὶ ὅπου ἡ θεὰ αὐτοῦ ὁπωσδήποτε θὰ ἀπεκλείετο ὑπὸ τοῦ τοίχου τῆς Ἀλτεως. Λοιπὸν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐστήθη ἐκεῖ ὁ ἀνδριάς πρὶν ἢ κτισθῇ ὁ τοῖχος, καὶ ὅτι ἡ ἀρχαιότερα ὁδὸς διήρχετο μεταξὺ τῆς σειρᾶς τῶν ἀνδριάντων τούτων καὶ τῶν πρὸ τοῦ Λεωνιδαίου ἰδρυμένων. Ἡ καμπὴ τῆς ἀρχαιότερας ὁδοῦ δεικνύεται ἐκ τοῦ καταντικρὺ τῆς πύλης βάθρου, τοῦ ὁποίου ἡ διεύθυνσις εἶνε, ὡς εἴπομεν, διάφορος τῶν λοιπῶν, συνέπιπτε δὲ ἡ συνέχεια τῆς ἀρχαιότερας ὁδοῦ πρὸς τὴν ὑστερωτέραν ἐκ τῆς πύλης φέρουσαν ὁδόν.

Εἰς τὴν ΝΔ γωνίαν τῆς Ἀλτεως ὑπάρχει μικρὰ ἀψίς, ἣτις ἔφερε δεξαμενὴν, εἰς τὴν ὁποίαν κατέληγε τὸ ὑπεράνω τοῦ τοίχου τῆς Ἀλτεως κτισμένον ὑδραγωγεῖον. Ἀπὸ τῆς δεξαμενῆς ταύτης βλέπομεν, ὅτι ἀρχίζει ὁ νότιος τοῖχος τῆς Ἀλτεως καὶ διευθύνεται πρὸς Ἀνατολάς.

Ἐπιστρέφομεν πάλιν πρὸς τὴν πύλην, ὁπόθεν ἐπαναλαμβάνομεν τὴν πορείαν ἡμῶν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ.

Ὀλίγα βήματα μακρὰν τῆς πύλης παρατηροῦμεν ἀριστερὰ ἐπὶ τοῦ ἀναλήματος ἐν μικρὸν βάθρον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἕξ ἐνὸς μεγάλου τετραγώνου λίθου, τοῦ συνήθους ἐν Ὀλυμπίᾳ πάρου μὲν τὰ πολλὰ κογχύλια, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἕτερος μικρότερος τετράγωνος πῶρος κιτρινωποῦ χρώματος ἔχων πρὸς τὰ ἄνω τετράγωνον κοιλότητα πιθανῶς διὰ τὴν ἔνθεσιν τῆς πλίνθου τοῦ ἀγάλματος. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ βάθρου τούτου μανθάνομεν, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἴστατο τὸ ἄγαλμα τοῦ Κρητὸς *Φιλωνίδου*, ὅστις ἦτο ἡμεροδρόμος, δηλαδὴ ταχυδρόμος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου· εἰς τὴν σχέσιν δ' αὐτοῦ ταύτην πρὸς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον ὀφείλεται βεβαίως ἡ ἴδρυνσις τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ εἰς τόσον ἐξέχουσαν θέσιν.

Περαιτέρω κατὰ τὴν αὐτὴν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ διακρίνονται πρὸ πάντων δύο βάθρα ἐκ λίθου κροκαλοπαγοῦς (δηλαδὴ συνισταμένου ἐκ φυσικοῦ μίγματος διαφόρων μικροτέρων λίθων) φαιοῦ χρώματος. Τούτων ἴσταται ὀρθία μόνον ἡ πλάξ τῆς προσόψεως, ἐνῶ αἱ ἀποτε-

λοῦσαι τὰς λοιπὰς πλευρὰς τοῦ βάθρου πλάκες ὑπάρχουσιν ἐκεῖ πλησίον ἐρριμμέναι.

Ἐπὶ τῆς προσόψεως τῶν βάθρων τούτων ἀναγινώσκομεν μόνον τὸ ὄνομα τοῦ ἀγαλματοποιοῦ *Σοφοκλῆς ἐποίησε* μὲ γράμματα τοῦ 4 π. Χ. αἰῶνος.

Πρὸς τὸ ἕτερον μέρος τῆς ὁδοῦ δεξιὰ ἡμῶν βλέπομεν σειρὰν βάθρων ὁμοίων πρὸς τὰ βάθρα πρὸ τοῦ Λεωνιδαίου καὶ εἰς τὸ ΝΔ ἄκρον τῆς Ἑλτεως, τῶν ὁποίων ἀποτελοῦσι συνέχειαν. Καὶ ἐπὶ τῶν βάθρων τούτων ἴσταντο διάφοροι Ῥωμαῖοι στρατηγοὶ καὶ ὑπατοί.

Ἀφίνοντες τὴν κατ' εὐθεῖαν διεύθυνσιν προχωροῦμεν δεξιὰ πρὸς Νότον διὰ μέσου τῶν βάθρων, καὶ φθάνομεν μέχρι τοῦ νοτίου τοίχου τῆς Ἑλτεως, εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου τὸ ὑψηλότερον τῆς Ἑλτεως ἄσκαπτον ἔδαφος σχηματίζει γωνίαν.

Ἐκεῖ βλέπομεν ἐν πρώτοις πολλὰ ἰωνικὰ κιονόκρανα ἐκ τοῦ Λεωνιδαίου, καὶ μετὰ ταῦτα οἶονεῖ πλατεῖαν τάφρον διευθυνομένην πρὸς Νότον καὶ ἐντὸς αὐτῆς ἐπαλλήλως κατὰ σειρὰν πολλοὺς σφονδύλους κιόνων καὶ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια διαφόρων σχημάτων καὶ μεγεθῶν. Ταῦτα ἀποτελοῦσι τὰ θεμέλια τοῦ βυζαντιακοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον ὥς εἶδομεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ὑπῆρχεν ἐν Ὀλυμπίᾳ. Τὰ πλεῖστα τῶν διὰ τὴν οἰκοδομὴν αὐτοῦ χρησιμοποιηθέντων ἀρχιτεκτονικῶν τεμαχίων προέρχονται ἐκ τῶν θησαυρῶν.

Ἀκριβῶς ἐκεῖ ἔνθα τελειώνει πρὸς Νότον τὸ Βυζαντινὸν τοῦτο τείχος βλέπομεν χαμηλὰ δύο ἐπαλλήλους βαθμιῖδας ἐκ λευκοφαίου τιτανολίθου, αἱ ὁποῖαι διευθύνονται ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς. Κατὰ τὸ ἀνατολικὸν αὐτῶν ἄκρον εἶνε προσκεκολλημέναι αἱ βαθμιῖδες εἰς τοῖχον ἐκ μεγάλων λίθων κογχυλιατῶν ὁ τοῖχος οὗτος, τοῦ ὁποίου μόνον τὸ κατώτατον μέρος σφύζεται, φαίνεται ὅτι διηρθνέτο πρὸς Ἀνατολὰς καὶ κάτωθεν τοῦ μὴ ἀνασκαφέντος εἰσέτι μέρους. Εἶνε ταῦτα λείψανα τῆς *Νοτίας* λεγομένης *Στοᾶς*. Ἡ Στοὰ αὕτη εἶχε μῆκος 81 μέτρων καὶ βάθος 14, ὀνομάζεται δὲ νοτία ὥς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς Ἑλτεως. Ἦτο κλειστή διὰ τοίχου πρὸς Βορρᾶν ἤτοι πρὸς τὴν Ἑλτιν, καὶ εἶχε κίονας Δωρικοῦ ὅψους πρὸς Νότον ὥς καὶ εἰς τὰς δύο στενὰς πλευρὰς, τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν δυσμικὴν. Ἡ στοὰ διηρεῖτο εἰς δύο μέρη διὰ 17 Κορινθιακῶν κιό-

νων, οἱ ὅποιοι ὑπῆρχον ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς κατὰ μήκος ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς Ἡ Νοτία Στοὰ εἶνε λίαν κατεστραμμένη, ἀνεσκάφησαν δὲ ταύτης μόνον τὰ δύο ἄκρα, τῶν ὁποίων διατηρεῖται καλλίτερον τὸ ἀνατολικόν.

Ἄν προχωρήσωμεν ὀλίγα βήματα ἐντὸς τῆς Στοᾶς βλέπομεν μεταξὺ τοῦ σωροῦ τῶν λίθων ἓνα τῶν Κορινθιακῶν κίωνων τῆς ἐν τῷ μέσῳ σειρᾶς, ὅστις ἔχει πέση πλησίον τῆς βάσεώς του· παρὰ τὸν κίονα εὐρίσκεται ἐν ἐφθαρμένον Κορινθιακὸν κιονόκρανον. Ἡ θέσις ἔνθα ὑπῆρχεν ἡ νοτία πλευρὰ τῆς Στοᾶς μόνον μετὰ δυσκολίας εἶνε δυνατόν νὰ γνωρισθῇ.

Ἐκ τῆς Στοᾶς εἰσερχόμεθα πάλιν εἰς τὸν ἀνεσκαμμένον χώρον τῆς Ἀλτεως καὶ προχωροῦμεν πρὸς Ἀν., ἀπαντῶμεν δ' ἐν πρώτοις ἐν οἰκοδόμημα μακρὸν καὶ στενόν, συγκείμενον ἐκ πολλῶν δωματίων καὶ ἔχον διεϋθυνσιν ἐκ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Ἡ χρῆσις τοῦ οἰκοδομήματος τούτου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν εἶνε γνωστή. Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους μετετράπη, ὥς φαίνεται, καὶ τοῦτο εἰς κατοικίαν. Ὅπως ἦσαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διατηροῦνται μόνον οἱ τοῖχοι τοῦ πρώτου δωματίου πρὸς Νότον. Εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ δωματίου τούτου ὑπάρχει ἀκόμη τὸ κατώφλιον τῆς θύρας του, τὸ ὅποιον διακρίνομεν εὐκόλως, διότι εἶνε ἐκ λίθου διαφέροντος ἀπὸ τῶν τοῦ λοιποῦ κτιρίου Αἱ διάφοροι ὅλαι ἐπὶ τοῦ κατωφλίου ἐχρησίμευον διὰ τὴν στερέωσιν τῆς θύρας καὶ τῶν παραστάδων αὐτῆς.

Πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ δωματίου τούτου εἰς μικρὰν μόνον ἀπόστασιν βλέπομεν ἐν ἄλλο ἐπίμηκες οἰκοδόμημα διευθυνόμενον ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς, τοῦ ὁποίου τὸ πρὸ ἡμῶν δυσμικὸν μέρος τελειώνει εἰς ἡμικύκλιον.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εἶνε ἡ μία πτέρυξ τοῦ βουλευτηρίου.

Τὸ βουλευτήριον ἐχρησίμευεν εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Ὀλυμπικῆς βουλῆς, ἡ ὁποία ἀποτελεῖτο ἐκ πολιτῶν τῆς Ἡλίδος καὶ εἶχε τὴν διεϋθυνσιν τῶν χρημάτων τῆς Ὀλυμπίας καὶ πάντων τῶν ἀφορώντων ταύτην πραγμάτων. Ἐντὸς αὐτοῦ συνεδρίαζον καὶ οἱ Ἑλλανοδίκαι καὶ ὠρkiζον τοὺς ἀγωνιστάς.

Τὸ βουλευτήριον ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν παραλλήλων μερῶν, δηλαδὴ

ἐκ δύο ἐπιμήκων πτερύγων, αἱ ὁποῖαι διευθύνονται ἐκάστη ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ ἔχουσι τὸ δυσμικὸν ἄκρον ἡμικυκλικόν, καὶ ἐξ ἑνὸς τετραγώνου δωματίου μεταξὺ τῶν δύο τούτων πτερύγων, τῶν ὁποίων εἶνε κατὰ τὸ ἡμῖς μικρότερον.

Αἱ δύο μακραὶ πτέρυγες εἶχον κατὰ τὴν ἀνατολικὴν αὐτῶν πλευρὰν τρεῖς δωρικοὺς κίονας· ὁμοίως δωρικοὺς κίονας εἶχεν ἑκατέρω τῶν πτερύγων καὶ κατὰ μῆκος ἐν τῷ μέσῳ, διηρεῖτο δὲ διὰ τούτων τῶν κίωνων εἰς δύο μέρη.

Τὸ ἡμικυκλικὸν μέρος ἀπετέλει ἰδιαίτερον τμήμα καὶ ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς λοιπῆς αἰθούσης διὰ τοίχον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον θύραι, ἦτο δὲ καὶ τοῦτο διηρημένον εἰς δύο δωμάτια διὰ τοίχον εὐρισκομένου ἐν τῷ μέσῳ. Διὰ τὰ φαίνεται, ὅτι αἱ δύο πτέρυγες μὲ τὸ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τετραγώνον δωμάτιον ἀπετέλουν ἐν οἰκοδόμημα εἶχε κτισθῇ πρὸς τῆς προσόψεως πάντων μία κοινὴ στοὰ μὲ ἰωνικοὺς κίονας.

Ὑποτίθεται, ὅτι αἱ μακραὶ πτέρυγες ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς βουλῆς, ἐντὸς δὲ τοῦ τετραγώνου δωματίου ὥρκιζοντο οἱ ἀγωνισταὶ πρὸς τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ὁρκίου Διός, τὸ ὁποῖον ἵστατο ἐν τῷ μέσῳ. Αἱ δύο μακραὶ πτέρυγες εἶχον ξυλίνην στέγην, τὸ δὲ ἐν τῷ μέσῳ δωμάτιον ἦτο ἀσκεπὲς διὰ τὰ δίδονται οἱ ὄρκοι ἐν ὑπαίθρῳ. Τὰ ἡμικυκλικά δωμάτια ἐχρησίμευον ὥς θησαυροφυλάκια εἰς τὰ ὁποῖα ἐφυλάττετο ἡ περιουσία τοῦ ἱεροῦ ὥς καὶ τὰ πολύτιμα σκευὴ τῆς Ὀλυμπίας.

Τὸ Βουλευτήριον ἐκτίσθη κατὰ τὸν 5 αἰῶνα π. Χ., πολὺ δὲ νεώτερον εἶνε ἢ πρὸς τῶν τριῶν μερῶν κοινῇ ἰωνικῇ στοᾷ.

Διὰ τὰ ἴδωμεν καλλίτερον τὰ διάφορα μέρη τοῦ βουλευτηρίου ἀναβαίνομεν ἐπὶ τοῦ ἡμικυκλικοῦ τοίχου καὶ προχωροῦμεν ἐπ' αὐτοῦ πρὸς Ἀνατολὰς. Ὁ τοίχος, ὁ ὁποῖος ἐχώριζε τὸν ἡμικυκλικὸν χώρον ἀπὸ τῆς μεγάλης αἰθούσης ὥς καὶ ὁ διαιρῶν τὸ ἡμικυκλικὸν δωμάτιον ἕτερος τοίχος, σφύζονται εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος μὲ τοὺς ἐξωτερικοὺς τοίχους. Ἐπὶ τῶν τοίχων τούτων, ὅταν ἔχη τις πείραν, δύναται νὰ διακρίνῃ τὴν θέσιν, ὅπου ἵσταντο αἱ θύραι, διὰ τῶν ὁποίων εἰσῆρχοντο εἰς τὰ δύο δωμάτια τοῦ ἡμικυκλικοῦ χώρου. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὀρθογωνίας αἰθούσης πλησίον τοῦ Νοτίου τοίχου ὑπάρχει καὶ εἰς τάφος, ἐκτισμένος διὰ παλινῶν πλακῶν. Εἶνε ἐκ τῶν τάφων τῶν κατοικησάντων τὴν Ἀλτιν χριστιανῶν.

Προχωροῦντες ἐπὶ τοῦ Νοτίου τοίχου μέχρι τῆς προσόψεως βλέπομεν ἐπὶ ταύτης τὰς θέσεις τῶν τριῶν Δωρικῶν κιόνων. Μεταξὺ τῶν λίθων πρὸ τῶν κιόνων εὐρίσκεται καὶ ἐν δωρικὸν κιονόκρανον ἐκ τῶν κιόνων τῆς προσόψεως, τὸ ὁποῖον δεικνύει τὸ σχῆμα τῶν κιονοκράνων τοῦ 5 αἰῶνος.

Ἀπὸ τοῦ μέρους, ὅπου ἰστάμεθα διακρίνομεν πρὸ ἡμῶν εὐκόλως τὴν σειρὰν τῶν βάσεων τῶν κιόνων, οἵτινες ἀπῆρτιζον τὴν πρὸ τοῦ βουλευτηρίου στοάν. Δεξιὰ φαίνονται αἱ βαθμίδες τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς Νοτίας στοᾶς, ἣτις κατὰ τοῦτο τὸ μέρος διακρίνεται καλλίτερον ἢ κατὰ τὸ δυσμικόν. Οἱ μεγάλοι σωροὶ τῶν λίθων ἐξήχθησαν ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ σκέλους τοῦ Βυζαντινοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον ἐσώζετο ἐκεῖ καὶ κατεστράφη κατὰ τὸ πλεῖστον, διότι ἐντὸς αὐτοῦ ἦσαν κτισμένα γλυπτὰ καὶ ἄλλα πολύτιμα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη.

Προχωροῦντες πρὸς Β παρὰ τὸν τοῖχον τῆς προσόψεως τοῦ Βουλευτηρίου, συναντῶμεν ἐν πρώτοις τὸ ἐν τῷ μέσῳ τετράγωνον δωμάτιον. Λείψανα τῆς ὑποτιθεμένης κρηπίδος τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ὁρκίου Διὸς δυσκόλως διακρίνονται μεταξὺ τῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δωματίου λίθων. Τῆς βορείας πτέρυγος τοῦ βουλευτηρίου σφύζεται μόνον ὁ τοῖχος τῆς προσόψεως καὶ φαίνεται εἰς ἀπόστασίν τινα πρὸς Δ τὸ σφύζομενον μικρὸν μέρος τοῦ ἡμικυκλικοῦ αὐτοῦ δωματίου. Ἐκ τῆς ἐξέτασεως τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τῆς βορείας ταύτης πτέρυγος προκύπτει, ὅτι αὕτη ᾠκοδομήθη κατὰ τὸν 6 αἰῶνα.

Πρὸ τοῦ βουλευτηρίου φαίνονται καὶ κατὰ τὸ μέρος τοῦτο σωροὶ λίθων ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ τείχους, τοῖχοι χριστιανικῶν οἰκιῶν, τάφοι καὶ ὀλίγα κρηπιδώματα ἀρχαίων βάθρων, διακρίνονται δὲ τοῦ καὶ τοῦ καὶ βάσεις κιόνων ἐκ τῶν κιονοστοιχιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐστόλιζον εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους τὴν πρὸ τοῦ Βουλευτηρίου αὐλήν.

Ἐκ τοῦ ΒΑ ἄκρου τῆς προσόψεως τοῦ Βουλευτηρίου καταβαίνομεν πάλιν εἰς τὴν πομπικὴν ὁδὸν εἰς ἀπόστασιν δεκάδων τινῶν μέτρων ἀπὸ τοῦ σημείου, ἀφ' οὗ τὴν ἐγκατελείψαμεν.

Ἡ σειρὰ τῶν φερόντων Ῥωμαίους βάθρων κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς πομπικῆς ὁδοῦ ἐξακολουθεῖ καὶ μέχρι τοῦ Βουλευτηρίου.

Διασχίζομεν τὴν πομπικὴν ὁδὸν διειδυνόμενοι πρὸς Βορρᾶν, ὅπως φθάσωμεν εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Διός.

Κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ συναντῶμεν πάλιν τὸν τοῖχον τοῦ νοτίου ἀναλήματος τοῦ Ναοῦ τοῦ Διός, τὸ ὁποῖον εἶδομεν παρὰ τὴν Πομπικὴν εἴσοδον, ὅταν εἰσῆλθομεν, προχωροῦμεν διὰ τινος σημείου, ὅπου τοῦτο εἶνε κρημνισμένον καὶ εἰσερχόμεθα εἰς τὸν σωρὸν τῶν κολοσσαίων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ ναοῦ, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ πλεῖστον εἶνε σφόνδυλοι, κιονόκρανα καὶ τριγλύφα.

Ἐν τῷ μέσῳ τούτων βλέπομεν ἓν μακρὸν βάθρον ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν μεγάλων τιτανολίθων, καὶ ὀπισθεν τούτου ὑψηλότερον ἐπὶ ὄγκου χώματος ἕτερον στρογγύλον βάθρον.

Τὸ πρῶτον φέρει ἐπὶ τῆς προσόψεως ἐπιγραφὴν διὰ γραμμάτων τοῦ ὁ αἰῶνος διὰ ταύτης διδασκόμεθα, ὅτι τὸ βάθρον εἶχεν ἰδρυθῆν ὑπὸ τινος Πραξιτέλους Καμαριναίου ἀποίκου Ἀρκάδος καὶ ὅτι εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἀγαλμάτων εἶχε μετάσχει καὶ ἀγαματοποιός τις Ἀργειάδας ὀνομαζόμενος μαθητὴς ἢ υἱὸς τοῦ περιφημοῦ Ἀγελάδα.

Τὸ στρογγύλον βάθρον δὲν εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ θέσει, ἔφερε δὲ ἄγαλμα τοῦ Διὸς ἀφιερωθὲν τῷ 464 π. Χ. ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ εἶνε σπουδαῖον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ διότι τὸ ἀναθηματικὸν ἐπ' αὐτοῦ ἐπίγραμμα ἀναφέρει ὀλόκληρον ὁ Πανσανίας.

Ἀφίνοντες τὰ βάθρα ταῦτα πρὸς ἀριστερὰ προχωροῦμεν δι' ἐλιγμῶν, ὁπόθεν εὐρίσκομεν δίοδον πρὸς τὸν πρὸ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς ἀναβαθμόν.

Ὁ *ναὸς τοῦ Διὸς* ἦτο Δωρικὸς περίπτερος.

Ὑπενθυμίζομεν ἐνταῦθα, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι περίπτεροι Δωρικοὶ ναοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν καὶ οἱ συνηθέστεροι καὶ περιφημότεροι, ἀπηρτίζοντο ὡς ἑξῆς.

Ἐπὶ μεγάλης ὀρθογωνικῆς κρηπίδος ἢ βάσεως ἐκτισμένης λίαν στερεῶς διὰ μεγάλων λίθων, ἀρκούντως ὑψηλῆς καὶ ἐχούσης καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν τρεῖς συνήθως βαθμίδας, ἰδρύετο ἐν τῷ μέσῳ ἓν μέγα ἐπίσης ὀρθογωνικὸν κτίριον καὶ διηρεῖτο εἰς τρία μέρη, ἓν μεγαλειότερον ἐν τῷ μέσῳ, τὸ ὁποῖον ἦτο ὁ κυρίως ναὸς ἢ ὁ *σηκὸς* καὶ περιεῖχε τὸ ἄγαλμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνὰ ἓν μικρότερον ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν τούτου.

Τὸ ἔμπροσθεν δωμάτιον ἑκαλεῖτο *πρόναος* καὶ συνεκoinώνει πρὸς

τὸν κυρίως ναὸν διὰ θύρας, ἐνῶ. τὸ ὀπίσθιον ἐκαλεῖτο *ὀπισθόδομος* καὶ δὲν εἶχε θύραν πρὸς τὸν κυρίως ναόν. Ὁ πρόναος καὶ ὁ ὀπισθόδομος εἶχον μόνον κατὰ τὰς πλαγίας πλευρὰς τοίχους, οἵτινες ἐτελείωναν εἰς παραστάδας, κατὰ δὲ τὴν τρίτην πλευράν, τὴν καταντικρὺ τοῦ σηκοῦ, εἶχον δύο κίονας εἰς συμμετρικὰς ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν δύο πλαγίων τοίχων.

Ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῆς κρηπίδος ὑπῆρχον καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν κίονες, οὕτως ὥστε ἐσχηματίζοντο περίξ τοῦ σηκοῦ στοαί, αἵτινες ὁμοῦ ἀπετέλουν τὸ μέρος τοῦ ναοῦ, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο *περίσταςις*. Οἱ κίονες τῆς περιστάσεως ὑπεστήριζον καὶ τὴν στέγην τοῦ ναοῦ. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τῆς κρηπίδος ὠνομάζετο *στυλοβάτης*, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἐπάτουν (ἔβαινον) οἱ κίονες, ἢ στύλοι τῆς στέγης. Ἡ κρηπίς εἶχεν, ὡς εἵπομεν, περίξ τρεῖς βαθμίδας, αἵτινες συνήθως ἦσαν τοσοῦτον ὑψηλαί, ὥστε ἐχρησίμευον πρὸς ἀρχιτεκτονικὴν διαίρεσιν καὶ διακόσμησιν τούτου μᾶλλον ἢ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀναβάσεως εἰς τὸν ναόν.

Οἱ κίονες ἀπετελοῦντο ἐκ πολλῶν μεγάλων τεμαχίων, τὰ ὁποῖα ἐτίθεντο ἐπ' ἀλλήλων μετὰ τοσαύτης τέχνης, ὥστε πολλάκις δὲν διακρίνεται τὸ σημεῖον τῆς ἐφορμογῆς, τὰ τεμάχια ταῦτα ἐκαλοῦντο *σφόνδυλοι*, τὸ δὲ ἀνώτατον ἦτο τὸ κιονόκρανον, ἥτοι ἡ κορυφή τοῦ κίονος.

Ὑπεράνω τῶν κίωνων εὐρίσκοντο μακροὶ λίθοι ὅμοιοι πρὸς μεγάλας δοκούς, καὶ ἔφθανον ἀπὸ τοῦ ἐνὸς κίονος εἰς τὸν ἄλλον· ἡ σειρὰ τῶν λίθων τούτων ἀπετέλει τὸ *ἐπιστύλιον*. Ὑπεράνω δὲ τοῦ ἐπιστυλίου εὐρίσκοντο τὰ *τριγλύφα* καὶ αἱ *μετόπαι*, ἐναλλάξ ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς. Ὑπεράνω τῆς σειρᾶς τῶν τριγλύφων καὶ τῶν μετοπῶν ὑπῆρχε κορωνὶς προεξέχουσα καὶ προφυλάττουσα ταῦτα, ἐκαλεῖτο δ' αὕτη *γείσων*. Ἐπὶ τῶν γείσων ἐτελείωνον κατὰ τὰς μακρὰς πλευρὰς τῶν ναῶν αἱ κεραμίδες τῆς στέγης, αἵτινες εἰς πολλοὺς ναοὺς, ὅπως καὶ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διὸς εἶχον λεοντοκεφαλὰς, διὰ τῶν ὁποίων ἔρρεε τὸ ἐκ τῆς στέγης κατερχόμενον ὕδωρ τῆς βροχῆς. Κατὰ τὰς δύο στενὰς πλευρὰς ὑπεράνω τῶν γείσων εὐρίσκετο τὸ *ἀέτωμα*. ἐκαλεῖτο δὲ ἀέτωμα τὸ τριγωνικὸν μέρος, τὸ ὁποῖον ἐσχηματίζετο μεταξὺ τοῦ ὑπεράνω τῶν μετοπῶν γείσου καὶ τῶν ἄκρων τῶν δύο κεκλιμένων πλευρῶν τῆς στέγης.

Οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ διηυθύνοντο συνήθως ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς καὶ εἶχον τὴν θύραν αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, ὡς ἐκ τούτου

δὲ καὶ τὰ αἰετώματα εὐρίσκοντο ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς, καὶ διὰ τοῦτο διακρίνομεν πάντοτε ἀνατολικὸν καὶ δυσμικὸν αἰετώμα.

Αἱ μετόπαι τῶν πλείστων ἀρχαίων ναῶν ἦσαν κεκοσμημέναι δι' ἀναγλύφων, ἐντὸς δὲ τῶν αἰετωμάτων ἐτοποθετοῦντο ἀγάλματα παριστάνοντα διαφόρους σκηνὰς ἐκ τῆς ἀρχαίας μυθολογίας.

Ἐπὶ τῶν αἰετωμάτων τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς ἴσταντο ἀγάλματα παριστῶντα, ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνατολικοῦ αἰετώματος τὴν προπαρασκευὴν εἰς τὴν ἄρματοδρομίαν τοῦ Πέλοπος καὶ τοῦ Οἰνομάου, ἐπὶ δὲ τοῦ δυσμικοῦ διαφόρους σκηνὰς ἐκ τῆς μυθολογικῆς μάχης τῶν Λαπιδῶν πρὸς τοὺς Κενταύρους· ἀλλὰ περὶ τούτων πλείονα θὰ εἴπωμεν, ὅταν ἐν τῷ Μουσεῖῳ ἐξετάσωμεν αὐτὰ τὰ ἀγάλματα, τὰ ὅποια κατ' εὐτυχὴ σύμπτωσιν εὐρέθησαν σχεδὸν ὅλα.

Αἱ μετόπαι τῆς περιστάσεως τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς δὲν εἶχον ἀνάγλυφα, ἀλλὰ μόνον αἱ μετόπαι αἱ ὑπεράνω τῶν κιόνων τοῦ προναοῦ καὶ τοῦ ὀπισθοδόμου, καὶ ταύτας δὲ θὰ ἴδωμεν ἐν τῷ μουσεῖῳ. Καὶ ὑπεράνω τῆς κορυφῆς τοῦ αἰετώματος καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἄκρων τούτου ὑπῆρχον ἀγάλματα, ἢ ἄλλα ἀντικείμενα, τὰ ὅποια ἐκαλοῦντο ἀκρωτήρια. Ὡς ἀκρωτήρια ὁ ναὸς τοῦ Διὸς εἶχεν ἐν τῷ μέσῳ μὲν Νίκην, κατὰ δὲ τὰ δύο ἄκρα μεγάλους τρίποδας.

Ἡ περίστασις τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς εἶχεν εἰς μὲν τὰς στενὰς πλευρὰς ἀνὰ ἑξ κίονας εἰς δὲ τὰς μακρὰς δέκα τρεῖς· εἶχε δὲ ὁ ναὸς ἐν ὅλῳ μῆκος μὲν 64, 42 καὶ πλάτος 27, 69, δηλαδὴ εἶχε τὸ αὐτὸ περίπου μέγεθος πρὸς τὸν Παρθενῶνα.

Ὅπως ὅλα σχεδὸν τὰ οἰκοδομήματα τῆς Ὀλυμπίας οὕτω καὶ ὁ ναὸς τοῦ Διὸς δὲν ἦτο μαρμαρίνος, ἀλλ' ἐκτίσθη ἑξ εἰδους τινὸς πώρου, σχηματισθέντος ἐν τῇ φύσει διὰ τῆς ἀπολιθώσεως ἀναριθμητῶν κογχυλίων. Τὴν τοιαύτην σύστασιν τῶν λίθων τοῦ ναοῦ δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἀμέσως πλησιάζοντες εἰς οἰονδήποτε ἐκ τῶν πλησίον τοῦ ναοῦ κειμένων κολοσσαίων ἀρχιτεκτονικῶν αὐτοῦ μερῶν, διότι ἐπὶ τούτων εὐκόλως ἀναγνωρίζομεν τὰ διάφορα κογχύλια. Ὁ λίθος οὗτος ἦτο κατάλληλος διὰ τὸ μέγα οἰκοδόμημα, διότι ἐξάγεται εἰς πολὺ μεγάλα τεμάχια ἐκ τοῦ λατομείου καὶ εἶνε εὐκολοκατέργαστος. Τὰ λατομεῖα ἐκ τῶν ὁποίων ἐλήφθησαν οἱ λίθοι εὐρίσκονται ἐπὶ τῇ

ἄλλης ὄχθης τοῦ Ἀλφειοῦ, ὅχι πολὺ μακρὰν τῆς Ὀλυμπίας, καὶ τοῦτο ἦτο ὁ κυριώτερος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπροτιμήθη ὁ λίθος οὗτος ἀντὶ τοῦ μαρμάρου, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο ὥραιότερον καὶ στερεώτερον· διότι ἡ προμήθεια τόσον μεγάλων ὀγκων μαρμάρου ἐκ τῶν πολὺ μακρὰν τῆς Ὀλυμπίας εὐρισκομένων Πελοποννησιακῶν λατομείων, ἢ τῶν λατομείων τῆς Ἀττικῆς θὰ ἀπῆτει ὑπερβολικὴν δαπάνην καὶ ἴσως θὰ ἦτο ἐντελῶς ἀδύνατος ἡ μεταφορὰ αὐτῶν.

Πρέπει ὅμως νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ λίθοι τοῦ ναοῦ ἐκαλύπτοντο διὰ στερεοῦ καὶ πολὺ ὥραιου μαρμαροκονιάματος, καὶ ἠδύναντο εὐκόλως νὰ ἐκληφθῶσιν ὥς μάρμαρα. Λεῖψανα τοῦ μαρμαροκονιάματος τούτου βλέπομεν ἐξετάζοντες ἐκ τοῦ πλησίον ὀλίγους ἐκ τῶν σφριζομένων λίθων.

Τὸν ναὸν τοῦ Διὸς ἔκτισαν οἱ Ἡλεῖοι ἐκ τῶν λαφύρων πολέμου τινός, καθ' ὃν ἐνίκησαν τοὺς Πισάτας ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸ 469 π. Χ. Βεβαιωμένον εἶνε, ὅτι ὁ ναὸς ἦτο ἐκτισμένος μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς στέγης κατὰ τὸ 457 π. Χ., διότι τὸ ἔτος ἐκεῖνο προσήρμωσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος χρυσοῖν ἀσπίδα εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν Τανάγρα νίκης αὐτῶν κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν. Τεμάχια τῆς ἐπιγραφῆς, ἣτις ἦτο κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πausanίου ἐπὶ τῶν λίθων τῆς βάσεως τῆς ἀσπίδος εὗρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς καὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Μουσείου. Ἀρχιτέκτων τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς ἦτο ὁ ἐξ Ἡλίδος Λεῖβων, μόνον δὲ διὰ τὴν γλυπτικὴν διακόσμησιν αὐτοῦ προσέλαβον οἱ Ἡλεῖοι ξένους τεχνίτας, διότι τὸ μὲν ἄγαλμα τοῦ Διὸς κατεσκεύασεν ὁ Φειδίας, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ τοῦ ναοῦ γλυπτὰ κοσμήματα εἰργάσθησαν ὁ ἐκ τῆς Θορακικῆς Μένδης Παιώνιος καὶ ἄλλοι, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Pausanias.

Ὅπως ἐσημειώσαμεν καὶ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ βιβλίου ἡμῶν ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ὑπέστη τὴν πρώτην μεγάλην καταστροφὴν δι' ἐμπρησμοῦ, κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντινοῦ Θεοδοσίου τοῦ II, τὸν 5 μ. Χ. αἰῶνα, ἀλλὰ τὴν κατάπτωσιν τῶν κιόνων αὐτοῦ καὶ τὴν παντελῆ καταστροφὴν του ἐπέφερε σεισμὸς συμβάς, ὡς ἐξάγεται ἐκ τινων ἱστορικῶν μαρτυριῶν τὸν 6 μ. Χ. αἰῶνα.

Ὅτε κατάρκουν ἐν Ὀλυμπίᾳ οἱ βυζαντινοὶ χριστιανοί, τὸ δυσμι-

κὸν μέρος τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς περιλαμβάνετο εἰς τὸ δυσμικὸν σκέλος τοῦ περιβάλλοντος τότε τὴν Ὀλυμπίαν τείχους.

Τὸν ναὸν τοῦ Διὸς ἀνέσκαψαν ἐν μέρει οἱ Γάλλοι τῷ 1829 καὶ ἀνεῦρον ὀλίγας ἐκ τῶν μετοπῶν, αἵτινες εἶνε τώρα ἐν τῷ Λούβρῳ.

Μετὰ τὰς ἀναγκαίας ταύτας πληροφορίας περὶ τῆς μορφῆς καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, τοῦ σπουδαιοτάτου καὶ πολυτιμοτάτου τῶν ἐν τῇ Ἀλτεῖ μνημείων, προβαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ὑπολειφθέντων μερῶν τούτου.

Περὶ τὸν ναὸν τοῦ Διὸς τὸ ἔδαφος ἔχει σκαφῇ πολλὴ βαθύτερον ἢ ὅπως ἦτο, ὅτε ἴστατο ὁ ναὸς, διότι ἡ ἀνασκαφὴ ἐπροχώρησε μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους τῆς Ἀλτεως, ὅπως γνωρισθῇ ἂν πρὸ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς εὐρίσκοντο ἐκεῖ ἄλλα κτίρια παλαιότερα, καὶ ἐν γένει, πῶς ἦτο τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς Ἀλτεως πρὶν κτισθῇ ὁ ναός.

Τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ ἦτο 3 μ. περίπου ὑψηλότερον τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἶχε δὲ ὑψωθῇ ἐπίτηδες ἡ θέσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκτίσθη ὁ ναὸς διὰ τεχνητῆς ἐπιχώσεως, ὅπως ἐξέχῃ καὶ κατὰ τὸ ὕψος ὁ ναὸς τοῦ Διὸς, ὅστις ἦτο καὶ τὸ μεγαλύτερον καὶ σπουδαιότερον τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἱερῶν. Τὸ περὶ τὸν ναὸν ἀρχαῖον ἔδαφος ἔφθανε μέχρι τοῦ σημείου, ὅπου ἀρχίζουσιν τὰ θεμέλια αὐτοῦ νὰ εἶνε κτισμένα διὰ λίθων τεχνικωτέρων, δηλαδὴ μέχρι τῆς τετάρτης ἐκ τῶν ἄνω σειρᾶς λίθων τοῦ κρηπιδώματος.

Ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τοῦ στυλοβάτου ἡ ἀπόστασις ἦτο σημαντικὴ, καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ βαθμίδες ἦσαν πολλὴ ὑψηλαί, ὥστε δὲν παρεῖχον εὐκόλον τὴν ἀνάβασιν, ἐκτίσθη πρὸ τοῦ μέσου τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ ἰδιαιτέρα ἀνάβασις ἐν εἵδει λίαν μακρᾶς καὶ πολλὴ κεκλιμένης κλίμακος μετ' ὀλίγων μόνον καὶ πλατυτάτων βαθμίδων.

Ἡ κλίμαξ αὕτη σώζεται καὶ σήμερον, ἀλλ' εἶνε πολλὴ κατεστραμμένη· διακρίνομεν δ' αὐτὴν εὐκόλως πρὸ τοῦ μέσου τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς. Ἐπὶ ταύτης ἀναβαίνομεν καὶ σήμερον εἰς τὸν ναόν.

Τῶν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν κiónων τοῦ ναοῦ βλέπομεν ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν θέσει τὸν κατώτατον σφόνδυλον τριῶν δεξιόθεν ἡμῶν καὶ ἐνὸς ἀριστερά· Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς περιστάσεως ὑπάρχει μέγα πλῆθος μικρῶν χαλικίων εἶνε ταῦτα λείψανα τῆς ἀρχικῆς

στρώσεως τῆς περιστάσεως· ἀπετελεῖτο δὲ ἡ στρω̄σις αὕτη ἐκ χαλικίων, ἅτινα ἦσαν συνδεδεμένα διὰ στερεοῦ μίγματος ὁμοιάζοντος πρὸς τσιμέντον. Ἄν ἐξετάσωμεν ὀλίγον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους θὰ ἴδωμεν εἰς ὀλίγα σημεῖα σῶα τεμάχια τῆς ἀρχαιοτέρας ταύτης στρώσεως.

Δεξιὰ τοῦ σημείου, καθ' ὃ ἀνέβημεν εἰς τὸν ναὸν βλέπομεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀρκετὸν μέρος στρώσεως ἀποτελουμένης ἐκ μικρῶν ἐξαγώνων χρωματιστῶν μαρμάρων· ἡ στρω̄σις αὕτη φαίνεται ὅτι ἔγινεν εἰς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ὅτε ἴσως θὰ ἤρχισε νὰ καταστρέφηται ἡ ἀρχαιοτέρα στρω̄σις. Διάφοροι σφόνδυλοι τῶν κιόνων τῆς περιστάσεως εὐρίσκονται πρὸ ἡμῶν, δεξιὰ δὲ καὶ ἐν κιονόκρανον.

Τὴν θέσιν τῆς προσόψεως τοῦ προνάου δεικνύει ἡμῖν μία σειρὰ μεγάλων πώρων ἐξέχουσα ὀλίγον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μετὰ τὴν ἐκ χαλικίων στρω̄σιν. Ἐπὶ τῆς σειρᾶς ταύτης ἴσταντο οἱ δύο κίονες τοῦ προνάου καὶ ἐπὶ ταύτης κατέληγον δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ αἱ παραστάδες. Εἷς μόνος σφύνδυλος ἐκ τούτων σφάζεται δεξιὰ ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ θέσει. Αἱ παραστάδες κατεστράφησαν, ἐκ δὲ τῶν πλαγίων τοίχων τοῦ προνάου σφάζεται μόνον εἷς μέγας ὄρθιος πῶρος ἐν τῇ θέσει του κατὰ τὸ δεξιὸν ἄκρον.

Ὁ πρόναος ἐκλείετο πρὸς τὰ ἔξω διὰ θυρῶν· ἂν ἐξετάσωμεν καλῶς ἐπὶ τῶν πώρων πλησίον τοῦ σφωζομένου σφονδύλου, ἀνευρίσκομεν πρὸς τῷ ἐσωτερικῷ ἄκρῳ τούτου ἐπιμήκη κοιλότητα ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ἡ παραστάς τῆς θύρας.

Τὸ ἔδαφος τοῦ προνάου ἐκάλυπτε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὥραϊον μωσαϊκὸν ἔχον παράστασιν Τρίτωνος. Τούτου πολὺ μέρος ἐσφάζετο, ὅτε ἀνέσκαψαν τὸν ναὸν οἱ Γάλλοι, ἀλλὰ τώρα μόνον ἀριστερὰ ὑπάρχει μικρὸν τεμάχιον καλυφθὲν ἐκ νέου διὰ χώματος, διὰ νὰ μὴ φθειρῇται μένον ἀκάλυπτον. Τοῦ μωσαϊκοῦ τούτου ὀλίγα μικρότατα μέρη φαίνονται καὶ δεξιὰ. Ἐν τῷ προνάῳ ἀριστερὰ βλέπομεν καὶ ὀλίγας μαρμαρίνας λεοντοκεφαλὰς ἀπὸ τῶν ὑδροροῶν τοῦ ναοῦ.

Προχωροῦμεν πρὸς τὸν κυρίως ναόν, δηλαδὴ τὸ ἐν τῷ μέσῳ δωμάτιον, ἐν ᾧ ἦτο ἰδρυμένον τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Τὸ ἔδαφος τούτου εἶνε ὀλίγῳ ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους τοῦ προνάου, εἶνε δὲ ὁλόκληρος ὁ τοῖχος, ὅστις ἐχώριζε τοῦτο ἀπὸ τοῦ προνάου, κατεστραμμένος. Ἐπὶ τοῦ καταστραφέντος τούτου τοίχου ὑπῆρχε θύρα πολὺ μεγάλη, διὰ τῆς

ὁποίας εἰσήρχοντο εἰς τὸν κυρίως ναόν, καὶ συγχρόνως ἐφωτίζετο οὗτος, διότι ἄλλο μέσον πρὸς φώτισμὸν τοῦ κυρίως ναοῦ δὲν ὑπῆρχεν. Τὰς διαστάσεις τῆς θύρας ταύτης δυνάμεθα νὰ καταμετρήσωμεν ἐκ τῆς ἀποστάσεως τῶν παραστάδων αὐτῆς, τῶν ὁποίων τὰς θέσεις γνωρίζομεν ἐκ μικρῶν κοιλοτήτων ὁμοίων πρὸς αὐλακας, εὐρισκομένων ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῶν πώρων τῆς στρώσεως τοῦ κυρίως ναοῦ ἑκατέρωθεν τοῦ μέσου, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἴσταντο αἱ παραστάδες. Ἡ θύρα ἦτο ξυλίνη, πάντως δὲ θὰ ἦτο ἐπενδεδυμένη διὰ μετάλλου.

Ὁ κυρίως ναὸς ἦτο διηρημένος εἰς τρία μέρη κατὰ μῆκος διὰ κίωνων, τῶν ὁποίων βλέπομεν καὶ σήμερον τὰς βάσεις δεξιὰ καὶ ἀριστερά· οἱ κίονες οὗτοι ἦσαν Δωρικοὶ καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου, ἐξ οὗ καὶ ὅλος ὁ λοιπὸς ναός. Τὸ ἐν τῷ μέσῳ μέρος ἦτο πολὺ μεγαλείτερον, ἐνῶ κατὰ τὰ πλάγια μόνον στενοὶ διάδρομοι ἐσχηματίζοντο. Ὁ Πausanias λέγει, ὅτι οἱ κίονες οὗτοι ὑπεστήριζον ἑτέραν σειρὰν κίωνων, οἵτινες ἐσχημάτιζον ἄνωθεν τῶν διαδρόμων ὑπερώους στοάς, εἰς τὰς ὁποίας ἡδύνατό τις νὰ ἀναβῇ διὰ κλιμάκων. Τῶν στοῶν τούτων ὡς ἦτο φυσικόν, οὐδὲν σημεῖον ἐσώθη, ἐν τῇ ἀρχῇ ὅμως τῶν διαδρόμων, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸν κυρίως ναὸν σφύζονται σήμερον δύο πώρινοι λίθοι μεγάλοι ἔχοντες ἐρυθρὸν χρῶμα. Οἱ λίθοι οὗτοι ἦσαν αἱ βάσεις τῶν κλιμάκων, εἶνε δὲ ἐρυθροὶ ὡς ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς τῶν κλιμάκων, αἵτινες θὰ ἦσαν ξύλιναι.

Τὸ πρῶτον ἐν τρίτον περίπου τοῦ ἐδάφους τοῦ μεσαίου μέρους τοῦ σηκοῦ ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων πώρων, μετὰ ταῦτα διακόπτεται ἡ στρώσις αὕτη καὶ βλέπομεν σήμερον μίαν χαμηλοτέραν στρώσιν ἀποτελουμένην ἐναλλὰξ ἐξ ἐπιμήκων πώρων καὶ τιτανολίθων, καὶ ἡ στρώσις δ' αὕτη διακόπτεται μετ' ὀλίγον κατὰ τὸ μέρος, ὅπου ὑπάρχουσι σήμερον σωροὶ θραυσμάτων ἐκ τινος φαιοῦ λίθου.

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου μέρους, ὅπερ θὰ ἐξετάσωμεν μετὰ ταῦτα καλλίτερον ἦτο ἰδρυμένον τὸ ἄγαλμα, πρὸ τούτου δὲ ἐπὶ τῶν σφριζομένων σήμερον ἐπιμήκων λίθων ὑπῆρχε στρώσις ἐξ ὁμοίων φαιῶν μαρμάρων, ἔχουσα κατὰ τὰ ἄκρα ὥσεὶ χεῖλη ἐκ Πεντελικοῦ (Παρίου κατὰ Pausanias) μαρμάρου, αὕτη δ' ἐχρησίμευε κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Pausanias, ὅπως συγκρατεῖ τὸ ἔλαιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐβρεχον ἑκάστοτε τὸ ἄγαλμα, ὅπως προφυλάττωσι τοῦτο ἀπὸ τῆς ὑγρασίας.

Ὡς φαίνεται δὲν ἦτο εἰς πάντας ἐπιτετραμμένον νὰ προχωρῶσι μέχρι τοῦ ἀγάλματος, διότι, καθὼς λέγει ὁ Πausanías, ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου ὑπῆρχε κατὰ μῆκος τοῖχος τις (ἔρυμα) ἔχων θύραν, πέραν τοῦ ὁποίου μόνον ὠρισμένα πρόσωπα ἠδύναντο νὰ προχωρῶσι. Ὅμοια ἔρύματα, ἀποτελούμενα ἐξ ὀρθίων πλακῶν ὑπῆρχον καὶ ἐπὶ τῶν πλαγίων μεταξὺ τῶν κίωνων ἀποκλείοντα καὶ ἐκεῖθεν τὴν πρόσδοον. Ὁ ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου τοῖχος δὲν σφύζεται, ἂν ἐξετάσωμεν ὅμως παρὰ τὴν βάσιν τοῦ πρώτου σφωζομένου κίονος δεξιὰ, θὰ ἴδωμεν μικρὰν τετράγωνον ἐγκοπήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἴστατο ἡ ἀκροτάτη πλάξ τοῦ τοίχου τούτου. Μέρη μικρὰ τῶν πλαγίων τοίχων βλέπομεν ὁμοίως δεξιὰ, χαμηλὰ μεταξὺ τῶν κίωνων. Οἱ τοῖχοι οὗτοι ἐκαλύπτοντο δι' ὠραίων γραφῶν τοῦ γνωστοῦ ζωγράφου Παναίνου, τὰς ὁποίας περιγράφει ὁ Πausanías.

Τὸ βάθρον τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διὸς κατεῖχε τὸ τέταρτον περίπου τοῦ μεσαίου μέρους τοῦ σηκοῦ πρὸς τὸ βάθος. Ἐν ἣ θέσει ἦτο ἰδρυμένον τὸ βάθρον σφύζονται σήμερον μόνον τὰ στερεὰ θεμέλια τούτου, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔχουσι σωρευθῆ πολλὰ μικρὰ τεμάχια τοῦ φαιοῦ μαρμάρου, ἐξ οὗ ἦτο κατεσκευασμένον τὸ βάθρον. Ἀριστερὰ πλησίον τοῦ τρίτου ἀπὸ τοῦ τέλους κίονος ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τινος λευκοῦ μαρμάρου ὀλίγα τεμάχια ἀνήκοντα εἰς τὸ πρόσθιον μέρος αὐτοῦ τοῦ βάθρου. Ὅλον τὸν χώρον ἀπὸ τῆς θέσεως ἔνθα εὗρίσκονται τὰ τεμάχια ταῦτα μέχρι τοῦ τελευταίου κίονος κατεῖχε τὸ βάθρον.

Τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς, ὅπως πάντες σχεδὸν γνωρίζουσι, ἦτο ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος, παρίστα δὲ τὸν θεὸν καθήμενον ἐπὶ μαρμαρίνου θρόνου καὶ κρατοῦντα ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ ἄγαλμα τῆς Νίκης, ἐνῶ τὴν ἀριστερὰν ἐστήριζεν ἐπὶ σκῆπτρου. Καὶ ὁ θρόνος τοῦ θεοῦ ἦτο πολυτελῶς κεκοσμημένος. Τὸ ἄγαλμα ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ μεγίστου τῶν ἀγαλματοποιῶν Φειδίου πιθανῶς μετὰ τὸ 438 π. Χ.

Πῶς κατεσκευάζοντο τὰ χρυσελεφάντινα ἀγάλματα δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς· πιθανὸν εἶνε, ὅτι ὁ σκελετὸς αὐτῶν ἦτο ξύλινος καὶ μόνον ἡ ἐπιφάνεια ἐκαλύπτετο ὑπὸ ἐλεφαντίνων πλακῶν καὶ χρυσοῦ. Ἐξ ἐλέφαντος θὰ ἦσαν τὰ γυμνά μέρη καὶ ἐκ χρυσοῦ τὰ ἐνδύματα καὶ λοιπά.

Ὡς ἦτο ἐπόμενον, τοῦ ἀγάλματος δὲν διετηρήθη οὐδ' ἵχνος μέχρι σήμερον. Καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἤρχισεν ἤδη νὰ φθειρῇται καὶ

κατεβάλλοντο ὑπεράνθρωποι φροντίδες πρὸς συντήρησίν του· ἀλλὰ καὶ ἡ σύλλησις τοῦ πρὸς κατασκευὴν αὐτοῦ χρησιμεύσαντος πολυτίμου μετάλλου φαίνεται ὅτι ἤρχισεν ἤδη ἔκτοτε, διότι ὁ Λουκιανὸς εἰς ἓνα ἐκ τῶν διαλόγων του εἰρωνεύεται τοῦ Διὸς, ὅτι ἀφίνει νά τῷ περικόπτωσιν ἐν Ὀλυμπίᾳ τοὺς πλοκάμους, οἵτινες ἦσαν ἐκ χρυσοῦ. Ἐπὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἠθέλησέ ποτε ὁ αὐτοκράτωρ Καλιγόλας νά μεταφέρειν τοῦτο εἰς Ῥώμην, ἀλλ' ἠμποδίσθη ἐκ πολλῶν ἀποτρεπτικῶν σημείων. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5 μ. Χ. αἰῶνος λέγεται ὅτι μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖ ἐκἀή τῷ 475 μ. Χ.

Τὴν σήμερον ἡμεῖς τὴν γνώμην περὶ τοῦ ἑξαιρετικοῦ κάλλους καὶ τοῦ θεικοῦ μεγαλείου τοῦ ἀγάλματος στηρίζομεν ἐπὶ τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων, αἵτινες δεν εἶνε ὀλίγαι καὶ εἶνε πᾶσαι μεστὰι τοῦ ὑψίστου ἐνθουσιασμοῦ, ὃν παρήγεν ἡ θεὰ τοῦ ἀγάλματος. Ἐτονίζετο πρὸ πάντων ἐν τῷ ἀγάλματι ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ Διὸς καὶ ὁ εἰρηνικός, πρᾶος καὶ φιλάνθρωπος χαρακτήρ τοῦ θεοῦ. Ἀρχαῖός τις συγγραφεὺς λέγει, ὅτι ἐθεωρεῖτο μέγα αὐτύχημα νά ἀποθάνῃ τις χωρὶς νά ἴδῃ τὸν Δία τοῦ Φειδίου. Λέγεται δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ζεὺς ἐνέκρινε τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, διότι ὅτε ὁ Φειδίας μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου ἐξήτησε τὴν γνώμην τοῦ Διὸς, οὗτος εἰς ἔνδειξιν τῆς εὐαρεσκείας του, ἀφῆκε νά ἐνσκήψῃ κεραυνὸς πρὸ τούτου, τὸ σημεῖον δὲ εἰς ὃ ἐνέσκηψεν ὁ κεραυνὸς ἐδεικνύετο πάντοτε ἐν τῷ ναῷ.

Τὸ ἐν γένει σχῆμα τοῦ ἀγάλματος καὶ τοῦ θρόνου γνωρίζομεν ἐκ τῆς λίαν ἀναλυτικῆς περιγραφῆς τοῦ Πausανίου καὶ ἐκ νομισμάτων τῆς Ἡλίδος ἐπὶ τῶν ὁποίων εἰκονίζεται τὸ ἄγαλμα, ἰδιαιτέρως δὲ καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Διὸς.

Ὁ ὀπισθεν τῶν ἐσωτερικῶν κιόνων σχηματιζόμενος διάδρομος διήρχετο καὶ ὀπισθεν τοῦ ἀγάλματος. Μετὰ τὸν στενὸν δὲ τοῦτον διάδρομον ὑπῆρχεν ὁ τοῖχος, ὅστις ἐχώριζε τὸν κυρίως ναὸν ἀπὸ τοῦ ὀπισθοδόμου, ἀλλὰ τοῦ τοίχου τούτου μόνον δεξιὰ πρὸς τὴν γωνίαν σφύζεται μικρὸν μέρος.

Τὸ σχέδιον τοῦ ὀπισθοδόμου διακρίνεται εὐκόλως, διότι δεξιὰ μὲν διατηροῦνται ὅλοι οἱ ὀρθοστάται, ὅπως ἐκαλοῦντο οἱ κατώτατοι ὀρθιοὶ λίθοι τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ, ἀριστερὰ δὲ ἡ πρὸς τὰ ἔξω ἄκρα τούτων. Ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ πλησίον τῶν τοίχων ὑπῆρχον θρανία, μικρὸν δὲ

μέρος τοιούτου θρανίου φαίνεται ἀκόμη ἀριστερά· φαίνεται ὅτι ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ ἀνεγίνωσκον τὰ ἔργα των οἱ εἰς Ὀλυμπίαν ἐρχόμενοι σοφοί. ἐκεῖ δὲ συνέβη καὶ τὸ γνωστὸν ἐπεισόδιον μεταξὺ τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ Θουκυδίδου Ὀλόρου.

Ἐκ τῶν δύο κιόνων, οἵτινες ὑπῆρχον κατὰ τὴν πρόσοψιν τοῦ ὀπισθοδόμου σφύζεται μόνον εἷς ἐφθαρμένος σφόνδυλος ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ θέσει. Μετόπαι μετ' ἀναγλύφων ὑπῆρχον καὶ ἄνωθεν τῆς προσόψεως τοῦ ὀπισθοδόμου.

Ἐκ τῶν κιόνων τῆς δυσμικῆς στοᾶς τοῦ ναοῦ οὐδεὶς σφόνδιλος διετηρήθη ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ θέσει, ἀλλὰ κεῖνται πολλὰ μέρη τούτων ἐπὶ τῆς περιστάσεως καὶ ἐκτὸς τοῦ ναοῦ.

Μεταξὺ τῶν κατὰ τὸ δυσμικὸν μέρος τοῦ ναοῦ ἀρχιτεκτονικῶν μερῶν ἄξιον παρατηρήσεως ἔνεκα τοῦ κολοσαίου αὐτοῦ μεγέθους εἶνε ἐν τεμάχιον τῆς γωνίας τοῦ ἐπιστυλίου εὗρισκόμενον πλησίον τῆς ΒΔ γωνίας τῶν θεμελίων τοῦ ναοῦ. Ἔχει μῆκος 5,75 καὶ ὕψ. 1,15

Καὶ κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ ναοῦ, πρὸς τὴν ὁποίαν τρεπόμεθα, ὀλίγων μόνον κιόνων σφύζεται ὁ κατώτατος σφόνδυλος ἐν τῇ ἀρχικῇ θέσει, βλέπομεν ὅμως παρὰ τὸν ναὸν ὀλοκλήρους κίονας ἐξηπλωμένους κατὰ μῆκος. ἐν ἣ θέσει ἔπесαν συνεπείᾳ τοῦ καταστρέψαντος τὸν ναὸν σεισμοῦ.

Ἄν ἐξετάσωμεν μετ' ὀλίγης προσοχῆς ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ νοτίου στυλοβάτου διακρίνομεν εἰς διάφορα σημεῖα ἔσκαμμένα ὥσει ἴχνη ποδῶν ἀνθρωπίνων· ἐντὸς τούτων ἴσταντο διάφορα χαλκᾶ ἀγάλματα ἅτινα ἔβλεπον πρὸς τὴν ὁδόν.

Ὁ ναὸς τοῦ Διὸς κατέχει περίπου τὸ κέντρον τῶν ἀνεσκαμμένων ἐν Ὀλυμπίᾳ οἰκοδομημάτων, ἐπειδὴ δὲ εἶνε καὶ τὸ ὑψηλότερον τούτων δυνάμεθα ἀπὸ τινος οἰουδήποτε ὑψηλοῦ ἐν αὐτῷ σημείου νὰ ἐπισκοπήσωμεν κύκλῳ τὰ διάφορα ἐρείπια, ὅσα ᾔδομεν καὶ ὅσα ἔχομεν ἀκόμη νὰ ἐπισκεφθῶμεν.

Πρὸς Δυσμὰς βλέπομεν ἐν πρώτοις τὸν μακρὸν καὶ χαμηλὸν τοῖχον τοῦ περιβόλου τῆς Ἀλτεῶς μετὰ τῶν ἐξ ὀπτῶν πλίνθων τόξων τοῦ ὕδραγωγείου, περὶ ὧν ἤδη ὠμιλήσαμεν. Πλησίον τοῦ ΝΔ ἄκρου διακρίνομεν τὴν Πομπικὴν εἴσοδον καὶ πέραν ταύτης τὸ Λεωνίδαιον μετὰ τῶν μακρῶν σειρῶν τῶν βάσεων τῶν κιόνων. Δεξιόθεν τοῦ Λεω-

νιδαίου ἐξέχει ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησία, τὰ μετ' αὐτὴν ἐρείπια εἶνε ὁ Θεοκολεών, πέραν δὲ τούτου πρὸς τὸ βάθος τὸ Ἡρῶν. Βορειότερον τούτου φαίνεται ἡ παλαιόστρα μετὰ τῶν πολλῶν κιόνων. Ἀκριβῶς πρὸς Β τοῦ ναοῦ ἐντεῦθεν τοῦ τείχους τῆς Ἀλτεως βλέπομεν ἐν πρώτοις τὴν βάσιν ἐνὸς στρογγύλου μικροῦ κτιρίου, τοῦ Φιλίππειου. Τὸ μέγα ὁπωσδήποτε οἰκοδόμημα μετὰ τῶν πολλῶν ὀρθίων κιόνων εἶνε τὸ Ἡραῖον· δεξιόθεν τούτου τὸ ἐκ πλίνθων ὀπτῶν ἡμικυκλικὸν οἰκοδόμημα, ἐν ᾧ φαίνονται πολλὰ ἡμικυκλικά μάρμαρα εἶνε ἡ Ἐξέδρα τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, κρυπτομένη κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν πενκῶν. Μετ' αὐτὴν ἀκολουθεῖ τὸ ὑψηλότερον ἐπίπεδον μετὰ τῶν ὀλίγων λειψάνων τῶν θησαυρῶν, πρὸ τούτων δὲ χαμηλότερον τὸ Μητρώον. Πολὺ δεξιώτερον σχεδὸν πρὸς Ἀνατολὰς φαίνεται ἡ καμαρωτὴ εἴσοδος τοῦ Σταδίου. Μετ' αὐτὴν ἀκριβῶς πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ ναοῦ ἦτο ἡ μακρὰ στοὰ τῆς Ἡχοῦς, τῆς ὁποίας ὁμως οὐδὲν λείψανον διακρίνομεν ἀπὸ τοῦ ναοῦ. Τὸ οἰκοδόμημα μὲ τοὺς ὑστερωτέρους τοίχους κατὰ τὴν ΝΑ σχεδὸν γωνίαν εἶνε ἡ οἰκία τοῦ Νέρωνος. Πρὸς Ν τοῦ ναοῦ βλέπομεν τὸ βυζαντιακὸν τεῖχος καὶ τὰ λείψανα τοῦ Βουλευτηρίου.

Τὸν ναὸν καταλείπομεν ἐκ τοῦ σημείου δι' οὗ καὶ ἀνήλθομεν εἰς τοῦτον, διὰ τοῦ πρὸ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς ἀναβαθμοῦ. Ἀριστερὰ τῷ κατερχομένῳ, πρὸ τῆς ΒΔ. γωνίας τοῦ στυλοβάτου, ὑπάρχει ἐν μέγα βάθρον λίαν στερεῶς ἐκτισμένον διὰ πλίνθων καὶ ἐπενδεδυμένον ἔξωθεν διὰ πώρων. Ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου ἵστατο ἐν πολὺ μέγα ἄγαλμα τοῦ Διὸς ἀφιερωθὲν ὑπὸ τῶν Ἡλείων.

Ὡς ἦτο φυσικόν, ἡ πρὸ τοῦ Ναοῦ πλατεῖα ἦτο κατελιγμένη ὑπὸ τῶν ἐπισημοτέρων ἀγαλμάτων, σφύζονται δὲ καὶ σήμερον ἔτι πολλὰ βάθρα τοιούτων, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα τούτων δὲν διακρίνονται μακρόθεν ἀποκρυπτόμενα ὑπὸ τῶν κολοσσαίων ἀρχιτεκτονικῶν τεμαχίων τοῦ Ναοῦ καὶ τῶν σωρῶν τῶν λίθων τῶν προερχομένων ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ σκέλους τοῦ βυζαντινοῦ τείχους.

Ἀφοῦ κατέλθωμεν τὸν πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς ἀναβαθμόν, προχωροῦμεν πρὸς τὰ δεξιὰ, συναντῶμεν δὲ μετ' ὀλίγα βήματα, δεξιόθεν ἡμῶν, μικρὸν ἡμικυκλικὸν τοῖχον ἐκ πώρων· οὗτος εἶνε τὸ θεμέλιον τοῦ βάθρου τῶν ἀγαλμάτων τῶν ἐννέα ὀμηρικῶν ἡρώων, οἵτινες ἐν

Τροία κατὰ τὴν πρόκλησιν τοῦ Ἑκτορος εἰς μονομαχίαν, ἐπεθύμουν ἕκαστος αὐτὸς νὰ μονομαχήσῃ πρὸς τοῦτον, καὶ διὰ τοῦτο κατέφυγον εἰς κλήρωσιν, ἣν διηύθυνεν ὡς ψηφολέκτης κρατῶν κράνος, ἐν ᾧ ἔρριπτον τοὺς κλήρους, ὁ Νέστωρ. Ὁ Πανσανίας ἀναφέρει ὅτι οἱ μὲν ἐννέα ἥρωες ἔπαιον ἐπὶ ἐνὸς βάθρου χωριστὰ δὲ ὁ Νέστωρ κρατῶν τὴν περικεφαλαίαν, φαίνεται λοιπόν, ὅτι βάθρον τοῦ ἀγάλματος τοῦ τελευταίου τούτου ἦτο ὁ στρογγύλος πῶρος ἀριστερὰ ἡμῶν, ὅστις εὐρίσκεται ἀκριβῶς ἀντικρὺ τοῦ ἡμικυκλικοῦ βάθρου. Τῶν ἀγαλμάτων τούτων τεχνίτης ἦτο ὁ γνωστὸς Αἰγινήτης Ὀνάτας.

Τὸ μέγα τετραγωνικὸν ὑπόβαθρον ἐκ μαρμάρου, ἀριστερά, ἔφερον ἄρμα τέθριππον ἀφιερωθὲν εἰς Ὀλυμπίαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Συρακουσῶν Γέλωνος.

Τὸ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου τριγωνικὸν βάθρον, ὅπερ ἐξέχει πάντων τῶν ἄλλων ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίον ἀκολουθοῦμεν, εἶνε τὸ βάθρον τῆς ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων ἀφιερωθείσης *Νίκης τοῦ Παιωνίου*. Τὸ περίφημον τοῦτο ἄγαλμα εὑρεθὲν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εἶνε ἰδρυμένον ἐν τῷ Μουσείῳ· περὶ αὐτοῦ θὰ ὁμιλήσωμεν ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει.

Τὸ βάθρον, ὅπως σφύζεται τώρα, ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ὑποβάθρου ἐκ πῶρων, τοῦ κατωτάτου διὰ κορωνίδων κεκοσμημένου μαρμάρου καὶ δύο ἔτι ἄλλων μαρμάρων· ταῦτα πάντα ἐπανιδρυθήσαν μετὰ τὰς ἀνασκαφὰς. Ὅπως ἦτο ἀρχῇθεν τὸ βάθρον συνέκειτο ἐκ 14 τεμαχίων μαρμάρων, τὰ ὅποια ἦσαν ἐπιτεθειμένα ἐπ' ἀλλήλων ὡς σφόνδυλοι κίονος, καὶ ἀπετέλουν πραγματικῶς εἰδός τι τριγωνικοῦ κίονος στενευομένου βαθμηδὸν πρὸς τὴν κορυφήν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτο τεθειμένον τὸ ἄγαλμα.

Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ βάθρου βλέπομεν κεχαραγμένην μακρὰν ἐπιγραφὴν· αὕτη δὲν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ βάθρον ἢ πρὸς τὴν Νίκην, ἀλλ' ἔχαράχθη ἐπὶ τούτου, διότι ἀφορᾷ ὑπόθεσιν τῆς πόλεως τῶν Μεσσηνίων· περιέχει δὲ ἡ ἐπιγραφὴ ἀπόφασιν διαιτησίας τῶν Μιλησίων εἰς ἔριδά τινα τῶν Μεσσηνίων καὶ Λακεδαιμονίων περὶ τῆς κυριότητος πόλεως τινος παρὰ τὸν Ταῦγετον. Οἱ Μιλήσιοι ἔκριναν, ὅτι ἡ πόλις ἀνῆκεν εἰς τοὺς Μεσσηνίους, ἐγένετο δὲ ἡ διαιτησία τῷ 146 περίπῳ π. Χ.

Προχωροῦμεν πρὸς Ν. ἐπὶ τοῦ πεπατημένου δρομίσκου καὶ ἐξε-

χόμεθα εἰς τὴν γραμμὴν τῆς Πομπικῆς ὁδοῦ. Δεξιὰ τοῦ σημείου, καθ' ὃ ἐξερχόμεθα εὐρίσκεται ἐν μέγα τρίγλυφον, τὸ γωνιαῖον, τοῦ ναοῦ. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς μετόπης ὑπάρχει ὀπή, ἐν ἣ ἦτο καθηλωμένη μία τῶν χαλκῶν ἀσπίδων τὰς ὁποίας ἀνήρτησεν ὁ Μόμμιος εἰς τὰς μετόπας τοῦ ναοῦ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κορίνθου τῷ 146 π. Χ. Ἦσκημένος παρατηρητῆς δύναται νὰ ἴδῃ ἐπὶ τοῦ κονιάματος τῆς μετόπης καὶ τὰ ἔχνη τοῦ κύκλου, ὃν ἐκάλυπτεν ἡ ἀσπίς.

Ἐπὶ τῆς πομπικῆς ὁδοῦ βαδίζομεν ἀριστερὰ ἤτοι πρὸς Α καὶ συναντῶμεν μετ' ὀλίγα βήματα τὸ ἀνατολικὸν σκέλος τοῦ βυζαντινοῦ τείχους· ἐν τῇ θέσει τούτου βλέπομεν σήμερον μακρὰν τάφρον πλήρη σφονδύλων κιόνων καὶ ἄλλων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, καὶ μεταξὺ τούτων ἔνια ἀρχαῖα βάθρα, ἅτινα εἶχον συμπεριληφθῇ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τείχους. Δεξιὰ ἔμεινε μικρὸν μέρος τοῦ τείχους εἰς τὸ ὕψος, ὅπερ εἶχεν ὅλον τὸ τεῖχος. ὅτε ἐγένετο ἡ ἀνασκαφή.

Εὐθὺς ὥς ὑπερβῶμεν τὴν γραμμὴν τοῦ τείχους βλέπομεν δεξιόθεν ἡμῶν μακρὸν καὶ οὐχὶ ὑψηλὸν κρηπίδωμα ἀποτελούμενον κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ἐκ μεγάλων φαιῶν τιτανολίθων. Τοῦτο εἶνε βάσις θριαμβευτικῆς πύλης, κτισθείσης πιθανώτατα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος.

Ἡ πύλη αὕτη εἶχε τρεῖς τοξοειδεῖς διόδους. Οἱ τοῖχοι τῶν τόξων ὑψοῦντο ἐπὶ τῶν σειρῶν τῶν παρῶν λίθων, οἵτινες ὑπάρχουσι κατὰ διαστήματα μεταξὺ τῶν τιτανολίθων.

Οἱ λίθοι, δι' ὧν ἐκτίσθη τὸ κρηπίδωμα, εἶνε βάσεις ἀρχαίων ἀγαλμάτων, ἀναγνωρίζομεν δὲ τοῦτο ἀμέσως, ἂν ἴδωμεν τούτους ἐκ τοῦ πλησίον, ἐκ τῶν ὀπῶν, τὰς ὁποίας φέρουσι καὶ ἐντὸς τῶν ὀποιῶν ἦσαν ἐσφηνωμένοι οἱ πόδες τῶν ἀγαλμάτων· τοῦτο εἶνε ἐν τῶν μαρτυρίων, ὅτι ὑπὸ Νέρωνος ἐκτίσθη ἡ πύλη, διότι εἶνε γνωστόν, ὅτι οὗτος ἀφῆρεσεν ἐξ Ὀλυμπίας πλῆθος ἀγαλμάτων.

Ὅπισθεν τοῦ κρηπιδώματος πρὸς Ν σφύζονται ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως πολλοὶ μικροὶ τοῖχοι, οἵτινες εἶνε λείψανα ὑστερωτέρων κτιρίων.

Ἐκ τοῦ κρηπιδώματος τῆς πύλης προχωροῦμεν πρὸς Α ἐκεῖ ἔνθα φαίνονται ὀλίγοι τοῖχοι ἐκ μικρῶν λίθων μετ' ἀσβέστου ἐκτισμένοι καὶ ἐξέχοντες ἀρκετὰ ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους. Οἱ τοῖχοι οὗτοι εἶνε λείψανα *τῆς οἰκίας τοῦ Νέρωνος*.

Εἶνε γνωστόν, ὅτι ὁ Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ Νέρων ὅπως προ-
παρασκευάσῃ κάλλιον τὴν ἐορτὴν τῶν Ὀλυμπίων, ἀνέβαλε τὴν
τέλεσιν τῶν ἀγώνων κατὰ τὴν 211 Ὀλυμπιάδα, εἶνε δ' ἐπίσης γνω-
στόν, ὅτι τότε ἠγωνίσθη καὶ ὁ ἴδιος καὶ ἀνεκηρύχθη νικητής. Τότε
φαίνεται ἔκτισε καὶ τὴν προκειμένην οἰκίαν. Ὡς μαρτύριον τοῦ ὅτι
ἡ οἰκία ἐκτίσθη ὑπὸ Νέρωνος ἔχρησίμευσεν εἰς μολύβδινος σωλὴν,
ὅστις ἦτο ὑδραγωγὸς ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ φέρει τὴν ἐπιγραφὴν *Neronis*
Aug[usti]· ὁ σωλὴν οὗτος εὕρεται ἐν τῷ Μουσείῳ.

Ὅπως εἶνε τώρα τὸ κτίριον τῆς οἰκίας τοῦ Νέρωνος δὲν παρέ-
χει τι τὸ ἐνδιαφέρον. Πέραν ταύτης πρὸς τὸ βάθος φαίνονται διά-
φορα πλινθόκτιστα δωμάτια, ἀνήκοντα εἰς λουτρὰ συνημμένα εἰς
τὴν οἰκίαν τοῦ Νέρωνος. Τὸ μεγαλύτερον τοιοῦτο δωμάτιον δεξιὰ
πρὸς τὸ βάθος εἶνε τὸ περίφημον Ὀκτόγωνον οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον
φαίνεται, ὅτι ἀντέσχε κατὰ τοῦ πλημμυρήσαντός ποτε Ἀλφειοῦ καὶ
ἠμπόδισε τοῦτον νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν Ἀλτιν καὶ νὰ παρασύρῃ καὶ
ταύτης τὰ οἰκοδομήματα, ὥς παρέσυρε καὶ τὸν ἱππόδρομον.

Διὰ νὰ κτίσῃ τὴν οἰκίαν ὁ Νέρων κατέστρεψε μίαν στοάν, ἣτις
ὑπῆρχεν ἐκεῖ κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους. Αὕτη εἶχε βαθμίδας
πωρίνας, τὰς ὁποίας εὐκόλως ἀναγνωρίζομεν κάτωθεν τῶν ἐκ μικρῶν
λίθων τοίχων· ἐπὶ τοῦ βορειοτέρου ἄκρου τούτων παρατηρεῖται καὶ
ἡ θέσις ἐνὸς τῶν κύνων τῆς Στοᾶς.

Ὀλίγα βήματα μακρὰν τῆς βορείας γωνίας τῆς οἰκίας τοῦ Νέρω-
νος παρατηροῦμεν ὀλίγας μαρμαρίνας βαθμίδας· εἶνε αὗται ἡ γωνία
τῆς Στοᾶς τῆς Ἥχους.

Ἡ Στοὰ τῆς Ἥχους ἀπετέλει μετὰ τῆς προμνημονευθείσης στοᾶς,
ἐφ' ἧς ἐκτίσθη ἡ οἰκία τοῦ Νέρωνος, τὸ πρὸς ἀνατολὰς ὄριον τῆς
Ἀλτεως. Εἶχε μῆκος 97,50 καὶ πλάτος πλεον τῶν 9 μ. Ὑπεράνω
τῶν ἐκ μαρμάρου βαθμίδων ἴσταντο κατὰ μῆκος 44 δωρικοὶ κίονες
ἐκ πώρου. Ἡ στέγη αὐτῆς ἦτο ξυλίνη. Ἡ στοὰ τῆς Ἥχους ὠνομά-
σθη οὕτω, διότι, ὥς λέγεται, ἐπτάκις ἀντήχει ἀπ' αὐτῆς ἡ φωνή. ἐλέ-
γετο δὲ καὶ Ποικίλη Στοὰ, διότι ἐπὶ τοῦ τοίχου αὐτῆς ὑπῆρχον διά-
φοροι γραφαί.

Τῆς Στοᾶς ταύτης σφύζονται σήμερον ἐπὶ τόπου μόνον αἱ δύο γω-

νίαι τῶν μαρμαρίνων βαθμίδων, ὥς καὶ ἐλάχιστα ἐκ τῶν παρίων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν.

Κατὰ μῆκος πρὸ τῆς Στοᾶς τῆς Ἡχοῦς ἦσαν ἰδρυμένα πολλὰ ἀγάλματα, τῶν ὁποίων μόνον τὰ βάθρα σφύζονται. Τὴν πορείαν ἡμῶν ἔξακολουθοῦμεν πρὸς Βορρᾶν βαδίζοντες πρὸ τῆς σειρᾶς τῶν βάθρων τούτων.

Τὰ πλεῖστα τῶν βάθρων ἔφερον ἐφίππους ἀνδριάντας, ὥς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους αὐτῶν σχήματος. Μεταξὺ τῆς σειρᾶς τῶν βάθρων συναντῶμεν τὰ θεμέλια ἐνὸς μακροῦ κτιρίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι σήμερον πολλὰ τεμάχια μαρμαρίνων κιόνων ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, ὥς φαίνεται ἐκ τῶν ῥαβδώσεων αὐτῶν τῶν ὁποίων τὸ ἄκρον δὲν εἶναι ὀξύ. Ἐπὶ τόπου ὑπάρχουσι καὶ τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ κιονοκράνου ἐνὸς ἐκ τῶν κιόνων κατὰ τὰ βόρεια ἄκρα τοῦ θεμελίου ὥς καὶ μικρὰ τεμάχια τῆς βάσεως τούτου. Εἰς τί ἐχρησίμευε τὸ κτίριον τοῦτο δὲν εἶνε βεβαιωμένον. Ἴσως ἐπὶ τούτου ἐλάβανον χώραν οἱ ἀγωνεῖς τῶν κηρύκων καὶ τῶν σαλπικτῶν. Βέβαιον εἶνε μόνον, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἴσταντο οἱ ἰωνικοὶ κίονες καὶ ὅτι οὗτοι, οἵτινες ἦσαν δύο, ἔφερον ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου αὐτῶν, ὁ μὲν ἄγαλμα Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ὁ δὲ τῆς γυναικὸς καὶ ἀδελφῆς αὐτοῦ, τῆς Ἀρσινόης. Τεμάχια τῶν βάσεων τῶν ἀγαλμάτων τούτων μετὰ τῶν σχετικῶν ἐπιγραφῶν εὐρέθησαν καὶ κεῖνται ἐν τῷ Μουσεῖῳ. Ολίγον πρὸς Βορρᾶν τοῦ θεμελίου τούτου βλέπομεν τὸ ἕτερον ἄκρον τῶν μαρμαρίνων βαθμίδων τῆς Στοᾶς τῆς Ἡχοῦς.

Ὁ χώρος πρὸ τῆς Στοᾶς τῆς Ἡχοῦς μέχρι τοῦ Ναοῦ τοῦ Διὸς δὲν κατείχετο ὑπ' οὐδενὸς οἰκοδομήματος.

Ἀντικρὺ τοῦ ἄκρου τῆς Στοᾶς τῆς Ἡχοῦς ἐκτείνεται ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς μακρὸς τοῖχος ἐκ λίθων παρίων οὐχὶ λίαν καλονικῶν. οὗτος ἐχρησίμευεν ὅπως ἐμποδίσῃ τὸ χῶμα τοῦ ὑψηλοτέρου ἐπιπέδου νὰ ὀλισθαίνῃ εἰς τὴν Ἀλτιν· τὸ ἀνώτερον μέρος τούτου ἐκτίσθη μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν, διακρίνεται δὲ τοῦτο εὐκόλως, ὅτι εἶνε νεώτερον κτίσμα.

Πρὸ τοῦ τοίχου τούτου ὑπάρχουσι κατὰ μῆκος πολλὰ μικρὰ καὶ χαμηλὰ τετραγωνικὰ βάθρα. Ἐπὶ τούτων ἦσαν ἰδρυμένοι οἱ Ζᾶνες (ἀντὶ Ζῆνες, διαλεκτικὸς πληθυντικὸς τοῦ Ζεύς), ἥτοι χαλκᾶ ἀγάλ-

ματὰ τοῦ Διὸς κατασκευασθέντα, ὥς ἀναφέρει ὁ Πausanías ἀπὸ τῶν προστίμων, ἅτινα ἐπλήρωνον κατὰ καιροὺς διάφοροι ἀθληταὶ παρανομοῦντες κατὰ τοὺς ἀγῶνας. Ὁ Pausanías ἀναφέρει καὶ τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων ἀθλητῶν, οἵτινες κατεδικάσθησαν εἰς πρόστιμον ὥς καὶ τὰς αἰτίας δι' ἃς κατεδικάσθησαν. Οἱ πολλοὶ ἐδοκίμασαν νὰ κερδίσωσι τὴν νίκην δωροδοκοῦντες τοὺς ἀντιπάλους. ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἐπλήρωνον τὸ πρόστιμον καὶ ὁ δὸς καὶ ὁ λαβὼν τὰ χρήματα. Καὶ εἰς ἀθλητῆς ὁ Ἀλεξανδρινὸς Σεραπίων, τῷ 25 μ. Χ., κατεδικάσθη εἰς πρόστιμον, διότι δειλιάσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς ἔφυγεν ἐξ Ὀλυμπίας τὴν προτεραίαν τῶν ἀγώνων.

Ὁ λίθος τινῶν ἐκ τῶν βάθρων ἀποτελεῖται ἐκ φυσικοῦ μίγματος διαφόρων μικρῶν λιθαρίων καὶ φαίνεται ὥς τεχνητός.

Ἀφοῦ ἐξετάσωμεν τὰ βάρη τῶν Ζανῶν χωροῦμεν πρὸς Α πρὸς τὴν ἐπιμήκη κτιστὴν δίοδον, ἣς ἡ ἀρχὴ καλύπτεται διὰ καμάρας. Ἡ δίοδος αὕτη ἐχρησίμευεν, ὅπως εἰσέρχονται ἐκ τῆς Ἀλτεως οἱ ἀγωνισταὶ καὶ οἱ Ἑλλανοδίκαι εἰς τὸ Στάδιον τὸ ὁποῖον κεῖται ὀπισθεν ταύτης. Ἡ δίοδος αὕτη κατ' ἀρχάς ἦτο ἀσκεπής, βραδυτέρον ὅμως, ἵσως κατὰ τὴν 2 π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, ὅτε τὸ Στάδιον μετεποιήθη καὶ ὑψώθησαν αἱ ἐπιχώσεις τῶν πλευρῶν αὐτῶν, διὰ νὰ δύνανται οἱ τοῖχοι ταύτης νὰ ἀντέχωσι καλλίτερον εἰς τὴν πίεσιν τῶν κατὰ τὸ νότιον πλάγιον αὐτῆς σωρευθέντων χωμάτων, ἐκτίσθη ἡ καμάρα, καὶ ἐκαλύφθη ἄνωθεν ἡ δίοδος ὀνομασθεῖσα διὰ τοῦτο *Κρυπτή*.

Ὀλίγα βήματα πρὸ τῆς Κρυπτῆς συναντῶμεν χαμηλὴν βαθμίδα ἐκ πώρου, ἐπὶ τῆς ὁποίας σφύζονται τὰ κατώτερα μέρη Κορινθιακῶν ἡμικιονίων. Αὕτη εἶνε ἡ βάσις προπύλου κτισθέντος κατὰ τὸν 1 π. Χ. αἰῶνα. Τὸ πρόπυλον τοῦτο εἶχεν ἐν τῷ μέσῳ ἄνοιγμα καὶ κατὰ τὰ πλάγια Κορινθιακοὺς κίονας, μετ' αὐτοὺς δὲ χαμηλὰ τοιχία ἀπολήγοντα εἰς Κορινθιακὰ ἡμικιόνια.

Ἡ κρυπτὴ δίοδος εἶνε ἐκτισμένη διὰ μεγάλων πώρων. Ἡ καμάρα εἶχε καταπέση ἐντελῶς, τὸ ὀλίγον δὲ ὑπάρχον μέρος ταύτης ἐκτίσθη ἐκ νέου μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν. Εἶνε δ' ἐσφαλμένως ἐκτισμένον, διότι ἐτέθη εἰς λίθος ὀλιγώτερον καὶ ἐπομένως φαίνεται ἐν τῷ μέσῳ κατὰ τὴν κορυφὴν τῆς καμάρας ἄρμός, ἐνῶ κατὰ τοὺς ὀρθοὺς κανόνας ἔπρεπε κατὰ τὴν κορυφὴν νὰ ὑπάρχῃ λίθος.

Ἐντὸς τῆς διόδου παρὰ τὸν τοῖχον δεξιὰ ὑπάρχει μακρὸν λίθινον θρανίον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκάθηντο βεβαίως οἱ ἀγωνισταί. Ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς διόδου ὑπάρχουσι πολλαὶ ἄτεχνοι ὀπαί· αὗται ἐγένοντο ὑπὸ μεταγενεστέρων, οἵτινες κατέστρεφον τοὺς λίθους. Ὅπως ἀφαιρῶσι τοὺς μολυβδίνους συνδέσμους, δι' ὧν συνεκρατοῦντο οὗτοι. Κατὰ τὸ τέλος οἱ τοῖχοι τῆς διόδου χαμηλώνουσι καὶ τελειώνουσι μὲ κλίσιν ἀκολουθοῦντες τὴν διεύθυνσιν τῶν πλευρῶν τοῦ σταδίου.

Τοῦ **σταδίου τῆς Ὀλυμπίας** μόνον μικρὸν μέρος ἀνεσκάφη καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ἐξέλθωμεν τῆς κρυπτῆς διόδου, βλέπομεν μόνον μικρὰν τετράγωνον πλατεῖαν ἀποκλειομένην ἔμπροσθεν καὶ δεξιὰ ὑπὸ ὕψη-
λοῦ χώματος. Αὕτη εἶνε μόνον ἡ ἀρχὴ τοῦ σταδίου. Διὰ τὰ ἀνασκαφῇ ὅλον τὸ στάδιον πρέπει ὅλον τὸ χῶμα, ὅπερ ἀποκλείει τὴν μικρὰν πλατεῖαν ἔμπροσθεν ἡμῶν νὰ ἀφαιρεθῇ μέχρις ἀποστάσεως 200 καὶ πλέον μέτρων πρὸς Ἀνατολὰς.

Ὡς εἵπομεν ἐν ἀρχῇ, ἐν τῷ σταδίῳ ἐτελοῦντο πάντες οἱ ἀγῶνες πλὴν τῶν ἵπποδρομιῶν· ἦτο δὲ τοῦτο μακρὰ πλατεῖα ὀρθογωνικοῦ σχήματος, ἔχουσα μῆκος μὲν πλέον τῶν 210 μέτρων καὶ πλάτος σχεδὸν 29. Τὴν πλατεῖαν ταύτην ἀπέκλειον καὶ κατὰ τὰ τέσσαρα μέρη ὕψη-
λαὶ ἐπικλινεῖς πλευραί, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκάθηντο οἱ θεαταί, ἐνῷ οἱ ἀγῶνες ἐγίνοντο ἐν τῇ πλατεῖᾳ καταλλήλως παρασκευαζομένη. Πρὸς Β καὶ Α ἐσχηματίσθησαν αἱ ὕψηλαὶ πλευραὶ τοῦ σταδίου ἐξ αὐτοῦ τοῦ φυσικοῦ ἐδ' ἴφους ἔχοντος ἐκεῖ ἀρκετὸν ὕψος, ἀλλὰ πρὸς Δυσμᾶς, ἦτοι πρὸς τὴν Ἀλτιν καὶ πρὸς Ν, ὅπου τὸ φυσικὸν ἔδαφος ἦτο χαμηλόν. ἐσχηματίσθησαν αἱ πλευραὶ τεχνητῶς, συσσωρευθέντος ἄλλοθεν πολλοῦ χώματος, τὸ ὁποῖον ὑπεβαστάζετο δι' ἰσχυρῶν τοίχων.

Τὸ στάδιον τῆς Ὀλυμπίας δὲν εἶχε κτιστὰ ἐδῶλια, ἀλλ' οἱ θεαταὶ ἐκάθηντο κατὰ γῆς, καὶ μόνον διὰ τοὺς Ἑλλανοδίκας ὑπῆρχον ἰδιαι-
τέρως καθέδραι, ἄγνωστον ὅμως ἂν κατὰ τὴν ἀρχὴν ἢ κατὰ τὸ μέσον αὐτοῦ.

Ἄν παρατηρήσωμεν πρὸς τὸ τέλος τοῦ ἀνεσκαμμένου μικροῦ μέρους τοῦ σταδίου βλέπομεν κατὰ μῆκος μικρὰν αὐλακα καὶ ἐντὸς ταύτης σειρὰν πλακῶν ἐχουσῶν δύο παραλλήλους ἐντομὰς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν, καὶ εἰς ἀνάλογα διαστήματα μικρὰς τετραγωνικᾶς ὁπᾶς. Αἱ πλάκες αὗται δεικνύουσι τὸ σημεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἴσταντο οἱ δρο-

μεῖς, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσῃ ὁ ἀγὼν τοῦ δρομοῦ. Αἱ ἐντομαὶ ἐχρησίμευον, ὅπως πατῶσι στερεώτερον οἱ δρομεῖς, ἐντὸς δὲ τῶν τετραγωνικῶν ὁπῶν ἐτίθεντο ὄρθια ξύλα ἢ ἄλλο τι, ὅπως χωρίζωνται ἰδιαίτεραι θέσεις δι' ἕκαστον τούτων.

Ἐκ τῶν ὁπῶν καὶ ἐκ καταμετρήσεων ἐξάγεται ὅτι ὑπῆρχον θέσεις δι' εἴκοσι δρομεῖς. Ὅμοία σειρὰ πλακῶν εὑρέθη καὶ πρὸς Α' γενομένης μικρᾶς σκαφῆς εἰς ἀπόστασιν 192,27, τοῦτο δὲ εἶνε ἡ ἀκριβὴς ἀπόστασις τοῦ Ὀλυμπικοῦ σταδίου, καὶ ταύτην διέτρεχον οἱ δρομεῖς. Ἄπαξ μὲν ἐν τῷ σταδίῳ ἦτοι τῷ ἀπλῷ δρόμῳ, δις δὲ ἐν τῷ διαύλῳ. Ἐπειδὴ γνωρίζομεν, ὅτι ἡ ἀπόστασις αὕτη ἦτο 600 ἀρχαῖοι πόδες εὐρίσκομεν τὸ ἀκριβὲς μῆκος τοῦ ἀρχαίου ποδός, διαιροῦντες τὰ 192,27 διὰ τοῦ 600, ἦτο δὲ τοῦτο 0,32045.

Τὸ διάστημα τοῦ Ὀλυμπικοῦ Σταδίου ἦτο τὸ μέγιστον ἐκ πάντων τῶν Ἑλληνικῶν σταδίων, ἐμυθολογεῖτο δέ, ὅτι τοῦτο προήρχετο ἐκ τοῦ ὅτι ὡς πρότυπον τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἐλήφθη ὁ πούς τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις τὸ πρῶτον εἶχε καταμετρήσῃ τοῦτο.

Πλησίον τοῦ Σταδίου πρὸς ΝΑ ὑπῆρχεν ὁ ἱππόδρομος, ὅστις, ὡς εἴπομεν, κατεστράφη τελείως.

Ἐκ τοῦ σταδίου ἀναβαίνομεν πρὸς Δ, ἀφίνοντες ἀριστερὰ ἡμῶν τὴν κρυπτὴν δίοδον εἰς τὸ ὀλίγον ὑψηλότερον τῆς Ἀλτεως μακρὸν ἐπίπεδον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὐρίσκονται τὰ ἐρείπια τῶν Θησαυρῶν.

Οἱ Θησαυροὶ ἦσαν μικρὰ οἰκοδομήματα. τὰ ὁποῖα ἐκτίζον διαφοροὶ πόλεις, ὅπως ἐν αὐτοῖς καταθέτωσι τὰ πολυτιμότερα τῶν ὑπ' αὐτῶν ἀποστελλομένων εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἀφιερωμάτων, ὠνομάζοντο δ' οὗτοι κατὰ τὰς πόλεις, αἵτινες τοὺς ἐκτίσαν. Ὅμοιοι θησαυροὶ ὑπῆρχον καὶ ἐν Δελφοῖς καὶ εἰς ἄλλα μεγάλα θρησκευτικὰ κέντρα τῆς ἀρχαιότητος.

Ἐν Ὀλυμπίᾳ ὑπῆρχον 12 θησαυροί, τῶν 10 δὲ ἐκ τούτων ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα ὑπὸ τοῦ Πανσανίου.

Οἱ θησαυροὶ ἦσαν συνήθως κτισμένοι κατὰ τὸ σχέδιον μικροῦ ναοῦ ἐν παραστάσι, ἀπετελοῦντο δηλαδὴ ἐξ ἑνὸς τετραγώνου δωματίου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἔμπροσθεν μικρὸν πρόδομον, ὅμοιον πρὸς τὸν πρόναον ἐν τῷ ναῷ, ἔχοντα ὅπως καὶ ἐκεῖνος εἰς τὴν πρόσοψιν δύο κίονας καὶ κατὰ τὰ ἄκρα παραστάδας.

Τῶν οἰκοδομημάτων τούτων ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐσώθησαν μόνον τὰ κρη-
πιδώματα καὶ ταῦτα δὲ οὐχὶ ἐν τόσον καλῇ καταστάσει. Διάφορα
ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τούτων εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ Βυζαντινοῦ τείχους.

Τὸ πρῶτον κρηπίδωμα, τὸ ὁποῖον συναντῶμεν, ὥς ἀναβῶμεν ἐκ
τοῦ σταδίου, εἶνε τὸ τοῦ *Θησαυροῦ τῶν Γελῶν*, ὅστις ᾠκοδομήθη
ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Ἑλληνικῆς ἐν Σικελίᾳ πόλεως Γέλας κατὰ τὸν
6 π. Χ. αἰῶνα. Τοῦ θησαυροῦ τούτου τὸ σχέδιον διέφερεν ὀλίγον ἀπὸ
τῶν συνήθων θησαυρῶν, διότι εἶχεν ἔμπροσθεν στοὰν ἀντὶ προναοῦ.
Τὸ ἀκριβὲς σχέδιον δὲν δυνάμεθα τοσοῦτον εὐκόλως νὰ διακρίνωμεν
ἐκ τῶν περισωθέντων λειψάνων.

Ὁ θησαυρὸς τῶν Γελῶν ἐγένετο περίφημος ἔνεκα τῶν πηλίνων
κοσμημάτων τοῦ ἀετώματος καὶ τοῦ λοιποῦ πηλίνου αὐτοῦ διακόσμου.
ὅστις φέρει ζωηροτάτους χρωματισμούς. Δείγματα εὐρίσκονται ἐν τῷ
Μουσεῖῳ περὶ τούτων δὲ θὰ εἴπωμεν ὀλίγα ἐκεῖ.

Ὁ δεύτερος μικρότερος θησαυρὸς, οὗτινος τὰ θεμέλια εἶνε ὀλίγον
ὑψηλότερον, εἶνε ὁ *θησαυρὸς τῶν Μεγαρέων* κτισθεὶς ὁμοίως τὸν 6
αἰῶνα. Ἐκ τῶν θεμελίων τούτου δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ἀναγνωρίσωμεν
τὸ τετραγωνικὸν δωμάτιον καὶ τοὺς ἐξέχοντας πρὸ τούτου πλαγίους
τοίχους τοῦ προναοῦ.

Καὶ ὁ θησαυρὸς οὗτος ἐγένετο περίφημος, διότι εὐρέθησαν τὰ
ἀνάγλυφα, ἅτινα κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πausaniou ἐκόσμουσαν τὸ
ἀέτωμά του καὶ παρίστων τὴν μάχην τῶν Θεῶν καὶ τῶν Γιγάντων.
Καὶ περὶ τούτων πολλὰ θὰ εἴπωμεν ἐν τῷ Μουσεῖῳ.

Ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ *Θησαυροῦ* τούτου, κατὰ τὸ ἄκρον,
παρατηροῦμεν εἰς μικρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν ὥσεί δύο ἀβαθεῖς αὐλα-
κας σχηματισθείσας ἐκ μακροῦς τριβῆς τοῦ λίθου ὅμοιαι αὐλακες φαίνονται
καλλίτερον καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τοίχου τοῦ ἀμέσως ἐπομένοντι θησαυροῦ.
Αἱ αὐλακες αὗται ὑποτίθεται, ὅτι ἐσχηματίσθησαν ὑπὸ τῶν τροχῶν τῶν
ὀχημάτων, ὅτε κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς ἴσως χρόνους διήρχετο διὰ
τοῦ μέρους τούτου ὁδὸς ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξεῖχον ὀλίγον οἱ δύο οὗτοι τοῖχοι.

Ἐπὶ τῶν θεμελίων τῶν λοιπῶν θησαυρῶν οὐδὲν ἄξιον λόγου ἔχο-
μεν νὰ παρατηρήσωμεν καὶ διὰ τοῦτο παρερχόμεθα πρὸ αὐτῶν διευ-
θυνόμενοι πρὸς Δυσμᾶς, ὅπου φαίνονται πλινθόκτιστοι τοῖχοι ἡμι-
κυκλικοῦ τινος οἰκοδομήματος.

Ὁ τελευταῖος θησαυρὸς πρὸς Δ, τοῦ ὁποίου τὸ κρηπίδωμα σφί-
ζεται ὀλίγον καλλίτερον τῶν λοιπῶν εἶνε ὁ θησαυρὸς τῶν Σικυωνίων,
κτισθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5 αἰῶνος. Ἄν ἀνέλθωμεν ἐπὶ τοῦ κρηπι-
δώματος τοῦ θησαυροῦ τούτου, βλέπομεν, ὅτι ἐν τῷ τετραγώνῳ δω-
ματίῳ τὸ ἥμισυ τοῦ ἐδάφους ἔχει στερεὰ θεμέλια καὶ στρῶσιν ἐκ πώ-
ρων λίθων, τὸ δὲ πρόσθιον ἥμισυ δὲν ἔχει στρῶσιν. Ὅπως ἐξηγηθῇ
τοῦτο, ὑπετέθη, ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ δωματίου ἐθεμελιώθη ἐπίτηδες στε-
ρεῶς, ὅπως τεθῶσιν ἐπ' αὐτοῦ δύο ὁμοιώματα χαλκῶν θαλάμων, τῶν
ὁποίων τὸν ἓνα εἶχεν ἀφιερῶσιν εἰς Ὀλυμπίαν Μύρων ὁ τύραννος
τῶν Σικυωνίων τῷ 648 π. Χ. Τῶν θαλάμων τούτων ὁ μὲν ἦτο Δω-
ρικοῦ ρυθμοῦ ὁ δὲ Ἰωνικοῦ, ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἐκ χαλκοῦ, ἦτο φυσι-
κὸν νὰ ἔχωσι πολὺ βάρος καὶ νὰ ἀπαιτῶσιν ἰδιαζόντως παχέα θεμέλια.

Ἐξετάζοντες ὀλίγον τὸ κρηπίδωμα τοῦ θησαυροῦ τούτου βλέπομεν,
ὅτι τὰ μὲν θεμέλια εἶνε ἐκ τοῦ συνήθους ἐν Ὀλυμπίᾳ κογχυλιάτου πώ-
ρου, τὰ δ' ἀνωτέρω τούτων μέρη ἔκ τινος πώρου πολὺ καλλιτέρας
ποιότητος· ἐκ τοῦ αὐτοῦ πώρου εἶνε κατεσκευασμένα καὶ ὅλα τὰ ἀρ-
χιτεκτονικὰ μέλη τοῦ θησαυροῦ, τὰ ὅποια εὐρέθησαν ἐν τῷ βυζαντινῷ
τείχει, ὑποτίθεται δ' ὅτι πάντα ταῦτα ἡτοιμάσθησαν ἐν Σικυῶνι, ὅπου
εὐρίσκεται τοιοῦτος λίθος, καὶ ἐκομίσθησαν ἐν Ὀλυμπίᾳ, ὅπως προσ-
αρμοσθῶσιν ἐπὶ τῶν θεμελίων.

Ἐκ τοῦ κρηπιδώματος τοῦ θησαυροῦ τῶν Σικυωνίων βλέπομεν
πολὺ πλησίον τούτου πρὸς Δυσμᾶς ἐν μικρὸν οἰκοδόμημα ἀποτελου-
μενον ἕξ ἐνὸς δωματίου μετὰ προδόμου, καὶ ἐκτισμένον ἕξ ἀργιλλο-
λίθων λευκοῦ χρώματος· τοῦ δωματίου οἱ τοῖχοι σφύζονται εἰς ἀρκετὸν
ὕψος ἐνῷ τοῦ προδόμου μόνον ἡ γραμμὴ τῶν θεμελίων σημειοῦται·
ἐντὸς τοῦ δωματίου ὑπάρχει μία βάσις ἐκ συνήθους πώρου. Τὸ μι-
κρὸν τοῦτο κτίριον ὑποτίθεται, ὅτι εἶνε ναὸς ἀγνώστου τινὸς θεοῦ, ἐπὶ
δὲ τῆς βάσεως ἴστατο τὸ ἄγαλμα.

Ἐμπροσθεν τοῦ μικροῦ τούτου κτιρίου βλέπομεν κτίσμα τι τε-
τραγώνον, ὥσει βῆθρον. Τοῦτο εἶνε ὁ βωμὸς τοῦ Ἡρακλέους. Ἄν
ἐξετάσωμεν αὐτὸ ἐκ τοῦ πλησίον βλέπομεν ὅτι ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς
τετραγωνικῆς ἐκ χονδρῶν πλακῶν βάσεως, τὰ δύο τρίτα τῆς ὁποίας
καλύπτει τραπεζοειδὴς περίπου λίθος· ὁ λίθος οὗτος, ὅστις θὰ ἦτο
ὑψηλότερος, εἶνε ὁ κυρίως βωμός, τὸ δὲ μέρος τῆς βάσεως, ὅπερ δὲν

καλύπτεται ὑπὸ τούτου, εἶνε ἡ πρόθυσις, δηλαδή τὸ μέρος ὅπου ἱστάμενος προσέφερε τὴν θυσίαν ὁ ἱερεὺς, ἐνῶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ἐκαίοντο τὰ διὰ τὸν θεὸν προωρισμένα μέρη τοῦ θύματος.

Ὁ ἐξ ὀπτῶν πλίνθων ἡμικυκλικὸς τοῖχος, ὅστις εὐρίσκεται πλησίον τῶν ἄρτι περιγραφέντων κτιρίων, εἶνε τὸ ὀπίσθιον τῆς ἐξέδρας τοῦ Ἡρώδου, εἰς ἣν θὰ μεταβῶμεν μετὰ ταῦτα.

Ὅπισθεν τῶν θησαυρῶν καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ ἐπιπέδου ὑψοῦται ἰσχυρὸς τοῖχος ἐκ μεγάλων πώρων, στηριζόμενος καὶ δι' ἀντηρίδων· οὗτος ἐχρησίμευεν, ὅπως συγκρατῇ τὰ χώματα τοῦ Κρονίου. Ὑπεράνω τοῦ τοίχου τούτου ἀκριβῶς ὀπισθεν τοῦ θησαυροῦ τῶν Σικωνίων βλέπομεν λείψανα τοῦ κεραμιδοκτίστου ὑδραγωγείου, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν Ἡρώδης ὁ Ἀττικός.

Ἐκ τοῦ ἐπιπέδου τῶν θησαυρῶν καταβαίνομεν πάλιν εἰς τὴν Ἄλτιν δι' ὀλίγων χαμηλῶν λιθίνων βαθμίδων ἀντικρὺ τοῦ θησαυροῦ τῶν Σικωνίων. Αἱ βαθμίδες αὗται κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχον διπλοῦν σκοπόν· ἐχρησίμευον διὰ τὴν ἀνάβασιν καὶ συγχρόνως ὑπεστήριζον τὸ ἐπίπεδον τῶν θησαυρῶν.

Ἀριστερὰ τῆς θέσεως, ἔνθα κατήλθομεν, εἰς ὀλίγων βημάτων ἀπόστασιν, βλέπομεν τὰ κατεστραμμένα θεμέλια οἰκοδομήματος μεγέθους· εἶνε ταῦτα τὰ λείψανα τοῦ Μητροῦ. Ἦτο καὶ τοῦτο ναὸς Δωρικὸς ἀφιερωμένος εἰς τὴν Κυβέλην, τὴν μητέρα τῶν θεῶν, ὁπόθεν ἔχει καὶ τὸ ὄνομα.

Τούτου σφύζεται σήμερον μόνον τὸ πλεῖστον μέρος τῶν θεμελίων, ἐν οἷς οὐχὶ δυσκόλως ἀναγνωρίζομεν, ἂν θελήσωμεν νὰ πλησιάσωμεν, τὰ θεμέλια τοῦ σηκοῦ καὶ χωριστὰ τῆς περιστάσεως, ἐπὶ τῆς Βορ. πλευρᾶς τῆς ὁποίας σφύζεται καὶ μικρὸν μέρος τοῦ στυλοβάτου μετὰ τοῦ κατωτάτου μέρους δύο δωρικῶν κιόνων.

Ἐπὶ τοῦ χώρου πρὸ τῶν βαθμίδων τοῦ ἐπιπέδου τῶν θησαυρῶν εὐρίσκονται διάφορα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, πρὸ πάντων τρίγλυφα τῶν θησαυρῶν, καὶ ἰδίως τοῦ τῶν Σικωνίων, μεταφερθέντα ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ βυζαντινοῦ τείχους ἔνθα ἦσαν ἐνφοδομημένα.

Εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀντικρὺ τῶν βαθμίδων, οὐχὶ πολὺ μακρὰν τῆς ΒΑ γωνίας τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, ἐν τῇ θέσει ἔνθα μακρόθεν φαίνεται τὸ ἔδαφος σχηματίζον μικρὰν κοιλότητα, εὐρίσκετο πιθανώτατα ὁ

μέγας βωμός τοῦ Διός. Ἦτο οὗτος ὁμοιος πρὸς μικρὸν λόφον ἔλλειψοειδοῦς σχήματος ὕψους ἐπὶ Πausανίου ὀκτὼ μέτρων, καὶ περιμέτρου περίπου 45 μ. Κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Πausανίου ὁ βωμός δὲν ἦτο ἐκ λίθων ὀικοδομημένος, ἀλλ' εἶχε κατασκευασθῆ διὰ τῆς συσσωρεύσεως τῆς τέφρας τῶν καιομένων θυμάτων, ἀπετελεῖτο δὲ ἐκ δύο ἐπιπέδων, ἑνὸς χαμηλοτέρου καὶ ἑτέρου ὑψηλοτέρου. Ἐπὶ τοῦ κατωτέρου ἐπιπέδου, ἐνθα ἐσφάζοντο τὰ θύματα ἀνέβαινον πάντες ἀνεξαιρέτως διὰ δύο λιθίνων κλιμάκων, ἐπὶ δὲ τοῦ ὑψηλοτέρου ἐπιπέδου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκαίοντο τὰ ἱερεῖα, δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἀναβαίνωσι γυναῖκες.

Ὁ βωμός οὗτος ἦτο εἰς ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐν Ὀλυμπίᾳ βωμῶν, κατ' ἀρχὰς δὲ δὲν εἶχε τόσον ὕψος, ἀλλ' ὕψοῦτο καθ' ἕκαστον ἔτος, διότι οἱ ἐπιμελούμενοι τῶν θυσιῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ, οἵτινες ἐκαλοῦντο μάντιες συνήθροισαν ἕκαστον ἔτος ἐκ τοῦ Πρυτανείου τὴν τέφραν τῶν προσφερομένων θυσιῶν καὶ μίξαντες ταύτην μὲ ὕδωρ τοῦ Ἀλφειοῦ ἐσχημάτιζον πηλόν, τὸν ὁποῖον ἔχριον ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ὅστις οὕτω ἐγίνετο ὑψηλότερος βαθμυδόν.

Ἐν ἡ θέσει ἔκειτο ὁ βωμός εὐρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς μόνον τὰ ἔλλειψοειδῆ θεμέλια τῆς βάσεως αὐτοῦ ἀποτελούμενα ἐξ ἀκατεργάστων ποταμίων λίθων. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ βωμοῦ ὥς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ ἐκ τέφρας μεμιγμένης μετὰ λεπτῶν ὀστῶν, ἦτο πολὺ φυσικὸν νὰ μὴ διατηρηθῇ τι.

Τὸ ἐκ πλίνθων ἡμικυκλικὸν κτίσμα, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται δεξιὰ ἡμῶν, ὅταν κατερχώμεθα ἐκ τοῦ ἐπιπέδου τῶν θησαυρῶν, εἶνε ὡς εἴπομεν ἤδη, ἡ **Ἐξέδρα τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ**.

Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς ἦτο ὁ γνωστὸς ἐκ Μαραθῶνος πλουσιώτατος ῥήτωρ, ὅστις ἔζησε κατὰ τὴν 2 μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Οὗτος κληρονομήσας μεγάλην περιουσίαν μετεχειρίσθη ταύτην εἰς οἰκοδομὴν πολυτελεστάτων κοινωφελῶν κτιρίων εἰς διάφορα τῆς Ἑλλάδος μέρη. Ἐν Ἀθήναις ἔκτισε τὸ λεγόμενον σήμερον θέατρον τοῦ Ἡρώδου καὶ κατέβαλε τὴν δαπάνην διὰ νὰ κατασκευασθῶσι μαρμάρινα ἐδῶλια ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ Σταδίῳ· ἐν Δελφοῖς ἐπίσης λέγεται ὅτι ἐκόσμησε διὰ Πεντελικῶν λίθων τὸ Στάδιον.

Ἐν Ὀλυμπίᾳ κατεσκεύασε μέγα ὕδραγωγεῖον διοχετεύσας ἐκ τινος πηγῆς, 1 ὥραν περίπου ἀπεχούσης ἐξ Ὀλυμπίας, τὸ ὕδωρ εἰς ταύτην,

διότι πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι πρὸ τοῦ Ἡρώδου ὑπῆρχε πάντοτε ἄλλειψις καλοῦ, ποσίμου, πηγαιῶν ὕδατος ἐν Ὀλυμπίᾳ, διὰ τοῦτο καὶ ὑπῆρχον πολλὰ φρέατα ἐν αὐτῇ. Ἐκεῖ ἔνθα ἐτελείωνε τὸ ὑδραγωγεῖον ἐν τὸς τῆς Ἀλτεως κατεσκεύασε μεγάλην δεξαμενὴν καὶ ὥς κόσμημα ταύτης ἔκτισε τὴν Ἐξέδραν.

Αὕτη ἦτο μία μεγάλη καὶ ὑψηλὴ ἀψίς, πολυτελῶς κεκοσμημένη διὰ παραστάδων Κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ, καὶ ἔχουσα μεταξὺ τῶν παραστάδων τούτων κόγχας, ἐν αἷς ἦσαν ἰδρυμένα πολλὰ ἀγάλματα τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ῥώμης ἀνατεθέντα ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου, καὶ συγχρόνως τὰ ἀγάλματα ὄλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἡρώδου ἰδρυθέντα ὑπὸ τῶν Ἡλείων χάριν εὐγνωμοσύνης. Πρὸ τῆς ἀψίδος ἦτο κατεσκευασμένη ἡ μεγάλη δεξαμενὴ, εἰς ἣν ἐξέβαλλε τὸ ὑδραγωγεῖον διὰ δύο κρουνῶν ἐν μορφῇ λεοντοκεφαλῶν. Ἐπὶ τῆς προσόψεως τῆς δεξαμενῆς ἦτο ἐστημένος ταῦρος, ὡς σύμβολον τοῦ ὕδατος, ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ ὁποίου ἦτο κεχαραγμένη καὶ ἡ ἐπιγραφὴ τῆς ἀφιερώσεως. Ὁ ταῦρος καὶ πολλὰ τῶν ἀγαλμάτων ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς καὶ εἶνε ἐν τῷ Μουσείῳ.

Κατὰ τὰ δύο ἄκρα τῆς ἀψίδος ἐκατέρωθεν τῆς δεξαμενῆς ὑπῆρχον ὡσεὶ δύο μικραὶ πτέρυγες, ἐν αἷς ὑπῆρχεν ἐν εἵδει μικροῦ ναΐσκου, στρογγύλῃ κινοστοιχίᾳ ἔχουσα ἐν τῷ μέσῳ ἄγαλμα. Οἱ κίονες ἦσαν μονόλιθοι, ἄνευ ῥαβδώσεων καὶ ἔφερον Κορινθιακὸν κιονόκρανον, ἡ δὲ στέγη ἀπετελεῖτο ἐκ μεγάλων τριγωνικῶν μαρμαρίνων πλακῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ἀνάγλυπτα φύλλα ὡς κεραμίδες.

Τὴν δεξαμενὴν ἀναγνωρίζομεν εὐκόλως καὶ σήμερον πρὸ τοῦ σφωζομένου ἡμικυκλικοῦ μέρους τῆς ἐξέδρας, μολονότι εἶνε πολὺ κατεστραμμένη· ἐντὸς αὐτῆς ὑπάρχουσι πολλὰ ἡμικυκλικά μάρμαρα προερχόμενα ἐκ τῶν ἐπιστυλίων τῶν κατὰ τὰ πλάγια στρογγύλων ναΐσκων, ἐπίσης δὲ καὶ τινες κίονες ἐκ τῶν αὐτῶν ναΐσκων. Ἐκατέρωθεν τῆς δεξαμενῆς ὀλίγον ὑψηλότερον διακρίνονται αἱ δύο πτέρυγες, ἐπὶ τῶν ὁποίων σφίζονται μόνον τὰ στρογγύλα θεμέλια τῶν ναΐσκων, πρὸ τῆς δυσμικῆς πτέρυγος ὑπάρχει καὶ μία πλάξ μετὰ τῶν ἀναγλύπτων φολίδων ἐκ τῆς στέγης τῶν στρογγύλων ναΐσκων. Αὐτῆς τῆς Ἐξέδρας τὸ ἔδαφος εὐρίσκεται 1 ¹/₂ περίπου μ. ὑψηλότερον τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους τῆς δεξαμενῆς. Ἄν θελήσωμεν ν' ἀνέλθωμεν ἐπὶ ταύτης θὰ ἴδωμεν

εἰσέτι ὀλίγα ἐκ τῶν βάθρων, ἐφ' ὧν ἴσταντο τὰ ἀγάλματα τῶν αὐτοκρατόρων· τὰ λοιπὰ βάθρα, ὥς εἵπομεν καὶ ἀλλαχοῦ, ἐσχίσθησαν εἰς πλάκας καὶ ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν στρωσιν τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησίας.

Ὁ ναὸς πρὸς Δ ὀλίγον μακρὰν τῆς ἐξέδρας τοῦ Ἡρώδου εἶνε τὸ Ἡραῖον, ἥτοι ὁ ναὸς τῆς Ἥρας.

Τὸ **Ἡραῖον** κατὰ τὰ γενικὰ γνωρίσματα συμφωνεῖ πρὸς τὴν γενομένην ἀνωτέρω περιγραφὴν τοῦ Δωρικοῦ περιπτέρου ναοῦ. Ὡς βλέπομεν καὶ μακρόθεν, ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς μακροῦ κεντρικοῦ οἰκοδομήματος, τοῦ σηκοῦ, ἔχοντος πρόναον, καὶ ἐκ τῆς περιβαλλούσης τοῦτον κιονοστοιχίας, τῆς περιστάσεως. Διαφέρει ἀπὸ τῶν λοιπῶν ναῶν, ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς π. χ., κατὰ τοῦτο, ὅτι τὸ κρηπίδωμά του δὲν εἶνε τόσον ὑψηλὸν καὶ ὅτι ἔχει μίαν μόνον ἀντὶ τῶν συνήθων τριῶν βαθμίδων· ἀλλ' ἔχει καὶ ἄλλα ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τὸ Ἡραῖον, τὰ ὁποῖα θὰ γνωρίσωμεν εὐθὺς κατωτέρω καὶ διὰ τῶν ὁποίων διακρίνεται ἀπὸ πάντων τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν ναῶν.

Τὸ Ἡραῖον εἶνε ὁ ἀρχαιότατος τῶν σφζομένων Ἑλληνικῶν ναῶν. Ὁ Πausanías ἀναφέρει, ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς ἐν Τριφυλίᾳ πόλεως Σκιλλοῦντος ὀκτὼ ἔτη μετὰ τὴν καθόδον τῶν Ἡρακλειδῶν, δηλαδὴ κατὰ τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην χρονολογίαν τῷ 1096 π. Χ.

Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Ἡραίου ἔφερε σπουδαῖοτατα ὠφελήματα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, διότι ἐκ τινων σημείων τῆς οἰκοδομῆς του συνδυαζομένων πρὸς μαρτυρίαν τινὰ τοῦ Πausanίου ἀποδεικνύεται, ὅτι οἱ κίονες αὐτοῦ ἦσαν κατ' ἀρχὰς ξύλινοι, καὶ τὰ λοιπὰ δὲ σπουδαῖα ἀρχιτεκτονικὰ αὐτοῦ μέλη ἦσαν μέχρι τέλους ἐκ ξύλου· τοῦτο ἀπεδείκνυνεν ὀρθοὺς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν δεχομένων, ὅτι αἱ διάφοροι μορφαὶ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μερῶν τοῦ Δωρικοῦ ῥυθμοῦ παρήχθησαν ἐκ τῆς ἀρχικῆς οἰκοδομῆς τῶν ναῶν ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισήμων κτιρίων διὰ ξύλων. Συγχρόνως ὅμως εὐρέθη ὅτι καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ Ἡραίου μόνον μέχρι τοῦ σημείου καθ' ὃ σφίζονται ἦσαν ἐκ λίθων, τὸ δ' ὑψηλότερον αὐτῶν μέρος ἦτο ἐκτισμένον διὰ πλίνθων ἐκ πηλοῦ ἐξηραμμένων εἰς τὸν ἥλιον· καὶ τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν ἐξήγησιν πολλῶν ἰδιορρυθμιῶν τοῦ Δωρικοῦ ναοῦ.

Τὴν ἐπισκόπησιν τῶν σφζομένων μερῶν τοῦ Ἡραίου ἀρχίζομεν

ἀπὸ τῆς πρὸ ἡμῶν εὐρισκομένης ἀνατολικῆς πλευρᾶς, πρὸς τὴν ὁποίαν ἦτο ἐστραμμένη καὶ ἡ εἴσοδος τοῦ σηκοῦ.

Ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ταύτης, ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς ἐτέρας στενῆς πλευρᾶς τὸ Ἑραῖον εἶχεν ἕξ κίονας, ἀνὰ δέκα ἕξ δὲ εἶχε κατὰ τὰς πλαγίας μακρὰς πλευρὰς ἐνῶ κατὰ τὸν γενικὸν κανόνα τῶν Δωρικῶν ναῶν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ μόνον δέκα τρεῖς κίονας κατὰ τὰς μακρὰς πλευρὰς, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν κιόνων τῶν πλαγίων πλευρῶν εἶνε πάντοτε διπλάσιος πλέον ἑνὸς τοῦ τῶν στενῶν πλευρῶν. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν πλευρῶν πλὴν τῆς δυσμικῆς, σφύζεται τὸ πλεῖστον μέρος πάντων τῶν κιόνων ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν θέσει.

Ὅσον ὀλίγον ἐξησκημένοι καὶ ἂν εἴμεθα εἰς τὴν παρατήρησιν ἀρχαίων μνημείων, θὰ ἴδωμεν ἂν δώσωμεν ὀλίγην προσοχήν, ὅτι πάντες οἱ κίονες δὲν εἶνε ἀπολύτως ὅμοιοι. Αἱ αὐλακες αὐτῶν δὲν ἔχουσιν ἔφ' ὅλων τὸ αὐτὸ βάθος καὶ δὲν εἶνε κατὰ τὸν αὐτὸν ῥυθμὸν κατεσκευασμένοι, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν σφονδύλων εἶνε διάφορος ἐν ἑκάστῳ. Εἶνε αὐταὶ διαφοραὶ, αἵτινες προσπίπτουσιν ἀμέσως εἰς τὰ ὄμματα ἡμῶν, ἀλλὰ διὰ καταμετρήσεων ἀκριβῶν εὐρίσκομεν ὅτι καὶ ἄλλως διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων οἱ κίονες.

Παρὰ τοὺς κίονας τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς κεῖνται δύο κιονόκρανα προερχόμενα ἐκ τούτων, καὶ αὐτῶν ἡ διαφορὰ εἶνε καταφανής· τὸ μὲν ἐν εἶνε πλατὺ καὶ καμπύλον, τὸ δ' ἕτερον ὀλίγον ὑψηλὸν καὶ σχεδὸν τριγωνικόν. Ὡστε καὶ κατὰ τὰ κιονόκρανα διέφερον ἀπ' ἀλλήλων οἱ κίονες, εὐρέθησαν δὲ περὶ τὰς δέκα διάφοροι μορφαὶ τοιούτων, ἀνήκουσαι εἰς πολὺν διαφόρους χρόνους οἰκοδομίας.

Αἱ διαφοραὶ αὗται ἐξηγοῦνται μόνον, ἂν δεχθῶμεν, ὅτι οἱ κίονες δὲν κατεσκευάσθησαν πάντες ταυτοχρόνως, ἀλλὰ τοῦναντίον ἕκαστος εἰς ἄλλην ἐποχὴν. Ἐκ τούτου δέ, καὶ ἐπειδὴ ὁ Πausanias μνημονεύει, ὅτι καθ' ὃν χρόνον ἐπεσκέφθη αὐτὸς τὴν Ὀλυμπίαν εἰς ἐκ τῶν κιόνων τοῦ ὀπισθοδόμου ἦτο ἀκόμη ἐκ ξύλου δρυὸς, δεχόμεθα, ὅτι πάντες οἱ κίονες κατ' ἀρχὰς ἦσαν ὁμοίομορφοι καὶ ἐκ ξύλου, βραδύτερον δὲ καθ' ὅσον ἕκαστος τούτων ἐσήπετο, ἀντικαθίστατο διὰ λίθινου, δὲν ἀντικατεστάθησαν δὲ πάντες διὰ μιᾶς, διότι οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες προσεπάθουν νὰ διατηρῶσιν, ὅσον τὸ δυνατόν μακρότερον χρό-

νον τὰ πανάρχαia ἱερὰ αὐτῶν, ἅτινα καὶ ἔνεκα τῆς ἀρχαιότητος αὐτῶν ταύτης προὔκालουν μεῖζονα σεβασμόν.

Ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ὑπάρχουσι διάφοροι κοιλότητες, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἦσαν ἴσως ἐντεθειμέναι στήλαι μετ' ἐπιγραφῶν ἢ ἀγάλματα.

Τὸ Ἡραῖον διατηρεῖται σχετικῶς καλλίτερον πάντων τῶν λοιπῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ κτισμάτων, διὰ τοῦτο δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ διακρίνωμεν καλῶς τὰ διάφορα μέρη τοῦ ναοῦ. Τοῦ προνάου σώζονται ἀρκούντως καλῶς αἱ πλάγαι πλευραί, ἐπὶ δὲ τῆς προσόψεως οἱ κατώτατοι σφόνδυλοι τῶν κιόνων· ἀντικρὺ τῆς προσόψεως ὑπάρχει ἡ μεγάλη πρὸς τὸν σηκὸν θύρα. Οἱ πλάγιοι τοῖχοι τοῦ προνάου κατὰ τὰ ἄκρα αὐτῶν ἔχουσι κοιλότητας, αἵτινες ἐχρησίμευον ὅπως στερεῶνται ἐν αὐταῖς αἱ ἐκ ξύλου παραστάδες. Παρὰ τὰς βάσεις τῶν δύο κιόνων τοῦ προνάου ὑπάρχουσιν ὁμοίως δύο κοιλότητες, ἐν αἷς ἦσαν ἐντεθειμέναι ἐνεπίγραφοι στήλαι· ὅμοιαι στήλαι φαίνεται, ὅτι ἦσαν ἐντεθειμέναι καὶ ἐπὶ τῶν δύο λίθων, οἵτινες ἔχουσιν ὁμοίως κοιλότητας καὶ εἶνε ἐσφηνωμένοι ἐν τῷ προνάῳ ἀντικρὺ τῶν δύο κιόνων. Κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ προνάου ὑπάρχουσι δύο βάθρα μαρμαρίνα ἔχοντα ἐπιγραφὰς Ῥωμαϊκῶν χρόνων δηλούσας, ὅτι ἐπ' αὐτῶν ἦσαν ἰδρυμένα ἀγάλματα γυναικῶν. Καὶ κατὰ τὸ ἀριστερὸν τοῦ προνάου ὑπάρχουσι δύο ὅμοια βάθρα, ὧν τὸ ἐν εἶνε κτισμένον ἐκ πλίνθων καὶ εἶχεν ἐπένδυσιν διὰ μαρμαρίνων πλακῶν. Ὅπως εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω ἐκ λίθου ἦτο μόνον ὅσον μέρος τῶν τοίχων σφύζεται, τὸ δ' ὑψηλότερον τούτου ἔξ ὤμων πλίνθων. Ἐφ' ὅλης τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν τοίχων παρατηροῦμεν πολλὰ πυκνὰ κτυπήματα, ἅτινα συνετέλουν, ὅπως προσκολλᾶται ἐπὶ τούτων καλλίτερον τὸ ἐπίχρισμα, δι' οὗ οὗτοι ἐχοσμοῦντο.

Εἰς τὸν κυρίως ναὸν μεταβαίνομεν διὰ τῆς καλῶς κατὰ τὰ κατώτερα μέρη σφυζομένης θύρας. Ἐκ τοῦ μεγάλου ἀνοίγματος ταύτης συμπεραίνοντες ὑποθέτομεν, ὅτι καὶ τὸ ὕψος αὐτῆς θὰ ἦτο ἀρκετόν. Ὡς εἴπομεν καὶ περὶ τοῦ Ναοῦ τοῦ Διός, αἱ θύραι τῶν ἀρχαίων ναῶν ἦσαν πολὺ μεγάλαι, διότι δι' αὐτῶν καὶ μόνον ἐφωτίζετο τὸ ἐσωτερικὸν τούτων. Τὸ κατώφλιον τῆς θύρας ἀποτελεῖται ἔξ ἐνὸς λευκοῦ καὶ μαλακοῦ ἀργιλλολίθου, ὅστις εἶνε πολὺ ἐφθαρμένος· κατὰ τὴν ἀρχαιότητα

ὁ λίθος οὗτος θὰ ἦτο κεκαλυμμένος διὰ ξύλου ἢ μετάλλου. Αἱ παραστάδες τῆς θύρας ἦσαν ξύλιναι, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν κατὰ τὰς πλευρὰς τῆς θύρας κοιλοτήτων ἐπὶ τῶν λίθων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐστηρίζοντο αὐται. Κατὰ τὸ ἐσώτερον μέρος τοῦ κατωφλίου ὑπάρχουσι τρεῖς ἀνλακοειδεῖς κοιλότητες καὶ ὅσαι τετραγωνικαὶ διὰ τὰ στερεῶνται καὶ τὰ κινῶνται τὰ δύο φύλλα τῆς θύρας.

Ὡς εἰσέλθωμεν εἰς τὸν σηκὸν παραξενυνόμεθα ἀμέσως ἐκ τῆς λίαν ἐπιμήκους καὶ σχετικῶς στενῆς αὐτοῦ μορφῆς. Ἐν ἄλλοις ναοῖς ὁ σηκὸς εἶνε σχεδὸν τετραγωνικός, ἀλλ' ἐν τῷ Ἡραίῳ τὸ ἐπίμηκες σχῆμα εἶνε καὶ αὐτὸ δεῖγμα τῆς μεγάλης ἀρχαιότητος τοῦ ναοῦ. Καὶ τοῦ Ἡραίου ὁ σηκὸς φαίνεται, ὅτι διηρεῖτο εἰς τρία μέρη κατὰ μήκος, διότι ἑκατέρωθεν παραλλήλως πρὸς τοὺς τοίχους βλέπομεν ἀνὰ μίαν γραμμὴν λίθων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίζοντο πάντως ἐσωτερικοὶ κίονες. Τὸ Ἡραῖον πρὸς τῇ κυρίῳ στέγῃ εἶχε καὶ δευτέραν ἐπίπεδον ὀροφήν, ὡς μαρτυρεῖ ἡ διήγησις τοῦ Πανσανίου περὶ τοῦ ὀπλίτου, ὅστις καταφυγὼν κατὰ τινα μάχην γενομένην μεταξὺ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Ἡλείων εἰς τὸν ὄροφον τοῦ Ἡραίου εὗρέθη ἐκεῖ μετὰ πολλὰ ἔτη ἐπανορθουμένου τούτου. Ὀλίγα βήματα μακρὰν τῆς θύρας δεξιὰ βλέπομεν ἐν μαρμαρίνῳ βάθρον, ὅπερ ἔφερε Ῥωμαϊκὸν ἄγαλμα γυναικὸς εὗρεθὲν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς καὶ ὑπάρχον ἐν τῷ Μουσεῖῳ. Ἐπὶ τοῦ ἐτέρου μετὰ τοῦτο βάθρου ἴστατο ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους.

Ὁ Ἑρμῆς εὗρέθη ὀλίγα βήματα πρὸ τοῦ βάθρου κεκαλυμμένος ὑπὸ παχέως στρώματος χώματος ἐκ τῶν διαλυθεισῶν πλίνθων τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ. Ὅπισθεν παρὰ τὸ βάθρον τοῦ Ἑρμοῦ τὸ ἔδαφος ἐσκάφη ὀλίγον βαθύτερον, ὅπως ἐξετασθῶσι τὰ θεμέλια τοῦ οἰκοδομήματος.

Τὸ σχῆμα τοῦ βάθρου θὰ ἴδωμεν ἐν τῷ Μουσεῖῳ, ἐνθα τοῦτο ἐπανιδρύθη, ὡς εἶχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἵνα στηθῇ ἐπ' αὐτοῦ ὁ Ἑρμῆς.

Κατὰ τὸ βάθος τοῦ σηκοῦ ὑπάρχει βάθρον ἐπίμηκες ἐκ λευκῶν ἀργιλλολίθων ὁμοίως πολὺ ἐφθαρμένων· ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου ἴσαντο τὰ ἀγάλματα τῆς Ἥρας καὶ τοῦ Διὸς, ἅτινα, ὡς ἀφηγεῖται ὁ Πανσανίας, ὑπῆρχον ἐν τῷ ναῷ. Ἐκ διαφόρων ὁπῶν σφρζομένων ἀκόμη ἐπὶ τῶν λίθων τοῦ βάθρου ὑποτίθεται, ὅτι τοῦτο ἦτο ἐπενδεδυ-

μένον δια πλακῶν προσηλωμένων εἰς τὰς ὁπὰς· αὐται ἴσως εἶχον ἀνάγλυφα. Τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἑρας ἴσως εἶνε ἢ ἐν τῷ Μουσεῖῳ ὑπάρχουσα ἀρχαῖκή κεφαλὴ τῆς Ἑρας (ἀριθ. 1), ἣτις εἶνε ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου κατεσκευασμένη, ἐξ οὗ καὶ τὸ βάθρον. Ὅπισθεν τοῦ βάθρου τούτου εἰς ἀπόστασιν 1,50 μέτρ. ὑπάρχει ὁ πρὸς τὸν ὀπισθόδομον τοῖχος.

Καὶ ὁ ὀπισθόδομος διατηρεῖται σχετικῶς καλῶς. Ἐκ τῶν κιόνων τῆς προσόψεως αὐτοῦ σώζεται ἐν τῇ ἀρχικῇ θέσει μόνον εἰς σφόνδυλος τοῦ ἀριστεροῦ. Δεξιὰ, ὅταν βλέπωμεν ἐκ τοῦ σηκοῦ εἰς τὸν ὀπισθόδομον, παρὰ τὸν τοῖχον, ὑπάρχει εἰς σφόνδυλος ἀρχαίου κίονος, ὃν ἐν ὑστέροις χρόνοις ἐκοίλανε καὶ χρίσαντες ἐσωτερικῶς ἐχρησιμοποίησαν ὡς πύθον ληνοῦ, ὅστις κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εὐρέθη ἐκτισμένος ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ὀπισθοδόμου.

Ἐκ τοῦ σηκοῦ ἐξερχόμεθα καὶ πάλιν διὰ τῆς θύρας ῥίπτοντες πρὶν ἀναχωρήσωμεν, ἐν βλέμμα πρὸς Βορρᾶν, ὅπως παρατηρήσωμεν τὰς βαθμίδας, δι' ὧν ἀνέρχοντο πρὸς τὸ Κρόνιον, καὶ αἵτινες συνάμα ἐχρησίμευον ὡς ἀνάλημμα, ὅπως παρακολύωσι τὸ χῶμα τοῦ Κρονίου νὰ καταφέρηται καὶ καλύπτῃ τὸν ναόν.

Καταλείποντες τὸν πρόναον χωροῦμεν ὀλίγον πρὸς δεξιὰ, ἥτοι πρὸς Νότον ἐπὶ τῆς περιστάσεως μέχρι τῶν κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν κιόνων τοῦ ναοῦ. Μεταξὺ τῶν δύο πρώτων κιόνων τῆς πλευρᾶς ταύτης ὑπάρχουσι τρεῖς μικραὶ βαθμίδες, διὰ τούτων δὲ φαίνεται, ὅτι ἐγένετο ἡ ἀνάβασις εἰς τὸν ναόν, ἣτις δι' ἀγνώστους ἡμῖν λόγους δὲν θὰ ἦτο ἴσως δυνατὴ διὰ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς. Ὅμοιαι βαθμίδες ὑπάρχουσι καὶ μεταξὺ τῶν δύο τελευταίων κιόνων τῆς αὐτῆς πλευρᾶς. Ἐξετάζοντες τοὺς κίονας τῆς ἀνατολικῆς περιστάσεως ὡς καὶ τοὺς τῆς Νοτίας βλέπομεν ἐπ' αὐτῶν διαφόρους κοιλότητας τετραγωνικάς. Ἐν αὐταῖς φαίνεται ὅτι ἐνετίθεντο πινακίδες ἐνεπίγραφοι ἢ καὶ αἱ εἰκόνες τῶν Παρθένων, αἵτινες ἐνίκων εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑραίων καὶ ἀπέκτων τὸ δικαίωμα νὰ ἀφιερῶσι τὰς εἰκόνας αὐτῶν ἐξωγραφημένας μόνον, καὶ ὅχι ὡς ἀγάλματα, εἰς τὴν Ἄλτιν.

Προχωροῦμεν πάντοτε ἐπὶ τοῦ νοτίου μέρους τοῦ ναοῦ πρὸς Δυσμάς. Μεταξὺ τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου κίονος ὑπάρχει μικρὰ δεξαμενὴ κατεστραμμένη, ἣτις ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ ναοῦ οἰκοδομηθεῖσα

μετὰ τὴν διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου. Ἐπὶ τῆς δεξαμενῆς ταύτης θὰ ὑπῆρχε πίδαξ, τοῦ ὁποίου ἡ μαρμαρίνη λεκάνη εὐρίσκεται ἐκεῖ πλησίον.

Τὸ χαμηλὸν ὕψωμα ἀντικρὺ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ Ἡραίου εἶνε τὸ *Πελόπειον*. ἦτο τοῦτο περικεκλισμένος χώρος εἰς τὸν ὁποῖον εἰσῆρχετο τις διὰ πύλης κεκοσμημένης διὰ κιόνων· ὁ χώρος οὗτος ἦτο πλήρης μεγάλων δένδρων πρὸ πάντων λευκῶν καὶ ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὸν μέγιστον ἥρωα τῆς Ὀλυμπίας, τὸν Πέλοπα.

Τὸ Ἡραῖον καταλείπομεν διὰ τῆς ΒΔ γωνίας, ὁπόθεν προχωροῦμεν κατ' εὐθείαν πρὸς τὸ ἀντικρὺ ταύτης κυκλικὸν κρηπιδῶμα, τὸ *Φιλίππειον*.

Τὸ Φιλίππειον ἦτο εἰδός τι μικροῦ στρογγύλου δωματίου περιβαλλομένου ὑπὸ μιᾶς στρογγύλης κιονοστοιχίας ἕξ ἰωνικῶν κιόνων. Ἐν τῷ στρογγύλῳ δωματίῳ, ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ὁποίου ἔξεῖχον Κορινθιακὰ ἡμικίονια, εὐρίσκοντο τὰ ἀγάλματα τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου καὶ τῆς οἰκογενείας του, δηλ. τῶν γονέων του Ἀμύντου καὶ Εὐρυδίκης, τῆς γυναικὸς του Ὀλυμπιάδος καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὰ ἀγάλματα ταῦτα ἦσαν χρυσελεφάντινα, εἶχον δὲ κατασκευασθῇ ὑπὸ τινος μεγάλου ἀγαματοποιοῦ, τοῦ Λεωχάρους. Τὸ ὅλον κτίριον ἐκαλύπτετο διὰ στέγης ἐχούσης μαρμαρίνας κεραμίδας.

Ἐκ τοῦ κτιρίου σφύζονται σήμερον μόνον τὰ κρηπιδῶματα αποτελούμενα ἐκ δύο συγκεντρικῶν δακτυλίων, ὧν ὁ ἐξωτερικὸς ἔφερε τοὺς Ἰωνικοὺς κίονας, ὁ δ' ἐσωτερικὸς τὸν τοῖχον τοῦ δωματίου.

Κατὰ τὸ ΝΔ ἀνεκαινίσθη μέρος τῶν ἐκ μαρμάρου βαθμίδων ὡς καὶ τῆς στρώσεως τοῦ στυλοβάτου καὶ τῆς περιστάσεως· τὰ πλεῖστα τῶν μαρμάρων ταύτης μετεκομίσθησαν εἰς τὴν στρῶσιν τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησίας. Ἐπὶ τοῦ ἀνακαινισθέντος μέρους τοῦ στυλοβάτου ὑπάρχει καὶ μία βάσις ἐκ τῶν ἰωνικῶν κιόνων. Ἐντὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ κύκλου σφύζονται διάφορα μάρμαρα, ἅτινα ἀπετέλουν μέρος κύκλου καὶ εἶνε πλουσίως διὰ κορωνίδων κεκοσμημένα, ἔχουσι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἄνω αὐτῶν ἐπιφανείας κοιλώματα· τὰ μάρμαρα ταῦτα ἀναμφιβόλως προέρχονται ἐκ τῶν βάθρων τῶν χρυσελεφαντίνων ἀγαλμάτων. Διάφορα τεμάχια πώρινα τοῦ ἐπιστυλίου τῆς ἐξωτερικῆς στοᾶς εὐρίσκονται ἀκόμη ἐπὶ τοῦ οἰκοδομήματος καὶ παρ' αὐτό. Ὀλίγαι μαρμαρίναι κεραμίδες καὶ

κιονόκρανα ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν ἡμικιονίων εὐρίσκονται ἐν τῷ Μουσείῳ.

Ἀφίνοντες τὸ Φιλίππειον προχωροῦμεν πρὸς Β μέχρι τοῦ σημείου, ὅπου φαίνονται πολλοὶ κακῶς κτισμένοι ὑστερώτεροι τοῖχοι. Οὗτοι πάντες εὐρίσκονται ἐπὶ τοῦ χώρου, ὃν κατεῖχεν ἄλλοτε τὸ *Πρυτανεῖον*, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι καὶ τὸ σχέδιον ἐντελῶς κατεστράφησαν διὰ τούτων.

Ἐν τῷ Πρυτανείῳ ὑπῆρχον διάφοροι βωμοί, ὑπῆρχε δὲ καὶ ἡ ἐστία, ἐν ἣ ἔκαιεν ἀδιαλείπτως πῦρ, καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐλάμβανον τὴν τέφραν δι' ἧς ἔχριον τὸν μέγαν βωμὸν τοῦ Διός. Ὑπῆρχε πρὸς τούτοις ἐν τῷ Πρυτανείῳ καὶ ἐστιατόριον, ἐν ᾧ οἱ Ἑλλεῖοι ἐφιλοξένουν τοὺς νικῶντας εἰς τοὺς ἀγῶνας.

Ἐκ τοῦ Πρυτανείου βαίνομεν πρὸς ἀριστερά, ἥτοι πρὸς Δ ὅπως ἐξέλθωμεν ἐκ τῆς Ἀλτεως, τῆς ὁποίας τὸν μακρὸν καὶ χαμηλὸν περίβολον βλέπομεν ὅχι μακρὰν ἡμῶν. Πρὸς τοῦτο ἀκολουθοῦμεν τὴν πεπατημένην ἀτραπὸν, ἣτις βαίνει παρὰ τὸ Πρυτανεῖον. Ἐκεῖ ὅπου διὰ τῆς ἀτραποῦ ὑπερσκελίζομεν τὸν τοῖχον τῆς Ἀλτεως ὑπάρχει κρηπίδωμα, ὅπερ ἀνῆκεν εἰς πύλιν ὁμοίαν πρὸς τὴν περιγραφεῖσαν ἤδη Πομπικὴν εἴσοδον.

Ἀντικρὺ τοῦ κρηπιδώματος τούτου ἐκτὸς τῆς Ἀλτεως ὑπάρχει ἕτερον κρηπίδωμα πλησίον τῶν τοίχων τῆς Παλαίστρας, τοὺς ὁποίους κατὰ πρῶτον παρατηρήσαμεν. Τὸ κρηπίδωμα τοῦτο εἶνε τοῦ *Προπυλαίου τοῦ Γυμνασίου*.

Τὸ Γυμνάσιον τῆς Ὀλυμπίας δὲν ἀνεσκάφη εἰσέτι ὁλόκληρον, ἦτο δὲ ὑπερμέγεθες κτίριον ἔχον αὐλὴν ἴσην πρὸς τὸν στίβον τοῦ σταδίου καὶ πέριξ ταύτης στοάς. Τὸ Προπύλαιον φαίνεται ὅτι κατεσκευάσθη βραδύτερον ἢ τὸ Γυμνάσιον. Ἦτο διὰ πύλων ἐκτισμένον καὶ μόνον ἡ στρῶσις αὐτοῦ συνέκειτο ἐκ τιτανολίθων. Διὰ ὥραιων Κορινθιακῶν κιόνων ἦτο εἰς τρία μέρη διηρημένον.

Πρὸς Β τοῦ Προπυλαίου ἀνεσκάφη καὶ μέγα μέρος μιᾶς μόνον τῶν στοῶν τοῦ Γυμνασίου, τὴν σειρὰν τῶν κιόνων τῆς ὁποίας βλέπομεν ἀπὸ τοῦ Προπυλαίου.

Ἐχοντες πρὸς ἀριστερὰ τὸν βόρειον τοῖχον τῆς Παλαίστρας βαδίζομεν πρὸς τὴν πέραν τοῦ Κλαδέου ἄγουσαν γέφυραν, ὅπως μεταβῶμεν εἰς τὸ Μουσεῖον.

Μουσείον Ὀλυμπίας.

Τὸ Μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας ἐκτίσθη δαπάνῃ τοῦ αἰοιδίμου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Ἀνδρ. Συγγροῦ, τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ὄνομα φέρει, καλούμενον *Σύγγρειον*.

Ἐν αὐτῷ κατετέθησαν αἱ ἀρχαιότητες, ὅσαι εὐρέθησαν ἐν ταῖς μεγάλαις ἀνασκαφαῖς, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς κυβερνήσεως πρὸς ἀποκάλυψιν τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας κατὰ τὰ ἔτη 1875 - 81.

Ἐλάχισται μόνον ἀρχαιότητες μὴ προερχόμεναι ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων εὐρίσκονται ἐν τῷ Μουσείῳ, εἶνε δὲ μικροῦ λόγου ἄξια ἀντικείμενα ἀνακαλυφθέντα κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐν αὐτῇ τῇ Ὀλυμπίᾳ ἢ ἐν γειτονικοῖς τόποις.

Τὸ κυριώτερον μέρος τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀρχαιοτήτων ἀποτελοῦσι τὰ ἐκ λίθου γλυπτὰ ἀντικείμενα. Ὑπάρχουσι τοιαῦτα ἐν τῷ Μουσείῳ ἀντιπροσωπεύοντα ὅλας σχεδὸν τὰς περιόδους τῆς γλυπτικῆς τέχνης ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀπὸ τῶν πρωτογενῶν καὶ ἀρχαϊκῶν, μέχρι τῶν ἔργων τῆς μεγάλης ἀκμῆς τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης καὶ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων.

Τὸ πολιτιμότερον στόλισμα τοῦ Μουσείου, ὅπερ καθιστᾷ τοῦτο ἐν τῶν περιφημοτέρων μουσείων τοῦ κόσμου καὶ μοναδικὸν ὥς πρὸς τοῦτο, εἶνε τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους. Ἡ ἄξία τοῦ παγκάλου τούτου ἀγάλματος εἶνε ἀνυπολόγιστος καὶ διότι διὰ τῆς μαρτυρίας τοῦ Πausanίου συνδυαζομένης πρὸς τὸν τόπον τῆς εὐρέσεώς του καθίσταται ἀναμφισβήτητον, ὅτι τοῦτο εἶνε ἀναντιρρήτως ἔργον πρωτότυπον τοῦ μεγάλου τεχνίτου, κατασκευάσμα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἐνῶ πάντα τὰ ἐν ἄλλοις μουσείοις σφζόμενα ἔργα διασήμων ἀρχαίων τεχνιτῶν εἶνε ὠρισμένως ἀντίτυπα κατασκευασθέντα ὑπὸ νεωτέρων τεχνιτῶν

κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἀγαλμάτων ἐκείνων, ἐλάχιστα δὲ μεταξὺ τούτων παρέχουσι μόνον πιθανότηας, ὅτι εἶνε τὰ διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν τῶν μεγάλων τεχνιτῶν κατασκευασθέντα πρωτότυπα.

Πρώτης τάξεως ἀρχαιότητες καὶ οὐχ ἥττονος ἐνδιαφέροντος εἶνε ἐπίσης τὰ γλυπτά, ἥτοι τὰ ἀετώματα καὶ αἱ μετόπαι τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς ὥς καὶ τὸ θαυμάσιον ἄγαλμα τῆς περιφήμου Νίκης τοῦ Παιωνίου.

Ἄλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν γλυπτῶν τοῦ Μουσείου τῆς Ὀλυμπίας δὲν εἶνε μικρὸς οὔτε ὁ ἀριθμὸς οὔτε ἡ ἀξία. Ἐκ τῶν ἀρχαϊκῶν διακρίνονται πρὸ πάντων ἡ κεφαλὴ τῆς Ἥρας (ἀρ. 1) καὶ τὸ ἀέτωμα τοῦ θησαυροῦ τῶν Μεγαρέων, καὶ μεταξὺ δὲ τῶν Ρωμαϊκῶν ὑπάρχουσιν οὐκ ὀλίγα καλὰ ἀγάλματα. Καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἀγάλματα τῶν αὐτοκρατόρων, ὧν τοσοῦτον στερούμεθα ἐν Ἑλλάδι, δὲν παρέχουσι μικρὸν τὸ ἐνδιαφέρον.

Ὡς πρὸς τὴν συλλογὴν τῶν ἀντικειμένων τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς, πρὸ πάντων τῶν ἐκ πηλοῦ τοιούτων, εἶνε τὸ Μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας μοναδικὸν ἐν τῷ κόσμῳ. Διὰ τῆς ἐπιμελοῦς προσοχῆς τῶν ἀνασκαφάντων τὴν Ὀλυμπίαν συνελέγησαν ἀντικείμενα, ὧν ἡ ἀξία εἶνε πολὺ μεγάλη διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῆς πηλουργίας ἀκόμη (πρβλ. πρὸ πάντων ἐπενδύσεις θησαυροῦ Γελῶν καὶ Ἀκρωτήριον Ἡραίου).

Καὶ τὰ χαλκᾶ καὶ λοιπὰ μικρὰ ἀντικείμενα τοῦ Μουσείου πολλὴν παρέχουσι διδασκαλίαν καὶ πρέπει νὰ ἐφελκύσωσι τὴν προσοχὴν παντὸς ἐνδιαφερομένου ὁποσδήποτε διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν βίον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Διὰ τῶν χαλκῶν πρὸ πάντων ἀντικειμένων διδασκόμεθα πολλὰ περὶ τοῦ τρόπου καὶ τῶν χρόνων τῆς παναρχαίας ἐν Ὀλυμπίᾳ λατρείας, καὶ ἐν γένει περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐν Ἑλλάδι χαλκουργίας, διὰ δὲ τῶν ἐπὶ χαλκοῦ ἐπιγραφῶν διευκρινεῖται ἐν πολλοῖς ἡ ἱστορία τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἱεροῦ.

Ἡ ἀρίθμησις ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ πρώτου δωματίου τῆς πλαγίας πτέρυγος τοῦ Μουσείου ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ. Ἐν τῷ δωματίῳ τούτῳ εἶνε τοποθετημένα τινὰ τῶν ἀρχαιοτάτων γλυπτῶν, τὰ χαλκᾶ, καὶ αἱ πῆλιναι μορφαί, ἐνῷ τὰ λοιπὰ πῆλινα ἀρχιτεκτονικὰ εὐρίσκονται ἐν μέρει μὲν ἐν τῷ τελευταίῳ δωματίῳ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος καὶ κατὰ

τὸ πλεῖστον ἐν τῷ προτελευταίῳ δωματίῳ τῆς δεξιᾶς. Διὰ τὸν Ἑρμῆν κατεσκευάσθη ἴδιον δωμάτιον ὀπισθεν τῆς μεγάλης κεντρικῆς αἰθούσης, ἐντὸς δ' αὐτῆς τῆς κεντρικῆς αἰθούσης ἐστήθησαν τὰ γλυπτὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς καὶ ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου. Τὰ Ῥωμαϊκὰ ἀγάλματα εἶνε ἰδρυμένα ἐν τῷ προδόμῳ καὶ ἐν τοῖς δύο πρώτοις δωματίοις τῆς δεξιᾶς πλαγίας πτέρυγος. Τὰ λίθινα ἀρχιτεκτονικὰ εὔρηνται ἐν τῷ δευτέρῳ δωματίῳ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ τῆς δεξιᾶς.

Ἰδίαν πολύτιμον συλλογὴν ἀποτελοῦσιν ἐν Ὀλυμπίᾳ αἱ πολυάριθμοι ἐπιγραφαί, αἵτινες εἶνε ἐκτεθειμέναι ἐν ὑποστέγῳ χώρῳ ἔξωθεν τοῦ Μουσείου παρὰ τὴν δυσμικὴν αὐτοῦ πλευράν.

Γ λ υ π τ á.

Ἀριθ. 1. Κεφαλὴ Ἥρας ἀποσπασθεῖσα ἐξ ἀγάλματος ὑπερφυσικοῦ μεγέθους, ἐκ λίθου κιτρινωποῦ ἀργυλλώδους. Φέρει ὡς κόσμημα τῆς κεφαλῆς τὸν πόλον, εἰδὸς τι στέμματος, ἐξ οὗ καὶ γνωρίζεται, ὅτι εἶνε κεφαλὴ τῆς Ἥρας.

Εἶνε ἔργον τοῦ 7ου π. Χ. αἰῶνος, ἐπομένως ἡ τέχνη αὐτῆς εἶνε ἡ τῶν πρώτων χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς λιθογλυφικῆς, διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸ σχῆμα τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ προσώπου καὶ ἡ ἐν γένει ἔκφρασις αὐτῆς εἶνε εἰσέτι ἀτελής. Μεθ' ὅλην ὅμως τὴν ἀτέλειαν περὶ τὴν ἔκφρασιν δύνатаί τις νὰ διακρίνῃ ποιὰν τινα προσπάθειαν πρὸς ἐνδειξιν τῆς μεγαλοπρεπείας καὶ ἀγαθότητος, ἅτινα ἐχαρακτήριζον τὴν Ἥραν καὶ ἐν γένει τοὺς Θεούς. Ἐπειδὴ ὁ λίθος, ἐξ οὗ κατεσκευάσθη ἡ κεφαλὴ, εἶνε πολὺ μαλακός, ὁ τεχνίτης φαίνεται, ὅτι δὲν εἰργάσθη τὰς λεπτομερείας αὐτῆς διὰ τῆς σμίλης ἀλλὰ διὰ μαχαίριου, ὥσπερ εἶχε πρὸ αὐτοῦ ἔργον ξυλογλυφικόν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ πρὸ πάντων αἱ παρειαὶ εἶνε ἐπίπεδοι καὶ γωνιώδεις καὶ τὰ ἄκρα τῶν χευλῶν καὶ τῶν ὀφθαλμῶν εἶνε πολὺ ὀξεᾶ. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ κεφαλὴ ἐν πολλοῖς θὰ ἦτο χρωματισμένη.

Ἡ κεφαλὴ εὐρέθῃ ὄχι πολὺ μακρὰν τοῦ ὀπισθοδόμου τοῦ Ἡραίου, ἐπειδὴ δὲ εἶνε κατεσκευασμένη καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης, ἐξ ἧς καὶ τὸ ἐν τῷ Ἡραίῳ βάθρον τοῦ ἀγάλματος, ὑποτίθεται ὑπὸ πολλῶν, ὅτι ἡ κεφαλὴ αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὸ ἐν τῷ Ἡραίῳ ἄγαλμα τῆς Ἥρας.

Ἄριθ. 2. Ἀρχαῖκός λέων κατακείμενος ἐκ λίθου πόρου.

Ἄριθ. 3. Λίαν ἀρχαῖκὸν ἀγαλμάτιον γυναικὸς ὀρθίας ἐκ φαιοῦ μαρμάρου.

Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φορεῖ πόλον, τὰς χεῖρας ἔχει παρὰ τὰς πλευράς κατὰ μῆκος συγκεκολλημένας ἐπὶ τοῦ σώματος, κρατεῖ δὲ διὰ τούτων τὰ ἄκρα τοῦ ἐνδύματός της. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν κατεσκευασμένοι ἐξ ἄλλης ὕλης καὶ ἦσαν ἐντεθειμένοι εἰς τὰς κοιλότητας, αἱ ὁποῖαι ὑάρχουσι νῦν εἰς τὰς θέσεις τῶν ὀφθαλμῶν. Τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν ἐθραύσθησαν.

Καὶ τὸ ἀγαλμάτιον τοῦτο φαίνεται, ὅτι κατεσκευάσθη κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς λιθογλυφικῆς, ὅποτε οἱ τεχνίται δὲν ἠδύναντο εἰσέτι νὰ εἰκονίζωσιν ἐπὶ τοῦ λίθου ὀρθῶς τὰς διαφόρους λεπτομερείας τῶν παριστανομένων μορφῶν. Τὸ σῶμα τοῦ ἀγαλματίου στρογγύλον ὅπως εἶνε, καὶ χωρὶς νὰ χωρίζεται ἐπ' αὐτοῦ διὰ πτυχῆς τινος τὸ ἔνδυμα ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς μικρὸν κίονα. Αἱ χεῖρες εἶναι προσκεκολλημέναι ἀδρανῶς ἐπὶ τοῦ σώματος, διότι ὁ τεχνίτης ἐδυσκολεύετο ἀκόμη νὰ κατασκευάσῃ ταύτας ἐν κινήσει καὶ ἐξεχούσας ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ ἡ ἐκφρασις τοῦ προσώπου ὥς καὶ τὸ σχῆμα τῶν διαφόρων μερῶν αὐτοῦ εἶνε εἰσέτι ὅλως ἄτεχνα. Ὅπως εἶνε κατεσκευασμένον τὸ ἀγαλμάτιον ἡμῶν ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς τὰ ἀρχαιότατα εἰδωλα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐκ ξύλου καὶ ὠνομάζοντο *ξόανα*.

Ἄριθ. 4. Τὸ πρόσθιον μέρος μετὰ τῆς κεφαλῆς λέοντος κατακείμενου ἐκ λίθου ὁμοίου ἐντελῶς πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἀγαλμάτιον. Ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ λίθου καὶ τῆς ἐργασίας τοῦ μικροῦ τούτου λέοντος πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἀγαλμάτιον ὑπετέθη, ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἔργα σχετίζονται, ὅτι δηλαδὴ τὸ ἀγαλμάτιον ἴστατο ἐπὶ τοῦ λέοντος, καὶ ὅτι ὑπῆρχον ἄλλα δύο ὅμοια ἀγαλμάτια μὴ εὑρεθέντα, ἅτινα ἴσταντο ὁμοίως ἐπὶ λεόντων, ὅτι δὲ τὰ τρία ὁμοῦ ἐχρησίμευον, ὅπως ὑποβαστάζωσι στρογγύλην λεκάνην.

Ἄριθ. 5. Κεφαλὴ ἀρχαῖκῃ ἀνδρὸς πωγωνοφόρου καὶ ἔχοντος λεπτὸν μύστακα.

Φορεῖ κράνος ἐφθαρμένον νῦν. Οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τούτου ἦσαν ἐξ ἄλλης ὕλης κατεσκευασμένοι, ἐπίσης δὲ ἦσαν ἰδιαιτέρως εἰργασμένα καὶ μικρὰ βοστρύχια τῆς κόμης, ἅτινα ἦσαν ἐντεθειμένα εἰς τὰς μικρὰς

ὁπὰς ὑπεράνω τοῦ μετώπου. Ἡ κεφαλὴ αὕτη θὰ κατεσκευάσθῃ περὶ τὸ τέλος τοῦ 6 αἰῶνος π. Χ. Συγκρινομένη πρὸς ἀρχαιότερα ἔργα, ὅπως εἶνε π. χ. ἡ κεφαλὴ τῆς Ἥρας παρουσιάζει πολὺ μεγάλην πρόο-
δον, ἀλλ' ὅμως φαίνεται ἀκόμη πρὸ πάντων ἐκ τῆς διαθέσεως τῆς κό-
μης εἰς μικρὰ τυπικὰ βοστρύχια ὑπεράνω τοῦ μετώπου καὶ ἐκ τῆς ὅλης
ἐκφράσεως τῆς κεφαλῆς ὅτι ἡ τέχνη καθ' οὓς χρόνους κατεσκευάζετο
ἡ κεφαλὴ; δὲν ἠδύνατο ἀκόμη νὰ εἰκονίζῃ ἐλευθέρως καὶ ἐντελῶς κατὰ
φύσιν ἐπὶ τοῦ λίθου τὸ σχῆμα τῶν διαφορῶν ἀντικειμένων. Ἡ κεφαλὴ
κατεσκευάσθῃ ἐκ Παρίου μαρμάρου.

Ἀρ. 6. Βραχίων φυσικοῦ μεγέθους, ὅστις ἔφερεν ἀσπίδα, τῆς
ὁποίης ὅλος σχεδὸν ὁ κύκλος ἀπεσπάσθῃ καὶ μόνον ὁ πόρπαξ, ἥτοι ὁ
κρῖκος, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσήρχετο ὁ βραχίων διὰ νὰ φέρῃ τὴν ἀσπίδα,
καὶ ἐλάχιστον μέρος αὐτῆς τῆς ἀσπίδος διατηρεῖται. Ἐπὶ τῆς ἀσπίδος
ἦτο ἀναγεγλυμμένη παράστασις νεαροῦ ἀνδρὸς ἐπιβαίνοντος ἐπὶ κριοῦ,
ταύτης δὲ μόνον μικρὸν μέρος βλέπομεν νῦν ἐπὶ τοῦ βραχίονος.

Ἐπειδὴ ὁ βραχίων οὗτος εἶνε ἐκ τοῦ αὐτοῦ μαρμάρου κατεσκευα-
σμένος, ἔξ οὗ καὶ ἡ ἀνωτέρω κεφαλὴ, εὐρέθη δὲ καὶ πλησίον ταύτης,
καὶ συμφωνεῖ πρὸς ταύτην κατὰ τὰ μέτρα, ὑποτίθεται ὅτι οὗτος ἀνήκεν
εἰς τὸ αὐτὸ ἄγαλμα, ἔξ οὗ ἀπεσπάσθῃ καὶ ἡ κεφαλὴ ὑπετέθη πρὸς
τούτοις, ὅτι τὸ ἄγαλμα ἦτο τοῦ Ἐπεράστου, ἐνὸς μάντεως ἔξ Ἡλιδος,
ὅστις κατήγετο ἀπὸ τοῦ Φρύξου, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα εἰκονίζετο ὁ
Φρύξος ἐπιβαίνων τοῦ κριοῦ ἐπὶ τῆς ἀσπίδος του.

Ἀρ. 7. Κεφαλὴ ἀνδρὸς πωγωνοφόρου βλέπουσα πρὸς τὰ ἄνω.
Εἶχε καὶ αὕτη κράνος καὶ εἶνε ἐπίσης ἀρχαϊκή.

Ἀρ. 8. (Ἐντὸς τῆς ὀρθίας θήκης ὅπως καὶ οἱ ἀρ. 9 - 11). Ἀγαλ-
μάτιον ἡρωτηριασμένον Ἡρακλέους καθημένου ἐπὶ βράχου. Ἡ λε-
οντὴ κρέμαται ἀπὸ τοῦ βραχίονός του. Τέχνη τῶν τελευταίων π. Χ.
χρόνων.

Ἀρ. 9. Κεφαλὴ νεανικὴ ἔξ ἀναγλύφου. Τέχνης λίαν ἐπιπολαίας.

Ἀρ. 10. Κεφαλὴ ἀγαλματίου Διονύσου. Ἡ κόμη εἶνε μᾶλλον
κατὰ γυναικεῖον τρόπον ἀναδεδεμένη καὶ κοσμεῖται διὰ στεφάνου ἐκ
κισσοῦ. Οὕτω συνήθιζε νὰ παρίσταται ὁ Διόνυσος κατὰ τοὺς Ἀλεξαν-
δρεινοὺς πρὸ πάντων χρόνους.

Ἀρ. 11. Κεφαλὴ ἀγαλματίου Ἀφροδίτης.

Ἄρ. 12 - 24. Τὰ κοσμοῦντα τὸ ἀέτωμα τοῦ Θησαυροῦ τῶν Μεγαρέων ἀνάγλυφα. Παριστῶσι ταῦτα σκηνὰς ἐκ τῆς γιγαντομαχίας, ἥτοι τῆς μυθολογουμένης μάχης τῶν Θεῶν πρὸς τοὺς Γίγαντας. Τὸ ἀέτωμα τοῦτο μνημονεύει καὶ ὁ Πausanías δι' ὀλίγων λέξεων.

Τὰ ἀνάγλυφα εἶνε κατεσκευασμένα ἐκ παρῖνων πλακῶν, αἵτινες παρ' ἀλλήλας τιθέμεναι ἐσχημάτιζον τὸ πληροῦν τὸ ἀέτωμα τρίγωνον. Αἱ σωζόμεναι πλάκες εὐρέθησαν ἐκτισμέναι εἰς τὸ νότιον σκέλος τοῦ Βυζαντιακοῦ τείχους πλησίον τοῦ μέρους, ὅπου εὐρέθησαν καὶ πολλὰ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ πρὸ πάντων ἀντικείμενα μεταφερθέντα ἐκ τῶν θησαυρῶν.

Αἱ παραστάσεις εἶνε πολὺ ἐφθαρμέναι μετὰ κόπου δὲ δύναται τις νὰ διακρίνῃ τὰς διαφοροὺς μορφὰς καὶ νὰ φαντασθῇ ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν τὴν ἐνέργειαν ἐκάστης.

Παρίσταντο μονομαχίαι πέντε θεῶν πρὸς πέντε γίγαντας, πλησίον δὲ ἐκατέρου ἄκρου ὑπῆρχεν ἐξηπλωμένον φανταστικόν τι ζῶον ἔχον μακρὸν ἐλικτὸν σῶμα. Ἐν τῷ μέσῳ ἦτο ὁ Ζεὺς καταβάλλων γίγαντα, ἐκατέρωθεν δὲ τούτων ὑπῆρχον ἀναλόγως διαμοιρασμέναι αἱ τέσσαρες ἄλλαι μονομαχίαι, ἥτοι ἀριστερὰ ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Ποσειδῶν μετὰ τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτοὺς γιγάντων καὶ δεξιὰ ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Ἄρης.

Συμφώνως πρὸς τὸ τριγωνικὸν σχῆμα τοῦ ἀετώματος αἱ ἐν τῷ μέσῳ μορφαὶ ἴσταντο ὑψηλότερον, δηλαδὴ παρίσταντο ὄρθιαι ἢ ὀλίγον μόνον κεκλιμέναι, ἐνῶ αἱ κατὰ τὰ πλάγια εἶνε πολὺ κεκλιμέναι ἢ καὶ ἐντελῶς ἐξηπλωμέναι.

Καλλίτερον ὅλων τῶν μορφῶν διατηρεῖται ἡ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ Γίγαντος, τοῦ ἀντιπάλου τοῦ Διός. Εἶνε οὗτος πάνοπλος, διακρίνεται δὲ πρὸ πάντων ἡ μεγάλη στρογγύλη αὐτοῦ ἀσπίς καὶ ὁ θώραξ. Πληγῶθεις ὑπὸ τοῦ Διὸς εἶνε ἔτοιμος νὰ καταπέσῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Αὐτοῦ τοῦ Διὸς φαίνεται μόνον τὸ σκέλος μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ Γίγαντος καὶ ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ μικροῦ τριγωνικοῦ τεμαχίου ὀλίγον μέρος τῆς κεφαλῆς δυσκόλως ἀναγνωριζόμενον. Ἐκ τῶν λοιπῶν μορφῶν σφύζεται μόνον ἀριστερὰ ὅπωςδήποτε καλῶς ὁ Ποσειδῶν γονατιστός, σφύζονται δὲ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ σώματα τῶν Γιγάντων.

Τὸ ἀέτωμα κατεσκευάσθη κατὰ τὸν 6 π. Χ. αἰῶνα, ἡ δὲ τέχνη αὐτοῦ ἴσταται ἀκόμη εἰς τὴν πρώτην βαθμίδα τῆς ἐξελίξεως τῆς Ἑλληνι-

κῆς τέχνης. Τὰ σώματα, ὡς φαίνονται πρὸ πάντων ἐκ τοῦ καλλίτερον σωζομένου Γίγαντος τοῦ μέσου, εἶνε ἀναλόγως πολὺ βραχέα καὶ μὲ μεγάλην ἀδεξιότητα κατεσκευασμένα, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὸ πρόσωπον φαίνεται ἡ μεγάλη ἀδυναμία τοῦ τεχνίτου· οἱ ὀφθαλμοὶ εἶνε ὑπερβολικῶς καὶ ὅλως παρὰ φύσιν ἐκτεταμένοι.

Τὰ ἀνάγλυφα ἦσαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ζωηρῶς χρωματισμένα· τὸ ἔδαφος ἦτο κυανοῦν, ἐπὶ δὲ τῶν σωμάτων ὑπῆρχον διάφορα χρώματα καὶ πρὸ πάντων ἐρυθρόν. Ὅτε ἀνεκαλύφθησαν τὰ ἀνάγλυφα, ἐσφύζοντο ἀκόμη ἐπ' αὐτῶν πολλὰ ἴχνη τοῦ ἀρχαίου χρωματισμοῦ, καὶ τώρα δὲ βλέπει τις ἀκόμη, ἂν προσέξῃ καλῶς, εἰς διάφορα σημεῖα ὀλίγον ἐρυθρόν χρῶμα.

Ἄρ. 25 - 36. Μικρὰ τεμάχια ἐκ πωρίνων ἀναγλύφων τέχνης ὁμοίως πρὸς τὴν τοῦ ἀετώματος τῶν Μεγαρέων· ἀνήκουσι εἰς τὰ ἀετώματα τῶν διαφόρων θησαυρῶν καὶ ἰδίως εἰς τὸν θησαυρὸν τῶν Κυρηναίων. Ὁ ἄρ. 25 εἶνε ὑπόλοιπον ὠραίου ἀρχαϊκοῦ ἵππου τοῦ ὁποίου διακρίνεται πρὸ πάντων ἡ χαίτη καὶ τὸ στῆθος. Ὁ ἄρ. 26 εἶνε λείψανον σπουδαιοτέρας παραστάσεως. Ὡς δύναται τις νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ σωζομένου ὀλίγου μέρους παρίστατο γυνὴ πιέζουσα ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτῆς λέοντα. Τὸ μικρὸν τοῦτο σύμπλεγμα ὑποτίθεται, ὅτι παρίστα τὴν θεὰν Κυρήνην προσωποποιοῦσαν τὴν πόλιν τῶν ἐν τῇ Λιβύῃ Κυρηναίων, ἡ ὁποία, ὅπως καὶ ἡ Θηροφόνος Ἀρτεμις, παρίστατο καταβάλλουσα ἄγρια ζῶα. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο θὰ ἴστατο ἐν τῷ ἀετώματι τοῦ θησαυροῦ τῶν Κυρηναίων ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄρ. 27 - 30, οἱ ὁποῖοι παριστῶσιν ἀλέκτορας καὶ διάφορα ἄλλα πτηνά. Ἐκ τῶν λοιπῶν τεμαχίων ὁ ἀριθ. 31 παριστᾷ ἡμίονον, ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων εἶνε ἀδύνατον νὰ διακριθῇ τί παρίστατο.

Ἄρ. 37. Ὁμοίωμα ὑπερμεγέθους ἀστραγάλου ἐπὶ μικρᾷς τετραγωνικῆς πλίνθου. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἔχει δύο κοιλότητας, ὧν ἡ μία ἔχει σχῆμα ποδός. Ἐκ τούτου δηλοῦται, ὅτι ὁ ἀστράγαλος ἐχρησίμευεν ὥς βάθρον χαλκοῦ ἀγάλματος, τοῦ ὁποίου οἱ πόδες ἦσαν ἐντὸς τῶν κοιλοτήτων ἐστερεωμένοι. Τὸ παράδοξον σχῆμα τοῦ βάθρου ἔκαμεν ὥστε νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἴστατο ἄγαλμα τοῦ Καιροῦ, δηλαδὴ τῆς εὐκαιρίας ἢ καλῆς τύχης, τὰ ὁποῖα κάλλιστα ἡδύνατο τὰ συμβολίσῃ ὁ ἀστράγαλος, διὰ τοῦ ὁποίου τόσα τυχερὰ παίγνια ἐπαίζοντο

κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἄλλ' ἡδύνατο νὰ ἴσταιται ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου καὶ ἄγαλμα ἀθλητοῦ νικήσαντος χάρις εἰς εὐνοϊκὸν κληρον, διότι καὶ ἡ κλήρωσις τῶν ἀθλητῶν εἰς τὰ διάφορα ἀγωνίσματα ἐγένετο δι' ἀστραγάλων. Πλάτος 0,79, ὕψ. 0,65.

Ἀρ. 38. Μέγα βάθρον τεθραυσμένον ὀριζοντίως καὶ πολὺ ἐφθαρμένον. Ἐπὶ τῶν τριῶν πλευρῶν τοῦ βάθρου τούτου ὑπάρχουσι διάφοροι ἀνάγλυπτοι παραστάσεις δυστυχῶς πολὺ κατεστραμμένοι. Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς εἰκονίζεται ἐν τῷ μέσῳ ἀνὴρ ἀθλητικὸς κρατῶν ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του ἕτερον ἄνδρα· ἀριστερὰ κάθεται ἐπὶ θρόνου βασιλεὺς ἔχων σκήπτρον καὶ τιάραν, δεξιὰ δὲ ἴστανται τρεῖς γυναῖκες περίφοβοι. Ὑποτίθεται ὅτι τὸ βάθρον ἔφερε ποτε τὸ ἄγαλμα τοῦ περιφήμου Θεσσαλοῦ ἀθλητοῦ Πουλυδάμαντος, ὅστις ἐλέγετο, ὅτι εἶχεν ἐκτελέσῃ ἄθλους ὁμοίως πρὸς τὸν Ἡρακλῆ· τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ εἶχε κατασκευασθῇ ὑπὸ τοῦ διασήμεου ἀγαλματοποιοῦ Λυσίππου, ἐπὶ δὲ τοῦ βάθρου εἰκονίζοντό τινες τῶν ἄθλων τοῦ Πουλυδάμαντος. Ἐπὶ τῆς ἄρτι περιγραφείσης προσθίας πλευρᾶς παρίσταται ὁ ἀγὼν τοῦ Πουλυδάμαντος πρὸς τοὺς ἀνδρείους Ἀθανάτους τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐνίκησε τρεῖς συγχρόνως. Ὁ ἀριστερὰ καθήμενος βασιλεὺς εἶναι ὁ Δαρεῖος ὁ υἱὸς Ἀρταξέρξου τοῦ Μακρόχειρος, ὅστις ἐβασίλευσε τῶν Περσῶν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 5 αἰῶνος π. Χ. Ἐπὶ τῶν δύο ἄλλων πλευρῶν τοῦ βάθρου εἰκονίζεται ὁ κατὰ τοῦ λέοντος ἀγὼν τοῦ Πουλυδάμαντος καὶ ἀριστερὰ μὲν παρίσταται αὐτὸς ὁ ἀγὼν, ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς ὁ Πουλυδάμας. τοῦ ὁποίου σφύζονται μόνον οἱ πόδες, καθήμενος ἐπὶ τοῦ κατὰ γῆς ἐξηπλωμένου νεκροῦ ἤδη λέοντος.

Ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ πλὴν τῶν ἄλλων ἡριθμημένων ἀντικειμένων ὑπάρχουσι καὶ τινὰ βάθρα ἐξ ἀγαλμάτων ἀθλητῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων φαίνονται τὰ ἵχνη τῶν ποδῶν τῶν ἀγαλμάτων. Ἐχουσι ταῦτα ἐπιγραφὰς δηλοῦσας τὸ ὄνομα τοῦ ἀθλητοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κατασκευάσαντος τὸ ἄγαλμα τεχνίτου. Τούτων σπουδαιότερον εἶνε ἡμικυκλικόν τι βάθρον τεθειμένον ἐν τῷ μέσῳ τῶν λοιπῶν ἐκ μέλανος λίθου βάθρων, ὡς ἀνῆκον εἰς τὴν Κυνίσκαν θυγατέρα τοῦ Ἀρχιδάμου καὶ ἀδελφὴν

τοῦ Ἀγησιλάου βασιλέων ἀμφοτέρων τῆς Σπάρτης· αὕτη πρώτη μεταξὺ τῶν γυναικῶν ἀνεκηρύχθη νικήτρια ἐν ἀρματοδρομίᾳ ὡς κυρία ἵππων νικησάντων. Τοῦτο δηλοῖ καὶ τὸ ὑπερήφανον ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον εἶνε κεχαραγμένον ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ βάθρου.

Ἀρ. 39. Κεφαλὴ ὀλίγον μικρότερα φυσικοῦ μεγέθους ἀθλητοῦ ἀγενείου ἔχουσα ἀρετὰς φθορὰς ἐπὶ τοῦ προσώπου. Περὶ τὴν κόμην ἔχει λεπτὴν ταινίαν. Τοῦ κρανίου μικρὸν τεμάχιον ἦτο ἰδιαιτέρως κατεσκευασμένον καὶ ἀπωλέσθη. Τὰ ὦτα εἶνε παραμεμορφωμένα ὥσπερ διὰ κτυπημάτων, οὕτω δὲ συνήθιζον οἱ ἀρχαῖοι νὰ παριστῶσι τὰ ὦτα τῶν πυκτῶν.

Ἡ κεφαλὴ φαίνεται, ὅτι κατεσκευάσθη κατὰ τὸν 4 π. Χ. αἰῶνα, δηλαδὴ καθ' οὓς χρόνους ἦτο ἀκόμη ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡ Ἑλληνικῆ τέχνης. Ὁ σχηματισμὸς ταύτης ὁμοιάζει ὀλίγον πρὸς τὸν Ἑρμῆν, λείπει ὅμως ἀπ' αὐτῆς ἡ ἀνθηρότης ἐκείνου, καὶ τονίζονται ἐν ταύτῃ τὰ ὁστὰ πολὺ περισσότερον ἢ παρὰ τῷ Ἑρμῇ.

Ἡ ἔκφρασις τῶν ὀφθαλμῶν εἶνε ὀλίγον ἀγριωπή, συντελεῖ δὲ τοῦτο ἔτι μᾶλλον εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν ταύτης ὡς κεφαλῆς ἀθλητοῦ. Ἡ κεφαλὴ ὁμοιάζει ὀλίγον καὶ πρὸς Ἡρακλῆ καὶ διὰ τοῦτο ὑπετέθη, ὅτι παριστᾷ τοῦτον ὡς ἀθλητὴν.

Ἀρ. 40. Ὡραία κεφαλὴ Ἀφροδίτης ἐκ Παρίου μαρμάρου, μικρότερα φυσικοῦ μεγέθους. Ὁμοιάζει κατὰ πολὺ πρὸς τὰ γνωστὰ ἀντίγραφα τῆς περιφήμου Κνιδίας Ἀφροδίτης τοῦ Πραξιτέλους, ἐξ οὗ καὶ ὑποτίθεται, ὅτι κατεσκευάσθη κατ' ἀπομίμησιν ἐκείνης. Μετὰ τοῦ Ἑρμοῦ ἔχει πολλὰ τὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ ὁ σχηματισμὸς τῆς κεφαλῆς ταύτης, ἰδιαιτέρως δὲ φαίνεται ἡ ὁμοιότης εἰς τὸ τελείως ὠοειδὲς σχῆμα τῶν κεφαλῶν ἀμφοτέρων.

Ὅπως καὶ παρὰ τῇ Κνιδίᾳ Ἀφροδίτῃ παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κεφαλῇ ἡ ἡδυπαθὴς καὶ τρόπον τινὰ λιγυμένη ἔκφρασις τῶν ὀφθαλμῶν.

Εὗρέθη ἐν τῷ Λεωνιδαίῳ.

Ἀρ. 41. Ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους Ὁ Θεὸς εἰκονίζεται φέρων τὸν μικρὸν ἀδελφόν του Διόνυσον πρὸς τὰς νύμφας, ὅπως ἀνατραφεῖ

ὑπὸ τούτων, διότι ἡ μήτηρ αὐτοῦ Σεμέλη ἀπέθανε πρὸ τῆς γεννήσεως τούτου, ζητήσασα κατὰ συμβουλήν τῆς ζηλοτύπου Ἥρας νὰ ἴδῃ τὸν ἐρώμενον αὐτῆς καὶ πατέρα τοῦ Διονύσου Δία ἐν τῇ θείᾳ αὐτοῦ ὄψει κρατοῦντα τὸν κεραυνόν.

Θελήσας ὁ Ἑρμῆς νὰ ἀναπαυθῇ καθ' ὁδὸν ἀπέθηκεν ἐπὶ κορμοῦ δένδρου τὴν γλαμύδα του καὶ στηριχθεὶς καὶ ὁ ἴδιος ἐπὶ τοῦ κορμοῦ προσπαθεῖ νὰ διασκεδάσῃ τὸν μικρὸν Διόνυσον ἐπιδεικνύων εἰς τοῦτον ἀντικείμενόν τι διὰ τῆς δεξιᾶς χειρός.

Τὸ ἄγαλμα εὗρέθη ἐν τῷ Ἡραίῳ ἐξηπλωμένον μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὰ κάτω πρὸ τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ βάθρου. Ὡς γνωστόν, οἱ τοῖχοι τοῦ Ἡραίου ἦσαν ἐξ ὠμῶν πλίνθων, αἱ ὁποῖαι διαλυθεῖσαι, ὅτε κατεστράφη ὁ ναός, ἐκάλυψαν τὸν καταπεσόντα ἤδη ἀπὸ τοῦ βάθρου αὐτοῦ Ἑρμῆν διὰ μαλακοῦ καλύμματος ἐκ λεπτοῦ χώματος, εἰς τὴν ἀγαθὴν δὲ ταύτην σύμπτωσιν ὀφείλεται ἡ θαυμασία διατήρησις τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ πλείστου μέρους τοῦ ἀγάλματος. Δὲν εὗρέθησαν μόνον ὁ δεξιὸς βραχίον καὶ αἱ κνήμαι μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ ποδός· αὗται ὥς καὶ πολὺ μέρος τοῦ σώματος τοῦ Διονύσου συνεπληρώθησαν διὰ γύψου ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ γλύπτου Grüttner.

Ὁ Ἑρμῆς εἶνε ἔργον τοῦ μεγάλου Ἀθηναίου καλλιτέχνου, τοῦ Πραξιτέλους. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἐξόχου κάλλους τοῦ ἀγάλματος, ἐξ οὗ φαίνεται, ὅτι μέγας τεχνίτης ἦτο ὁ ἐργασθεὶς αὐτό, ἐκ τινων ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν ἐν τῇ στάσει αὐτοῦ, ἐν τῷ σχήματι τῆς κεφαλῆς καὶ ἐν τῇ ἐκφράσει τοῦ προσώπου του, τὰ ὁποῖα εἶνε γνωστά δι' ἀρχαίων μαρτυριῶν, ὅτι ἐχαρακτήριζον τὰ ἔργα τοῦ Πραξιτέλους, καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Πausανίου, ὅστις λέγει, ὅτι ἐν τῷ Ἡραίῳ, ἐν ᾗ θέσει εὗρέθη ὁ Ἑρμῆς ἡμῶν, ἵστατο ἄγαλμα παριστῶν τὸν Ἑρμῆν φέροντα τὸν Διόνυσον, ἔργον τοῦ Πραξιτέλους.

Ὁ Πραξιτέλης ἔζησε καὶ εἰργάσθη κατὰ τὸν 4 π. Χ. αἰῶνα, μεταξὺ δὲ τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων ὑπάρχει διαφορὰ γνωμῶν ὡς πρὸς τὸν χρόνον, καθ' ὃν κατεσκευάσε τὸν Ἑρμῆν, ἂν δηλαδὴ εἰργάσθη τοῦτον ἐν ἀρχῇ τοῦ σταδίου του, μετὰ τὸ πρῶτον τρίτον τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἢ βραδύτερον δηλαδὴ μετὰ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος τούτου.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἑρμοῦ δεικνύει τὸν κάλλιστον τύπον ἀρχαίας Ἑλληνικῆς κεφαλῆς· κρανίον ὑψηλὸν καὶ στρογγύλον μετὰ προσώπου

βαθμηδὸν λεπτυνομένου πρὸς τὰ κάτω χωρὶς νὰ τελειώνη εἰς ὃξὺ σιαγόνιον. Εἰς τὸν ὥραϊον τοῦτον τύπον τῆς κεφαλῆς ὁ Πραξιτέλης προσέθηκε τὴν ἀπαράμιλλον ἔκφρασιν τοῦ προσώπου, τὴν θεϊκὴν προάτητα καὶ τὴν γλυκεῖαν χάριν, ἥτις διαχέεται πρὸ πάντων ἐκ τῶν ῥεμβωδῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ σχεδὸν ἀοράτου μειδιάματος, ὅπερ ἐπανθεῖ ἐπὶ τῶν χειλέων του.

Ἡ ἀνθηρότης καὶ τὸ κάλλος τοῦ σώματος τοῦ Ἑρμοῦ ἔτι μᾶλλον καταφαίνεται διὰ τῆς χαριτωμένης στάσεως, τὴν ὁποίαν συνήθιζε νὰ δίδῃ εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα αὐτοῦ ὁ Πραξιτέλης. Τὰ ἀρχαιότερα Ἑλληνικὰ ἀγάλματα, ὅταν ἴστανται ὄρθια, πατοῦσιν ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν δύο ποδῶν, ὥς στρατιῶται ἰστάμενοι εἰς προσοχὴν, οὕτω δὲ ἡ ὅλη τοῦ ἀγάλματος διάθεσις φαίνεται βεβιασμένη καὶ ἡ παράστασις τῶν ἐκτεταμένων ἐκ τῆς τοιαύτης στάσεως μυῶν, καθιστᾷ ξηρὰν καὶ οὐδόλως ἐπαγωγὸν τὴν ὄψιν τοῦ ἀγάλματος. Πρῶτος ὁ ἐπίσης μέγας ἀρχαῖος καλλιτέχτης, ὁ Πολύκλειτος, παρέστησε τὰ ἀγάλματα αὐτοῦ ἰστάμενα μόνον ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ποδός, καὶ ἔχοντα τὸ ἕτερον σκέλος κεκαμμένον, ἐνῶ ὁ ἕτερος ποὺς μόνον διὰ τοῦ ἄκρου ἐγγίζει τὸ ἔδαφος. Ἡ στάσις αὕτη εἶνε πολὺ ἐλευθερωτέρα καὶ παρέχει ὀλίγον ἐπαγωγότεραν τὴν παράστασιν τοῦ σώματος. Ἀλλ' ὁ Πραξιτέλης παρέστησε τὰ ἀγάλματα αὐτοῦ κατὰ προτίμησιν στηριζόμενα διὰ τοῦ ἀγκῶνος ἐπὶ τινος ὑψηλοῦ ἀντικειμένου· οὕτω ἐλευθεροῦται ὁ ἕτερος ποὺς καὶ τὸ ἕτερον ἡμῖς τοῦ σώματος ἀπὸ παντὸς βάρους καὶ ἀπὸ πάσης ἐντάσεως μυῶν, καὶ δύναται νὰ παρασταθῇ ἀβιάστως τὸ σῶμα ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ εὐμορφίᾳ, τονιζομένης ἰδίᾳ τῆς εὐκαμψίας αὐτοῦ πολλὴν προσδιδούσης εἰς τοῦτο χάριν.

Καὶ ὁ Ἑρμῆς στηρίζεται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἀγκῶνος ἐπὶ κορμοῦ δένδρου καὶ κλίνει ἐλαφρῶς τὸ ἄνω σῶμα πρὸς τὸ σημεῖον τοῦ ἑρείσματος, ἔξ οὗ ἐπέρχεται ἡ προβολὴ τῆς ὀσφύος κατὰ τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν, γεννῶσα τὰς ἀπείρους παραλλαγὰς τῶν γραμμῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος. Εἰς τὴν κομπήν ταύτην στάσιν δὲν ὀφείλεται κατ' ἐλάχιστον ἡ καλλονὴ καὶ ἡ χάρις τοῦ ἀγάλματος, ἥτις καθίσταται ἀπαράμιλλος διὰ τῆς ἀριστοτεχνικῆς ἐπεξεργασίας τῆς ἐπιδερμίδος καὶ τῶν καθ' ἕκαστα μερῶν τοῦ σώματος. Νομίζει τις ὅτι ὁ Πραξιτέλης ἐπιμελούμενος καὶ στίλβων κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ

μαρμάρου ἠθέλησε καὶ κατώρθωσε νὰ δώσῃ εἰς τοῦτο ζωὴν καὶ αἰσθήσεις.

Ἡ κόμη τοῦ Ἑρμοῦ ἐκοσμεῖτο διὰ μεταλλίνου στεφάνου, ἐπίσης δὲ διὰ μεταλλίνων ἀντικειμένων ἐκοσμοῦντο καὶ τὰ σανδάλια αὐτοῦ, ὡς φαίνεται ἐκ μικροῦ τεμαχίου χαλκοῦ σφζομένου ἀκόμη ἐπὶ τοῦ ποδός. Διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἐκράτει χαλκοῦν κηρύκειον, ἥτοι ῥάβδον ἔχουσαν εἰς τὸ ἄνω ἄκρον κεφαλᾶς ὄφρων, ἥτις ἦτο τὸ σύμβολον τοῦ Ἑρμοῦ. Ἐν τῇ δεξιᾷ ἐκράτει πιθανώτατα σταφυλήν, ἣν προσπαθεῖ μετὰ πολλῆς ἐπιθυμίας νὰ λάβῃ ἐκτείνων τοὺς βραχίονας αὐτοῦ ὁ μικρὸς Διόνυσος. Ἄλλοι πάλιν ὑποθέτουσιν ὅτι ἐν τῇ δεξιᾷ ἐκράτει ὁ Ἑρμῆς βαλάντιον ἢ κρόταλα, συμπεραίνοντες τοῦτο ἐκ τῆς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου τοῦ Ἑρμοῦ, ὅστις φαίνεται ὡς νὰ ἀκροᾷται καὶ ὁ ἴδιος τοῦ ἐκ τοῦ ἀντικειμένου τούτου παραγομένου ἤχου πρὸς διασκέδασιν τοῦ παιδίου.

Ἐπὶ ἄλλων ἀρχαίων παραστάσεων ὁ φέρων τὸν Διόνυσον Ἑρμῆς κρατεῖ συνήθως σταφυλήν.

Θαυμασία εἶνε καὶ ἡ παράστασις καὶ ἐκτέλεσις τῆς χλαμύδος τοῦ Ἑρμοῦ· μετ' ἀφελείας καὶ ἀνυπερβλήτου φυσικότητος, πεπορωμένη, ὅπως ἦτο, εἶνε ἐρριμμένη ἐπὶ τοῦ κορμοῦ, τὸν ὁποῖον καλύπτει κατὰ τὸ πλεῖστον, ὥραιότητάς σχηματίζουσα πτυχάς. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ σῶμα τοῦ Ἑρμοῦ δὲν ἐπιτιβώθη, ἐπίτηδες ὅπως τὸ μάρμαρον παρέχῃ ὄψιν προσεγγίζουσαν πρὸς ἀληθὲς μάλλινον ὕφασμα. Ἄλλην πάλιν ὄψιν καὶ διάφορον ἐργασίαν τῆς ἐπιφανείας δεικνύει τὸ λεπτότερον λινοῦν ὕφασμα τοῦ παιδίου.

Ἐπὶ τινων μερῶν τοῦ σώματος τοῦ Ἑρμοῦ παρατηρήθησαν ἴχνη χρώματος, ὅτε οὗτος εὗρέθη, ἐκ τούτων δὲ ὑπετέθη, ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Ἑρμοῦ ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα χρωματισμένη.

Ὁ ἀνώτατος λίθος τοῦ βάθρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶνε τώρα ἰδρυμένος ὁ Ἑρμῆς, προέρχεται ἐκ τοῦ ἀρχαίου βάθρου καὶ τὸ σχῆμα δὲ καὶ τὰ μέτρα τοῦ λοιποῦ βάθρου κατεσκευάσθησαν ὅμοια πρὸς τὸ ἀρχαῖον τοῦ ὁποίου πολλὰ μέρη εὗρέθησαν ἐν τῷ Ἡραίῳ.

Ἄρ. 42. *Ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου.* Διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ προσώπου τοῦ περικαλλοῦς τούτου ἀγάλματος ἱκανοποιεῖ ἡμᾶς ἀρκούντως ἡ ὥραιότης τοῦ σώματος τῆς ἐξόχου οὐρανίας κόρης.

Ἡ Νίκη πεμφθεῖσα παρὰ τοῦ Διὸς ἐκ τοῦ Ὀλύμπου κατέρχεται ὀρμητικῶς διὰ τοῦ ἀέρος πετώσα, ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα προσφέρει εἰς τὸν νικητὴν, ὡς σύμβολον τῆς νίκης του, τὸν φοῖνικα, ὃν ἐκράτει ἀρχήθεν ἐν τῇ μὴ σωθείσῃ δεξιᾷ χειρί.

Τὴν δύσκολον ταύτην ὑπόθεσιν προσεπάθησε νὰ παραστήσῃ ὅσον τὸ δυνατόν ἀληθέστερον ὁ τεχνίτης. Ἡ Νίκη προβάλλουσα τὸν ἀριστερὸν πόδα φέρεται, ἀναπεπταμένης ἔχουσα τὰς πτέρυγας (ἐσώθησαν μικρὰ μέρη κατὰ τοὺς ὤμους), πρὸς τὰ κάτω, αἰωρουμένη τῷ ὄντι ἐν τῷ ἀέρι. Οἱ πόδες αὐτῆς μόλις διὰ τοῦ ἄκρου ψαύουσι τὸ μάρμαρον. Ὁ ὄγκος χαμηλὰ ὀπισθεν αὐτῆς, ἐφ' οὗ πατεῖ ὀλίγον ὁ δεξιὸς ποὺς παριστᾷ τὸν ἀέρα, δι' οὗ αὕτη ἵπταται, ὅπερ δηλοῦται ἀλληγορικῶς διὰ τοῦ αἵτου, ὅστις πετῶν διὰ τούτου προβάλλει ἀριστερὰ τὴν κεφαλὴν καὶ μέρος τοῦ σώματος, δυσδιάκριτα νῦν ὡς ἐκ τῆς φθορᾶς.

Ἡ ὀρμὴ τοῦ ἀνέμου ὠθοῦσα τὸν διαφανῆ τῆς Νίκης χιτῶνα προσκολλᾷ τοῦτον ἐπὶ τοῦ ὠραίου της σώματος, σχηματίζονται δὲ ἐκ τούτου ἄπειροι τεχνικώτατοι πτυχαί, ὑπὸ τὰς ὁποίας διαφαίνεται τὸ ἐξαίσιον σῶμα τῆς εὐσταλοῦς παρθένου.

Τὸ ἀριστερὸν σκέλος προβάλλει ἐκτὸς τοῦ χιτῶνος ὅλον γυμνόν, διότι ἡ κόρη φορεῖ τὸν Λωρικὸν χιτῶνα, ὅστις ἦτο ἀνοικτὸς κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν καὶ ἐπέτρεπε νὰ γυμνῶται εἰς ἐκάστην κίνησιν τὸ ἔτερον τῶν σκελῶν. Ὅπισθεν τῆς μορφῆς ὀγκοῦται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου τὸ μέγα ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον ἡ Νίκη προσπαθεῖ νὰ κρατήσῃ διὰ τῶν χειρῶν αὐτῆς. Μόνον ὀλίγα μέρη τοῦ ἱματίου ἐσώθησαν ἀλλ' ἀρκετὰ ὥστε νὰ ἐννοῇται ἡ παράστασις.

Διὰ νὰ κατανοηθῇ καλλίτερον ἡ Νίκη καλὸν εἶνε νὰ παρατηρήσῃ τις τὸ μικρὸν ἐκ γύψου ἄγαλμα, τὸ ὁποῖον ἴσταται δεξιὰ πλησίον αὐτῆς, κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου Grüttner, συμφώνως πρὸς τὸ ἄγαλμα τῆς Νίκης ὅπως ἦτο ἐν τῇ ἀρχαιότητι.

Τὸ βάθρον, ἐφ' οὗ ἴσταται ἡ Νίκη, κατεσκευάσθη ἐκ λίθων τοῦ ἀρχαίου αὐτῆς βάθρου. Ὡς βλέπομεν, τοῦτο ἦτο τριγωνικόν, ἦτο δὲ πολὺ ὑψηλότερον, ἐννέα περίπου μέτρα· ὥστε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Νίκη ἴστατο πολὺ ὑψηλότερον καὶ ἢ ἐντύπωσις τῆς ἀληθοῦς πτήσεως, τὴν ὁποίαν θὰ παρεῖχε τὸ ἄγαλμα ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ θέσεως καὶ ἐν ὑπαίθρῳ θὰ ἦτο ἔτι μεγαλειτέρα. Τὴν ἐντύπωσιν ταύτην ἠῤῥανεν

ἔτι μᾶλλον καὶ ὁ κυανοῦς χρωματισμός, τὸν ὁποῖον ἀναμφιβόλως εἶχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὁ παριστῶν τὸν ἀέρα ὄγκος ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς Νίκης.

Ἐπὶ τοῦ βάθρου χαμηλὰ ἀναγινώσκομεν τὴν ἐπιγραφὴν:

*Μεσσάνιοι καὶ Ναυπάκτιοι ἀνέθεν Διὶ
Ὀλυμπίῳ δεκάταν ἀπὸ τῶμ πολέμιων.
Παιώνιος ἐποίησε Μενδαῖος
Καὶ ἀκρωτήρια ποιῶν ἐπὶ τὸν ναὸν ἐνίκα*

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μανθάνομεν, ὅτι τὴν Νίκην ἀφιέρωσαν οἱ Μεσσήνιοι καὶ οἱ Ναυπάκτιοι κατασκευάσαντες ταύτην ἀπὸ τοῦ δεκάτου μέρους τῶν λαφύρων πολέμου τινός, καθ' ὃν ἀνεδείχθησαν νικηταί. Τεχνίτης ταύτης ἦτο ὁ ἐκ τῆς Θρακικῆς πόλεως Μένδης καταγόμενος Παιώνιος, ὅστις νικήσας ἐν διαγωνισμῷ εἶχε κατασκευάσῃ καὶ τὰ ἀκρωτήρια τοῦ ναοῦ τοῦ Διός.

Τὴν Νίκην μνημονεύει καὶ ὁ Πausanias.

Τὰ λάφυρα ἀπὸ τῶν ὁποίων κατεσκευάσαν τὴν Νίκην οἱ Μεσσήνιοι πιθανότατα ἐλήφθησαν ἀπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, ὅτε οὗτοι κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, τῷ 425 π. Χ., κατετροπώθησαν ἐν Σφακτηρίᾳ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, τῇ βοηθείᾳ πρὸ πάντων τῶν ἐκ Ναυπάκτου Μεσσηνίων.

Τὰ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ μνημονευόμενα ἀκρωτήρια, φαίνεται ὅτι εἶνε ἔργα γλυπτὰ, Νίκαι πιθανῶς, αἵτινες ἦσαν ἰδρυμέναι ἐπὶ τῶν ἄκρων τῆς στέγης ὑπεράνω τῶν ἀετωμάτων τοῦ Ναοῦ.

Ἀρ. 43 - 57 Δέκα πέντε διάφορα ἀγάλματα, ἅτινα ἦσαν ἄλλοτε ἰδρυμένα ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς καὶ περιστῶσι τὴν προπαρασκευὴν εἰς τὴν ἀρματοδρομίαν τοῦ Πέλοπος καὶ τοῦ Οἰνομάου.

Εἶνε γνωστὴ ἡ μυθολογούμενη ἱστορία τοῦ ἥρωος τῆς Πελοποννήσου Πέλοπος, ὅστις ἐτέλεσε καὶ τὰ Ὀλύμπια καὶ θεωρεῖται εἰς τῶν θεμελιωτῶν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Ἐν Πίσῃ, χώρα ἐγγύτατα τῆς Ὀλυμπίας κειμένη, ἐβασίλευεν ὁ Οἰνόμαος, ὅστις εἶχε κόρην τὴν Ἴπποδάμειαν· οὗτος φοβούμενος ἀρ-

χαῖον χρησμόν, ὅστις ἠπεῖλει αὐτῷ, ὅτι θὰ ἐφρονεύετο ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ του, ἀπεφάσισε νὰ μὴ δώσῃ τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον· διὰ νὰ ἀποφύγῃ δὲ καὶ τοὺς ὀχληροὺς μνηστῆρας ἐκήρυξεν, ὅτι ἐκεῖνος θὰ ἐλάμβανε τὴν Ἰπποδάμειαν, ὅστις ἤθελε νικήσῃ αὐτὸν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἄρματοδρομίας. Ὁ Οἰνόμαος κηρύσσων τὸν ἀγῶνα ἦτο βέβαιος περὶ τῆς νίκης, διότι εἶχεν ἵππους θεϊκοὺς, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ νικᾷ πάντα τολμῶντα νὰ ἀγωνισθῇ ἐναντίον του. Καὶ τῷ ὄντι εἶχεν ἤδη νικήσῃ καὶ φονεύσῃ πολλοὺς μνηστῆρας, ὅτε παρουσιάσθῃ ὁ Πέλοψ. Οὗτος κατ' ἄλλους μὲν διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Ποσειδῶνος καὶ κατ' ἄλλους διαφθείρας τὸν ἡνίοχον τοῦ Πέλοπος Μυρτίλον, κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὸν Οἰνόμαον καὶ νὰ νυμφευθῇ τὴν Ἰπποδάμειαν λαμβάνων συγχρόνως καὶ τὴν βασιλείαν τῆς χώρας.

Ἐκ τοῦ μύθου τούτου ἐλήφθη τὸ ἀντικείμενον τῆς παραστάσεως τῶν ἀγαλμάτων ἡμῶν. Τὸ ἐν τῷ κέντρῳ ἄγαλμα (ἀρ. 43) παριστᾷ τὸν Δία, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὡς ὑπερτάτου Θεοῦ καὶ διευθυντοῦ τῶν ἀνθρωπίνων τυχῶν ἐξηρτάτο καὶ ἡ ἔκβασις τοῦ ἀγῶνος. Ἡ μορφή αὐτοῦ ὑπερβάλλει πάσας τὰς λοιπὰς κατὰ τὸ μέγεθος, καὶ διότι εἶνε θεὸς καὶ διότι εὐρίσκεται ἐν τῷ κέντρῳ, τῷ ὑψηλοτέρῳ σημείῳ τοῦ αἰετώματος. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ δὲν εὐρέθη, ἦτο δέ, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς διευθύνσεως τοῦ λαιμοῦ του ὀλίγον πρὸς δεξιὰ ἐστραμμένη. Ἐν τῇ ἀριστερεᾷ χειρὶ ἐκράτει τὸ σκῆπτρον καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς ἀνείχεν ὀλίγον τὸ ἄκρον τοῦ ἱματίου του.

Μεγαλοπρεπής, ὡς βασιλεὺς τῶν θεῶν καὶ ἥσυχος, ὡς γνωρίζων ἐκ τῶν προτέρων τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος ἵσταται ἀόρατος εἰς τοὺς θνητοὺς ἐν τῷ μέσῳ τῆς σκηνῆς. Ὁ μανδύας καλύπτει μόνον τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος αὐτοῦ, τὸ δ' ἄνω εἶνε γυμνόν, φαίνεται δὲ τοιοῦτοτρόπως ἡ εὐγενὴς διάπλασις τοῦ θεικοῦ αὐτοῦ στήθους. Τοῦ Διὸς ὁ δεξιὸς βραχίον καὶ τὸ κατωτέρω τῶν γονάτων μέρος συνεπληρώθησαν διὰ γύψου ὑπὸ τοῦ Σώχου. Ἀριστερόθεν τοῦ Διὸς ἵσταται ἀνὴρ γενειοφόρος (ἀρ. 44), ὁ Οἰνόμαος, ἔχων κράνος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Καὶ τοῦ Οἰνομάου τὸ σῶμα ὡς βασιλέως καὶ τούτου, εἶνε εὐγενῶς διαπεπλασμένον, ἐν γένει δὲ ἡ στάσις αὐτοῦ καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐκράτει διὰ τῆς ἀριστερεᾶς χειρὸς τὸ δόρυ, τὸ ὁποῖον τώρα δὲν σφάζεται, δεικνύει πολλὴν ὑπερηφάνειαν καὶ πείσμα. Τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ

προσώπου του, ὁ ἀριστερὸς βραχίον, ὁ δεξιὸς μηρὸς καὶ ἄλλα τινὰ μέρη τοῦ σώματος συνεπληρώθησαν ὁμοίως διὰ γύψου ὑπὸ τοῦ Σώχου.

Ἡ γυνὴ παρὰ τὸν Οἰνόμαον (ἀρ. 45) εἶνε ἡ σύζυγος αὐτοῦ καὶ μήτηρ τῆς Ἰπποδαμείας Στερόπη. Ὁ τρόπος καθ' ὃν ἔχει τοὺς βραχίονας αὐτῆς ἐπὶ τοῦ στήθους ἐκφράζει πένθος διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος, τοῦ ὁποίου τὸ κακὸν τέλος προοιωνίζεται. Εἶνε ἐνδεδυμένη ὅπως συνήθως αἱ ἀρχαῖαι Ἑλληνίδες διὰ τοῦ δωρικοῦ χιτῶνος, ὅστις ἀφίνει ἀκαλύπτους τοὺς βραχίονας. Ἡ πρὸ τῶν ἵππων γονατιστὴ μορφὴ (ἀρ. 46) μετὰ τὴν Στερόπην ὑποτίθεται, ὅτι εἶνε ἡνίοχος (ὁ Μυρτίλος κατὰ Πausanίαν)· τῆς μορφῆς ταύτης δὲν εὐρέθησαν ἡ κεφαλὴ καὶ αἱ χεῖρες.

Ἀκολουθοῦσιν οἱ τέσσαρες ἵπποι (ἀρ. 47) τοῦ ἄρματος τοῦ Οἰνομάου. Τούτων οἱ τρεῖς τελευταῖοι εἶνε ἐξ ἑνὸς τεμαχίου κατεσκευασμένοι καὶ ὁ πρῶτος χωριστά. Τὸ ὀλίγον δύσκολον πρόβλημα τῆς παραστάσεως τεσσάρων ἵππων εἰς τὸ μικρὸν βάθος τοῦ αἰτώματος δὲν ἐλύθη καὶ τοσοῦτον ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ τεχνίτου τοῦ αἰτώματος. Ὅπισθεν τῶν ἵππων ὑποτίθεται, ὅτι ὑπῆρχε τὸ ἄρμα τοῦ Οἰνομάου ἐκ χαλκοῦ. Πολὺ ἀξιοπερίεργος εἶνε ἡ μετὰ τοὺς ἵππους μορφὴ (ἀρ. 48). Γέρων φαλακρὸς κάθηται στηρίζων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς πλήρης μερίμνης διὰ τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος. Τὸ κατερρυτιδωμένον πρόσωπον αὐτοῦ εἶνε λίαν χαρακτηριστικόν. Τὸ ἔνδυμα καλύπτει μόνον τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος αὐτοῦ. ἀφίνει δὲ νὰ φαίνωνται αἱ πλαδαραὶ σάρκες τοῦ γυμνοῦ αὐτοῦ στήθους. Ἄν συγκρίνῃ τις τὴν χυδαίαν τρόπον τινὰ διάπλασιν τοῦ σώματος τοῦ γέροντος τούτου πρὸς τὴν εὐγενῆ μορφὴν τοῦ Οἰνομάου καὶ ἔτι μᾶλλον τοῦ Διὸς. θὰ γνωρίσῃ πῶς ὁ τεχνίτης ἠννόει τὴν διαφορὰν τῶν σωμάτων τῶν εὐγενῶν ἀπὸ τῶν σωμάτων τῶν δούλων. Ὁ γέρων πιθανώτατα παριστᾷ ἀκόλουθόν τινα τοῦ Οἰνομάου, ἱπποκόμον ἴσως· ἀλλ' ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἔκαμεν ὥστε νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι παριστᾷ ἡ μορφὴ αὕτη μάντιν κακὰ προοιωνιζόμενον.

Ἡ θέσις τοῦ σώματος τοῦ γυμνοῦ νεανίσκου, ὅστις ἀκολουθεῖ μετὰ τὸν γέροντα (ἀρ. 49) εἶνε ἐπίσης ἀξιοπαρατήρητος. Κάθηται ὀκλαδόν, ὅπως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, καὶ ἔχει τὸν δάκτυλον τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἐπὶ τῶν δακτύλων τοῦ ποδός του. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν

σαρκώδη γέροντα τὸ σῶμα αὐτοῦ εἶνε λίαν ἰσχνόν. Καὶ ὁ νεανίσκος οὗτος ἀνήκει ἴσως εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Οἰνομάου.

Τὸ ἄκρον τοῦ αἰτώματος κατέχει μορφή ἐξηπλωμένη (ἀρ. 50) καὶ κεκαλυμμένη ἐν μέρει διὰ τοῦ ἱματίου. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πανσανίου ἡ μορφή αὕτη παριστᾷ τὸν ποταμὸν Κλάδεον, ὅπως ἡ ἐν τῷ ἑτέρῳ ἄκρῳ μορφή (ἀριθ. 57) παριστᾷ τὸν Ἀλφειόν, δηλοῦται δὲ διὰ τούτου, ὅτι ἡ ἐν τῷ αἰτώματι σκηνὴ ἐγένετο ἐν τῇ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ποταμῶν χώρᾳ. Τῆς κεφαλῆς τοῦ Κλαδέου αἱ τρίχες δὲν κατεσκευάσθησαν, ἦσαν δ' ἐξ ἅπαντος δεδηλωμένοι διὰ χρώματος.

Μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἀριστεροῦ ἡμίσεως τοῦ αἰτώματος.

Ἡ μορφή ἀμέσως πλησίον τοῦ Διὸς (ἀρ. 51) εἶνε ὁ Πέλοψ. Οὗτος παρίσταται ἄς νεαρὸς ῥωμαλέος ἀνὴρ, ἄνευ γενείου, ὅπως ἤρμοζεν εἰς βασιλικὸν μνηστῆρα. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς εἶχε κράνος, αἱ δὲ μικραὶ ὀπαὶ ἄνωθεν τῆς ἀριστερᾶς μασχάλης καὶ κάτωθεν τῆς κοιλίας δεικνύουσιν, ὅτι ἔφερε καὶ θώρακα χαλκοῦν, ὁ ὁποῖος ἦτο προσηλωμένος εἰς τὰς ὅπας ταύτας· ἐπίσης χαλκοῖν θὰ ἦτο καὶ τὸ μέρος τοῦ κράνους, τὸ ὁποῖον ἐκάλυπτε τὰς παρειάς, ὥς φαίνεται ἐκ τῶν μικρῶν ὀπῶν κατὰ τοὺς κροτάφους. Εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἔφερεν ἄσπίδα, τῆς ὁποίας τὸ ὄχανον δηλαδὴ ὁ κρῖκος, διὰ τοῦ ὁποίου διήρχετο ὁ φέρον τὴν ἄσπίδα βραχίον, φαίνεται κατὰ τὸν ἀγκῶνα.

Πλησίον τοῦ Πέλοπος ἵσταται ἡ μέλλουσα νύμφη Ἴπποδάμεια (ἀριθ. 52) ἔχουσα καὶ αὕτη τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας. Εἶνε ἐνδεδυμένη σχεδὸν ὅπως καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς Στερόπη. Ἡ κεφαλὴ αὐτῆς κατεσκευάσθη ἐσχάτως ὑπὸ Σώχου.

Ὁ γονατιστὸς λίαν ἰσχνὸς νεανίας (ἀρ. 53) μετὰ τὴν Ἴπποδάμειαν ὑποτίθεται, ὅτι εἶνε ἱπποκόμος τοῦ Πέλοπος· τοῦτον ὁ Πανσανίας ὀνομάζει Σφαῖρον ἢ Κίλλαν. Ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου αὐτοῦ εἶνε λίαν ἀτυχής, εἶνε δὲ τὸ ἥμισυ τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐκ γύψου νεωστὶ κατεσκευασμένον. Ἡ μορφή αὕτη δὲν εἶνε ὀρθῶς τοποθετημένη, ἔπρεπε δὲ νὰ ἵσταται μὲ τὸ προσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὸ κέντρον, οὕτως ὥστε νὰ φαίνεται τὸ δεξιὸν πλάγιον αὐτῆς μέρος· τοῦτο καταλαμβάνομεν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ἀριστερὸν οὖς εἶνε ἀκατέργαστον καὶ ἐπομένως δὲν ἔπρεπε νὰ φαίνεται.

Οἱ ἵπποι τοῦ Πέλοπος (ἀρ. 54) εἶνε κατεσκευασμένοι ὁμοίως πρὸς τοὺς τοῦ Οἰνομάου· καὶ ἐνταῦθα μετὰ τούτους φαίνεται, ὅτι ἠκολούθει τὸ ἄρμα ἐκ χαλκοῦ.

Ὅπισθεν τῶν ἵππων κάθηται γέρον ἡνίοχος (ἀρ. 55) ἀντίστοιχος πρὸς τὸν ἐν τῇ αὐτῇ θέσει γέροντα τῆς ἄλλης πλευρᾶς τοῦ αἰτώματος. Τούτου τὸ κάτω ἡμῖς τῆς κεφαλῆς καὶ οἱ ὦμοι εἶνε νέα.

Ἡ κόρη (ἀρ. 56) ἡ ὁποία γονατίζει πρὸ τοῦ ἐξηπλωμένου ἀνδρὸς τοῦ ἄκρου (ἀρ. 57), ὅστις ὥς εἵπομεν παριστᾷ τὸν Ἀλφειόν, ὑποτίθεται ὅτι εἶνε ἡ νύμφη Ἀρέθουσα συνομιλοῦσα μὲ τὸν Ἀλφειόν, ὅστις κατὰ τὸν μῦθον ἡρᾶτο ταύτης καὶ τὴν κατεδίωκε καὶ πέραν τῆς θαλάσσης, χυνόμενος εἰς τὸ πέλαγος, μέχρι Σικελίας, ὅπου ἔμενεν ἡ νύμφη.

Τὰ ἀγάλματα τοῦ αἰτώματος εὐρέθησαν εἰς τεμάχια, τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν ἔκειντο πλησίον τοῦ ναοῦ, ἐν ᾗ θεοὶ εἶχον καταπέσει ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν ἐν τῷ αἰτώματι θέσεως, ἄλλα δὲ ἦσαν ἐκτισμένα εἰς διαφόρους βυζαντινὰς οἰκίας. Ἡ θέσις ἐνὸς ἐκάστου ἀγάλματος ἐν τῷ αἰτώματι δὲν εἶνε ἀσφαλῶς βεβαιωμένη. Ὡς ἐνδείξεις διὰ τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν ἐχρησίμευσαν τὸ ὕψος τῶν διαφόρων μορφῶν ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸ κατὰ διαφόρους θέσεις ὕψος τοῦ αἰτώματος, ἡ θέσις ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶχον εὐρεθῇ πρὸ τοῦ αἰτώματος τὰ τεμάχια καὶ πρὸ πάντων ἡ περιγραφὴ τοῦ Πανσανίου. Ἄλλ' ὥς ἕκαστος κατανοεῖ, τὰ τεκμήρια ταῦτα δὲν ἦσαν ἀρκετὰ διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὀρισμένως καὶ ἀναμφισβητήτως ἡ ἀρχικὴ τοποθέτησις τῶν ἀγαλμάτων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ σήμερον ὑπάρχουσι πολλαὶ διάφοροι γνώμαι περὶ τῆς θέσεως ἐνὸς ἐκάστου ἀγάλματος. Ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ὀλυμπίας ἐτοποθετήθησαν ταῦτα κατὰ τὴν γνώμην τοῦ καθηγητοῦ Κουρτίου, ὅστις ἔλαβε πρὸ πάντων ὑπ' ὄψιν τὸν Πανσανίαν καὶ τὸν τόπον τῆς εὐρέσεως τῶν τεμαχίων πρὸ τοῦ ναοῦ.

Ἀρ. 58 - 68. Δέκα ἀγάλματα καὶ συμπλέγματα, ἅτινα ἀπετέλουν τὸ δυσμικὸν αἶτωμα τοῦ ναοῦ τοῦ Διός. Παριστῶσι σκηναὶ ἐκ τῆς μάχης τῶν Λαπιθῶν πρὸς τοὺς Κενταύρους, ὅμοιαι πρὸς τὰς ὁποίας ἐκόσμουν καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀρχαίους Ἑλληνικοὺς ναοὺς. Ὁ μῦθος περὶ Κενταύρων καὶ Λαπιθῶν ἔχει ὥς ἑξῆς.

Οἱ Λαπίθαι ἦσαν λαὸς Θεσσαλικὸς παρὰ τὸν Πηνειὸν κατοικῶν· ὁ

βασιλεὺς τούτων Πειρίθους, ὁ γνωστὸς φίλος τοῦ μεγάλου Ἀττικοῦ ἥρωος Θησέως ἐορτάζων τοὺς γάμους του εἶχε καλέσει εἰς τούτους τὸν φίλον αὐτοῦ Θησέα καὶ τοὺς Κενταύρους, τὰς γνωστὰς μυθολογικάς μορφάς, ἐξ ἡμισείας ἵππους καὶ ἀνθρώπους, οἵτινες ἦσαν φυλὴ συγγενῆς τῶν Λαπιθῶν ἐξαγριωθεῖσα μετὰ ταῦτα. Οὗτοι μεθυσθέντες ἐπεχείρησαν νὰ ἄρπάσωσι τὴν νύμφην καὶ τὰς διαφόρους γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας τῶν Λαπιθῶν, ἀλλ' οἱ Λαπίθαι βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ Θησέως ἀπέκρουσαν τοὺς Κενταύρους καὶ ἐφόνευσαν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν.

Ὁ Πausanías περιγράφει καὶ τὸ αἶτώμα τοῦτο, ὀνομάζει δὲ καὶ διαφόρους μορφάς. Τὴν ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ αἰτώματος μορφήν (ἀρ. 58) ὀνομάζει Πειρίθουν ἐνῶ αὕτη παριστᾷ τὸν Ἀπόλλωνα.

Ὁ νεαρὸς θεὸς Ἀπόλλων παρίσταται ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ. Ἡ θαυμασίως διατηρουμένη κεφαλὴ αὐτοῦ μεθ' ὅλην τὴν ἀτελῆ καὶ ἀφύσικον κατασκευὴν τῆς κόμης καὶ τὴν ἐλαφρὰν σκληρότητα τῆς ἐκφράσεως ἐνέχει ἤδη ὅλον τὸ θεϊκὸν μεγαλεῖον. Ὁ θεὸς ὑποτίθεται καὶ ἐδῶ, ὅτι εἶνε ἀόρατος· δὲν μένει ὅμως ἀναίσθητος καὶ τοῦτο δηλοῖ ἡ βιαία ἔκτασις τοῦ βραχίονός του καὶ ἡ πρὸς ἀριστερὰ στροφὴ τῆς κεφαλῆς του. Εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ὁ Ἀπόλλων ἐκράτει τὸ τόξον.

Ἡ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ πλευρὰ τοῦ αἰτώματος πληροῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τριῶν ἀντιστοιχῶν συμπλεγμάτων παριστάντων Κενταύρους ἄρπάζοντας γυναῖκας ἢ παῖδας καὶ προσβαλλομένους ὑπὸ Λαπιθῶν.

Δεξιὰ (ἀρ. 59) Κένταυρος ἔχει διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐνηγκαλισμένην γυναῖκα, τὴν ὁποίαν προσπαθεῖ διὰ τοῦ δεξιοῦ προσθίου αὐτοῦ ποδὸς νὰ ὠθήσῃ ἐπὶ τῶν νώτων του. Τὴν ἀριστερὰν αὐτοῦ χεῖρα θέτει ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μαστοῦ τῆς γυναικός. Αὕτη ἀνθίσταται ζοηρῶς καὶ διὰ μὲν τοῦ ἀριστεροῦ ἀγκῶνος προσπαθεῖ νὰ ἀπωθήσῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Κενταύρου, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς θέλει νὰ ἀποσπάσῃ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τοῦ Κενταύρου· τὸ αὐτὸ πράττει καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς. Αἱ κινήσεις τῶν δύο τούτων μορφῶν μόνον μετὰ τινα μελέτην κατανοοῦνται, διότι λείπουσιν ἀρκετὰ μέρη τῶν μορφῶν. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε τὸ ὅτι ὁ τεχνίτης ἐπιρρεαζόμενος ἐκ τῆς ἰδέας, ἣν

εἶχε περὶ τῶν Κενταύρων ὡς ἀνθρώπων κατὰ τὸ ἥμισυ, παρέστησε τοῦτον χρησιμοποιοῦντα τὸν πρόσθιον πόδα αὐτοῦ ὡς χεῖρα ὅλως παρὰ τὴν φύσιν τῶν ἵππων. Πρὸ τοῦ ὀπισθίου μέρους τοῦ Κενταύρου ἴστατο ὁ Θησεὺς τύπτων τοῦτον, ἀλλ' αὐτοῦ μόνον ὀλίγα τεμάχια εὗρέθησαν.

Μετὰ τὸ σύμπλεγμα τοῦτο ἄλλος Κένταυρος (ἀρ. 60), τοῦ ὁποίου μόνον τὸ ἀνθρώπινον σῶμα καὶ μέρος τῆς κεφαλῆς εὗρέθησαν ἀρπάζει νεανίσκον. Τοῦ Κενταύρου κατεσκευάσθη μόνον τὸ ἥμισυ, διότι τὸ ἕτερον ἥμισυ δὲν θὰ ἐφαίνετο, κρυπτόμενον ὑπὸ τοῦ ἀκολούθου συμπλέγματος.

Ἀρ. 61 παριστᾷ Κένταυρον, ὅστις πεσὼν ἐπὶ τῶν γονάτων προσπαθεῖ νὰ σύρῃ ἐπὶ τῶν νώτων του γυναῖκα, ἐνῶ Λαπίθης τις γονατίζων δεξιὰ ἔχει ἤδη χάσει τὸ ξίφος του μέχρι λαβῆς εἰς τὸ στήθος τοῦ Κενταύρου. Ἀφύσικος ὅλως εἶνε ἡ ὑπερβολικὴ καμπύλωσις τοῦ νώτου τοῦ Κενταύρου, ὅλως δὲ ἄτεχνος ἡ παράστασις τῆς γυναικός.

Ἀρ. 62. Γραία γυνή, ἴσως παιδαγωγός, ἔχουσα τὸ πρόσωπον κατερρυτιδωμένον, θεᾶται τὰ περὶ τὸ κέντρον τοῦ αἰτώματος συμβαίνοντα προφανῶς πλήρης φόβου.

Ἀρ. 63. Κορμὸς γυναικὸς ἐξηπλωμένης ἴσως νύμφης προσωποποιούσης τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἡ μάχη γίνεται.

Κατὰ τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ αἰτώματος παρίστανται σκηναὶ ἀνάλογοι πρὸς τὰς τοῦ δεξιοῦ.

Παρὰ τὸν Ἀπόλλωνα εἰς ἄγριος Κένταυρος, ὁ Εὐρυτίων, ἤρπασε γυναῖκα, τὴν νύμφην, τὴν ὁποίαν ἐναγκαλίζεται καὶ σφίγγει μεταξὺ τῶν δύο προσθίων αὐτοῦ ποδῶν. Ἡ γυνή, τῆς ὁποίας δυστυχῶς λείπουνσιν ἡ κεφαλὴ καὶ πολλὰ μέρη τοῦ σώματος, αἰμύνεται πάσῃ δυνάμει κατὰ τῆς ἀπεχθοῦς περιπτύξεως τοῦ Κενταύρου· κρατεῖ αὐτὸν διὰ τῆς δεξιᾶς ἀπὸ τῆς κόμης καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἀπὸ τοῦ γενείου, ἐνῶ συγχρόνως χάνει τοὺς ὀνυχὰς τῆς εἰς τὴν παρεῖαν αὐτοῦ, καὶ ἀπωθεῖ τοιουτοτρόπως τὴν κεφαλὴν του προσπαθοῦσα ταυτοχρόνως νὰ ἐξολισθήσῃ τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Κενταύρου φαίνεται ὡς νὰ ἐκφεύγῃ κραυγὴ πόνου. Παρὰ τὸ ὀπισθεν τοῦ Κενταύρου σώζεται ἐνταῦθα ὁ γενναῖος Λαπίθης, αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν Πειρίθους, ὅστις, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ σωθέντος μικροῦ μέρους τοῦ βραχιόνος του,

ὑψωνεν ὄπλον, πιθανῶς πέλεκυν. Πρὸς ἄμυναν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τούτου τείνει ὁ Κένταυρος τὴν δεξιάν του χεῖρα.

Ἡ μετὰ ταῦτα σκηνή (ἀρ. 65) παριστᾷ Λαπίθην, ὅστις σφίγγει μεταξὺ τοῦ δεξιοῦ βραχίονος καὶ τοῦ πήχεως τὸν αὐχένα Κενταύρου, τὸν ὁποῖον τοιουτοτρόπως ἀναγκάζει νὰ πέσῃ ἐπὶ τῶν γονάτων. Ὁ Κένταυρος προσπαθεῖ καὶ διὰ τῶν δύο χειρῶν νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοῦ βραχίονος τοῦ Λαπίθου, συγχρόνως δὲ δάκνει τοῦτον εἰς τὸν καρπὸν. Τὸ δῆγμα προξενεῖ προφανῶς ὑπερβολικὸν πόνον εἰς τὸν Λαπίθην, διὰ τοῦτο δὲ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ εἶνε λίαν παραμεμορφωμένον. Καὶ τῶν δύο μορφῶν πολλὰ μέρη δὲν εὐρέθησαν.

Ζωηροτάτη ἐπίσης καὶ ἀγρία εἶνε καὶ ἡ παράστασις τοῦ ἀκολούθου συμπλέγματος, (ἀρ. 66), τὸ ὁποῖον δυστυχῶς σώζεται πολὺ κακῶς.

Τὸν Κένταυρον ἠνάγκασεν ὁ πρὸ αὐτοῦ προκεκλιμένος Λαπίθης νὰ πέσῃ ἐπὶ τῶν γονάτων σύρων αὐτὸν ἀπὸ τῆς κόμης· ἀλλ' οὗτος καὶ ἐν τοιαύτῃ θέσει δὲν ἐγκαταλείπει τὴν λεῖαν του, τὴν γονατισμένην γυναικα τὴν ὁποίαν κρατεῖ ἀπὸ τῆς κόμης, ἐνῶ πατεῖ συγχρόνως ἐπ' αὐτῆς διὰ τοῦ ποδός του κατὰ τρόπον ὅχι φυσικὸν εἰς ἵππον. Καὶ ἡ γυνὴ ἀμύνεται, διότι εἰς αὐτὴν ἀνήκει ἡ ἐπὶ τοῦ ὠτός τοῦ Κενταύρου χεῖρ.

Ἀρ. 67. Παρίσταται γραία ἀντίστοιχος πρὸς τὴν κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ αἰτώματος, κειμένη καὶ αὕτη ἐπὶ τινος προσκεφαλαίου.

Τὸ πέρας τοῦ αἰτώματος κατέχει καὶ ἐνταῦθα, ὅπως καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον, νέσ γυνὴ (ἀρ. 68) ἐξηπλωμένη, προσωποποιούσα, ὅπως καὶ ἐκείνη νύμφην δηλοῦσαν τὴν χώραν, ἐν ἣ γίνονται αἱ συμπλοκαί. Αἱ κεφαλαὶ τῶν δύο τελευταίων μορφῶν διαφέρουσι κατὰ τὴν κατασκευὴν ἀπὸ τῶν λοιπῶν κεφαλῶν τοῦ αἰτώματος, πρὸ πάντων δὲ περὶ τῆς κεφαλῆς τῆς γραίας ὑποτίθεται, ὅτι κατεσκευάσθη βραδύτερον ἢ τὰ λοιπὰ ἀγάλματα.

Ὅλως ἀντίθετοι ἰδέαι τῶν ἐν τῷ ἀνατολικῷ αἰτώματι ἐπικρατοῦσιν εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ δυσμικοῦ αἰτώματος. Ἐνῶ ἐκεῖ ἔχομεν μίαν ὑπὲρ τὸ δέον ἥσυχον παράστασιν, αἱ δὲ μορφαὶ εἶνε παρατεταγμέναι χωρὶς νὰ φανερώνηται ἡ μεταξὺ των σχέσις, τοῦναντίον ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα βιαιότατα σκηναὶ καὶ αἱ μορφαὶ εἶνε συνδεδεμέναι εἰς τεχνικώτατα συμπλέγματα.

Καὶ περὶ τῆς θέσεως τῶν ἀγαλμάτων τοῦ αἰτώματος τούτου ὑπάρχουσι διάφοροι γνώμαι, πρὸ πάντων δὲ θεωρεῖται ὡς βέβαιον, ὅτι τὰ ἑκατέρωθεν ἀμέσως παρὰ τὸν Ἀπόλλωνα δύο συμπλέγματα πρέπει νὰ μεταβάλωσι θέσιν ἀμοιβαίως, δηλαδή τὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους πρέπει νὰ τοποθετηθῶσι κατὰ τὸ ἀριστερὸν καὶ ἀντιστρόφως.

Ὡς χρόνοι τῆς κατασκευῆς τῶν αἰτωμάτων φέρονται γενικῶς τὰ μέσα τοῦ 5 π. Χ. αἰῶνος.

Ἐν τῷ συνόλῳ ἐξετάζοντες τὴν τέχνην αὐτῶν βλέπομεν ὅτι προφανῶς δὲν ἔχει ἀκόμη φθάση εἰς τὴν τελειότητα τῶν καλῶν ἔργων τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

Μέρη τινα, πρὸ πάντων τὰ ἡρεμοῦντα γυμνὰ σώματα, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι κατεσκευάσθησαν ἀμέμπτως, ἀλλ' ἡ ἀδυναμία τῶν τεχνιτῶν καταφαίνεται ἐκ τῆς ἀτελοῦς παραστάσεως τῶν ἐνδυμασιῶν καὶ τῶν σωμάτων, ὅπου ταῦτα παρίστανται ἐν ἀσυνήθει τινι στάσει.

Λάβῃ τινὰ δύναται βεβαίως νὰ παρεῖδον οἱ τεχνῖται, διότι δὲν θὰ ἦσαν ὁρατὰ ἐν τῇ λίαν ὑψηλῇ θέσει τῶν ἀγαλμάτων ἐντὸς τῶν αἰτωμάτων.

Εἰς ὀλίγας κεφαλὰς προσεπάθησαν οἱ τεχνῖται νὰ ἐκφράσωσιν ἰδιαίχοντάς τινας χαρακτῆρας, ὡς τὴν θεϊκὴν ἡρεμίαν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὴν ἀγριότητα τῆς φύσεως τῶν Κενταύρων. Καὶ συναισθητάτα δέ τινα ὡς ὁ πόνος ἀπεικονίζονται εἰ καὶ χονδροειδῶς, ἐπὶ τινων κεφαλῶν. Ἄλλ' ἐν γένει καὶ εἰς τὰς κεφαλὰς παρατηροῦνται ἀτέλεια περὶ τὴν διάπλασιν (ἐσφαλμένη παραστάσις τῶν ὀφθαλμῶν, κατὰ δεδομένον τύπον καὶ οὐχὶ φυσικὴ κατασκευὴ κόμης) καὶ ἐπιτυχεῖς ἐν μέρει προσπάθειαι πρὸς τελειοποίησιν τούτων, τὰ φαινόμενα δὲ ταῦτα χαρακτηρίζουσι τὴν τέχνην ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Φειδίου.

Ὡς τεχνίτας τῶν αἰτωμάτων ἀναφέρει ὁ Πausanias διὰ μὲν τὸ ἀνατολικὸν τὸν Παιώνιον, τοῦ δὲ δυσμικοῦ τὸν Ἀλκαμένην. Τούτων τὸν μὲν Παιώνιον ἐγνωρίσαμεν ἤδη ὡς τὸν τεχνίτην τῆς περιφήμου Νίκης (ἀρ. 42), ὁ δὲ Ἀλκαμένης ἦτο γνωστὸς μαθητὴς τοῦ Φειδίου, κατασκευάσας πολλὰ περίφημα ἔργα.

Εἶνε πιθανόν, ὅτι ὁ Πausanias ἀπατάται ὀνομάζων τοὺς δύο τούτους τεχνίτας ὡς κατασκευαστὰς τῶν αἰτωμάτων, διότι ὁ μὲν Ἀλκα-

μήνης ὥς μαθητεύσας παρὰ τῷ Φειδία ἤκμασεν εἰς χρόνους πολλῶ νεωτέρους τῶν ἀετωμάτων, διὰ δὲ τὸν Παιώνιον, τὸν τεχνίτην τῆς θαυμασίας Νίκης εἶνε πολὺ ἀπίθανον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι εἰργάσθη καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἀγαλμάτων τῶν ἀετωμάτων, τὰ ὁποῖα τόσον ὑπολείπονται ἐκείνης κατὰ τὴν τέχνην.

Ἄρ. 69-80. Δώδεκα μετόπαι ἐκ τοῦ προνάου καὶ τοῦ ὀπισθοδόμου τοῦ σηκοῦ τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός· αἱ πλεῖσται λίαν ἠκρωτηριασμέναι.

Αἱ διάφοροι παραστάσεις ἔχουσι ληφθῆ ἐκ τῶν μυθολογουμένων δώδεκα ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους, τοὺς ὁποίους διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς ζηλοτυπούσης Ἥρας ὑπεχρεώθη οὗτος νὰ ἐκτελέσῃ κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως τοῦ Ἀργούς καὶ συγγενοῦς αὐτοῦ ὥς ἐκ Περσειδῶν καταγομένου Εὐρυσθέως.

Ἄρ. 69. *Στυμφαλίδες Ὀρνιθες*. Ὀρνεα ἄγρια μὲ χαλκοῦς ὄνυχας καὶ χαλκᾷ ῥάμφη καὶ πτερὰ ἐκακοποιοῦν τὰς γειτονικὰς χώρας ἐνδιδαιτώμεναι κατὰ τὴν λίμνην Στυμφαλίαν· ταῦτα κατὰ διαταγὴν τοῦ Εὐρυσθέως ἐφόνευσεν ὁ Ἡρακλῆς τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἐν τῇ μετόπῃ παρίστατο ἡ σκηνή, καθ' ἣν ὁ Ἡρακλῆς κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ τὰ φονευμένα ὄρνεα προσέφερε ταῦτα εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, ἥτις κάθηται ἐπὶ βράχου κατὰ τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς μετόπης.

Τὰ σῶμα τῆς Ἀθηνᾶς μεθ' ὅλου τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τῆς μετόπης καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἡρακλέους εἶνε ἐκ γύψου κατεσκευασμένα, διότι τὰ πρωτότυπα αὐτῶν εἶνε ἐν τῷ Λούβρῳ ἐν Παρισίοις, ὥς εὐρεθέντα κατὰ τὰς Γαλλικὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1829.

Ἄρ. 70. *Λεργαία Ὑδρα*. Τερατώδης ὄφις ἔχων ἐννέα κεφαλὰς ἠρῆμονε τὴν χώραν παραμένων ἐν τῷ ἔλει τῆς Λέρνης πλησίον τοῦ Ναυπλίου ταύτην ἐφόνευσεν ὁ Ἡρακλῆς τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ συγγενοῦς καὶ φίλου του Ἰολάου.

Διὰ τῶν ὀλίγων σωζομένων μερῶν τῆς μετόπης ταύτης μόνον μετὰ κόπου δύναται τις νὰ κατανοήσῃ τὴν παράστασιν. Δεξιᾷ φαίνεται ὁ μέγας ὄφις, τοῦ ὁποίου σώζεται ὁ χονδρὸς κορμὸς καὶ αἱ πολλαὶ κεφαλὰι κατεσκευασμέναι ὥς πλόκαμοι ὀκτάποδος. Ὁ Ἡρακλῆς ἵστατο ἀριστερὰ κατὰ τὸ ἄκρον τῆς μετόπης καὶ κρατῶν μάχαιραν ἀπέκοπτε

τὰς κεφαλὰς τῆς Ὑδρας. Ὅπισθεν τῆς Ὑδρας ἐπὶ τοῦ ἀπολεσθέντος μέρους τῆς μετόπης θὰ ἴστατο ὁ Ἰόλαος βοηθῶν τῷ Ἡρακλεῖ.

Ἀρ. 71. *Λέων τῆς Νεμέας*. Τὸ πρῶτον ἡρωϊκὸν κατόρθωμα τοῦ Ἡρακλέους ἦτο νὰ ἀπελευθερώσῃ τὴν Ἀργολικὴν χώραν ἀπὸ τοῦ ἀγρίου λέοντος, ὅστις κατοικῶν ἐν τινὶ σπηλαίῳ τῆς Νεμέας πολλὰς ἐπροξένει ζημίας εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ κτήνη. Τὸν λέοντα τοῦτον συλλαβὼν ὁ Ἡρακλῆς καὶ παλαίσας μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τινα χρόνον τὸν ἀπέπνιξε.

Ἐν τῇ μετόπῃ παρίσταται ἡ μετὰ τὸν ἀγῶνα σκηνή. Ὁ Ἡρακλῆς ἀποκαμωμένος ἐκ τοῦ ἀγῶνος κλίνει τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ πατεῖ μὲ τὸν δεξιὸν πόδα ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ νεκροῦ λέοντος.

Ὁ φονευμένος λέων φαίνεται ὥσεί νὰ κοιμᾶται ἀκουμβῶν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς ὡς προσκεφαλαίου. Κατὰ τὸ ἀριστερὸν μέρος παρίστατο ἡ σύμμαχος τοῦ Ἡρακλέους Ἀθηνᾶ, τῆς ὁποίας μόνον τὴν κεφαλὴν βλέπομεν, ὅπως καὶ τοῦ Ἡρακλέους μόνον ἡ κεφαλὴ καὶ ὀλίγα μέρη τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν εὐρέθησαν. Ἡ κόμη τοῦ Ἡρακλέους ἦτο χρωματισμένη.

Ἀρ. 72. *Ἀμαζῶν Ἱππολύτη*. Ὁ Ἡρακλῆς ὑπεχρεώθη νὰ φέρῃ τὴν ζώνην τῆς βασιλίσσης τῶν Ἀμαζόνων Ἱππολύτης, τὴν ὁποίαν ἐπεθύμησε νὰ ἔχῃ ἡ θυγάτηρ τοῦ Εὐρυσθέως Ἀδμήτη. Ὁ Ἡρακλῆς φονεύσας τὴν Ἱππολύτην ἔλαβε τὴν ζώνην ταύτης.

Πῶς παρίστατο ἡ σκηνὴ ἐν τῇ μετόπῃ εἶνε ἀδύνατον νὰ γνωσθῇ, διότι ἐξ ὅλης τῆς παραστάσεως μόνον μία κεφαλὴ νεκρᾶς γυναικὸς πιθανώτατα τῆς Ἱππολύτης εὐρέθη.

Ἀρ. 73. *Κερυνίτις Ἐλαφος*. Ὁ Ἡρακλῆς κυνηγῶν ἐπὶ ἓν ἔτος τὴν χαλκόποδα ἔλαφον, ἣτις κατῴκει ἐν τῷ ὄρει Κερυνείᾳ τῆς Ἀχαΐας, κατόρθωσε νὰ τὴν συλλάβῃ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Λάδωνος.

Καὶ τῆς μετόπης ταύτης ἐλάχιστα μόνον μέρη σώζονται, ἐκ τούτων δὲ δύνатаί τις νὰ φαντασθῇ τὴν ὅλην παράστασιν.

Ὁ Ἡρακλῆς συνέλαβεν ἀπὸ τῶν κεράτων τὴν ἔλαφον καὶ γονατίζει ἐπὶ τοῦ νώτου αὐτῆς ἐξαναγκάζων ταύτην νὰ πέσῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀριστερὰ πλησίον τῆς κάτω γωνίας τῆς μετόπης φαίνεται μέρος τοῦ κορμοῦ τῆς ἐλάφου καὶ τοῦ Ἡρακλέους δὲ μόνον ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ πόδες εὐρέθησαν καὶ εἶνε ἐν τῷ Λούβρῳ, ἐνῶ ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ὀλυμπίας ἀντικατεστάθησαν διὰ γύψου.

Ἄρ. 74. *Αἰγίου κόπρος*. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἥλιδος Αὐγείας εἶχεν ἀναριθμήτους ἀγέλας βοῶν. Οἱ σταῦλοι τῶν βοῶν του μείναντες ἀκαθάριστοι ἐπὶ πολὺν χρόνον εἶχον ὑπερπληρωθῇ κόπρου. Ὁ Εὐρυσθεὺς διέταξε τὸν Ἡρακλῆ νὰ καθαρίσῃ τοὺτους ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ. Ὁ Ἡρακλῆς κατὰ τὴν κοινὴν παράδοσιν ἐξετέλεσε τὴν διαταγὴν ταύτην παρὰτρέψας τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ, τὸ ὁποῖον διηύθυνε διὰ μέσου τῶν σταύλων.

Ἄλλ' ἄλλως παρίσταται ὁ καθαρισμὸς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μετόπῃ. Ὁ Ἡρακλῆς κρατῶν σάρωθρον μετὰ μακροῦ στελειοῦ σαρώνει πρὸ αὐτοῦ τὴν κόπρον διὰ βιαιῶν κινήσεων, ἐνῶ ἡ φίλη Ἀθηναῖ συμπαρισταμένη θέλει νὰ βοηθήσῃ αὐτῷ. Τὸ σῶμα τοῦ Ἡρακλέους δυστυχῶς δὲν σώζεται ὅλον. Τὸ μεγαλείτερον μέρος τοῦ στήθους του εἶχεν εὐρεθῇ κατὰ τὰς Γαλλικὰς ἀνασκαφὰς καὶ εἶχε μεταφερθῇ εἰς Παρίσιους. ἄλλ' ἐκεῖ ἐξηφανίσθη.

Ἄρ. 75. *Γηρυόνης*. Ὁ Εὐρυσθεὺς εἶχε πληροφορηθῇ, ὅτι ἐν μικρᾷ νησίδι πλησίον τοῦ Ὠκεανοῦ ἐβασίλευεν ὁ ἄγριος Γηρυόνης, τρισώματον τέρας, ἔχων ἀπείρους ἐξαιρέτους ἀγέλας βοῶν. Τοὺς βόας τούτους ἐπιθυμῶν νὰ ἔχῃ, ἐξέπεμψε τὸν Ἡρακλῆ, ὅστις ἐφόνευσεν τὸν Γηρυόνην καὶ παρέλαβε τοὺς βόας.

Ἐν τῇ μετόπῃ παρίσταται ἡ μάχη τοῦ Ἡρακλέους πρὸς τὸν Γηρυόνην· δεξιὰ παρίστατο ὁ Γηρυόνης ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν προσκεκολλημένων ἀνθρωπίνων σωμάτων· τὰ τρία διάφορα σώματα, ἕκαστον ἐν πλήρει πανοπλίᾳ, διακρίνονται μετὰ προσεκτικὴν ἐξέτασιν. Τὸ ἐν τῶν σωμάτων εἶνε ἤδη νεκρόν. Ὁ Ἡρακλῆς παρίστατο ἀριστερὰ ἕτοιμος νὰ καταφέρῃ τὸ σύνθητες αὐτοῦ ὄπλον, τὸ ῥόπαλον, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Γηρυόνου. Ἀριστερὰ πλησίον τῆς κάτω γωνίας ὑπάρχει μία τῶν κεφαλῶν τοῦ Γηρυόνου προερχομένη ἐκ τοῦ φονευθέντος ἤδη σώματος. Αἱ ἄλλαι δύο κεφαλαὶ τοῦ Γηρυόνου ὡς καὶ ὅλον σχεδὸν τὸ σῶμα τοῦ Ἡρακλέους δὲν σώζονται.

Τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ Γηρυόνου ὑπάρχει ἐν Παρίσιις, εἶνε δὲ ἐν τῷ Μουσεῖῳ ἡμῶν ἐκ γύψου κατεσκευασμένον.

Ἄρ. 76. *Κερβέρου ἀναγωγή*. Ὁ Ἡρακλῆς καταβάς εἰς τὸν Ἄδην καὶ λαβὼν τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ Πλούτωνος ἔφερεν ἐπὶ τῆς γῆς τὸν ἄγριον κύνα, τὸν φύλακα τοῦ Ἄιδου, Κερβέρον.

Κατὰ τὸ δεξιὸν κάτω μέρος τῆς μετόπης φαίνεται μόνον ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ κυνός, τὸν ὁποῖον ὁ Ἡρακλῆς δέσας διὰ τινος σχοινίου, τὸ ὁποῖον θὰ παρίστατο ἐξωγραφημένον, προσπαθεῖ νὰ σύρῃ ἐκτὸς τοῦ Ἰδαίου. Ὑπεράνω τοῦ Κερβέρου θὰ ἴστατο ἡ Ἀθηνᾶ, τῆς ὁποίας δὲν εὐρέθησαν λείψανα.

Ἀρ. 77. *Ἐρυμάνθιος κάπρος*. Ὁ Ἡρακλῆς συνέλαβε κατὰ διαταγὴν τοῦ Εὐρυσθέως ἐπὶ τοῦ Ἐρυμάνθου ζῶντα, τὸν κατὰ τὴν Ψωφιδικὴν χώραν ἐνδιαιτώμενον ἄγριον κάπρον, καὶ ἐκόμισε τοῦτον εἰς τὸν Εὐρυσθέα, ὅστις κατὰ τὸν μῦθον φοβηθεὶς τὴν θεάν τοῦ θηρίου κατέφυγεν, ὅπως κρυβῇ ἐντὸς μεγάλου πίθου.

Λυστυχῶς τῆς μετόπης ταύτης σώζονται πολὺ ὀλίγα μέρη, ἐκ τούτων δὲ δυνάμεθα νὰ ἀναπαραστήσωμεν ταύτην ὡς ἑξῆς. Ἀριστερὰ προσήρχετο ὁ Ἡρακλῆς ἔχων ἐπ' ὤμου τὸν ἄγριον κάπρον, δεξιὰ δὲ κάτω κατὰ τὴν γωνίαν παρίστατο ὁ Εὐρυσθέας κεκρυμμένος κατὰ τὸ ἥμισυ ἐντὸς τοῦ πίθου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο μέρος τῆς παραστάσεως σώζεται, ἐνῶ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ κάπρου μόνον δύο μικρὰ τεμάχια εὐρέθησαν. Τὸ περίεργον καταφύγιον τοῦ φοβουμένου Εὐρυσθέως ἐντὸς τοῦ πίθου καθίστα ἀρκετὰ κωμικὴν τὴν παράστασιν τῆς μετόπης ταύτης.

Ἀρ. 78. *Διομήδους ἵπποι*. Ὁ βασιλεὺς τῶν Θρακῶν Διομήδης ἐμυθολογεῖτο, ὅτι εἶχε περιφήμους ἄγριους ἵππους, τοὺς ὁποίους ἔτρεφε μὲ τὰς σάρκας τῶν ξένων, ὅσοι κατὰ τύχην κατέφευγον εἰς τὴν χώραν του. Ὁ Ἡρακλῆς λαβὼν ἐντολὴν συνέλαβε καὶ ἀπήγαγε τοὺς ἵππους τούτους.

Ἐν τῇ μετόπῃ παρίστατο ἀριστερὰ ὁ Ἡρακλῆς κρατῶν ἓνα μόνον ἵππον. Καὶ ταύτης τῆς παραστάσεως ὀλίγα μόνον μέρη σώζονται.

Ἀρ. 79. *Ἐσπερίδων μῆλα*. Ἡ ὠραιότατη καὶ κάλλιστα πάντων διατηρουμένη μετόπη. Ὁ Ἡρακλῆς μετέβη εἰς τὴν χώραν τῶν Ὑπερβορείων νὰ φέρῃ τὰ μῆλα τῶν Ἐσπερίδων, τὰ ὁποῖα ἐφύλαττεν ἄγριος δράκων ἄγρυπνος. Ἀλλ' ἐκεῖ ἔμενεν ὁ βασιλεὺς Ἄτλας φέρων ἐπ' ὤμου τὸν Οὐρανόν, ὅστις μόνος ἠδύνατο νὰ κομίσῃ τὰ μῆλα. Ὁ Ἄτλας πείθεται νὰ μεταβῇ, ὅπως παραλάβῃ τὰ μῆλα, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὀφείλει ὁ Ἡρακλῆς νὰ φέρῃ ἀντ' ἐκείνου τὸν Οὐρανὸν ἐπ' ὤμου.

Ἐν τῇ μετόπῃ ἡμῶν παρίσταται ἐν τῷ μέσῳ ὁ Ἡρακλῆς ἔχων

ἐπὶ τοῦ αὐχένος διπλωμένον προσκεφάλαιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔφερε τὸν οὐρανὸν διὰ τὴν μὴ πιέζεσθαι πολὺν ἐκ τοῦ βάρους τὸ δέσμα του Ὅπισθεν τούτου ἡ Ἀθηνᾶ ἢ μία τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀτλαντος ὑποβοηθεῖ διὰ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος τὸν Ἡρακλῆ νὰ φέρῃ κάλλιον τὸ βάρος του· ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους προσέροχεται ἤδη ὁ Ἀτλας, μία εὐγενεστάτη βασιλικὴ μορφή, κρατῶν εἰς τὰς χεῖράς του τὰ μῆλα.

Ἀρ. 80. *Κνώσιος ταῦρος.* Ὁ Ποσειδῶν ὀργισθεὶς κατὰ τῶν Κρητῶν κατέστησε μανιώδη ταῦρόν τινα ἐν Κνωσῶ, ὅστις οὕτω ἐπέφερε μεγάλας καταστροφάς. Τὸν ταῦρον τοῦτον διετάχθη νὰ συλλάβῃ ζῶντα ὁ Ἡρακλῆς.

Ἐπὶ τῆς μετόπης βλέπομεν τὸν Ἡρακλῆ προσπαθοῦντα πάσῃ δυνάμει νὰ κρατήσῃ τὸ πελώριον ζῶον, ὅπερ λίαν βιαίως ὀρμᾷ νὰ ἐκφύγῃ πρὸς δεξιὰ. Αἱ κινήσεις τοῦ ταύρου καὶ ἡ στάσις τοῦ Ἡρακλέους ἐξετελέσθησαν λίαν ἐπιτυχῶς.

Τὸ μέγιστον μέρος τῆς μετόπης ταύτης εἶνε ἐκ γύψου, διότι τὸ πρωτότυπον εὐρίσκεται ἐν Παριείοις.

Καὶ αἱ μετόπαι ὥς ἀνήκουσαι εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διὸς θὰ ἐξετελέσθησαν κατὰ τὰ μέσα τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Ἡ τέχνη αὐτῶν κατὰ τὰ γενικὰ γνωρίσματα ὁμοιάζει πρὸς τὴν τέχνην τῶν ἀετωμάτων, ἀλλ' αἱ μετόπαι εἶνε μετὰ πολὺν μεγαλειέρας ἐπιμελείας κατεσκευασμέναι. Μέρη τινα πρὸ πάντων τῶν δύο τελευταίων μετοπῶν εἶνε μετ' ἀπολύτου τελειότητος εἰργασμένα.

Ἀρ. 81. Λέαινα ἐπιθέτουσα τὸν πρόσθιον δεξιὸν πόδα ἐπὶ κεφαλῇς κριοῦ. Ἐκ λίθου πωρίνου κιτρινωποῦ. Ἦτο ἴσως ἐπίθημα ἀρχαίου τινὸς τάφου. Εὐρέθη ἐν Μπαρμπασαίνῃ.

Ἀρ. 82 - 91. Διάφορα ἀγάλματα ποικίλων μεγεθῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἡκρωτηριασμένα, τέχνης κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν Ἑλληνιστικῶν λεγομένων χρόνων, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ 2 περίπου αἰῶνος π. Χ.

Ὁ ἀρ. 83 εἶνε τὸ κάτω ἥμισυ ἀγαλματίου τῆς θεᾶς Κυβέλης καθημένης ἐπὶ θρόνου, ὡς γίνεται φανερόν πρὸ πάντων ἐκ τοῦ λέοντος, ὅστις ὑπάρχει παρὰ τὸν πόδα τοῦ θρόνου. Ἀριθ. 85 καὶ 86 παριστῶσι τὴν Τύχην ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀντικειμένων, ἅτινα τὴν συμβολίζουν πρὸ πάντων τοῦ τροχοῦ. Ἀρ. 87. Εἰκόνιζεν ἴσως Σειρήνα

ἢ Νίκην, ἀλλ' ὥς ἐκ τῆς μεγάλης φθορᾶς δὲν εἶνε δυνατόν νὰ γνωρισθῇ τοῦτο ἀκριβῶς. Ἐξαιρετικῶς καλὴν τέχνην δεικνύει ὁ ὑπ' ἀριθ. 89 κορμός, ὅστις παρίστα Δία ἢ Ἀσκληπιόν. Ὁ ἀρ. 90 παρίστα Ἰώσως Ἀπόλλωνα, ὥς φαίνεται ἐκ σημείων τινῶν κάτωθεν τῆς μασχάλης του, τὰ ὁποῖα δεικνύουσιν ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἡ συνήθης εἰς τὸν Ἀπόλλωνα λύρα, ἣτις ἀπεσπάσθη. Κατὰ μίμησιν τοῦ περιφήμου ἀγάλματος τοῦ Πολυκλείτου, τοῦ διασήμου Δορυφόρου, ἦτο κατεσκευασμένος ὁ ἀρ. 91.

Ἄρ. 92 - 101. Διάφορα μέρη ἐξ ἀγαλμάτων κολοσσαίου μεγέθους· τινὰ τούτων ἀνήκουν εἰς ἄγαλμα Διὸς εὑρεθὲν εἰς τὰς ἀνασκαφὰς καὶ κείμενον εἰσέτι ἐν ὑπαίθρῳ ὥς ἐκ τῶν δυσκολιῶν τῆς μεταφορᾶς του ἔνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ του βάρους.

Ἄρ. 102. Ὑποτίθεται ὅτι ὁ κορμός παρίστα τὸν Δία ὅστις εἰς μὲν τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐκράτει κεραυνὸν εἰς δὲ τὴν ὑψωμένην ἀριστεράν ἀετόν.

Ἄρ. 103. Τὸ ἄγαλμα εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν ὁ κορμός οὗτος παρίστα Ἑρμῇ κρατοῦντα κηρύκειον.

Ἄρ. 104 - 109. Διάφορα ἀγάλματα ἄνευ τῶν κεφαλῶν, ῥωμαϊκῶν χρόνων. Τῶν δύο ἀνδρικῶν ἀγαλμάτων (ἀρ. 105 καὶ 106) τὸ ἐν φορεῖ μακρὸν χιτῶνα καὶ ὑπεράνω τὸ ἱμάτιον, τὸ δ' ἕτερον ἔχει μόνον τὸ ἱμάτιον· τοὐναντίον τὰ γυναικεῖα εἶνε πάντα καθ' ὅμοιον τρόπον ἐνδεδυμένα δι' ἑνὸς μακροῦ χιτῶνος καὶ τοῦ ἱματίου, τὸ ὁποῖον φέρουσι κατὰ κομψὸν τινα τρόπον παραδοθέντα εἰς τὴν τέχνην τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων καλῶν Ἑλλήνων τεχνιτῶν. Τὰ ἀγάλματα ταῦτα ἀπεικονίζουν διάφορα πρόσωπα. Τῶν πλείστων ἐκ τούτων τὰ σώματα θὰ ἦσαν ἕτοιμα ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ τεχνίτου καὶ μόνον ἡ κεφαλὴ παρηγγέλλετο καθ' ὁμοίωσιν τοῦ μέλλοντος νὰ εἰκονισθῇ προσώπου, ἐνετίθετο δ' αὕτη εἰς κοιλότητά τινα ὑπάρχουσαν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τῶν ἀγαλμάτων. Ἐπὶ τοῦ ἀρ. 107 σφύζεται ἐπὶ τῆς βάσεως καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου. «Ἐλευσεῖνιος Ἀθηναῖος ἐποίει». Ὁμοίως ἐπὶ τοῦ 108 «Ἔρως Ἀθηναῖος ἐποίει» καὶ ἐπὶ τοῦ 109 «Αὐλὸς Σέξτος Ἐράτων Ἀθηναῖος ἐποίει».

Ἄρ. 110. Ἀγαλμα Ῥωμαίου αὐτοκράτορος ἄνευ τῆς κεφαλῆς. Φέρει τὴν συνήθη στολὴν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, ὅταν παρίστανται

ὡς στρατηγοί. Συνίστατο δ' αὕτη ἐκ τοῦ βραχέως χιτῶνος φθάνοντος μέχρι περίπου τῶν γονάτων, ὑψηλῶν πεποικιλμένων συνήθως σανδαλίων καὶ χλαμύδος. Ἐπὶ τοῦ χιτῶνος ἔφερον πολύτιμον μετάλλινον θώρακα ἔχοντα ἀναγλύπτους παραστάσεις. Ἐπὶ τοῦ θώρακος τοῦ ἀγάλματος ἡμῶν εἶνε ἀνάγλυπτα κεφαλὴ Μεδούσης καὶ δύο Νῆκαι ἑκατέρωθεν τροπαίου. Κάτωθεν τοῦ θώρακος πρὸς προφύλαξιν τῆς κοιλίας κρέμανται πολλὰ μακρὰ πτερύγια, ἅτινα ἦσαν κινητά, καὶ ἐπὶ τῶν ἄκρων δὲ τούτων ὑπάρχουσιν ἀνάγλυπτα διάφορα ἀντικείμενα. Παρὰ τὸν δεξιὸν πόδα τοῦ αὐτοκράτορος ὑπάρχει μικρὰ γονατιστὴ μορφή προσωποποιούσα ἴσως χώραν τινα κατακτηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐπειδὴ δὲν εὗρέθη ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀγάλματος δὲν δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ γνωρίζωμεν ποῖον αὐτοκράτορα παριστᾷ τοῦτο.

Ἄρ. 111. Βάσις ἀσήμαντος μετὰ ποδῶν ἀγάλματος.

Ἄρ. 112. Κορμὸς ἐκ πολλῶν τεμαχίων ὡραίου ἀγάλματος παριστῶντος τὴν γνωστὴν μορφήν τοῦ ὡραίου Ἀντινόου τοῦ ἡγαπημένου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ.

Ἄρ. 113 - 115. Ἡρωτηριασμένα ἀγαλμάτια.

Ἄρ. 116. Ἀγαλμάτιον εἰκονίζον Σάτυρον κρατοῦντα πρὸς τὸ στόμα τὴν σύριγγα. Εἶνε κακὸν ἀντίγραφον ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ἔργου.

Ἄρ. 117. Ἀγαλμα Ῥωμαίου αὐτοκράτορος ἔχων στολὴν ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ ἀριθ. 110 καὶ ἐπὶ τοῦ θώρακος ἐνταῦθα ἀνάγλυπτον μόνον τὸ Γοργόνειον. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι παριστᾷ τὸν αὐτοκράτορα Μάρκον Αὐρήλιον.

Ἄρ. 118. Εἰκονίζει τὸν αὐτοκράτορα Λεύκιον Οὐῆρον ὡς καθίσταται γνωστὸν ἐκ τῆς παραβολῆς αὐτῆς πρὸς νομίσματα καὶ ἄλλα ἔργα εἰκονίζοντα τὴν κεφαλὴν τούτου. Ἡ διατήρησις αὐτῆς εἶνε ἀξιοθαύμαστος.

Ἄρ. 119 - 125. Διάφοροι κεφαλαὶ Ῥωμαϊκῶν χρόνων κατὰ τὸ πλεῖστον ἡρωτηριασμένοι προερχόμενοι ἐξ ἀπολεσθέντων ἀγαλμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπεικόνιζον ἄγνωστα πρόσωπα. Μόνον τὸ ὑπ' ἀρ. 123 ἄνω ἡμισυ κεφαλῆς ἀνήκει εἰς μορφήν τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανῶ.

Ἄρ. 126 - 138. Τὰ ἀγάλματα ταῦτα κατὰ τὸ πλεῖστον ἴσαντο ἐν τῇ ἐξέδρᾳ τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, παρίστων δὲ πρόσωπα ἀνή-

κοντα εἰς ῥωμαϊκὰς αὐτοκρατορικὰς οἰκογενείας, ἥ μὲλη τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ τοῦ Ἡρώδου.

Ἄρ. 126. Ἄγαλμα κορασίου εἰκονίζον πιθανώτατα τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος Μάρκου Αὐρηλίου, Ἀννίαν Γαλερίαν Αὐρηλίαν Φαυστεινάν. ὅπως εἰκάζεται καὶ ἐκ τῆς ὁμοιότητος αὐτῆς πρὸς τὸ ἄγαλμα τῆς μητρὸς αὐτῆς Φαυστεινῆς τῆς νεωτέρας (ἀριθ. 146 τοῦ Μουσείου).

Ἄρ. 127. Τὸ ἄνω ἡμῖς ἀγάλματος τῆς αὐτοκρατορίας Φανστίνης τῆς συζύγου Ἀντωνείνου τοῦ Εὐσεβοῦς (βασιλεύσαντος 138 - 161 μ. Χ) ἣτις ὠνομάζετο πρεσβυτέρα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς Φανστίναν τὴν νεωτέραν σύζυγον τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου.

Ὑπὸ τὸ ἄγαλμα εἶνε ἐκτεθειμένη (ἄνευ ἀριθμοῦ), ἡ ἀρχαία ἐπιγραφή, ἣτις εὗρίσκετο ἐπὶ τοῦ βάθρου τοῦ ἀγάλματος, ὅπερ ὅπως καὶ τὰ πλεῖστα τῶν βάθρων τῶν ἐκ τῆς Ἐξέδρας τοῦ Ἡρώδου ἀγαλμάτων, εἶχε χρησιμοποιηθῇ εἰς τὴν στρωσὶν τῆς βυζαντιακῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἐπιγραφή ἔχει ὥς ἑξῆς: *Φαυστεινάν αὐτοκράτορος Ἀντωνείνου τοῦ Εὐσεβοῦς γυναῖκα.*

Ἄρ. 128. Ἄγαλμα ἀκέφαλον παιδὸς ἴσως υἱοῦ τινος τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Πλησίον τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς αὐτοῦ ὑπάρχει μικρὰ πυξίς μετὰ κλείθρου.

Ἄρ. 129. Ἄγαλμάτιον κορασίδος ἴσως τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, Ἀθηναΐδος. Ἡ ἐπιτεθεισα ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τοῦ ἀγάλματος τούτου κεφαλὴ (ἀρ. 130) κόρης δὲν ἀνήκει εἰς αὐτὸ τὸ ἄγαλμα, διότι εἶνε δυσαναλόγως μεγάλη.

Ἄρ. 131. Ἄγαλμα ῥωμαϊκὸν γυναικὸς ἄνευ τῆς κεφαλῆς· παρίστατο προετοιμαζομένη ὅπως προσφέρῃ θυσίαν καὶ διὰ τοῦτο κρατεῖ ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ φιάλην πρὸς σπονδὴν. Εἰκονίζει πιθανῶς τὴν Ῥήγιλαν σύζυγον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ.

Ἄρ. 132. Ἄγαλμα ἀνδρός, ὅστις φορεῖ μακρὸν πολύπτυχον χιτῶνα καὶ ὑπεράνω τούτου τὸ χαρακτηρίζον τοὺς Ρωμαίους πολίτας βαρὺ ἔνδυμα, τὴν τήβεννον, ἣτις ἐφέρετο περίπου ὅπως καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἱμάτιον, ἀλλ' ἦτο μακροτέρα τούτου καὶ ἐσχημάτιζεν ὅλως ἰδιορρυθμοὺς πτυχάς, τὰς ὁποίας μετὰ πολλῆς δυσκολίας δύναται τις νὰ παραγάγῃ σήμερον διὰ μεγάλου τεμαχίου ὑφάσματος ἔχοντος ὀρισμέ-

νον σχῆμα. Τὸ ἄγαλμα ὑποτίθεται, ὅτι παριστᾷ ἄνδρα τινὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἡρώδου.

Ἀρ. 133. Ἀγαλμα ὥραιας γυναικός, τὸ ὁποῖον κατὰ τινὰς παριστᾷ Ἀγριππείναν τὴν νεωτέραν γυναῖκα τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου, κατ' ἄλλους δὲ ἄγνωστόν τινα ἐπίσημον γυναῖκα ἐξ Ἡλίδος. Τὸ ἄγαλμα ὑποτίθεται, ὅτι ἦτο ἰδρυμένον ἐν τῷ Ἡραίῳ. Εἶνε τὸ κάλλιστον τῶν εὑρεθέντων ἐν Ὀλυμπίᾳ Ῥωμαϊκῶν ἀγαλμάτων. Ἐπὶ τῆς βάσεώς του εἷς τινα γωνίαν ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή: *Διονύσιος Ἀπολλωνίου Ἀθηναῖος ἐποίει*.

Ἀρ. 134. Ἀγαλμα μέγα ἄνδρὸς τηβεννοφόρου ὅπερ ἴσως παριστᾷ αὐτὸν τὸν Ἡρώδην, ὡς συμπεραίνεται καὶ ἐκ τῆς μαρὰ τὸν ἀριστερὸν αὐτοῦ πόδα ὑπαρχούσης κίστης, ἣτις εἰκονίζει χαρτοφυλάκιον, διότι ὁ Ἡρώδης, ὡς γνωστόν, ἦτο φιλόσοφος.

Ἀρ. 135. Ἀγαλμα ἀκέφαλον γυναικὸς ἴσως τῆς αὐτοκρατείας Δομιτίας γυναικὸς τοῦ Δομιτιανοῦ.

Ἀρ. 136-138. Τρία ἀγάλματα γυναικῶν ἀνήκοντα εἰς ἄγνωστα πρόσωπα.

Ἀρ. 139. Ταῦρος ἐν στάσει κερατίζοντας. Ἰστατο ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως τῆς δεξαμενῆς, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν πρὸ τῆς ἐξέδρας τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Ἐπὶ τῆς κοιλίας τοῦ ταύρου ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή *Ῥήγιλλα ἰέρεια τῆς Δήμητρος τὸ ὕδωρ καὶ τὰ περὶ τὸ ὕδωρ τῷ Δία*. Διὰ ταύτης δηλοῦται, ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ Ἡρώδου Ῥήγιλλα, τὴν ὁποίαν οἱ Ἡλεῖοι χάριν τιμῆς εἶχον ὀνομάσει ἰέρειαν τῆς Δήμητρος ἀφιέρωσε τὸ ὑπὸ τοῦ συζύγου αὐτῆς διοχετευθὲν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ὕδωρ καὶ τὰ σχετιζόμενα πρὸς τοῦτο κτίρια καὶ ἀγάλματα εἰς τὸν Δία.

Ἀρ. 140. Κεφαλὴ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς (βασιλεύσαντος 138-161 μ. Χ.). Ἐπὶ τῆς κόμης ἔχει στέφανον δάφνης ἔχοντα ἐν τῷ μέσῳ μικρὸν μετᾶλλιον.

Ἀρ. 141. Ἀγαλμα τῆς Ῥωμαίας αὐτοκρατείας Φαυστείνης τῆς νεωτέρας, συζύγου τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου.

Ἀρ. 142. Κεφαλὴ Ῥωμαϊκῶν χρόνων εἰκονίζουσα ἴσως γυναικὰ τινα αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τοῦ διαδήματος, ὅπερ ἔχει ὑπεράνω τοῦ μετώπου.

Ἀρ. 143. Ἀγαλμα τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου Κλαυδίου, ὅστις

ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 41 - 54 μ. Χ. Παρίσταται ὡς Ζεὺς, φέρων μόνον ἱμάτιον ἀφίνον γυμνὸν τὸ στήθος, καὶ ἔχων τὸ σκήπτρον ἐν τῇ δεξιᾷ. Παρὰ τοὺς πόδας του ὑπάρχει τὸ συμβολίζον τὸν Δία πτηνόν, ὁ αἰετός. Οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες ἠρέσκοντο νὰ ἀπεικονίζωνται εἰς τὰ ἀγάλματα αὐτῶν ἐν σχήματι Θεῶν. Ἐπὶ τοῦ κορμοῦ, ὅστις παρίσταται ὀπισθεν τοῦ αἰετοῦ ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ τῶν τεχνιτῶν, *Φιλαθήναιος καὶ Ἡγίας Ἀθηναῖοι ἐποίουν*, κάτωθεν δὲ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς τοῦ ἀγάλματος τὸ ὄνομα *Πρεῖμο*, ἴσως δούλου τινος τοῦ κατασκευάσαντος τὸ ἀγαλμα ἐργοστασίου, ἐργασθέντος ἐπὶ τοῦ ἀγάλματος.

Ἄρ. 144. Ἀγαλμα εἰκονίζον τὸν Ῥωμαῖον αὐτοκράτορα Τίτον (βασιλεύσαντα 79 - 81 μ. Χ.) ἐν στολῇ στρατηγοῦ. Ἐπὶ τοῦ θώρακος αὐτοῦ εἶνε ἀναγεγλυμμένα κεφαλὴ Μεδούσης καὶ Νηρηίδες ἱππεύουσαι ἐπὶ Ἱπποτριτῶνων. Ἀνάγλυπτοι κεφαλαὶ ὑπάρχουσι καὶ ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν κάτωθεν τοῦ θώρακος κρεμαμένων πτερυγίων.

Ἄρ. 145. Κεφαλὴ γραιῖας γυναικὸς Ῥωμαϊκῶν χρόνων, λαμπρῶς διατηρουμένη.

Ἄρ. 146. Ἀγαλμα τῆς Ποππαίας Σαβεΐνης γυναικὸς τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος (βασιλεύσαντος 54 - 68 μ. Χ.). Περιέρχος εἶνε ὁ τρόπος τῆς διασκευῆς τῆς κόμης τῆς.

Ἄρ. 147. Κεφαλὴ φαλακρὰ εἰκονίζουσα ἄνδρα προβεβηκότα τὴν ἡλικίαν, ὅστις ἔχει ὑψηλὸν μέτωπον καὶ τὰ λοιπὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου λίαν ἐντόνως δεδηλωμένα. Περὶ τὸ κρανίον ἔχει διάδημα ὅμοιον πρὸς κρῖνον.

Ἄρ. 148. Ἀγαλμα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ (βασιλεύσαντος 117 - 138 μ. Χ.) Ἐπὶ τοῦ θώρακος αὐτοῦ εἶνε ἀναγεγλυμμένη ἡ Ἀθηνᾶ μετὰ γλαυκὸς καὶ ὄφως στεφανουμένη ὑπὸ δύο Νικῶν, καὶ χαμηλότερον λύκαινα μετὰ τῶν βρεφῶν Ῥωμύλου καὶ Ῥώμου δηλαδὴ τὰ σύμβολα τῆς Ῥώμης καὶ τῶν Ἀθηνῶν τὰς ὁποίας ἰδιαιτέρως ἠγάπα καὶ ἐπροστάτευεν ὁ Ἀδριανός, ὀνομασθεῖς ἔνεκα τούτου καὶ Φιλαθήναιος.

Ἄρ. 149. Ἀγαλμα ἀγνώστου Ῥωμαίου αὐτοκράτορος. Ἐπὶ τοῦ θώρακος εἶνε ἀνάγλυπτοι δύο γρύπες ἑκατέρωθεν λυχνοστάτου. Ὑποτίθεται, ὅτι παριστᾷ τὸν αὐτοκράτορα Τραϊανόν.

Ἄρ. 150. Μικρὰ κεφαλὴ ἐλάφου ἀνάγλυπτος ἐπὶ τεμαχίου πλα-

κὸς ὑπερύθρου (ἐντὸς τῆς ὀρθίας θήκης τοῦ πρώτου δωματίου· ἀσημαντον).

Ἐν τῷ προδόμῳ, ἔνθα τὰ ἀγάλματα τῶν αὐτοκρατόρων, εἶνε ἐκτεθειμέναι ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς εἰσόδου δύο ἐπιγραφαὶ μὲ γράμματα αὐτοκρατορικῶν χρόνων, αἵτινες προέρχονται ἐξ ἀρχαίων βάθρων. Ὅμοίως πλησίον τοῦ ἀγάλματος τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου ὑπάρχει μέγας πῶρος φέρων ἐπιγραφὴν σχετιζομένην πρὸς νίκην τινα τούτου ἐν Ὀλυμπίᾳ.

Ἐπιγραφαὶ τινες εὐανάγνωστοι ἐκ βάθρων ἀρχαίων ἀθλητῶν εὐρίσκονται καὶ ἐν τῷ προστόφ τοῦ Μουσείου πρὸ τῆς μεγάλης θύρας.

Π ἡ λ ι ν α

Ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ὀλυμπίας δὲν ὑπάρχουσιν ὥραϊα ἀγγεῖα καὶ ἄλλα καλὰ εἰδώλια, διότι ταῦτα εὐρίσκονται κυρίως ἐν τάφοις καὶ τοιοῦτοι δὲν ἀνεκαλύφθησαν ἐν Ὀλυμπίᾳ.

Τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ πηλίνων μορφῶν ἀποτελοῦσι τὰ πανάρχαια ὁμοιώματα ἀνθρώπων καὶ ζώων, αἵτινα μετὰ τῶν ὁμοίων παναρχαίων χαλκῶν ἀντικειμένων μαρτυροῦσι περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐν Ὀλυμπίᾳ λατρείας ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις, καὶ ἐπιβεβαιοῦσι τὰς παραδόσεις περὶ συμβάντων ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐν χρόνοις μιθικοῖς, περὶ ὧν μόνον ἀμυδραὶ ἀναμνήσεις ὑπῆρχον παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τῶν ἱστορικῶν χρόνων.

Τὰ εὐρεθέντα τοιαῦτα εἰδώλια ἀνέρχονται εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας, ἀλλ' ἐκτεθειμένα εἶνε μόνον ὀλίγα ἐκ τούτων ὡς δείγματα.

Πρώτης τάξεως πῆλινα ἔργα εἶνε καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Διὸς (ἀρ. 171) καὶ ἡ τῆς Ἥρας (ἀρ. 168).

Τὸ Μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας περιέχει πρὸς τούτοις μεγάλης ἀξίας καὶ σπουδαιότατα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς πῆλινα ἀντικείμενα.

Ἀρ. 151 - 158. Πανάρχαια εἰδώλια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τοῦ ἰδιάζοντος ἐν Ὀλυμπίᾳ μόνον τρόπου. Εἶνε πάντα λίαν ἀτέχνως καὶ κατὰ παιδικόν τινα τρόπον κατασκευασμένα. Τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος δηλοῦνται λίαν χονδροειδῶς καὶ βλέπει τις, ὅτι ὁ κατασκευάσας

ἦτο εὐχαριστημένος, ἂν ἀνεγνωρίζετο, ὅτι τὸ ἔργον του παρίστα ἄνθρωπον καὶ δὴ ἄνδρα ἢ γυναῖκα.

Ἡ ὥς εἶνε ὑπερβολικῶς καὶ παρὰ φύσιν μεγάλη· ἐκατέρωθεν ταύτης δύο κύκλοι στρογγύλοι δηλοῦσι τοὺς ὀφθαλμούς. Μικραὶ ὀπαὶ ἐμφαίνουσι τοὺς ῥῶθινους καὶ τὸ στόμα. Ἀντὶ τῶν χειρῶν ὑπάρχουσιν ἐκατέρωθεν τοῦ σώματος δύο ἄμορφοι προεξοχαί. Εἰς τὰς θέσεις τῶν μαστῶν καὶ τοῦ ὀμφαλοῦ ὑπάρχουσιν ὁμοίως κύκλοι. Τῆς γυναικὸς τὸ αἰδοῖον δηλοῦται διὰ σχισμῆς, παρίσταται δὲ καὶ τὸ ἀνδρικὸν αἰδοῖον.

Τινὰ τῶν εἰδωλίων (ὡς ἀρ. 155) φέρουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ εἰδός τι κωνικοῦ πύλου.

Ἀρ. 159 - 165. Διάφορα ὁμοιώματα τετραπόδων ζώων κατεσκευασμένα κατὰ τρόπον ὅμοιον πρὸς τὰ ἀνωτέρω εἰδώλια. Μετὰ δυσκολίας καὶ οὐχὶ πάντοτε δύναται τις νὰ διακρίνῃ ὅποιον ζῶον ἤθελε νὰ εἰκονίσῃ ὁ κατασκευάσας ταῦτα. Τινὰ ὁμοιάζουσι πρὸς ἵππους, ἄλλα πρὸς κύνας καὶ ἄλλα πρὸς βόας.

Ἀρ. 166. Μικρὸς ἵππος τοῦ λεγομένου γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ, ὅστις χαρακτηρίζει περίοδόν τινα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης ὀλίγον μετὰ τὸ 1000 π. Χ. Ἔργα τοῦ ῥυθμοῦ τούτου εὐρίσκονται ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἑλλάδι.

Ἀρ. 167. Ὅμοιος μικρὸς ἵππος, ἐφ' οὗ ἐπιβαίνει ἵππεύς. Τὰ ὑπὸ τοὺς ἀρ. 166 καὶ 167 ἀντικείμενα δὲν εὐρέθησαν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Ὀλυμπίας.

Ἀρ. 168. Κεφαλὴ ἀρχαῖκῃ Ἦρας τοῦ τέλους τοῦ 6 π. Χ. αἰῶνος. Ὅτι παριστᾷ τὴν Ἦραν φαίνεται ἐκ τῆς στεφάνης, τὴν ὁποίαν φορεῖ. Καὶ διὰ τὸ μέγεθος αὐτῆς καὶ διὰ τὸν τρόπον τοῦ χρωματισμοῦ τῆς ἢ κεφαλῇ αὕτη κατέχει ἐξέχουσιν θέσιν μεταξὺ τῶν πηλίνων ἀρχαιοτήτων. Ἀνῆκε πιθανῶς εἰς ἀγαλμάτιον Ἦρας, τοῦ ὁποίου εὐρέθησαν καὶ ἄλλα μικρότερα τεμάχια μαρτυροῦντα, ὅτι προείρχετο ἐκ συμπλέγματος παριστῶντος Σάτυρον ἐναγκαλιζόμενον τὴν Ἦραν. Ἐκ τοῦ συμπλέγματος τούτου προέρχεται καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 172 βάσις ἐπὶ τῆς ὁποίας σώζονται ἀνθρώπινοι πόδες Σατύρου ἀπολήγοντες εἰς ὀπλὰς ἵππου (οἱ Σάτυροι κατὰ τοὺς ἀρχαιότερους χρόνους παρίσταντο ἔχοντες πόδας ἵππων), μεταξὺ τῶν ὁποίων σώζεται μέρος τοῦ ἐνδύματος τῆς Ἦρας.

Ἄρ. 169 - 70. Τμήμα ἀρχαϊκῆς κεφαλῆς καὶ κεφαλῆς Μεδούσης προερχόμενα ἐξ ἀρχιτεκτονικῆς διακοσμῆσεως.

Ἄρ. 171. Κεφαλὴ Διὸς τέχνης καλῆς τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ 5 π. Χ. αἰῶνος. Ἐξοχὸν ἔργον πηλοπλαστικῆς καὶ τὸ ἀξιολογώτερον τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ πηλίνων μεθ' ὅλην τὴν μεγάλην φθοράν, τὴν ὁποίαν ἔχει ὑποστῇ. Τὸ γένειον, ὃ μύσταξ, αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἡ κόμη παρίστανται διὰ μέλανος χρώματος, τοῦ δὲ λοιποῦ προσώπου ἡ ὄψις εἶνε κιτρινωπή.

Ἄρ. 172. Ἰδε ἀριθ. 168.

Ἄρ. 173. Τὸ κάτω μέρος ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν παρεῖων κεφαλῆς Σατύρου, ἔχοντος ἰδιοτρόπους ὀδόντας. Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἄκρου τοῦ γενείου ὑπάρχει μικρὰ χεῖρ. Ἴσως ἡ κεφαλὴ αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὸ ἐν ἀριθ. 168 μνημονευόμενον σύμπλεγμα.

Ἄρ. 174. Μικρὰ κεφαλὴ γυναικείου εἰδωλίου τοῦ 4 αἰῶνος π. Χ.

Ἄρ. 175. Δεξιὸς ποὺς ἀνθρωπίνης μορφῆς ἐπὶ μικρᾷ βάσει.

Ἄρ. 176. Ὁμοίωμα τραγικῆς προσωπίδος.

Ἄρ. 177. Τὸ ἄνω μέρος λίαν ἀρχαϊκῆς κεφαλῆς Ἡρας σχεδὸν τελείως κατεστραμμένης.

Ἄρ. 178. Λέων καθήμενος φέρων πολλὰ λείψανα τοῦ ἄλλοτε ζωοῦ χρωματισμοῦ του.

Ἄρ. 179 - 181. Τεμάχια ἐνδυμάτων ἐξ ἀγαλμάτων πηλίνων καὶ μέρος σώματος Σφιγγός.

Ἄρ. 182. Ὡραῖος δελφὶν φερόμενος ἐπὶ κυμάτων εἰκονιζομένων κάτωθεν τῆς κοιλίας του. Εἶνε ἴσως ἀρχιτεκτονικὸν κόσμημα.

Ἄρ. 182^α. Τεμάχιον μήτρας ἀποτυπούσης τὸ ἀριστερὸν ἡμῖσι προσώπου Σατύρου· πλησίον αὐτῆς εἶνε ἐκτεθειμένον καὶ γύψινον ἔκτυπον ἐκ ταύτης.

Οἱ κατωτέρω ἀριθμοὶ τῶν πηλίνων μέχρι τοῦ ἀρ. 329 περιλαμβάνουσιν ἀντικείμενα ἀρχιτεκτονικά. Οἱ χρωματισμοὶ τούτων διατηροῦνται συνήθως ζωηρότατοι, διότι ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἀγγείων τὰ χρώματα ὥπτηθησαν μετὰ τῶν πηλίνων ἀντικειμένων καὶ ἐστερεοποιήθησαν ἐν τῷ πηλῷ. Ὅπως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀγγείων διακρίνομεν καὶ ἐπὶ τούτων διάφορον τρόπον χρωματισμοῦ ἀναλόγως τῆς ἀρχαιότητος. Τὰ ἀρχαιότερα ἀντικείμενα ἔχουσιν τὸ ἔδαφος ἀνοιχτὸν καὶ τὰ

κοσμήματα διὰ σκοτεινῶν χρωμάτων, ἐνῶ τὰ νεώτερα (ἅτινα εἶνε σχετικῶς ὀλιγώτερα ἐν τῷ Μουσείῳ μας) ἔχουσι τοῦναντίον τὰ κοσμήματα δι' ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ μέλανος ἐδάφους.

Ἄρ. 183 Ἀρχαϊκὴ σίμη (κορωνὶς στέγης), ἣτις ἴστατο ἐν τῷ αἰτώματι τοῦ θησαυροῦ τῶν Γελῶν, κτισθέντος περὶ τὸ 600 π. Χ. Ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν κεραμίδων, αἵτινες προσηρμόζοντο ἢ μία πλησίον τῆς ἄλλης, ἐνῶ τὸ κόσμημα ἦτο συνεχὲς ἐπὶ ὅλων, ὡς φαίνεται ἐπ' τῶν πρώτων κεραμίδων ἀριστερά, αἵτινες ἐφαρμόζουσιν ἐπ' ἄλληλων. Αἱ κεραμίδες τῶν ἄκρων ἀπολήγουσιν εἰς ὁξὺ τρίγωνον διὰ τὰ προσαρμόζονται εἰς τὰ ἄκρα τοῦ τριγώνου τοῦ αἰτώματος. Τὰ διάφορα κοσμήματα ἀποτελοῦνται ἐκ μαιάνδρων καὶ διαφόρων σχημάτων ὁμοίων πρὸς φύλλα, σμικρύνονται δὲ ὅσον προχωροῦσι πρὸς τὰ ἄκρα, καθ' ὅσον σμικρύνεται καὶ ἡ ἐπιφάνεια τῶν κεραμίδων. Διὰ τὸν λόγον, ὃν ἐξεθέσαμεν ὀλίγον ἀνωτέρω τὰ χρώματα διατηροῦνται ζωηρότατα, μολονότι χιλιάδες ἐτῶν παρῆλθον ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῶν κεραμίδων.

Ἄρ. 184-185. Αἱ κεραμίδες, αἵτινες ὑπῆρχον ἐπὶ τῶν δύο ἄκρων τῆς στέγης τοῦ θησαυροῦ τῶν Γελῶν, ἔχουσαι καὶ αὗται κοσμήματα παρόμοια πρὸς τὰ τοῦ προηγουμένου ἀριθμοῦ. Ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας, ἣτις ἔβλεπε πρὸς τὸ αἶτωμα, δὲν ὑπῆρχεν ὕδρορρόη, διότι πρὸς τὸ αἶτωμα δὲν κατέρχεται τὸ ὕδωρ τῆς στέγης· ἐπὶ τῆς ἄλλης ὁμως πλευρᾷς, ἣτις ἦτο ἐπὶ τοῦ πλαγίου ἄκρου τῆς στέγης ὑπῆρχεν ὕδρορρόη, τῆς ὁποίας φαίνεται ἡ ὁπή.

Ἄρ. 186-187. Τεμάχια κεραμίδων ἐκ τῶν πλαγίων πλευρῶν τῆς στέγης τοῦ θησαυροῦ τῶν Γελῶν. Ἐχουσι σίμην ὅπως καὶ αἱ προηγούμεναι κεραμίδες καὶ ἔφερον πᾶσαι σωλῆνας διὰ τὴν ἐκροὴν τοῦ ὕδατος.

Ἄρ. 188-189. Σωλὴν καὶ τεμάχια δίσκου, ἐξ ὧν ἀπετελοῦντο αἱ ὕδρορροαὶ τοῦ θησαυροῦ τῶν Γελῶν. Ἐπὶ τῆς ὁπῆς τῆς κεραμίδος ἐξεῖχεν ὁ σωλὴν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἄκρου ταύτης εὐρίσκετο ὁ δίσκος.

Ἄρ. 190-191. Τεμάχια ἐκ τῶν κεραμίδων, διὰ τῶν ὁποίων ἦσαν ἐπενδεδυμένα τὰ λίθινα γεῖσα τοῦ Θησαυροῦ τῶν Γελῶν. Τὸ σχῆμα τῶν κεραμίδων καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἦσαν αὗται προσηρμοσμένοι ἐπὶ τῶν λίθων, βλέπει τις εὐκόλως, διότι τὰ τεμάχια προσ-

εκολλήθησαν διὰ γύψου ἐπ' αὐτῶν τῶν γείσων τοῦ θησαυροῦ, τῶν ὁποίων τρία ὀλόκληρα τεμάχια μετεκομίσθησαν ἐπὶ τούτῳ εἰς τὸ μουσεῖον. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ κεραμίδες ἦσαν προσηλωμέναι διὰ ἥλων ἐπὶ τοῦ λίθου, πρὸς τοῦτο δὲ εἶχον μικρὰς στρογγύλας ὁπᾶς· ἂν παρατηρήσῃ τις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν λιθίνων γείσων, θὰ εὕρῃ ἀκόμη μέρη τῶν ἥλων ἐντὸς μικρῶν ὀπῶν. Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἐκαλύφθησαν οἱ λίθοι τῶν γείσων τούτων διὰ κεραμίδων δὲν εἶνε εἰς ἡμᾶς εὐκόλως καταληπτὸς διότι τὸ φυσικώτερον θὰ ἦτο νὰ ἐκάλυπτον τούτους διὰ κονιάματος, ὅπερ συνήθως ἐγένετο καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα. Φαίνεται, ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ νὰ καλύπτωσι τὰ λίθινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τῶν οἰκοδομημάτων διὰ κεραμίδων, ἔμεινεν ἀκόμη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὅτε τὰ οἰκοδομήματα κατεσκευάζοντο ἐκ ξύλου, καὶ ἐπομένως ἦτο ἀνάγκη νὰ καλύπτωσι διάφορα μέρη τοῦ ἔξωτερου τοῦ κτιρίου δι' ἐπενδύσεων πηλίνων, ὅπως μὴ καταστρέφονται τὰ ξύλα ἐκ τῶν βροχῶν καὶ τῶν ἀνέμων. Αἱ πῆλιναι ἐπενδύσεις εὐρίσκονται συχνότερον ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις τῆς Ἰταλίας καὶ ἐν Σικελίᾳ.

Ἀρ. 192. Ὀλίγα συγκεκολλημένα τεμάχια τοῦ μεγάλου ἀκρωτηρίου, τὸ ὁποῖον ἴστατο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀετώματος τοῦ Ἡραίου.

Εἶχε τοῦτο σχῆμα περίπου ἡμικυκλικὸν καὶ ὕψος ἄνω τῶν δύο μέτρων, ἡ δὲ ἐπιφάνειά του ἦτο διὰ ποικίλων καὶ ζωερῶν σχημάτων κεκοσμημένη. Εἶνε ἀξιόλογον ἔργον καὶ διὰ τοὺς χρωματισμούς του, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τὴν τέχνην, μεθ' ἧς κατεσκευάσθη, ἥτις μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ πηλουργία ἦτο ἤδη εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀκμῆς της ἐν χρόνοις ἀρχαιοτάτοις.

Ἀρ. 193-194. Ἐφθαρμένα ἀνθέμια, αἵτινα ὑπῆρχον ἐπὶ τῶν κεραμίδων κατὰ μῆκος τῆς κορυφῆς τῆς στέγης τοῦ θησαυροῦ τῶν Γελῶν. Ἄλλοτε ἦσαν ταῦτα ζωερῶς χρωματισμένα.

Ἀρ. 195. Πλάξ ἔχουσα ἀνάγλυπτον κεφαλὴν Γοργόνος· ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἀρχαίας κεραμίδος.

Ἀρ. 196-204. Διάφορα ἀνθέμια προερχόμενα ἐξ ἀκροκεράμων διαφόρων ἀρχαίων κτιρίων. Ὅπως καὶ σήμερον συνήθιζον καὶ οἱ ἀρχαῖοι νὰ κοσμῶσι δι' ἀνθεμίων τὰ ἄκρα τῶν τελευταίων κεραμίδων κατὰ τὰς πλαγίας πλευρὰς τῆς στέγης.

Ἄρ. 205. Μικρὸν μέρος μήτρας, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐτυπώνοντο ἀνθήμια.

Ἄρ. 206. Τεμάχια σίμης ἐκ τοῦ αἰτώματος τοῦ θησαυροῦ τῶν Μεγαρέων. Τὰ δύο μεγαλείτερα τεμάχια εἶνε τῶν ἄκρων καὶ εἶχον λεοντοκεφαλὴν, ἀπὸ τῆς ὁποίας κατέρρεε τὸ ὕδωρ. Ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν δύο τούτων τεμαχίων ὑπάρχει μικρὰ τετραγωνικὴ βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἴστατο κόσμημά τι ὥς ἄκρωτήριον.

Ἄρ. 207 - 208. Τεμάχιον ἀρχαϊκῆς σίμης ἐξ αἰτώματος ἄλλου οἰκοδομήματος.

Ἄρ. 209. Μία ὁλόκληρος ἀκροκέραμος μετὰ ὑδρορροῆς καὶ πολλὰ ἄλλα μικρότερα τεμάχια, ὥς καὶ ἀνθήμια ἐξ ἐνὸς οἰκοδομήματος. Τὰ κοσμήματα ἀπομιμοῦνται τὰ τοῦ Θησαυροῦ τῶν Γελῶν.

Ἄρ. 210 - 215. Διάφορα ἀνθήμια ἀπὸ ἀκροκεράμων. Ὅσα ἐκ τούτων ἔχουσι κόσμημα καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἐπιφανειῶν, εὐρίσκοντο ἐπὶ τῶν κεραμίδων τῆς κορυφῆς τῆς στέγης, διότι ἐκεῖ ἐφαίνοντο καὶ ἀπὸ τῶν δύο μερῶν· ὅσα δὲ ἦσαν ἐκ τῶν κατὰ τὰς ἄκρας τῆς στέγης κεραμίδων ἔφερον κόσμημα μόνον ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς.

Ἄρ. 216 - 218. Διάφοροι πλάκες ἔχουσαι τὸ ἄκρον κεκοσμημένον διὰ χρωμάτων ἢ γραπτῶν κοσμημάτων. Εὐρίσκοντο ἐπὶ τῶν ἄκρων τῆς στέγης ἀρχαϊκῶν κτιρίων, ἀποτελοῦσαι τρόπον τινὰ τὴν στεφάνην τούτων.

Ἄρ. 219. Τεμάχια ὁμοίων πλακῶν ἐκ τοῦ Ἡραίου καὶ ἡμικυκλικὰ καὶ πλάκες, αἵτινες ἐκόσμουσαν τὰ ἄκρα τῶν κεραμίδων τοῦ Ἡραίου φέρουσαι διαφόρων χρωμάτων γραπτὰ σχήματα.

Ἄρ. 220 - 221. Σίμη καὶ κεραμὶς ἐπενδύσεως παραπλήσιαι πρὸς τὰ τοῦ Θησαυροῦ τῶν Γελῶν, ἀνήκουσαι πιθανῶς εἰς τὸ Ἡραῖον. Εἶχον κοσμήματα, ἅτινα εἶναι σχεδὸν τελείως ἐξηλειμμένα.

Ἄρ. 222 - 233. Διάφορα ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια, πρὸ πάντων μέρη ἐπενδύσεων, ἔχοντα τὰ διάφορα λίαν κομψὰ κοσμήματα ἐλαφρῶς ἐκτετυπωμένα καὶ μετὰ ταῦτα χρωματισμένα.

Ἄρ. 234 - 235. Δύο ὥραιόταται κεφαλαὶ Μεδούσης, ἀρχαϊκαί, ζωγραφῶς χρωματισμέναι, αἵτινες ἐχρησίμευον ὥς ὑδρορροαί, ὥς φαίνεται ἐκ τοῦ ἀνοίγματος κατὰ τὸ κάτω μέρος τοῦ προσώπου αὐτῶν.

Ἄρ. 236 - 237. Ρόδακες καὶ κεραμίδες ὥς καὶ ἀνθήμια μὲ ἔλι-

κας κατὰ τὰ πλάγια, κομψῶς ἐσχηματισμένα καὶ πλουσίως καὶ ζωηρῶς χρωματισμένα, ἴσως ἐκ τοῦ κτιρίου ἐξ οὗ καὶ αἱ ἀνωτέρω κεφαλαί.

Ἄρ. 238 - 239. Καθ' ὅμοιον τρόπον χρωματισμένοι δύο λεοντοκεφαλαὶ ἴσως καὶ αὗται ὑδρορροαὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ κτιρίου.

Ἄρ. 240 - 248. Σῖμαι καὶ ὑδρορροαὶ ἐκ διαφόρων κτιρίων νεωτέρων, ὥς φαίνεται ἐκ τῶν κοσμημάτων, ἅτινα εἶνε δι' ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ σκοτεινοῦ ἐδάφους. Ἄρ. 240 εἶνε σίμη ἐκ τοῦ Μητροῦ. Περιέργον εἶνε τὸ σχῆμα τῆς ὑδρορροῆς ἄρ. 245, ἣτις ὁμοιάζει πρὸς κάτω σιαγὸνα κριοῦ.

Ἄρ. 249 - 278. Διάφορα ἀνθέμια διαφόρων σχημάτων καὶ μεγεθῶν, διαφόρων κτιρίων καὶ χρόνων. Τινὰ τούτων εἶνε κομψότατα καὶ εἶχον ποικιλωτάτους χρωματισμούς.

Ἄρ. 279 - 280. Κεραμίδες μετὰ ὑψηλῆς στεφάνης κεκοσμημένης δι' ἀναγλύπτων σπειρῶν καὶ χρωματισμένης, ἔχουσαι λεοντοκεφαλὰς ὡς ὑδρορροάς· καὶ πρὸς τούτοις χωρισταὶ λεοντοκεφαλαὶ καὶ ἀνθέμια ἐκ τῆς στέγης τοῦ μεγάλου οἰκοδομήματος τοῦ Λεωνιδαίου.

Ἄρ. 281. Ὅμοια καὶ ὁμοίου περιπτου σχήματος ἀντικείμενα ἐκ τῆς Νοτίας Στοᾶς.

Ἄρ. 282 Ὅμοια ἀντικείμενα οὐχὶ τόσον καλῆς κατασκευῆς.

Ἄρ. 283. Ἐπίσης ἀμελῶς κατεσκευασμένα ὅμοια ἀντικείμενα ἐκ τῆς Στοᾶς τῆς Ἡχοῦς.

Ἄρ. 284. Ὡραία ἀρχαϊκὴ λεοντοκεφαλὴ ἐξ ὑδρορροῆς τοῦ θησαυροῦ τῶν Μεγαρέων.

Ἄρ. 285 - 289. Διάφοροι λεοντοκεφαλαὶ μᾶλλον ἀρχαῖκαὶ ἐξ ὑδρορροῶν.

Ἄρ. 290. Τεμάχια στεφάνης ἐξ ἀκροκεράμου καὶ λεοντοκεφαλὴ ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ τοῦ Λεωνιδαίου, ἀλλ' ἐξ ἐτέρου οἰκοδομήματος.

Ἄρ. 291 - 298. Διάφοροι λεοντοκεφαλαὶ ἐξ ὑδρορροῶν τοῦ Λεωνιδαίου καὶ ἄλλων κτιρίων.

Ἄρ. 299 - 328^β. Κεραμίδες διαφόρων σχημάτων, ἀνθέμια, σῖμαι καὶ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ ἀντικείμενα προερχόμενα ἐκ διαφόρων κτιρίων. Οἱ ἄρ. 316^α - 316^β εἶνε κεραμίδες ἔχουσαι ἐπιγραφὰς δηλοῦσας τοὺς κατασκευαστάς, τὸ οἰκοδόμημα εἰς ᾧ ἀνήκον, ἢ τὴν χρονολογίαν τῆς κατασκευῆς.

Οἱ ἐπόμενοι ἀριθμοὶ εὐρίσκονται ἐντὸς τῆς ὀρθίας προθήκης τῶν πρώτων δωματίων.

Ἀριθ. 329 - 329^β. Πλίνθοι ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶνε ἐκτετυπωμένα ἴχνη ποδῶν ἀνθρωπίνων σχηματισθέντα, ὅτε ἀκόμη αἱ πλίνθοι ἦσαν μαλακαὶ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ.

Ἀρ. 329^γ - 329^ζ. Μικρὰ πῆλινα ἀντικείμενα ἔχοντα ἐκτετυπωμένας σφραγίδας.

Ἀρ. 329^η. Μικρὸν ὁμοίωμα αἰχμῆς λόγχης.

Ἀρ. 330. Ἀρχαϊκὴ λήκυθος ἔχουσα παράστασιν Ἡρακλέους φορεύοντος Ἀμαζόνας,

Ἀρ. 330^α - 330^δ. Διάφορα μικρὰ λίαν ἀρχαῖα ἀγγεῖα.

Ἀρ. 330^ε. Μικρὸν ἀγγεῖον ἔχον ἐπιγραφὴν τῷ Διὶ δηλοῦσαν, ὅτι ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὸν Δία.

Ἀρ. 330^ς. Τεμάχιον σκύφου ἔχον παράστασιν δύο γεωμετρικῶν ζώων διὰ κιτρινωποῦ χρώματος.

Ἀρ. 330^ε - 330^ζ. Διάφορα τεμάχια ἀγγείων νεωτέρων χρόνων μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται τινὰ ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ μὲ λατινικὰς σφραγίδας.

Ἀρ. 330^ζ - 330^{ββ}. Λύχνοι διαφόρων σχημάτων, τῶν ὁποίων εἰς φέρεϊ κάτω τὸ ὄνομα τοῦ ἐργοστασιάρχου ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ καὶ ἕτερος τὸ ὄνομα ΓΑΙΟΥ. Ὁ ἀρ. 330^{αα} ἔχει παράστασιν Ῥωμαϊκῆς μονομαχίας.

Ἀρ. 331. Μαρμαρίνη ὀρθογωνία πλάξ ἔχουσα ἐξ κοιλώματα διαφόρων μεγεθῶν. Τὰ τοιαῦτα ἀντικείμενα ὀνομάζοντο σηκώματα (ἐκ τοῦ σηκώω = ζυγίζω), ἐκρησίμευον δὲ ὅπως δοκιμάζονται δι' αὐτῶν τὰ μέτρα τῶν πωλητῶν ὑγρῶν ἀντικειμένων. Ἐκάστη κοιλότης ἀντεστοίχει πρὸς ὠρισμένον μέτρον. Διὰ τὴν ἐκροὴν τῶν ὑγρῶν ἐκ τῶν κοιλοτήτων ὑπάρχουσι μικραὶ ὀπαὶ κατὰ τὸν πυθμένα των.

Ἀρ. 331^α - 331^γ. Τεμάχια μαρμαρίνων σκευῶν.

Ἀρ. 332. Τετράγωνος μικρὸς βωμὸς κατασκευασθεὶς διὰ πηλοῦ ἐκ χώματος λεπτοῦ μεμιγμένου μετὰ σποδοῦ. Εὐρέθη ἐντὸς τοῦ Ἡρώου. Ὁ βωμὸς οὗτος ὥς ἐκ τῶν θυσιῶν, αἵτινες ἐγίνοντο ἐπ' αὐ-

τοῦ, συχνάκις δὲν ἦτο καθαρὸς, διὰ τοῦτο δὲ ἐχρίετο ἢ ἐπιφάνεια αὐτοῦ διὰ λεπτοῦ ἀσβεστοχρίσματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐζωγράφιζον κλάδον δάφνης ἢ κοτίνου καὶ ἐπιγραφὴν. Τὰ διάφορα στρώματα τῶν τοιούτων ἀσβεστοχρισμάτων δύναται τις νὰ διακρίνῃ εἰσέτι καὶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ· πολλὰ τεμάχια διαφόρων τοιούτων χρισμάτων κατώρθωσαν νὰ ἀποκολλήσωσι μετ' ἐπιμελείας καὶ νὰ διατηρήσωσι τὰς ἐπ' αὐτῶν ζωγραφίας ὥς καὶ τὰς ἐπιγραφάς. Ἀρ. 332* 332' (ἐν τῇ προθήκῃ τοῦ πρώτου δωματίου) εἶνε τεμάχια τοιούτων χρισμάτων ἔχοντα γραπτὸν κόσμημα καὶ μέρη τῆς ἐπιγραφῆς ΗΡΩΟΣ - ΗΡΩΟΡ (μετὰ τῆς ἡλείακῆς προφορᾶς τοῦ Ρ ἀντὶ τοῦ Σ) καὶ ΗΡΩΩΝ.

Ἀρχιτεκτονικά.

Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ τοῦ Μουσείου τῆς Ὀλυμπίας εἶνε μέρη σπουδαῖα οἰκοδομημάτων ἀνακαλυφθέντα ἐν τῇ Ἑλπίδι, τὰ ὁποῖα μετεκομίσθησαν εἰς τὸ Μοῦσεῖον, ὅπως μὴ μένωσιν ἐκτεθειμένα ἐν ὑπαίθρῳ καὶ καταστραφῇ τὸ λεπτὸν ἐκ κονιάματος χρίσμα, τὸ ὁποῖον πάντα σχεδὸν ἔχουσι, καὶ ὅπερ πολλάκις εἶνε χρωματισμένον.

Ἀρ. 333. Ἑπτὰ τεμάχια μικρὰ ἐκ διακοσμήσεων ἀρχαίων κτιρίων. Πάντα ἀποτελοῦνται ἐκ χονδροῦ μίγματος ἀσβέστου μετ' ἄμμου καὶ λεπτῶν λιθαρίων, τῶν ὁποίων ἢ ἐπιφάνεια καλύπτεται διὰ λεπτοῦ κονιάματος. Ἐπὶ τούτων ὑπάρχουσι χρώματα καὶ γραπτὰ κοσμήματα.

Ἀρ. 334. Ἡ γωνία τοῦ θριγκοῦ, ἥτοι τῆς στέγης μετὰ τῶν πλησίον ταύτης χαμηλοτέρων μερῶν τοῦ θησαυροῦ τῶν Μεγαρέων, ἀνοικοδομηθεῖσα ἐν τῷ Μοῦσεῖῳ διὰ λίθων τοῦ θησαυροῦ τούτου εὐρεθέντων ἐντὸς τοῦ βυζαντιακοῦ τείχους. Ἀπαρτίζεται ἐκ τοῦ τριγλύφου κατὰ τὴν γωνίαν, κατεσκευασμένου ἐξ ἑνὸς λίθου μετὰ τῆς μετόπης· ἀριστερὰ ἐπὶ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ τριγλύφου ὑπάρχει εἰς μακρὸς λίθος ἄνευ μετοπῶν, διότι ὁ θησαυρὸς τῶν Μεγαρέων, μολοντί ἦτο οἰκοδόμημα Δωρικοῦ ῥυθμοῦ, δὲν εἶχε μετόπας εἰς ὅλας τὰς πλευράς. Ὑπεράνω τοῦ τριγλύφου εὐρίσκεται ὁ γωνιαῖος

λίθος τοῦ αἰτώματος, διακρίνεται δὲ ἐπὶ τούτου καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ τριγώνου τοῦ αἰτώματος. Τὸ κάτω μέρος τοῦ λίθου τούτου ἔξέχει ὑπερῶν τοῦ τριγλύφου καὶ τῆς μετόπης, κάτωθεν δ' ἐπὶ τῆς προεξόχῃς ταύτης ὑπῆρχον μικρὰ στρογγύλα ἐξογκώματα, αἱ σταγόνες. Αὗται ἦσαν μικρὰ τεμάχια προσκεκολλημένα διὰ μολύβδου, καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπεσπιάσθησαν, φαίνεται δὲ μόνον ὁ συνδέων μόλυβδος. Ἐσώθεν τῶν λίθων τούτων ἐτέθησαν οἱ ἀντιστοιχοῦντες λίθοι τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ κτιρίου. Τὸ ἐπίχρισμα διατηρεῖται ἀρκούντως καλῶς.

Ἄξιος παρατηρήσεως ἦτο ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἦσαν κατεργασμένοι οἱ διάφοροι λίθοι, ὅπως ἐνσφηνῶνται εἰς ἀλλήλους καὶ στερεῶνται ἄνευ τινος συνδετικοῦ μέσου.

Ἀρ. 335 - 336. Δύο γεῖσα ἐκ τοῦ Θησαυροῦ τῶν Μεγαρέων. Φαίνονται καὶ αἱ σταγόνες. Τὸ ἐπίχρισμα σώζεται κατὰ τὸ πλεῖστον μετ' ἱχνῶν χρωματισμοῦ. Ὁ λίθος ἐξ οὗ εἶνε κατεσκευασμένα τὰ γεῖσα εἶνε ὁ συνήθης ἐν Ὀλυμπίᾳ κογχυλιάτης, ὅστις, ὡς εἶδομεν ἤδη, ἀπετελέσθη ἐν τῇ φύσει ἐκ τῆς ἀπολιθώσεως στρωμάτων ὄλων κογχυλίων, τὰ ὅποια διακρίνονται καὶ τώρα ἐν τῷ λίθῳ.

Ἀρ. 337 - 342. Γεῖσα διαφόρων κτιρίων· τούτων πολλὰ (πρὸ πάντων ἀριθ. 340) ἔχουσιν ἱχνὴ κοσμημάτων.

Ἀρ. 343 - 344. Δύο ἐπιστύλια τοῦ Θησαυροῦ τῶν Μεγαρέων. Ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή ΜΕΓΑΡΕΩΝ.

Ἀρ. 345 - 346. Ἀόριστα μέρη οἰκοδομημάτων ἀπὸ θησαυροῦ ἐξ ἐνὸς λευκοῦ καὶ πολὺ μαλακοῦ πώρου.

Ἀρ. 347. Κορυφὴ βωμοῦ ἔχουσα σχῆμα αἰτώματος μὲ μικρὰ ἀκρωτήρια ἐν τῷ μέσῳ καὶ κατὰ τὰ ἄκρα. Ἐχει ἀνάγλυπτον κόσμημα ἐκ μακρῶν ἐλίκων.

Ἀρ. 348 - 350. Τρία γεῖσα τοῦ Θησαυροῦ τῶν Γελῶων, περὶ ὧν πβλ. ἀρ. 190 - 191.

Ἀρ. 351 - 369. Μαρμάριναι κεραμίδες ἔχουσαι μεγάλας λεοντοκεφαλὰς, ὡς ὑδροορῶς ἀπὸ τῶν ἄκρων τῆς στέγης τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Αἱ λεοντοκεφαλαὶ ἔχουσι διαφόρους τύπους, διότι κατεσκευάσθησαν κατὰ διαφόρους χρόνους, ἀνανεουμένων ἐκάστοτε τῶν φθειρομένων ἐκ τῶν παλαιῶν. Αἱ νεώτεραι εὐρίσκονται χαμηλά.

Ἄρ. 368 εἶνε δύο τεμάχια ἐκ τῆς στεφάνης τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, ἐπὶ τῶν ὁποίων φαίνονται καλῶς τὰ λείψανα τῶν χρωματιστῶν ἀνθεμίων, διὰ τῶν ὁποίων ἐκθρμεῖτο καθ' ὅλον τὸ μῆκος ἡ στεφάνη τοῦ ναοῦ.

Ἄρ. 370. Τρεῖς μαρμάριναι κεραμίδες τῆς στέγης τοῦ ναοῦ τοῦ Διός.

Ἄρ. 371. Μαρμάρινον τρίγλυφον ἐκ μικροῦ οἰκοδομήματος.

Ἄρ. 372. Μικροτέρα μαρμαρίνη κεραμὶς μετὰ λεοντοκεφαλῆς, ἐκ τοῦ Φιλιππείου. Ἐπειδὴ ἡ στέγη τοῦ Φιλιππείου ἦτο στρογγύλη διακρίνεται ἑλαφρὰ καμπύλωσις καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς κεραμίδος.

Ἄρ. 372². Μαρμαρίνη πλάξ, ἐφ' ἧς ἀνάγλυπτος λεοντοκεφαλὴ μὲ ἀνοικτὸν στόμα. Ἵσως ὁπὴ κρήνης.

Ἄρ. 373 - 391. Κιονόκρανα ἰωνικά, Δωρικὰ καὶ Κορινθιακά, μαρμάρινα καὶ πώρινα ἐκ διαφόρων κτιρίων, πρὸ πάντων τοῦ Φιλιππείου, τῆς Παλαίστρας, τῆς Ἐξέδρας τοῦ Ἡρώδου, τῶν Προπυλαίων τοῦ Γυμνασίου καὶ τῆς Εἰσόδου τοῦ Σταδίου. Ἀξία παρατηρήσεως εἶνε τὰ μικτὰ κιονόκρανα, ῥυθμοῦ Ἰωνικοῦ καὶ Κορινθιακοῦ ἐκ τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησίας (ἀριθ. 374 - 385).

Ἄρ. 392 - 393. Δύο λίθοι πώρινοι ἐξ ἐπιστυλίου τοῦ Θησαυροῦ τῶν Μεγαρέων ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν ἔχει ἐπίχρυσμα καὶ ἔφερε κοσμήματα, τὰ ὁποῖα διακρίνονται ἀκόμη ἀμυδρῶς, ὅταν τις μετὰ προσοχῆς παρατηρήσῃ.

Ἄρ. 394. Τεμάχια ἐκ τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ Λεωνίδαίου ἔχοντα τὴν ἐπιγραφὴν (Λεωνίδας Λεώτου Ν(ά)ξιος ἐπό(ησε), ἐξ ἧς ἐγνωρίσθη καὶ τὸ Λεωνίδαῖον, τὸ ὁποῖον μνημονεύει ὁ Πausanias καὶ ἐλύθησαν ὥς ἐκ τούτου καὶ ἄλλα τινα τοπογραφικὰ ζητήματα τῆς Ἀλτεως. Ὁ Pausanias ἀναφέρει, ὅτι ὁ Λεωνίδας ἦτο Ἰλλεῖος, ἀλλὰ τοῦτο προῆλθεν ἴσως, διότι κακῶς ἀνέγνωσεν ἐπὶ τοῦ ὕψους τὸ ἐθνικὸν ΝΑΞΙΟΣ ὥς ΗΛΕΙΟΣ.

Χ α λ κ ᾱ.

Ἐκ τῶν εὐρεθέντων ἐν Ὀλυμπίᾳ χαλκῶν ἀντικειμένων ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ μεταφερθῶσιν εἰς Ἀθήνας τὰ πολυτιμότερα, εἶνε δὲ ταῦτα ἐκτεθειμένα ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν ὑπὸ ἴδιον τίτλον ὥς προ-

ερχόμενα ἐξ Ὀλυμπίας. Ἐγένετο τοῦτο, διότι ὑπετέθη κατὰ τὸν χρόνον τῆς εὐρέσεως τῶν ἀντικειμένων, ὅτι τὸ ὑγρὸν κλίμα τῆς Ὀλυμπίας ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ ὁλεθρίως εἰς τὴν διατήρησιν τῶν χαλκῶν, τὰ ὁποῖα, ὡς γνωστόν, ἐκτιθέμενα εἰς τὴν ὑγρασίαν εὐκόλως προσβάλλονται ὑπὸ ἰοῦ, δυνάμενα τότε νὰ φθαρῶσι τελείως.

Εἰς Ἀθήνας μετεφέρθησαν πρὸ πάντων τὰ παριστῶντα ἀνθρωπίνως μορφὰς ἀγαλμάτια, ὀλίγα ἀγαλμάτια ζώων καὶ αἱ εὐρεθεῖσαι σπουδαῖαι κεφαλαὶ μεγάλων ἀγαλμάτων, ὡς καὶ ὀλίγα δείγματα ἐκ τῶν παντοειδῶν μικρῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν ἐπιγραφῶν, ὅσα ἔφερεν εἰς φῶς ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ὀλυμπίας.

Ἄλλ' ἐν τῷ Μουσεῖῳ τῆς Ὀλυμπίας ἀφέθη τὸ ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μεῖζον μέρος τῶν χαλκῶν εὐρημάτων, ἐκ τούτων δὲ ἀνερχομένων εἰς χιλιάδας διαφόρων ἀντικειμένων εἶνε ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκτεθειμένα δείγματα μόνον δυνάμενα νὰ δώσωσιν ἐπαρκῆ καὶ σαφεῖ ἰδέαν τοῦ θησαυροῦ τῶν χαλκῶν, ἅτινα ἀνεκαλύφθησαν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς.

Ἀριθ. 395-449. Διάφορα ὅπλα, ὡς *κνημίδες* (ἀρ. 395 κ. ἐ.), εἰς *θώραξ* (ἀρ. 399), *βλήματα σφενδόνης* (ἐκ μολύβδου ἀριθ. 408), *κράνη* (ἀρ. 409 κ. ἐ.) διαφόρων σχημάτων, *σαυρωτήρες* (ὡς ἐκαλεῖτο ἡ κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ δόρατος αἰχμή, ἡ ὁποία ἐχρησίμευε διὰ νὰ ἐμπηγνύηται τοῦτο εἰς τὸ ἔδαφος, ὅπως ἴσεται ὁρθιον' ἀρ. 418 κ. ἐ.), *λόγχαι* (ἀρ. 424 κ. ἐ.), *βέλη* ποικίλων καὶ λίαν περιέργων σχημάτων (ἀρ. 428 κ. ἐ.). Πολλὰ τούτων πρὸ πάντων τὰ ἐκ λεπτοῦ ἐλάσματος, ὡς αἱ κνημίδες, κράνη τινα καὶ ὁ θώραξ εἶνε πολὺ κατεστραμμένα.

Τὰ ὅπλα ταῦτα ἀνετίθεντο εἰς τὰ ἱερὰ τῆς Ὀλυμπίας ὑπὸ διαφόρων καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχάς· τινὰ τούτων ἔχουσι τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀναθέσεως, ὡς ὁ ἀρ. 402 φέρων τὴν ἐπιγραφὴν ΔΙΟΡ ΟΛΥΜΠΙΩ δηλοῦσαν, ὅτι ἦτο κτῆμα τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς προερχόμενον ἐξ ἀφιερώσεως, καὶ ὁ ἀρ. 404 ὅστις εἶνε τεμάχιον κράνου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ ΙΡΗ ἥτοι ἱερά, δηλαδὴ ἐξ ἀφιερώσεως προερχομένη. Ἐπ' ἄλλων δηλοῦται καὶ ὁ ἀναθέσας ὡς καὶ τὸ αἷτιον τῆς ἀναθέσεως ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐπὶ τοῦ ἀρ. 406 (αἰχμὴ δόρατος) ὅστις φέρει τὴν σπουδαιοτάτην ἐπιγραφὴν *Σκύλλ' ἀπὸ Θουρίων, Ταραντῖνοι ἀνέθηκαν*. Δι' Ὀλυμπίῳ δεκάταν, δηλοῦσαν, ὅτι τὸ ὅπλον τοῦτο προήρ-

χετο ἐκ τοῦ ἐνὸς δεκάτου τῶν λαφύρων (σκύλλων), τὰ ὅποια οἱ Ταραντῖνοι ἄποικοι τῶν Λακεδαιμονίων καὶ κάτοικοι τῆς ἐν τῇ Κάτῳ Ἰταλίας πόλεως Τάραντος, ἀνέβηκαν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν νικήσαντες ἐν μάχῃ τινὶ τοὺς Θουρίους, ἀποίκους τῶν Ἀθηναίων κατοικούντας ὁμοίως ἐν τῇ Κάτῳ Ἰταλίᾳ. Ὅμοίως ἐπὶ τοῦ ἀρ. 403 ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ *Μεθάνιοι ἀπὸ Λακεδαιμονίων* δηλοῦσα, ὅτι τὸ ὄπλον, βεβαίως μετ' ἄλλων πολλῶν, ἀφιέρωσαν οἱ *Μεθάνιοι* (Μεσσήνιοι) λαβόντες ταῦτα ἀπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, οὓς ἐνίκησαν ἐν μάχῃ τινί.

Ἄρ. 450 - 451. Εἶνε γίγγλιμα διὰ τῶν ὁποίων προσηρτῶντο καὶ ἐκινουῦντο τὰ καλύπτοντα τὰς παρειὰς μέρη (ὥς π. χ. ἀρ. 443) εἰς κράνη τινα. τὰ ὅποια δὲν ἦσαν ὅπως τὰ συνήθη, Κορινθιακὰ λεγόμενα ἐξ ἐνὸς τεμαχίου. Μέρη τοιούτου κράνους βλέπομεν ἐν ἀριθμῷ 444.

Ἄρ. 452 - 464. Μικρὰ ἀντικείμενα ἔχοντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σχῆμα φύλλων ἢ ἀνθέων προερχόμενα ἐκ διακοσμήσεων σκευῶν ἢ ἄλλων ἀντικειμένων.

Ἄρ. 465. Μέρος λεπτῆς ἐφθαρμένης φιάλης, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει παράστασις βοῶν.

Ἄρ. 466. Φιάλη μικρὰ ὀμφαλωτὴ (ὥς ἐκ τοῦ ἐξογκώματος, τὸ ὅποιον ἔχει ἐν τῷ μέσῳ καὶ ὅπερ ἔχει σχῆμα ὀμφαλοῦ).

Ἄρ. 467 - 479. Κλεῖδες καὶ κλεῖθρα ἢ μέρη τοιούτων διαφόρων σχημάτων προέρχονται ἴσως ἐκ μικρῶν κιβωτίων, ἐν οἷς ὑπῆρχον ἀφιερῶματα. Ἄρ. 471 - 472. Εἶνε δακτύλιοι μετὰ μικρῶν κλειδῶν, ὧν ὅμοιοι εὐρίσκονται συχνά.

Ἄρ. 480 - 496². Πόρπαι ἐνδυμάτων διαφόρων σχημάτων καὶ μεγεθῶν, ἐξ ὧν τῶν ἐποχῶν τῆς ἀρχαιότητος προερχόμεναι. Ὅπως καὶ σήμερον, ἔτι μᾶλλον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ πόρπαι πρὸς τῷ πρακτικῷ σκοπῷ τῆς στερεώσεως τῶν ἐνδυμάτων, ἐχρησίμευον καὶ ὡς κοσμήματα, ὡς τοιαῦτα δὲ εἶχον ἀξίαν τινα καὶ προσεφέροντο καὶ ὡς ἀναθήματα εἰς ἱερὰ πρὸ πάντων γυναικείων θεοτήτων. Τοιαῦτα ἀναθήματα θὰ εἶνε καὶ σί ἐν Ὀλυμπίᾳ εὑρεθεῖσαι πόρπαι. Ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶνε τὰ διάφορα τούτων σχήματα, τῶν ὁποίων ἐλάχιστα μόνον διετηρήθησαν ἀπαράλλακτα μέχρι σήμερον.

Ἄρ. 497 - 510. Διάφορα ψέλια, ἀφιερῶματα ὅπως καὶ αἱ πόρπαι, τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἱεροῦ. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 501² ἔχει δι' ἀρχαϊκῶν

γραμμάτων τὴν ἐπιγραφὴν, *hermānos*, (Ἑρμοῦ) *iaōs* (ἱερός) *tās Dāmātros tās Korias*.

Ἄρ. 511 - 519. Δακτύλιοι, ὧν τινες ἔχουσι σφενδόνην μετὰ παραστάσεως.

Ἄρ. 520 - 543. Μικρὰ κοχλιάρια, ὠτογλυφίδες, καὶ ἄλλα μικρὰ ἐργαλεῖα διαφόρων σχημάτων, τὰ ὅποια ἐκρησιμοποιοῦντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἢ πρὸς παρασκευὴν φαρμάκων ὑπὸ τῶν ἱατρῶν, ἢ ὑπὸ τῶν γυναικῶν πρὸς παρασκευὴν τῶν διαφόρων ἀλοιφῶν καὶ ψιμμυθίων, τὰ ὅποια συχνότατα μετεχειρίζοντο πρὸς ἐξωράϊσιν αὐτῶν αἱ ἀρχαῖαι γυναῖκες.

Ἄρ. 544 - 548. Μικραὶ λαβίδες, αἵτινες ἐκρησόμενον διὰ τὴν ἐκρίζωσιν ἀσχημιζουσῶν τριχῶν ἐκ τοῦ προσώπου ἢ τῶν χειρῶν, ὅπερ συνείθιζον πολὺ αἱ ἀρχαῖαι γυναῖκες.

Ἄρ. 549 - 550, Δύο ἀγνώστου χρήσεως μικρὰ ἀντικείμενα, τῶν ὁποίων τὸ ἓν (ἄρ. 549) ὁμοιάζει πρὸς μικρὸν μαχαίριον.

Ἄρ. 551 - 555. Μικροὶ πελέκεις ἢ ὁμοιώματα μόνον τοιούτων, ἅτινα ἦσαν βεβαίως κατεσκευασμένα μόνον, ὅπως χρησιμεύσωσιν ὡς ἀφιερώματα.

Ἄρ. 556 - 558. Τρεῖς ἄγκιστρα ἀλείων ἀφιερωθέντα ἴσως καὶ ταῦτα εἰς τινὰ τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ λατρευομένων θεῶν ἢ ἡρώων, σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν ἀλείαν, ἴσως χάριν τινὸς τῶν ποταμῶν, Ἀλφειοῦ ἢ Κλαδέου, οἵτινες ἀμφότεροι ἔχουσιν ἰχθύας.

Ἄρ. 559. Ἀντικείμενον ὅμοιον πρὸς μικρὰν λόγχην.

Ἄρ. 560. Ἀντικείμενόν τι ὅμοιον πρὸς *παλέταν* ζώγράφου ἔχον μικρὰς ὁπὰς διὰ τοὺς χρωστῆρας.

Ἄρ. 561 - 564. Μικρὰ κυλινδρικά ἀντικείμενα ἔχοντα ὀδόντας ἢ κέντρα, τὰ ὅποια ἦσαν προσηρτημένα εἰς ἀρχαίους χαλινούς ἵππων, εἰς τῶν ὁποίων τὰ στόματα ἐχώνοντο μετὰ τοῦ χαλινοῦ, ὅπως διὰ τοῦ προξενουμένου ὑπὸ τούτων πόνου δαμάζωνται καὶ διευθύνωνται ἐκολώτερον.

Ἄρ. 565 - 568. Κέντρα ἵππέων (οἰστροί).

Ἄρ. 569 - 586. Μικρὰ ἀντικείμενα διαφόρων σχημάτων, ὧν ἡ χρῆσις ἦτο ποικίλη.

Ἄρ. 587 - 611. Περόναι χρησιμεύουσαι πρὸς κόσμησιν τῶν γυ-

ναικῶν, παντοειδῶν σχημάτων. Ἦσαν καὶ αὗται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀφιερώματα.

Ἀρ. 612. Λύχνος χριστιανικὸς μὲ μέγαν σταυρόν.

Ἀρ. 613. Ζεῦγος ἐνωτίων.

Ἀρ. 613². Πυράγγρα ἔχουσα ἐπιγραφὴν ΔΙΟΣ, δηλοῦσαν, ὅτι ἦτο κτῆμα τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διός.

Ἀρ. 614. Περόνη ἔχουσα μικρὸν κριὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς.

Ἀρ. 615 - 634. Διάφορα ὀστεῖνα ἐργαλεῖα, ὧν τινα (π. χ. ἀρ. 619 - 620) ἦσαν στύλοι ἢτοι γραφίδες, δι' ὧν ἔγραφον ἐπὶ πινακίδων, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιφάνεια ἦτο ἐπαλειμμένη διὰ στρώματος κηροῦ, καὶ τὰ λοιπὰ ἐχρησίμευον, ὅπως καὶ τὰ χαλκᾶ ὅμοια (ἀρ. 520 - 544), εἰς ἱατρικοὺς σκοποὺς ἢ χάριν τῆς διακοσμήσεως τῶν γυναικῶν.

Ἀρ. 635. Μικρὰ πυξὶς ἀστεῖνη.

Ἀρ. 636. Μικρὸς χρυσοῦς ἐρωτιδεύς, ὅστις ἦτο ἐξηρημένος ἀπὸ ἀρχαίου ἐνωτίου.

Ἀρ. 637. Τεμάχιον ἐπίχρυσον ἴσως ἀρχαίας πόρπης.

Ἀρ. 638 - 643. Χαλκοὺς στατήρ, ὅμοιος καθ' ὅλα πρὸς τὰ σημερινὰ *καντάρια*, ἔχων τὰ μέτρα σημειωμένα διὰ λατινικῶν ἀριθμῶν, καὶ διάφοροι ἀλύσεις μετ' ἀγκίστρων, αἵτινες ἐχρησίμευον διὰ νὰ φέρωσι τὰ σταθμὰ καὶ τὰ ζυγιζόμενα βάρη.

Ἀρ. 644 - 647. Διάφορα ὁμοιώματα καρπῶν, ἐλαίας καὶ ἄλλων, τῶν ὁποίων τινες ἴσως ἀπεσπάρθησαν ἀπὸ ἀρχαίων ἀγαλμάτων, ἅτινα ἐκράτουν ταῦτα.

Ἀρ. 648 - 653. Διάφορα ἀγγεῖα.

Ἀρ. 654. Τρία φύλλα δρυὸς ἀποσπασθέντα ἴσως ἀπὸ σκεύους τινός.

Ἀρ. 655. Χονδρὸς κρίκος ἀγνώστου χρήσεως.

Ἀρ. 656. Μέγας δίσκος ἀφιερωθεὶς ὑπὸ τοῦ νικῆσαντος ἐν τοῖς Ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσιν τῷ 248 μ. Χ. Ἀσκληπιάδου. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἔχει διὰ μεγάλων γραμμάτων τὴν ἐπιγραφὴν

«*Δι' Ὀλυμπίῳ ἀλντάρχου Φλ. Σκρειβωνιανοῦ συγγενοῦς συνκλητικῶν Ὀλυμπιάδος ΥΝΣ*» δηλοῦσαν τὴν χρονολογίαν τῆς ἀναθέσεως, ἐπὶ τοῦ ἀλντάρχου, ἢτοι τοῦ ἐποπιτεύοντος ἐν τῷ σταδίῳ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων, Σκρειβωνιανοῦ, κατὰ τὴν 456^{ην} Ὀλυμπιάδα,

συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν, ἥτις ἐδέχετο ὅτι αἱ Ὀλυμπιάδες ἤρχισαν τῷ 1576 π. Χ.

Ἄρ. 657 - 659. Τρεῖς μικρότεροι δίσκοι, οἵτινες φαίνονται μᾶλλον συμφωνοῦντες πρὸς τὰ μέτρα τῶν πραγματικῶν δίσκων, δι' ὧν ἠγωνίζοντο.

Ἄρ. 660 - 663. Στλεγγίδες ἀθλητῶν. Ἦσαν ταῦτα ἐργαλεῖα, διὰ τῶν ὁποίων οἱ ἀθληταὶ μετὰ τὸ γυμνάσιον ἀπέξυον τὸ ἔλαιον δι' οὗ ἠλείφοντο καὶ τὴν κόνιν, τὴν ὁποίαν ἐπέπασσον ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτῶν πρὸ τοῦ νὰ ἀρχίσωσι τὸ γυμνάσιον. Ἦσαν καὶ αὗται ἀφιερῶματα ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς Διὸς Ὀλυμπίου, τὴν ὁποίαν ἔχουσι.

Ἄρ. 664 - 812. Σταθμὰ διαφόρων σχημάτων ἀντιστοιχοῦντα πρὸς διάφορα ὥρισμένα καὶ ἀναλογοῦντα πρὸς ἄλληλα βάρη. Ἡ ἀξία αὐτῶν διὰ τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαίας μετρολογίας εἶνε πολὺ μεγάλη. Περίεργος εἶνε ἡ ποικιλία τῶν σχημάτων αὐτῶν. Ἄλλα εἶνε πυραμιδοειδῆ τρίβαθμα ἢ δίβαθμα, ἄλλα τετράγωνα καὶ ἄλλα τριγωνικά. Πάντα σχεδὸν ἔχουσι τὴν ἐπιγραφὴν ΔΙΟΣ δηλοῦσαν ὡς εἵπομεν ἤδη πολλάκις, ὅτι ἀντικείμενόν τι ἦτο κτῆμα τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διός, ἀφιερῶθὲν ὑπὸ τινος εἰς τοῦτο. Πλὴν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἔχουσι πολλὰ καὶ ἀνὰ ἓν ἢ πλείονα γράμματα (Α, Ο, Χ, ΚΑΛ, ΚΛΑ) δι' ὧν ὑποδιαιροῦνται ταῦτα εἰς κατηγορίας, καὶ ἅτινα εἶνε ἴσως ἀρχικά γράμματα ἀρχόντων διαχειριζομένων τὰ τῶν ἱερῶν ἀφιερωμάτων, ἐπὶ τῆς ἀρχοντείας τῶν ὁποίων ἐγένετο ἡ ἀφιέρωσις. Τὰ σταθμὰ ταῦτα ἀφιέρωνον ἴσως οἱ πολλαπλοὶ ἔμποροι, οἵτινες κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν ἀγώνων συνηθοῦίζοντο, καὶ εἰμπορεύοντο τρόφιμα καὶ ἄλλα χρειώδη ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ἐπὶ πολλῶν σταθμῶν εἶνε ἀναγεγλυμμένος καὶ ὁ κεραυνός, τὸ σύμβολον, τοῦ Διός, ἐπὶ τινων δὲ (721 - 721^Υ) πτηνὸν ἔχον ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγας. Ὀλίγα, πρὸ πάντων ἐκ τῶν μικροτέρων σταθμῶν, εἶνε μολύβδινα.

Ἄρ. 813. Λίθινος ἀλτήρ ἐλλειψοειδὴς ἔχων ἐγκοπὰς ὅπως λαμβάνηται εὐκολώτερον διὰ τῆς χειρός. Τὰ σκευή ταῦτα ἐκράτουν ἐν χερσὶ οἱ μέλλοντες νὰ πηδήσωσιν ἀθληταί, ὅπως ὑποβοηθῶσιν τὴν ὁρμὴν αὐτῶν εἰς τὸ κατὰ μῆκος πήδημα καὶ συγχρόνως συντελῶσιν εἰς τὸ νὰ συγκρατῇ εὐκολώτερον τὴν ἰσορροπίαν, φθάνων εἰς τὸ τέρμα τοῦ ἄλματος, ὃ ἀθλητῆς.

Ἀρ. 814. Ὅμοιου ἀλτῆρος τμήμα ἔχων ἐπιγραφὴν ΚΟΙΔΙΜ (Κοιδίμο;).

Ἀρ. 815 - 817. Τεμάχια λεπτῶν ἐλασμάτων φερόντων παραστάσεις. Ἐπὶ τοῦ ἀριθ. 816 παρίσταται ὄφιν συλλαμβάνων βάτραχον.

Ἀρ. 818 - 820. Διάφορα ἀντικείμενα, ἰχθύς, ἀλέκτωρ ἐπὶ λεπτοῦ ἐλάσματος.

Ἀρ. 821. Μικρὰ ἀρχαϊκὴ κεφαλὴ ἐπὶ τοῦ ἄκρου προσαρτήματος τινός.

Ἀρ. 822 - 823. Μικρὰ ἀγαλμάτια κακότεχνα καὶ κακῶς διατηρούμενα. Ὁ ἀρ. 823² παρίστα χορὸν ἐκ λίαν ἀρχαϊκῶν μορφῶν, αἵτινες μόλις διακρίνονται ἐκ τῆς κακῆς διατηρήσεως.

Ἀρ. 823^β - 823^γ. Δύο μικραὶ βάσεις ἀγαλμάτων.

Ἀρ. 824 - 827. Μικραὶ κεφαλαὶ ἀνθρώπων καὶ ζώων ἄνευ ἰδιαιτέρας σημασίας.

Ἀρ. 828. Χονδροειδῶς κατεσκευασμένον ὁμοίωμα ἀνθρωπίνου βλεφάρου. Ὅμοια πρὸς τοῦτο εὗρέθησαν πολλά, ἦσαν δὲ καὶ ταῦτα, ὡς φαίνεται, ἀφιερώματα.

Ἀρ. 829. Μικρὰ κεφαλὴ ἀγαλματίου ἵππου.

Ἀρ. 830 - 834. Κύμβαλα. Ὅμοια πρὸς ταῦτα εὗρέθησαν πολλά, φαίνεται δὲ ὅτι ἦσαν ἀφιερωμένα εἰς τὸν Δία διότι πρὸ πάντων πλησίον τοῦ μεγάλου βωμοῦ τούτου εὗρέθησαν.

Ἀρ. 835 - 901. Μικρὰ ζῶα πολὺ ἀρχαῖα τῶν ὁποίων πολλαὶ χιλιάδες εὗρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς συνήθως ἐπὶ ἐδάφους κειμένου χαμηλότερον τῶν θεμελίων τῶν σφζομένων ἐξ ἱστορικῆς ἐποχῆς κτιρίων τῆς Ἀλτεως. Πολλὰ τούτων εὗρέθησαν κάτωθεν τῶν θεμελίων τοῦ Ἡραίου, ὥστε εἶνε πολὺ παλαιότερα καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχαιοτάτου οἰκοδομήματος τῆς Ἀλτεως, τοῦ ὁποίου τὴν χρονολογίαν ἀναβιβάζουσιν τινες καὶ εἰς τὸν 10 αἰῶνα π. Χ. Φαίνεται, ὅτι εἰς παναρχαίους χρόνους, πρὶν ἢ οἰκοδομηθῶσιν ἐν Ὀλυμπίᾳ πολῦτιμα ἱερά, ἐλατρεύοντο ἐκεῖ οἱ διάφοροι θεοὶ ἐπὶ ἀπλῶν μεγάλων βωμῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων προσεφέροντο θυσίαι καὶ ἀφιερώνοντο τὰ ἐν λόγῳ μικρὰ ζῶα μετὰ τῶν εὐρεθέντων ὁμοίων ἐκ πηλοῦ καὶ ἄλλων πολλῶν ἀντικειμένων. Τὰ λείψανα τῶν θυσιῶν τῶν βωμῶν τούτων εὗρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφάς, συνήθως δὲ ἐντὸς τούτων εὗρισκοντο τὰ ἀφιερωμένα ἀντικεί-

μενα. Ὅπως εἴπομεν καὶ περὶ τῶν πηλίνων, πολλῶν ἐκ τῶν ζώων τούτων δὲν δύναται νὰ διακρίνη τις τὸ εἶδος, φαίνεται ὅμως, ὅτι παρίστανται πάντοτε βόες καὶ ἵπποι καὶ ἐνίοτε ἔλαφοι.

Τὰ πλεῖστα ἐκ τούτων εἶνε χονδροειδῶς κατεσκευασμένα καὶ φαίνεται, ὅτι οἱ τύποι κατὰ τοὺς ὁποίους κατεσκευάζοντο, ἐγίνοντο κατὰ μίμησιν τῶν τύπων τῶν πηλίνων ζώων. Τὰ τοιαῦτα χονδροειδῆ ζῶα εἶνε καὶ τὰ παλαιότερα, εὐρίσκοντο δὲ συνήθως ὁμοῦ μετὰ τῶν πηλίνων ζώων ἐντὸς τῶν βαθυτάτων στρωμάτων.

Πλὴν τούτων ὅμως διακρίνονται μετὰ τῶν παναρχαίων ζώων καὶ τινὰ λεπτότερα ὡς π. χ. ἀρ. 860, 866 καὶ τὰ ὅμοια πρὸς ταῦτα. Τὰ ζῶα ταῦτα εἶνε κατεσκευασμένα κατὰ τὸν λεγόμενον γεωμετρικὸν ῥυθμόν, ὅστις ὡς εἴπομεν, χαρακτηρίζει περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης περὶ τὸ 1000 π. Χ., καὶ ἐλέγετο γεωμετρικός, διότι τὰ κοσμήματα, ἅτινα, εὐρίσκονται πρὸ πάντων ἐπὶ τῶν πηλίνων ἀγγείων τῆς ἐποχῆς ταύτης, συνίστανται ἐκ καθαρῶς γεωμετρικῶν σχημάτων, ὡς κύκλων, τεθλασμένων γραμμῶν, ῥόμβων κλ.

Ὁ ἀρ. 879 παριστᾷ σύμπλεγμα ζώων γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ, δηλαδὴ ἔλαφον προσβαλλομένην ὑπὸ μικρῶν κυνῶν.

Τὰ μικρὰ ταῦτα ζῶα ἦσαν ἀφιερῶματα, ἀλλ' ὀλίγα ἐκ τούτων ἦσαν προσκεκολλημένα ἐπὶ σκευῶν ὡς κοσμήματα, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω ἐπὶ μιᾷ λαβῆς τρίποδος.

Ἀριθ. 902. Μικρὸν ἱππάριον ἐπὶ ὑψηλοῦ τινος κυλινδρικοῦ ἀντικειμένου.

Ἀρ. 903 - 905. Μικρὰ ἀρχαῖα πτηνά.

Ἀριθ. 906. Ἰχθύς.

Ἀρ. 907 - 912. Διάφορα μέρη μικρῶν ἄρματιδίων (δίφροι, τροχοί, ἱμάντες), τὰ ὅποια ἦσαν ὁμοίως ἀφιερῶμένα ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ἐπὶ τοῦ ἐνὸς μικροῦ δίφρου διακρίνονται καὶ οἱ πόδες τοῦ ἁρματηλάτου.

Ἀρ. 913 - 920. Μικροὶ τρίποδες εὐρεθέντες ὡς ἐπὶ τὸ πᾶν μετὰ τῶν παναρχαίων ζώων, ὧν εἶνε σύγχρονοι. Ἀποτελοῦνται ἐκ τοῦ λέβητος, ὅστις ἔχει συνήθως δύο ὑψηλὰς κυκλικὰς λαβὰς καὶ τρεῖς μακροὺς πόδας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀρχῇθεν ἴστατο ἄνωθεν τοῦ πυρός, διότι οἱ τρίποδες κατ' ἀρχὰς ἦσαν σκευὴ οἰκιακῆς χρήσεως καὶ μετὰ ταῦτα κατήντησαν νὰ ἔχωσι θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Οἱ τρίποδες

ἀφιερώνοντο κυρίως εἰς μαντεῖα, ὑπῆρχε δ' ὥς γνωρίζομεν ἐκ παραδόσεων καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀρχαιότατον μαντεῖον.

Ἀρ. 921 - 924. Κυκλωτερεῖς λαβαὶ μεγάλων τριπόδων, ὥς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀνωτέρω μικροὺς τρίποδας. Ἐπὶ τοῦ ἀρ. 921 βλέπομεν πῶς ἐχρησιμοποιοῦντο ὥς κοσμήματα ὀλίγα ἐκ τῶν ἀρχαίων ζωαρίων. Ὁ ἀρ. 924 ἔχει ἐγχάρακτα κοσμήματα γεωμετρικοῦ ὅυθμοῦ.

Ἀρ. 925. Τεμάχια ἀπὸ χεῖλους λέβητος τρίποδος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἐπιγραφὴ.

Ἀριθ. 926 - 973. Λαβαὶ ἀπεσπασμέναι ἐκ διαφόρων σκευῶν, πολὺτιμοι ἔνεκα τῶν ποικίλων, πολλάκις λίαν κομψῶν καὶ τεχνικῶν αὐτῶν σχημάτων.

Ἀρ. 974 - 981. Πόδες ἀπεσπασμένοι ἀπὸ μικρῶν τριπόδων.

Ἀρ. 982 - 995. Πόδες διαφόρων σκευῶν ἔχοντες συνήθως σχῆμα ποδὸς λέοντος.

Ἀρ. 996. Δύο μικροὶ πόδες ἵππου ἀποσπασθέντες ἐξ ἀγαλματίου ἵππου.

Ἀρ. 997. Ὑπόβαθρον σκεύους.

Ἀρ. 998 - 999. Γρύπες ἔχοντες σῶμα λέοντος.

Ἀρ. 1000 - 1010. Γρύπες λίαν ἀρχαῖοι, οἵτινες ἐχρησίμευον, ὅπως κοσμῶσιν τοὺς τρίποδας προσηλούμενοι πέραξ τοῦ χεῖλους τῶν λεβήτων αὐτῶν. Οἱ περισσότεροι τούτων εἶνε χυτοί, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ὀλίγοι ὥς π. χ. ἀρ. 1010 σφυρήλατοι.

Ἀρ. 1010 - 1017. Διάφορα παχέα ἐλάσματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι κεχαραγμένα κοσμήματα πρὸ πάντων γεωμετρικοῦ ὅυθμοῦ. Ἦσαν καὶ ταῦτα μέρη ἐκ ποδῶν ἀρχαίων τριπόδων.

Ἀρ. 1018. Ἀρχαῖον διάδημα ἔχον κοσμήματα.

Ἀρ. 1019. Τεμάχιον ἐλάσματος μὲ κοσμήματα.

Ἀρ. 1020. Τεμάχια χεῖλους λέβητος μὲ ἐπιγραφὴν.

Ἀρ. 1021 - 1023. Μέρη ἀρχαίων σκευῶν.

Ἀρ. 1024 - 1027. Μεγάλοι λέβητες ἢ μέρη τοιούτων, τῶν ὁποίων τινὲς ἔχουσι καὶ τὰς ὑψηλὰς κυκλικὰς λαβάς, προερχόμενοι ἐξ ἀρχαίων τριπόδων. Ἐπὶ τοῦ χεῖλους τοῦ ἀρ. 1027 ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ ἱερὸς Διὸς.

Ἄρ. 1028 - 1030. Πόδες ἐκ πολὺ μεγάλων τριπόδων.

Ἄρ. 1031. Ὡραῖος κάδος ἄριστα διατηρούμενος καὶ ἔχων ἐπὶ τοῦ χείλους παρὰ τὴν μίαν λαβὴν τὴν ἐπιγραφὴν Διὸς Α.

Ἄρ. 1032 - 1033. Δύο ἀρχαῖα σκεύη, ἅτινα ἐν χριστιανικοῖς χρόνοις εἶχον χρησιμοποιοῦν ὡς θυμιατήρια.

Ἄρ. 1034 - 1035. Κέρας καὶ οὖς μεγάλου ταύρου, μόνα ὑπολειφθέντα μέρη ἐκ τοῦ ταύρου, τὸν ὁποῖον ἀφιέρωσαν οἱ Ἑρετριεῖς πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, τοῦ ὁποίου ἡ βάσις μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς εὑρέθη ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς.

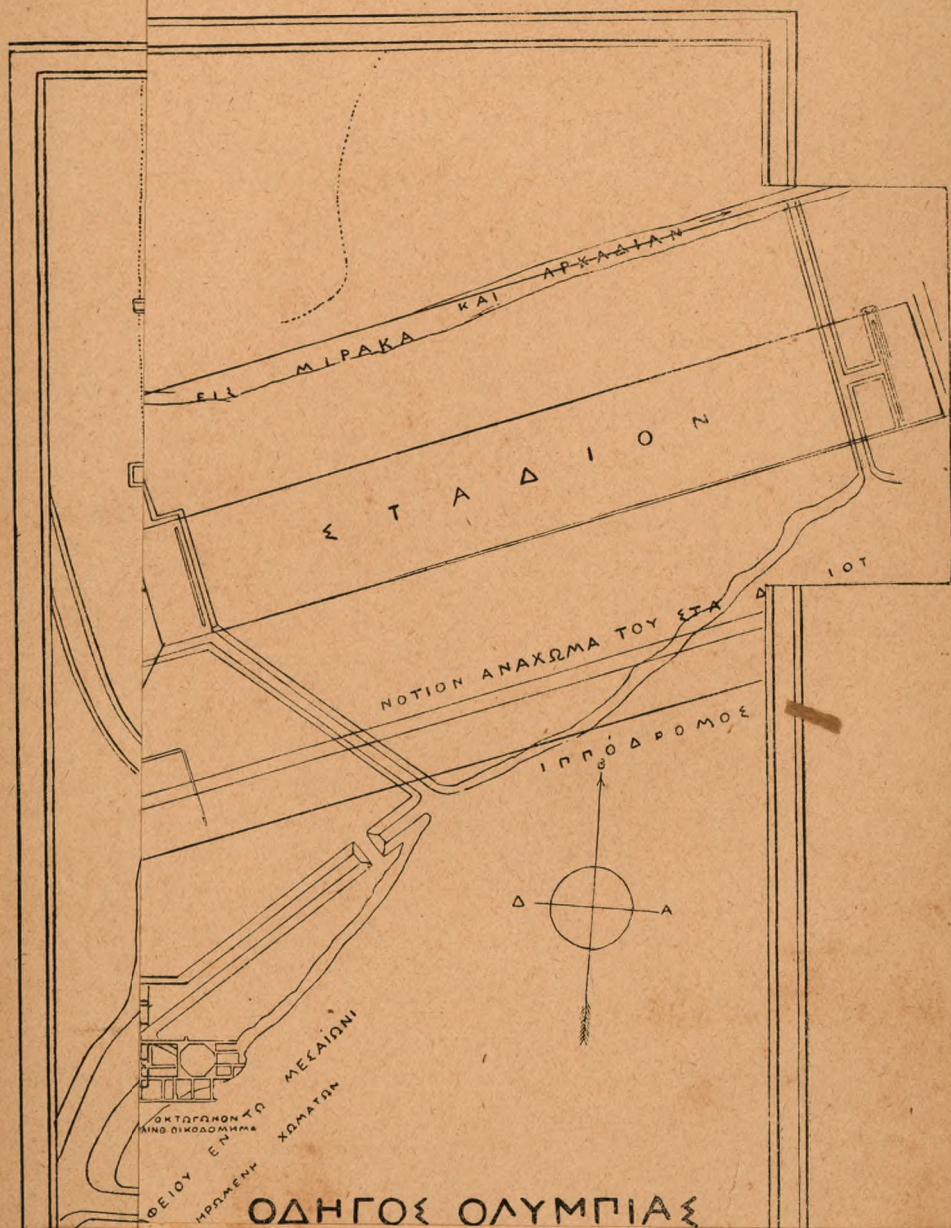
Ἄρ. 1036 - 1037. Πόδες καὶ χεῖρες καὶ ἄλλα μέρη ἐξ ἀγαλμάτων διαφόρων μεγεθῶν, τὰ ὅποια κατεστράφησαν ἢ ἐσυλήθησαν.

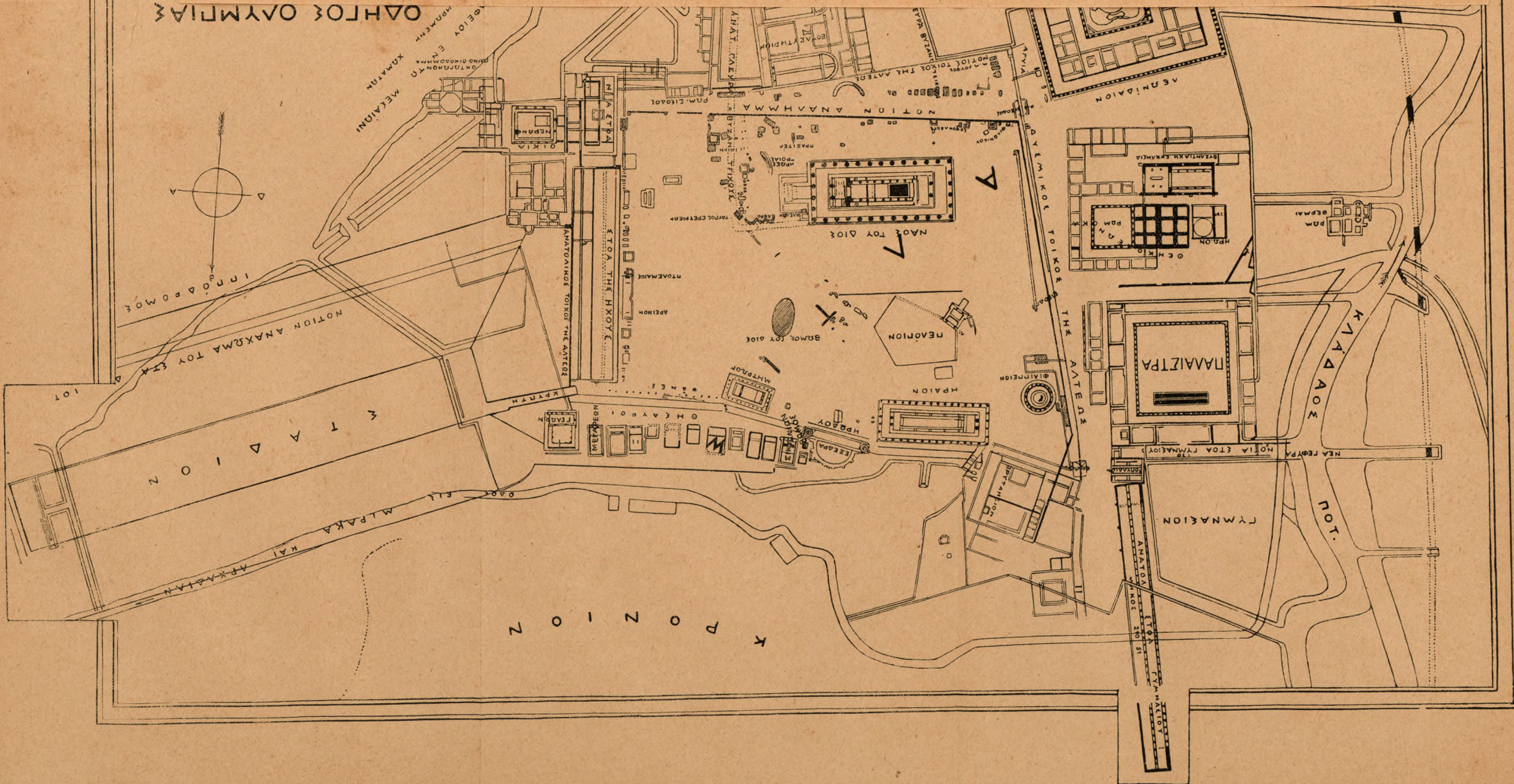
Ἄρ. 1068. Τεχνικώτατος ποὺς ἐπὶ μεγάλης βάσεως· ἀνῆκεν εἰς ἄγαλμα ἀθλητοῦ, πύκτου ἴσως, κατασκευασθέντος ὑπὸ καλοῦ τεχνίτου τοῦ 3 αἰῶνος π. Χ.

Ἄρ. 1069 - 1093. Ἐπιγραφαὶ χαραγμέναι ἐπὶ χαλκωμάτων, αἱ περισσότεραι τούτων, αἱ καὶ σπουδαιότεραι, εἶνε ψηφίσματα ἔχοντα σχέσεις πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Ολυμπίας γεγραμμένα Ἑλειακῇ διαλέκτῳ, ὀλίγαι δὲ εἶνε ἐπιγραφαὶ βάσεων ἀγαλματίων.

Ἄρ. 1094 - 1103. Διάφοροι ψῆφοι ἐπιγεγραμμένοι.

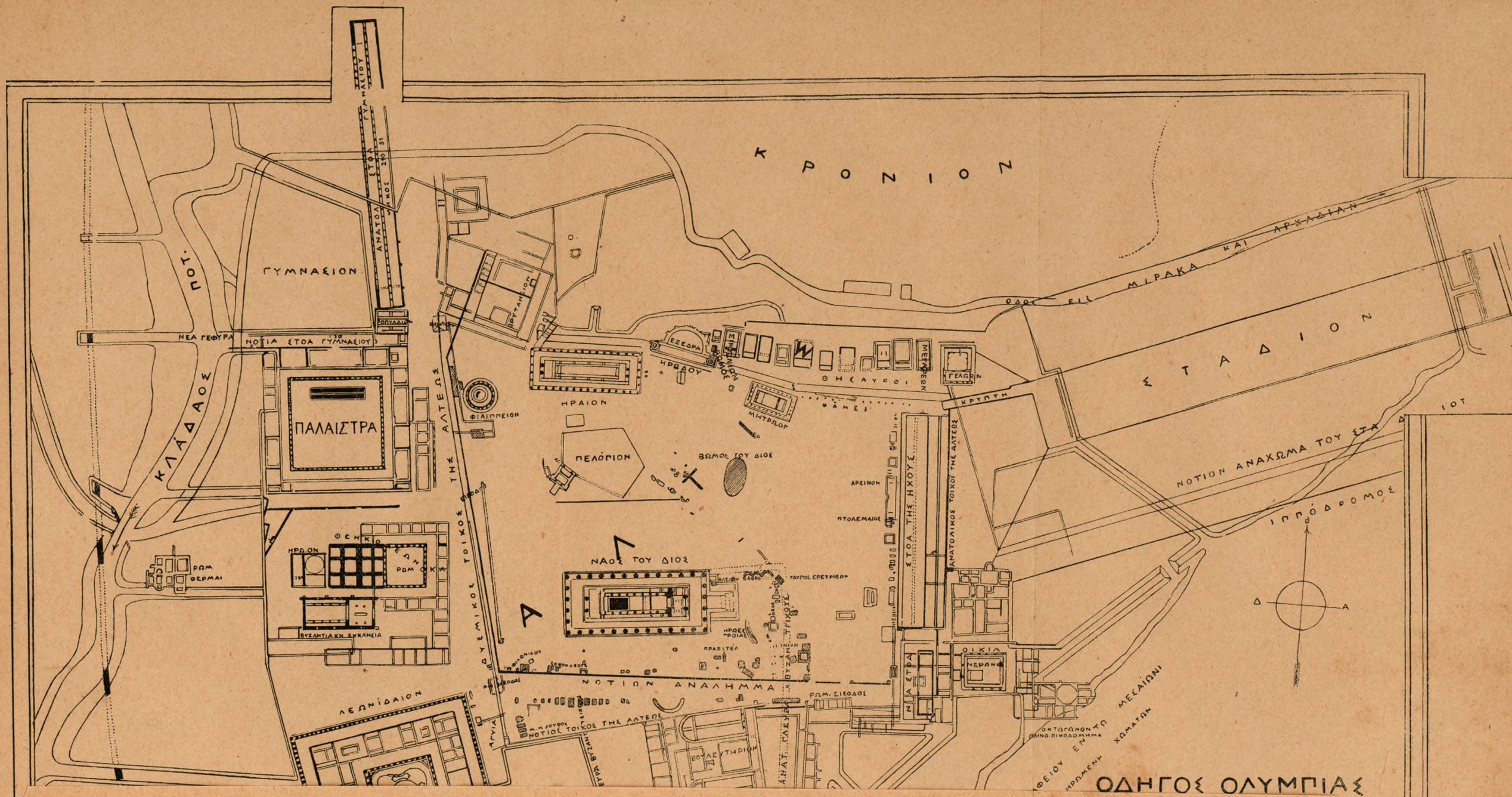
Ἄρ. 1104. Τεμάχιον μολυβδίνου σωλῆνος ἔχον ἐπιγραφὴν Nero-nis Aug(usti). Εἶνε μέρος ὑδραγωγοῦ σωλῆνος καὶ εὑρέθη ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Νέρωνος· ἐκ τούτου ἀπεδείχθη κυρίως ὅτι τὸ οἰκοδόμημα ἐκεῖνο ἦτο ἡ οἰκία τοῦ Νέρωνος.

ΝΑΟΣ

ΔΑΗΤΟΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ

Τιμᾶται δραχ. 2.

